

DE JAVAANSCH E GEESTENWERELD

EN

DE BETREKKING, DIE TUSSCHEN DE GEESTEN EN
DE ZINNELIJKE WERELD BESTAAT.

VERDUIDELIJKT DOOR

PETANGAN'S of TELLINGEN,

BIJ DE JAVANEN EN SOENDANEEZEN IN GEBRUIK.

DOOR

H. A. VAN HIEN.

IV

DE TENG ERAN'S.

Soerat petangannja orang Djawa dan orang Soenda,
menjatakan segala roepa itoengan, boewat
mentjari keslametan,

Vijfde en verbeterde druk.

BANDOENG,
FORTUNA.
1913.

INHOUD.

De <i>Tiang pasek</i> .	bladz. 1.
De <i>Tanggal nahas</i> .	" 3.
De goede oogenblikken van den dag.	" 4.
I. De vereering van zinnelijk waarneembare voorwerpen, die niemands bezit uitmaken.	" 6.
II. Voorwerpen, die door den bezitter vereerd worden.	" 29.
III. De <i>Tengeran's</i> .	" 53.
A. Het geloof aan bijzondere teekens als geluk of ongeluk aanbrengend.	" 54.
B. Voortekens, die men hecht aan het hooren, het zien, het gevoelen en het droomen van iets bijzonders, als een te verwachten geluk of ongeluk.	" 116.
C. Het vermijden van ongelukken of het bevorderen van het geluk, door zich van zekere zaken te onthouden of andere te verrichten.	" 151.

ERRATA.

Bladz.	9,	regel	16	van	boven,	staat:	vermeld,	leest:	vermeldt.
"	15,	"	18	"	"	"	Djam,	"	Djamboe.
"	18,	"	4	"	onderen,	"	Randoe, alas,	"	Randoe alas.
"	19,	"	14	"	"	"	rijpt jazelfs,	"	rijst, ja zelfs.
"	20,	"	14	"	boven,	"	prauwvoerder,	"	<i>prahoe</i> -voerder.
"	21,	"	17	"	onderen,	"	Lebok Wangi,	"	Legok Wangi.
"	48,	"	17	"	boven,	"	is,	"	i's
"	49,	"	24	"	"	"	in,	"	is.
"	53,	"	12	"	onderen,	"	mij,	"	wij.
"	53,	"	10	"	"	"	Mohammedansch,	"	Mohammedaansch.
"	67,	"	1	"	"	"	kala,	"	kalah.
"	70,	"	19	"	"	"	soe,	"	soedah.
"	71,	"	18	"	"	"	dah,	"	daar mag niets staan.
"	74,	"	15	"	"	"	Mathi, ataoe Mati,	"	Mathi ataoe Mathi
"							pepak,	"	pepak.
"	77,	"	13	"	"	"	Sendang kalinggka,	"	Sendang kalingka.
"	82,	"	9	"	"	"	Wanlang kentjet,	"	Walang kentjet.
"	87,	"	4	"	"	"	a ik,	"	Baik.
"	90,	"	13	"	boven,	"	peroentoeng,	"	peroentoengan.
"	98,	"	5 en 6	"	"	"	de koe en den stier,	"	hoornvee.
"	104,	"	9	"	"	"	kalapa,	"	kapala.
"	105,	"	15	"	"	"	geef,	"	geeft.
"	105,	"	21	"	"	"	Djaloe,	"	Djikaloe.
"	109,	"	7	"	onderen,	"	maka,	"	makan.
"	114,	"	18	"	"	"	dan merasa,	"	merasa.
"	123,	"	2	"	"	"	oentoen,	"	oentoeng,
"	129,	"	8 en 9	"	boven,	"	besar angin keras,	"	besar ombak, angin keras.
"	131,	"	17	"	onderen,	"	pangdil,	"	pangil.
"	133,	"	22	"	"	"	merrsa,	"	merasa.
"	143,	"	10	"	boven,	"	deken,	"	deket.
"	147,	"	9	"	onderen,	"	kaoentoengan,	"	peroentoengan.
"	150,	"	3	"	"	"	orang mentjoeri,	"	pentjoeri.

DE TIANG PASEK.

In Hoofdstuk III van het eerste deel hebben wij reeds melding gemaakt van twee eerste volksplantingen, die door den vorst van Dekhan omstreeks het jaar 350 voor Chr. naar Java werden gezonden, welke volksplantingen de eerste bewoners van Java waren.

Deze volksplantingen vestigden zich aan de kusten van de tegenwoordige residenties Semarang, Soerabaja en het eiland Madoera en stichtten daar de *desa's* Ngawoe, Hawoe langit, Dewarawati, Mandaraka, Ngamarta en Madoera; laatst genoemde *desa* wordt in andere geschriften ook genoemd Mandhoero-redjo of Wiroto. Waar deze *desa's* gelegen waren, wordt in de legende niet vermeld. Later breidden deze volksplantingen zich uit naar het binnenland en vinden wij aangeekend, dat afzonderlijke vorstendommen gesticht werden te Kedi, de plaats waar de tegenwoordige hoofdplaats Kediri is gelegen, alsmede aan den voet van den berg Mandar, thans Goenoeng Smeroe genaamd.

Bij de komst der tweede volksplanting op Java werd uit hun Midden een vorst gekozen genaamd *Radja Kanno*, die zijn hoofdzetel had in de *desa* Mandaraka; in andere geschriften wordt gezegd Mandoeraka.

Van de twee eerste volksplantingen op Java bestaan zeer weinig legenden en deze zijn dan nog zoo onduidelijk, dat daaruit niet met juistheid een geschiedenis van de eerste bewoners van Java kan worden geput. Eerst van af de komst op Java van *Adji Saka*, begint de eigenlijke en eenigszins betrouwbare geschiedenis van Java.

Uit eenige overleveringen, alsmede uit de *petangan's*, die de afstammelingen van de eerste volksplantingen later gebruikten, blijkt echter, dat de eerste volksplantingen de toen in Indië, in Arabië en in Turkije heerschenden godsdienst en aanbidding van den God *Ridjaloe-'l-Ghahib* op Java hebben overgebracht, welke behalve de aanbidding van dezen God als de hoogste Macht, voornamelijk bestond uit de vereering van natuurgeesten, als de bestuurders van de verschillende natuurverschijnselen en van de zielen der afgestorvenen, welke godsdienst op Java verbasterd werd, met de toevoeging daaraan van de vereering van zinnelijk waarneembare voorwerpen, welke vereering zijn grond vond in een gevoel van onmacht tegenover de natuur en door onbekendheid met haar wetten, waardoor alles, wat gebeurt, als een wonder werd beschouwd en werd toegeschreven aan geesten.

Het animisme op Java hebben wij in Afdeeling C. van het eerste deel voor ons doel voldoende beschreven; wij kunnen daaraan nog het volgende toevoegen.

Bij de komst der Mohammedanen op Java in 1426, werden de bewoners van Java gedwongen hun godsdienst aan te nemen. De bewoners van eenige *desa's* bleven echter hardnekkig weigeren den nieuwen godsdienst te belijden, waarom zij *Tiang pasek* d. i. ongeloovigen werden genoemd. Zij werden uit hun *desa's* verdreven naar de ontoegankelijke bergen.

De *Tiang pasek* van Oost- en Midden-Java vestigden zich op het Wilisgebergte, gelegen in de residentie Kediri. Deze beschouwden den Goenoeng-Kidoel, gelegen in de afdeeling Blitar, als de gewijde plaats hunner afgestorvenen, die ter wille van de menschheid op de aarde verblijven en het rijk der Zuider Zee, als de hel, alwaar de zielen van hen, die slecht geleefd hebben, vooral de hebzuchtigen, de Prinses der Zuider Zee, *Ratoe Loro Kidoel* of *Rara Woedoe*, moeten dienen.

De *Oerang pasek* van West-Java vestigden zich op den Goenoeng-Danka, een berg gelegen aan den rechter oever der Tjiberang in het district Sadjira van de afdeeling Lebak der residentie Bantam. Deze beschouwden den top van evengenoemden berg, als de gewijde plaats voor de zielen hunner afgestorvenen en het binnenste van dezen berg, als de strafplaats der slechten.

Van beide secten bestaan tot op den huidigen dag nog afstammelingen, die den God *Ghahib* vereeren.

Als een bewijs van den haat, die deze menschen den Mohammedanen toedragen, gelooven zij, dat de ziel van een overledene, al heeft hij overigens als mensch ook goed geleefd, de gewijde plaats niet kan bereiken, als hij als mensch bij zijn geloof aan den *Ghahib* ook Mohammedaansche geloofsbegrippen heeft gekoesterd. Zij gevoelen echter geen wrok tegen andersdenkenden en zijn zeer behulpzaam van aard. In de *desa's*, die zij bewonen wordt zelden gestolen of ander misdrijf gepleegd, terwijl het scheiden van echtgenooten zelden voorkomt.

De Animisten, die overwonnen en gedwongen werden den Mohammedaanschen godsdienst aan te nemen, bleven in hun hart den ouden godsdienst toegedaan. Hun nakomelingen, die wij in Hoofdstuk I van het eerste deel den naam hebben gegeven van Mohammedaansche Animisten, vindt men tegenwoordig in de binnenlanden van alle residenties, terwijl de afstammelingen van de Mohammedaansche vreemde Oosterlingen, die zich vroeger op Java hebben gevestigd en de ware Mohammedanen zijn, de kustplaatsen bewonen.

Zoo heeft dan *Maoelana Hasan Noedhin* in 1426 Java wel gemohammedaniseerd, doch door dwang de meeste zijner bewoners tot proselieten gemaakt.

De *petangan's*, de *Tengeran's*, die uit het geloof der *Tiang pasek* hun oorsprong hebben, vindt de lezer in dit deel. Deze *petangan's* worden ook gebruikt door afstammelingen van Mohammedanen, die vroeger Animisten waren. In nauw verband met deze *petangan's* staat het geloof aan kwade dagen „*Tangal nahas*” en de goede en kwade uren van den dag „*Ghahibnja hari*”, evenals de *Pantja soeda* en de *Patjak rolas* van de andere klassen van bevolking. De *Pantja dria*, d. i. de goede en slechte richting, is evenwel bij hen niet in gebruik.

Tot goed begrip der *petangan's*, laten wij bovengenoemde tafels voorafgaan.

DE TANGGAL-NAHAS.

Evenals de andere klassen van bevolking een *Pantja-soeda* hebben, houden de *Tiang pasek* een *Tanggal-nahas* er op na, aantoonende de kwade dagen in de verschillende maanden van het jaar, zooals de onderstaande tafel die aanwijst.

TANGGAL-NAHAS ATAOE HARI SANGER DARI BOELAN DALEM SATOE TAOEN.

Boelan.	T a n g g a l - N a h a s.																
Soera.	11	30															
Sapar.	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12	13	14	26	27	28	29	
Rabingoel-awal.	3	4	5	6	7	8	9	10	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Rabingoel-akir.	3	4	5	6	7	8	9	10	14	15	17	22					
Djoemadil-awal.	9	16	17	18	26	27	28										
Djoemadil-akir.	13	16	17	20	26	27	28										
Redjep.	1	6	11	12	13	14	15										
Roeah.	6	7	8	11	18	27											
Poeasa.	2	3	4	27	28	29											
Sawal.	1	2	3	4	5	6	17	18	19	27	28						
Sela.	3	4	12	17	18	27	28										
Besar.	2	3	4	5	12	14	15	22	25	27	28	29					

Deze tafel dient niet om den goeden of kwaden dag op te sporen, evenals bij de *Pantja soeda*; alleen vermijden de *Tiang pasek* op de in deze tafel aangegeven dagen feesten te geven, te trouwen, te verhuizen of iets buitengewoons te verrichten.

DE GOEDE OOGENBLIKKEN VAN DEN DAG.

De *Ghahibnja hari* vervangt bij de *Tiang pasek* de *Patjak rolas*, d. i. de goede en slechte oogenblikken van den dag, bij andere klassen van bevolking in gebruik.

De *Tiang pasek* gelooft evenwel niet aan vastgestelde slechte oogenblikken van den dag, wel aan slechte dagen, waarop de *Ghahib* de vervloeking ten uitvoer legt en in de tafel „*Tanggal Nahas*” zijn aangegeven. Hij gelooft evenwel aan oogenblikken, waarop de Godheid rust, althans volgens hem niet werkzaam is; deze uren worden in de tafel *Ghahibnja hari* aangeduid met „*Sonja*” of ledig. De overige uren acht hij gunstig voor het beproeven van zijn geluk, om gunsten te vragen of winst bij zijn handel te behalen, volgens eenige tafels afhangende van de windstreek, waarin verondersteld wordt, dat de Godheid zich bevindt, als wanneer Hij wordt aangeduid met *Katb*, *Aprad*, *Aoetad* en *Abdal*, uit welke aanduidingen men zou kunnen opmaken, dat de richting, waarin de *Ghahib* zich beweegt, wel degelijk in aanmerking wordt genomen; evenwel storen de *Tiang pasek* zich niet aan de *Pantja dria*, d. i. de tafel voor de goede en slechte richting bij de andere klassen van bevolking in gebruik. Wel vonden wij tafels van den *Ghahibnja hari*, ingericht even als de tafels van den *Naga hari*; ook andere, die de windstreken vermelden gelijk met de uren van den dag, zoodat men daarop kan zien de goede en slechte richting en de goede en slechte uren van den dag; weder andere tafels, vermelden de goede richting en uren na een voorafgaande telling. Bij een onderzoek bleek het ons echter, dat deze tafels een slechte copie waren van de oorspronkelijke tafel, vroeger in Arabië in gebruik. Van de onderstaande tafel, waarin de gunstige uren gedurende één week vermeld worden, wordt ons van bevoegde zijde verzekerd, dat zij eensluidend is met de oorspronkelijke tafel.

GHAHIBNJA HARI.

Harinja.	Waktoe siang dan malem.	Kat r a n g a n.
Ngahat	Djam 6 sampeh djam 8	Sonja.
	„ 8 „ „ 10	Mendapet slamet.
	„ 10 „ „ 12	„ pangkat.
	„ 12 „ „ 2	„ oentoeng.
	„ 2 „ „ 4	Sonja.
	„ 4 „ „ 6	„
Senen	Djam 6 sampeh djam 8	Mendapet oentoeng.
	„ 8 „ „ 10	Sonja.
	„ 10 „ „ 12	„
	„ 12 „ „ 2	Mendapet pangkat.
	„ 2 „ „ 4	Sonja.
	„ 4 „ „ 6	Mendapet slamet.

GHAHIBNJA HARI.

Harinja.	Waktoe siang dan malem.				Kat r a n g a n.
Selasa	Djam 6	sampe	djam 8		Mendapet pangkat.
	" 8	"	" 10		Sonja.
	" 10	"	" 12		Mendapet oentoeng.
	" 12	"	" 2		Sonja.
	" 2	"	" 4		Mendapet slamet.
	" 4	"	" 6		Sonja.
Rebo	Djam 6	sampe	djam 8		Mendapet slamet.
	" 8	"	" 10		" oen'oeng.
	" 10	"	" 12		Sonja.
	" 12	"	" 2		"
	" 2	"	" 4		"
	" 4	"	" 6		Mendapet pangkat.
Kemis	Djam 6	sampe	djam 8		" "
	" 8	"	" 10		Sonja.
	" 10	"	" 12		Mendapet oentoeng.
	" 12	"	" 2		Sonja.
	" 2	"	" 4		Mendapet slamet.
	" 4	"	" 6		Sonja.
Djoemahat	Djam 6	sampe	djam 8		Mendapet slamet.
	" 8	"	" 10		Sonja.
	" 10	"	" 12		Mendapet oentoeng.
	" 12	"	" 2		Sonja.
	" 2	"	" 4		"
	" 4	"	" 6		Mendapet pangkat.
Septoe	Djam 6	sampe	djam 8		" oentoeng.
	" 8	"	" 10		Sonja.
	" 10	"	" 12		Mendapet slamet.
	" 12	"	" 2		Sonja.
	" 2	"	" 4		Mendapet pangkat.
	" 4	"	" 6		Sonja.

Andere tafels stellen de *Ghahibnja hari* voor in 3 *sahat's*, weder andere in 5, zelfs zijn er van 12 *sahat's*, doch aangezien in de meest in gebruik zijnde schriften de 6 *sahat's* voorkomen, is bovenstaande tafel de betrouwbaarste.

I. DE VEREERING VAN ZINNELIJK WAARNEEMBARE VOORWERPEN, DIE NIEMANDS BEZIT UITMAKEN.

IN OOST- EN MIDDEN-JAVA.

In de eerste plaats dient vermeld te worden:

1. DE MENSCH ALS FETISCH.

Pengendaman's zijn *doekoen's* mannen of vrouwen, doch meestal vrouwen, die begaafd zijn met een buitengewone kracht in de oogen, waarmede zij anderen tot gehoorzaamheid kunnen dwingen en aan hun wil kunnen onderwerpen.

Deze kracht wordt door hen aangewend, om zieken in slaap te maken en te genezen, om iemand staande te houden en door het zacht uitspreken van het formulier „*Singkir*” van hem gedaan te krijgen, wat zij verlangen. Ingeval dat zij iemand willen vervloeken, wenden zij hun bijzondere kracht aan, om die vervloeking meer klem bij te zetten, zoodat de patient alleen van angst ongelukkig wordt.

Deze *doekoen's* staan in een reuk van heiligheid en worden door de Javanen zeer gevreesd. Ter verkrijging van gunsten of beterschap ingeval van ziekte offert men eerst aan hen, alvorens hen te raadplegen.

Kijai Langkir of *Panembahan Langkir* te Toeloeng Agoeng, residentie Kediri, is volgens de mededeeling van vele hooggeplaatste inlandsche hoofden, die hem van hun jeugd af reeds als oud man kennen, bijna 150 jaren oud.

Ofschoon volgens de voorstelling van de Javanen reeds gestorven, leeft hij nog voort, begaafd met een bovennatuurlijke macht, die hem in staat stelt, alles te voren weten. Zijn spraak reeds lang verloren hebbende, doet hij slechts aanwijzingen aan hen, die bij hem komen offeren en hem om raad verzoeken.

De reuk van heiligheid, waarin *Kijai Langkir* zich verheugen mag, is algemeen bekend.

Matjan gadoengan. Aan menschen, wier bovenlip rond boven den mond loopt zonder afscheiding onder den neus, schrijven de Javanen de macht toe, zich in een tijger te kunnen veranderen; een dergelijke tijger wordt *matjan gadoengan* genoemd. De verandering geschiedt in den slaap; de ziel verlaat het lichaam als een tijger, richt in die gedaante vele verwoestingen aan en komt 'smorgens in het lichaam van den slaper terug.

Niet alleen de ziel, ook het lichaam kan door middel van een formulier (*rapal*) deze gedaanteverwisseling ondergaan.

Een dergelijk formulier heet *ngelmoe-gadoengan*. (In het 3e deel reeds vermeld).

Aan beide soorten van menschen wordt een bovennatuurlijke macht toegekend; door de Javanen worden zij erg gevreesd.

Tiang Noedjoem. Javanen, bekend onder den naam van Tiang Noedjoem, weten van te voren te zeggen, wat gebeuren zal; zij staan in een reuk van heiligheid en daarom wordt door den raadpleger eerst aan hen geofferd, alvorens hun te verzoeken de toekomst bloot te leggen.

Tiang Depok. Fanatieke Javanen, bekend onder den naam van Tiang Depok, staren zoo lang op een punt, totdat zij in een half bedwelmenden toestand komen, in welken toestand zij de toekomst kunnen voorspellen. In dien half bedwelmenden toestand offert men aan hen en worden hun dan vragen gesteld. De antwoorden beschouwt men als gegeven door een machtigen geest, waarmede het lichaam van den Tiang Depok op dat oogenblik beziel is.

Deze menschen zijn zeer gevreesd.

Wandoe (hermaphrodisme). Menschen van het mannelijk- en vrouwelijk geslacht te gelijk, aan wie de macht van het geluk te kunnen dwingen wordt toegerekend, staan bij de Javanen in eerbiedige vereering. In vrouwenkleeding fungeeren zij dikwijls als *tandak* op partijen om het feest gelukkig en plezierig te doen afloopen. Zelfs worden zij tot vrouw genomen, alleen om het geluk deelachtig te worden, dat een *Wandoe* om zich heen verspreidt.

Djindjang Radja of Palawidja, zijn dwergen met groote hoofden, die allerlei nonsens uitkramen en dikwijls verwenschingen uiten.

Deze dwergen zijn erg gevreesd en gehaat; bij het voorbijgaan van een dwerg, zullen de Javanen nooit nalaten te spuwen of hun verachting duidelijk te toonen.

Deze dwergen vinden alleen bij vorsten en grooten een onderkomen, die ze tot hun genoegen onderhouden.

2. VIERVOETIGE EN ANDERE DIEREN.

Adjag. Nabij de *desa* Wanasidi der afdeeling Patjitan vindt men de grot Praboe dalem. De ingang van deze grot ligt onder water, terwijl de grot volgens de overlevering bewoond wordt door heilige wilde honden „*adjag*”, die men door offeranden kan te hulp roepen, om wilde zwijnen te verdelgen.

Deze grot, alsmede de honden, staan in een reuk van heiligheid en in de macht van een geest, die de grot bewoont.

Matjan, Baja, Oeler sawa. Aan tijgers, krokodillen en groote slangen wordt steeds geofferd, zoodra men de vaste verblijfplaatsen van deze dieren ontdekt heeft. De Javanen bezigen, van deze dieren sprekende, steeds den naam van *Kijai* of oudste. Zij veronderstellen, dat in deze dieren menschenzielen huizen.

De offeranden aan tijgers worden gelegd in een soms uitsluitend daarvoor gemaakt huisje in het bosch nabij de *desa*, waar men veronderstelt, dat zij zich ophouden.

De offeranden aan krokodillen worden gegeven bij de geboorte van een kind. Men plaatst, hetgeen men wenscht te offeren, op een vlot van pisang stammen, dat men de rivier laat afdrijven.

Voor slangen plaatst men de offeranden aan den kant van het erf bij de heg of in het veld.

Het is voornamelijk aan de groote *oeler sawa*, de python, waaraan men offert; van deze slang gelooft men, dat zij niet eet en dat de geest, die men veronderstelt

in deze slang te huizen, het lichaam der slang onzichtbaar kan maken, waarom zij in hooge vereering staat bij de Javanen; ook als de beschermster der *sawa*-velden.

De uitwerpselen van deze slangen hebben groote waarde en worden als medicijn verkocht.

3. VOGELS.

Perkoetoet of tortelduif. Deze vogel staat in eerbiedige vereering bij de Javanen, als de aanbrenger van geluk, voorspoed, kracht en moed, waarom bijna elke Javaan een dergelijk duifje er op na houdt, het eerbiedig verzorgt en het soms aanspreekt en zijn gunsten verzoekt.

Perkoetoet's met de vereischte teekens en kleur waaraan men de met bovennatuurlijke macht begaafde herkent, zijn hoog in prijs en zeer gezocht.

Ook wanneer ze aan niemand toebehoort, geniet de *perkoetoet* dezelfde eerbewijzen.

Prendjak, Dandang, Gagak. Deze vogels worden door Javanen gevreesd als de aanbrengers van ziekte en ongeluk; nimmer zal een Javaan deze soort vogels dooden.

4. DE AARDE.

Boewana (Boemi). Ook de Aarde wordt vereerd; de Javanen veronderstellen, dat de Aarde de vrouw is van de Zon. De Zon paart met de Aarde in den westmousson en bevrucht haar door de vallende regens, uit welke bevruchting boomen, planten en gewassen voortkomen. De Javanen spreken daarom van heer Zon en vrouw Aarde en offeren aan de Zon en de Aarde, opdat, het zaad door hen gezaaid, door de Zon bevrucht en door de Aarde gebaar zal worden in de gedaante van een rijken oogst.

Zoo zwoeren vroeger de Javanen bij de Aarde en deden haar het verzoek hen weder in haar schoot op te nemen, indien zij onwaarheid spraken.

5. GRONDEN.

Gisik pengadon ayam. Nabij de *doekoe* Segara lemah aan het Zuider zeestrand der *desa* Tawang van het district Loroh der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen, bevindt zich een stukje grond, genaamd „Gisik pengadon ayam,” om reden men daar elken avond van Dinsdag-Kliwon, *malem Djoemahat-Legi*, het rumoer hoort, dat bij hanengevechten door het gebons en gevlieg der vechtende dieren en het applaus der toeziende menigte gewoonlijk veroorzaakt wordt.

Bij dat plekje grond wordt geofferd door lieden, die bij een afgesproken hanengevecht, hun hanen willen doen winnen.

Tegal aroem. In de *desa* Pasiraman der residentie Banjoemas is een plekje grond, genaamd „Tegal aroem”. Op deze plaats stierf de vorst Praboe Mangkoe-rat II en werd hij ook daar gereinigd en gebalsemd, om verder naar Tegal vervoerd te worden. Sedert staat dit plekje grond in eerbiedige vereering en wordt bezocht door lieden, die iets te wenschen hebben.

Pakareman. Het doodendal genaamd „Pakareman”, gelegen nabij het plateau van het Diënggebergte in de afdeeling Bandjarnegara der residentie Banjoemas, staat in eerbiedige vereering. De Javanen veronderstellen, dat het dal bewoond is door een machtigen kwaden geest, aan wien door de bewoners van den omtrek veel wordt geofferd, meestal levende dieren van de zwarte kleur. Voor gewichtige zaken worden aan dezen geest zelfs buffels geofferd. Deze dieren werpt of drijft men in het doodendal, waar zij een onmiddellijken dood vinden door de vergiftige uitwaseming van den grond.

Lemah asin. In het district Soka van de afdeeling Keboemen der residentie Bagelen, vindt men een plekje zouten grond, genaamd „Lemah asin”, welke grond een heilzaam geneesmiddel oplevert voor zieke buffels, die uit eigen wil dezen grond oplikken. Rondom dezen grond wordt steeds geofferd en hij staat in eerbiedige vereering, als bezielde door een goeden geest.

6. BERGEN.

Goenoeng Soembing, Goenoeng Sendoro. Deze bergen worden door de Javanen vereerd. Deze vereering vloeit voort uit een legende, die vermeldt, dat deze bergen vroeger menschen zijn geweest en wel broeders.

Goenoeng Semeroe. Deze berg, gelegen in de residentie Pasoeroean, staat in den reuk van heiligheid wegens een legende, die ons meldt, dat hij vroeger zoo hoog was, dat hij tot den hemel reikte en beheerd werd door den toen machtigen god *Semar*. De sterren, hierdoor gehinderd en afgunstig geworden, vloekten dezen berg, zoowel als zijn machtigen beschermer. Na dezen vloek werd deze berg kleiner en kleiner, totdat hij op zijn tegenwoordige hoogte kwam.

Goenoeng Doewoer. Deze berg staat in een reuk van heiligheid.

Volgens een legende is hij een stuk van den Goenoeng Semeroe, dat door den god *Semar* naar zee werd gedragen, welke godheid het nabij de *desa* Tjankring van de afdeeling Magetan der residentie Madioen liet vallen; vandaar dat men dien berg den naam gaf van „doewoer” of uit de lucht gevallen.

Goenoeng Sirah Keting. Deze berg, gelegen nabij de *desa* Tamansari van de afdeeling Patjitan der residentie Madioen, is volgens een legende het weggeworpen hoofd van den vorst Babak, die in een tweegevecht met Radhen Bratasena gedood werd.

De mede weggeworpen romp werd een groote steenklomp nabij de *desa* Wringin Anom, terwijl het daaruit vloeiende bloed de wel deed ontstaan, bekend onder den naam „Oemboel Gabahan”, welks water de kracht bezit den haargroei te bevorderen.

Uit de vingers van den gedooden vorst sproten *lombok*-planten voort met groote vruchten, die nog in beide genoemde *desa*'s veel aangetroffen worden.

Deze berg, steenklomp en bron staan in een reuk van heiligheid en dikwijls worden daar offers gebracht.

Goenoeng Kelir. Bij de *desa* Karanggajam in het district Semanten van de afdeeling Patjitan der residentie Madioen, vindt men een berg, genaamd „Goenoeng Kelir”, die volgens een legende ontstond uit een scherm, dat bij een door den god *Semar* aangerichte doch gestoorde *wajang*-partij omgevallen was. Uit de lamp, die mede omverviel, ontstond de bron genaamd „Oemboel anget” terwijl de uit die lamp vloeiende warme olie, veranderde in warm water.

Deze berg zoowel als de bron staan in een reuk van heiligheid, en er wordt daar door zieken op *malem Djoemat-legi* geofferd.

7. GOTTEN.

Nganges. De vuurspuwende grot „Nganges” in het district Singgahan van de afdeeling Toeбан der residentie Rembang, wordt zeer vereerd en door zieken wordt daar geofferd. In de nabijheid van deze grot ontspringen twee bronnen, een van koud en een andere van warm water. Het water dezer beide bronnen heeft zijn afwatering in ééne bedding. Beide stroomen loopen ongeveer tien meters naast elkander, zonder in elkander te vloeien.

Goewa Kidang, Goewa Banteng, Karang Bolong. Deze grotten gelegen in het district Karang Bolong van de afdeeling Karang Anjar der residentie Bagelen, worden vereerd als de woonplaatsen van machtige geesten.

Bij den ingang van deze grotten vindt men steeds eenige offeranden.

Bij de grotten van Karang Bolong ziet men in een daarvoor opgericht gebouw het beeld van *Njai Loro Kidoel*, als de beschermster en beheerscheres dezer grotten. In dat gebouw bevindt zich voor haar een praalbed, welk bed als het ware door offeranden omringd is.

Goewa Kalak. Nabij de *desa* Kalak van het district Poenoeng der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen, bevindt zich een grot genaamd „Goewa Kalak” die na den val van het rijk Madjapait door den vorst Brawidjaja bewoond moet zijn geweest.

In deze grot treft men een bekapt pilaar aan, die het gewelf schraagt, benevens een uitgehouwen waterbak.

Deze pilaar, waterbak, zoowel als de geheele grot staan in een reuk van heiligheid. Zoo zegt een oude legende, dat iemand, die den pilaar kan omarmen, zijn leven lang geen gebrek zal lijden en dat, wanneer men, in den drogen mousson de grot bezoekende, den waterbak gevuld ziet, men er zelfs zeker van kan zijn, dat men gelukkig zal wezen en zal slagen in alles, wat men onderneemt.

Loeweng amba. Deze grot, gelegen in een heuvel nabij de *desa* Sendang, in het district Poenoeng van de afdeeling Patjitan der residentie Madioen, wordt door de bewoners uit den omtrek gevreesd, doordat men in die grot dikwijls het gekerm van menschen en het gebrul van wilde dieren heeft waargenomen, alsmede door de aanwezigheid in deze grot van menschen- en dierenbeenderen.

In deze grot stroomt een onderaardsch riviértje, bewoond door groote visschen.

8. RIVIEREN.

Djoemprang. De onderaardsche rivier „Djoemprang” op het plateau van het Telerep gebergte tusschen den Diëng en den Sendoro, staat in vereering bij de bewoners uit den omtrek, omdat deze rivier uit de grot Tjoempriit stroomt en de bedding met fijn wit zand bedekt is.

Aan den ingang van deze grot vindt men steeds offeranden.

Si Naga. Bij de *desa* Widarapajoeng in de residentie Djapara, ontspringt de rivier Si Naga, die volgens de overlevering ontstond uit den door den god *Narajana* verslagen draak „*Naga Dikja*”.

Deze rivier wordt veel bezocht en vereerd.

9. STEENEN.

Iger tripis of *Iger tipis*. De top van den berg Iger tripis of Iger tipis, gelegen bij de *desa* Binangoeng in het district Kali Alang van de afdeeling Ledok der residentie Bagelen, is een groote steenklomp, waarin vele boomen tot een boschje zijn samengegroeid. Deze steenklomp, alsmede de boomen, staan in vereering bij de bevolking van den omtrek; geen Javaan zal het wagen op dien steenklomp of in dat boschje te komen.

Embah Bodo. In de *doekoe* Toegoe der *desa* Ngoenoet van het district Tegal Amba der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen is een steen te zien, genaamd „Embah Bodo”, in den vorm van een afgebroken pilaar, aan welken steen men de macht toekent, de toekomst te voorspellen. Bij het aanbieden der medegebrachte offeranden en onder het branden van *menjan*, moet men trachten dezen steen op te lichten. Zij die hem kunnen optillen, kunnen, volgens de legende, er zeker van zijn, dat te voren geuite wenschen vervuld zullen worden.

Ruïne misigit. Vlak langs den weg, die van de *desa* Lakar naar Menganti loopt,— beide *desa*’s zijn gelegen in het distrikt Goenoeng Kendeng, afdeeling Soerabaja,— ligt tot een pyramide opgestapeld de steenen van een vroegere *misigit*. Het plekje is door boomen omgeven. Aan de daar gebrachte offeranden kan men zien, dat deze ruïne in den reuk van heiligheid staat.

Watoe Tiban. Nabij de *pasar* van de afdeelingshoofdplaats Toeban van de residentie Rembang ziet men twee groote zwarte steenen, genaamd „Watoe Tiban”, die volgens de overlevering uit de lucht zijn gevallen. Deze steenen worden door de bewoners uit den omtrek zeer vereerd en er wordt daar geofferd.

Lingga Rea. Ten zuidwesten van den *goenoeng* Tjandana, bij de *desa* Boehoe-han in het district Pandjaloe der residentie Tjirebon, vindt men op een heuvel, bekend onder den naam van „Lingga Rea” steenen in de vormen van mensche-lijke lichamen en allerlei voorwerpen, als: hoofd- en rolkussens, kapmessen, werp-spiesen en meer andere dingen.

Deze voorwerpen zijn heilig, worden zeer vereerd en dikwijls worden daar offeranden gebracht.

10. MEREN.

Telaga Tjeboeng. Nabij het Diënggebergte vindt men op het plateau van den berg Tjebong, ongeveer 6000 voet boven de oppervlakte der zee, bij de *desa* Tjeboeng het meer van dien naam. Dat meer heeft nu eens zoet dan weder zout water, het deint evenals de zee en vertoonen zich daarin visschen, die alleen in de zee voorkomen. Is het stormweder op zee, dan treedt het buiten zijn oevers. en overstroomt den omtrek.

Het meer bevindt zich op de plaats, waar vermoedelijk vroeger de krater van den berg Tjeboeng is geweest, en moet volgens de overlevering onpeilbaar diep zijn.

Door deze eigenschappen wordt het meer Tjeboen vereerd en men beschouwt het als de woonplaats van een machtigen watergeest, die met de zee in gemeenschap staat.

Aan de oevers van dit meer vindt men tal van offeranden.

Telaga Kidang. In de grot genaamd „Goewa Kidang”, gelegen in het district Karang Bolong van de afdeeling Karang Anjar der residentie Bagelen, vindt men een uitgestrekt meer, naar de grot genoemd „Telaga Kidang”, dat zeer diep is; dit meer staat in den reuk van heiligheid en heeft vele bezoekers.

11. VISSCHEN.

Ikan tjoeroek. Onder den waterval Singgahan gelegen bij de *desa* en in het district van dien naam van de afdeeling Toeban der residentie Rembang, bevindt zich een onpeilbare kom, die het water opvangt en het verder loost in een onderaardsche rivier van eenige meters breedte. Volgens de overlevering bevindt zich in deze rivier het geraamte van een grooten visch „Ikan tjoeroek”; de persoon, aan wien dit vischgeraamte zich vertoont, wordt rijk.

Offeranden van bloemen en koekjes aan den kant van de kom, bewijzen de vereering van dezen wondervis.

Ikan Oling. In het meer Mendjar, gelegen in het district Kali Alang van de afdeeling Ledok der residentie Bagelen, bevindt zich een groote palingsoort „Ikan oling” genaamd, die bij een lengte van ongeveer twintig voeten, eenige voeten in omtrekt moet zijn.

Deze Ikan oling acht men bezielde door een machtigen kwaden geest. Aan dit dier wordt veel geofferd, opdat het de bewoners uit den omtrek geen kwaad zal doen.

Ikan Banjoe Biroe. De visschen in de bron Banjoe Biroe, het zoogenaamd „Blauw water”, gelegen op 12 palen van de residentiehoofdplaats Pasoeroean, staan in den reuk van heiligheid en worden zeer vereerd door allerhande offers. Geen Javaan zal het wagen deze visschen te vangen, veel minder ze te eten.

Ikan oemboel, Ikan soemberan, Ikan soemoer. De herkomst van deze visschen niet kennende, zijn de Javanen bang ze te vangen. Het vangen en vooral het eten van deze visschen brengt ongeluk en ziekte aan, waarom de Javanen ze een angstigen eerbied bewijzen.

12. GEBOUWEN.

Tjandi. Tempels en ruïnen uit den Hindoetijd staan bij de Javanen in eerbiedige vereering, als de woonplaatsen van machtige geesten. Offeranden aan deze geesten vindt men steeds bij den ingang dezer tempels en ruïnen.

Pendapa rante. De *pendapa*, die op het graf staat van *Soenan Bonang*, genaamd „*Pendapa rante*”, gelegen nabij de afdeelingshoofdplaats *Toeбан* der residentie *Rembang*, is volgens de overlevering door bovennatuurlijke wezens in een nacht gemaakt en staat, zoowel als het graf, dat zij overschaduwet, in hooge vereering bij de bewoners uit den omtrek.

---

13. BEELDEN.

Retja. De beelden uit den Hindoetijd staan bij de Javanen in eerbiedige vereering. Behalve in de ruïnen van den *Boeroeboedoer* of *Boloboedoer* op den *Diëng*, te *Parambanan* of *Brahmanan*, te *Panataran*, op het *Tenggergebergte* en te *Singosari*, respectievelijk gelegen in de residenties *Kedoe*, *Bagelen*, *Soerakarta*, *Kediri* en *Pasoeroean*, treft men soms op de erven van rijke Javanen nog beeldjes aan. Bij die beelden kan men steeds offeranden vinden.

Retja Kodok. Onder een grooten *waringin*-boom in de *desa Tjandi*, van de afdeeling *Magetan* der residentie *Madioen* staat een steenen beeld, dat naar zijn op een kikvorsch gelijkende gedaante „*Retja Kodok*” wordt genoemd. Bij dit beeld wordt geofferd in den avond van *Donderdag-Paing* dus *Djoemahat-Pon* en worden dan door bezoekers aan dit beeld geloften gedaan, welke vervuld worden op voorwaarde, dat de verzoekers ook de vervulling hunner wenschen verkrijgen.

---

14. KANONNEN.

Kijai Satono, Njai Satoni. Te *Soerakarta* bevindt zich een kanon, waaraan men een vrouwelijke ziel toekent en dat bekend is onder den naam van „*Njai Satoni*”, terwijl er een dito kanon bestaat te *Batavia*, waaraan men een mannelijke ziel toekent en die bekend staat als „*Kijai Satono*”, de echtgenoot van *Njai Satoni*.

Zij worden vereerd en men offert aan deze kanonnen.

Voor al door vrouwen wier echt kinderloos is, wordt aan *Kijai Satono* geofferd, opdat haar echt met kinderen gezegend zal worden.

Een legene betreffende deze twee kanonnen maakt zelfs de veronderstelling dat, wanneer ooit beide kanonnen bij elkander worden gebracht, het met de heerschappij op *Java* van vreenmdelingen voor goed gedaan zal zijn.

---

15. GRAVEN.

Koeboeran Radhen Pandji Sandjaja Ngrangin. Dit graf, gelegen in de *desa* Nglaran van het district Lorog der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen, wordt als heilig beschouwd en is dientengevolge de plaats geworden, waar de bevolking van genoemde afdeeling haar offers brengt ter vervulling harer wenschen.

Koeboeran goenoeng Ngredjeng. Het graf, gelegen op den heuvel Ngredjeng bij de *desa* Gareng Lor van het district Lorog der afdeeling Patjitan en de residentie Madioen bevat volgens de overlevering het stoffelijk overschot van een bovennatuurlijk wezen, dat tijdelijk de gedaante van een mensch aannam om een zeke-
ren *desa*-man, genaamd „Kasoewara” en diens vrouw voor hun deugden te beloonen.

Dit graf staat in een reuk van heiligheid en er wordt daar geofferd door zieken en door anderen, die iets te wenschen hebben.

Koeboeran Radja Brawidjaja. Achter de *desa* Kalak van het district Poenoeng der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen vindt men de graven van den overwonnen en overleden vorst van Madjapaït en zijn trouwe *emban*.

Deze graven staan in een reuk van heiligheid en worden vereerd met allerhande offeranden.

Koeboeran Tandjoeng Kidoel. In een zeer oude *masdjid* in de *desa* Tandjoeng Kidoel van het district Lorog der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen, vindt men een graftombe in den vorm van een *kepek* of inlandschen koffer met los deksel, welk graf niet alleen als heilig vereerd, doch ook zeer gevreesd wordt. Niemand durft dit graf aanraken, nog minder het deksel van de kist oplichten uit vrees voor een onmiddellijke straf.

Koeboeran Kijai Ngambak. Het graf van *Kijai* Ngabak in de *doekoe* Gagakan van de *desa* en het district Tegal Amba der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen, wordt als heilig beschouwd en vindt een drukke vereering.

Het graf van *Kijai* Merti, gelegen in de *doekoe* Penggoeng van de zooeven-genoemde *desa*, wordt eveneens als heilig vereerd, doch alleen op *malem Djoe-mahat-Legi* wordt daar geofferd.

Koeboeran Bok Lara Menir. Dit graf, gelegen op een heuvel, die de grens-scheiding is tusschen de *desa*'s Tak Wi van het district Semanten en Tinatar van het district Poenoeng der afdeeling Patjitan in de residentie Madioen, wordt alleen vereerd door den kleinen man, terwijl *prijai*'s op poene van ongelukken, dezen berg niet mogen betreden, wegens een vloek door *Bok Lara Menir* bij haar leven over hen uitgesproken.

Tot heden wordt deze berg door *prijai*'s angstvallig vermeden.

Koeboeran Soenan Bedjagoeng. Het graf van den prins Tjempa, ook bekend onder den naam van *Soenan* Bedjagoeng, gelegen in de *desa* Bedjagoeng, nabij de afdeelingshoofdplaats Toeban residentie Rembang, in de nabijheid van de *soe-moer* Bedjagoeng, een put door Tjempa 75 voeten diep in rotsgrond uitgehouwen, is heilig en vindt een drukke vereering.

Koeboeran Pangeran Tembajat. Op den berg Tembajat in de afdeeling Salatiga der residentie Semarang, bevinden zich de graven van Pandan Arang, bijgenaamd *Pangeran Tembajat* en zijn vrouw *Njai Pandan Arang*, welke graven heilig zijn en met allerhande offeranden worden vereerd.

Koeboeran Soenan Kalidjogo. Nabij de *masdjid* voor bedevaartgangers van de *doekoe* Gamping Kradjan, district Tambangan, afdeeling Sidajoe, bevindt zich het graf van *Soenan Kalidjogo*, met steenen ompaggerd en slechts te bereiken na twee *gapoera's* gepasseerd te zijn. Het graf staat in den reuk van heiligheid en er wordt daar druk geofferd.

Koeboeran Dowo. Op ongeveer $\frac{1}{4}$ paal van den grooten weg nabij de *desa* Lopang, district Goenoeng Kendeng, afdeeling Lamongan, bevindt zich op een Javaansch Kerkhof een steenhoop bekend onder den naam van *Koeboeran Dowo*. Dit graf staat zeer in aanzien en er wordt daar geofferd.

Koeboeran Soenan Rat. Nabij de hoofdplaats Tegal vindt men het graf van *Soenan Rat*. Dit graf staat bij de omwonende bevolking in eerbiedige vereering en er wordt daar druk geofferd.

Koeboeran Pangeran Djamboe Karang. Op den *goenoeng* Lawet nabij Poerbolingo, der residentie Banjoemas, vindt men het graf van den Prins van Djam-Karang, welk graf in den reuk van heiligheid staat.

Koeboeran Soenan Goenoeng Djati. Nabij de hoofdplaats Tjirebon vindt men het graf van *Soenan Goenoeng Djati*. Dit graf als mede den naam van *Soenan Goenoeng Djati* staan bij de omwonenden in eerbiedige vereering. Bij dit graf vindt men steeds offeranden.

Koeboeran Moelana Malik Ibrahim. Nabij de afdeelingshoofdplaats Grise vindt men het graf van *Moelana Malik Ibrahim*, welk graf in den reuk van heiligheid staat en waarbij veel geofferd wordt.

Koeboeran Soenan Ngampel. In de *gampoeng* Ngampel nabij de *masdjid* van dezen naam, gelegen ter hoofdplaats Soerabaja is het graf van den vroegeren machtigen *Soenan Ngampel*. Dit graf is heilig en dientengevolge de plaats geworden, waar de bevolking offers brengt ter vervulling van haar menschen.

Koeboeran Soenan Bonang. Nabij de afdeelingshoofdplaats Toeban vindt men het graf van *Soenan Bonang*, welk graf zoowel als de naam van *Soenan Bonang* in de Residentie Rembang in eerbiedige vereering staan. Bij dit graf wordt veel geofferd.

Koeboeran Kijai Ketasinga. In de *desa* Somawangi van het district Poerwarredja der afdeeling en residentie Banjoemas, zijn de graven te vinden van *Kijai Ketasinga* en zijn vrouw *Njai Ageng Djoekoel*. Deze graven worden zeer druk bezocht en met offeranden vereerd. De *desa* Soemawangi is dientengevolge heilig en mag door *prijai's* of Europeanen niet betreden worden.

16. BOSSCHEN.

Oetan Siloeman, Djati Lega. Bij de *desa* Siloeman van het district Rantja der afdeeling Tjiamis in de residentie Tjirebon vindt men de heilige bosschen genaamd „Oetan Siloeman” en „Djati Lega”, volgens de overlevering bewoond door onzichtbare geesten. Deze bosschen staan bij de omwonende bevolking in eerbiedige vereering.

Oetan Dermakoela. Nabij de *desa* Dermakoela van de residentie Djapara, vindt men een klein boschje, waarin zich een bron bevindt, die eertijds goed drinkwater opleverde. Dit bosch zoowel als deze bron zijn heilig en worden druk bezocht en vereerd.

---

17. MOERAS.

Rantja anom. Bij de *desa* Siloeman van het district Rantja der afdeeling Tjiamis in de residentie Tjirebon vindt men ten zuiden van het bosch Leweng anom, het moeras „Rantja anom,” of het moeras der onzichtbare geesten. Dit moeras staat in een reuk van heiligheid en wordt vereerd en bezocht door lieden, die iets te wenschen hebben.

---

18. WATER.

Sentana Gentong. Op den berg Sentana Gentong, gelegen op ongeveer 4 palen van de afdeelingshoofdplaats Patjitan der residentie Madioen, is een bergplaats van water uit den ouden tijd in den vorm van een grooten *gentong*. Het water uit dezen bak staat in een reuk van heiligheid en er wordt aan dat water geofferd door werkzoekenden, die dáár den nacht doorbrengen en aan het heilige water verzoeken, hun een aanwijzing te doen, op welke wijze zij werk kunnen vinden. Volgens de overlevering vonden zulke menschen vroeger bij hun ontwaken nabij de *gentong* een voorwerp of werktuig, waardoor hun werd aangewezen, welk ambacht of bedrijf zij moesten ter hand nemen, om gelukkig te worden.

---

19. ONDERAARDSCHE GANG.

Aswatawa. Op het plateau van het Diënggebergte in de residentie Bagelen vindt men een ingestort gedeelte van een onderaardsche gang, genaamd „Aswatawa”, vroeger door Hindoes gebouwd. Het begin en het einde van deze gang zijn onbekend en alleen weet men ervan, dat deze gang bestaat en een vrij groote middellijn moet hebben.

Naar het begrip van de Javanen wordt deze onderaardsche gang bewoond door geesten, die door de bewoners uit den omtrek gunstig gestemd worden door offeranden.

---

20. KRATERS.

Kawa Kidang, Kawa Tjandradimoeka. De kraters op het plateau van het Diënggebergte in de residentie Bagelen, genaamd „Kawa Kidang” en „Kawa Tjandradimoeka”, staan wegens hun indrukwekkende werking, die zichtbaar is, in eerbiedige vereering. Tal van offeranden getuigen van de vrees, die men voor deze werkende kraters koestert. Met deze offeranden tracht men hen gunstig te stemmen voor de bewoners uit den omtrek.

21. PUTTEN.

Soemoer Sroemboeng. De put, genaamd „Soemoer Sroemboeng” nabij het zeestrand van de afdeelingshoofdplaats Toeban der residentie Rembang, die in spijt van de nabijheid der zee goed en zoet water geeft, onstond, volgens de overlevering, door het in den grond steken en weder uithalen van een wandelstok door Said Makdoen Ibrahim, bijgenaamd *Soenan Bonang*.

Deze put is heilig en vindt niet alleen een drukke maar ook een algemeene vereering van lieden, die daar, ter verkrijging van deze of gene gunst, hun offeranden komen aanbieden.

Soemoer Djolotoendo. Op het plateau van het Diënggebergte in de residentie Bagelen, vindt men de „Soemoer Djolotoendo”, door Hindoes gegraven, die zoo diep is, dat een brandende lamp, daarin neergelaten, niet meer zichtbaar is. Deze put staat in eerbiedige vereering en men offert daar op *malem Djoemahat*.

22. BRONNEN.

Soemoer Beti. Volgens de overlevering verdronk een witte buffel, wiens hoornen den vorm van *soengoe makoeta* hadden, d. i. naar onderen gebogen en onder den hals samenkomende, volgens de Javanen het teeken van een heilige buffel, in een moeras, gelegen op ongeveer $3\frac{1}{2}$ paal van de afdeelingshoofdplaats Toeban der residentie Rembang. Sedert veranderde het moeras naar de twee hoornen, in twee bronnen. De noordelijke bron genaamd „Kijai Ageng” en de zuidelijke „Soemoer Widari”; beide bronnen worden gezamenlijk genoemd „Soemoer Beti”. Deze bronnen staan in eerbiedige vereering en worden vooral op Vrijdagen druk bezocht en wordt dan daar geofferd.

Sendang Kawali. Bij de districtshoofdplaats Kawali der residentie Tjirebon, vindt men een bron, bekend onder den naam „Sendang Kawali”, volgens de overlevering ontstaan door een uit de lucht gevallen aarden kookpot, die diep in den grond doordrong, waardoor deze bron ontstond.

Deze bron is mitsdien heilig en wordt bezocht door lieden, die iets te wenschen hebben en hun wenschen uiten, gelijk met het aanbieden der medegebrachte offeranden.

Oemboel. De warme bron „Oemboel”, gelegen op $11\frac{1}{2}$ paal van de residentiehoofdplaats Madioen, wordt druk bezocht door zieken, die alvorens te baden, offeren aan drie beeldjes, staande onder een *waringin*-boom nabij deze bron, opdat men door het bad genezen zal.

Krakal. Op ongeveer 7 palen van de afdeelingshoofdplaats Keboemen der residentie Bagelen, vindt men de warme bron „Krakal”, die om de groote geneeskracht, welke haar water bezit, bij de bewoners uit den omtrek in heilige vereering staat. Deze bron wordt druk bezocht door zieken, die alvorens te baden aan haar de medegebrachte offeranden aanbieden, ter bespoediging hunner genezing.

Telaga Teroes, Telaga Bolekambang, Telaga Pinggilon. Deze kleine meren, die eigenlijk warme bronnen zijn en waarvan het water donkerbruin ziet, liggen naast elkander in de nabijheid van den krater op het plateau van het Diënggebergte in de residentie Bagelen. Zij staan in een reuk van heiligheid en worden vereerd door de bewoners uit den omtrek, die daar ook offeren.

Telaga Werna. Op het plateau van het Diënggebergte in de residentie Bagelen treft men aan den voet van den heuvel „Werna” het warme meer Telaga Werna” aan, waarvan het water een donkerblauwe kleur heeft en veel geneeskracht voor wonden en uitslag bezit. Dit meer staat in den reuk van heiligheid, wordt door de bewoners uit den omtrek vereerd en bezoekers offeren daar.

Telaga Leri. Nabij de *desa* Batoer der afdeeling Bandjarnegara in de residentie Banjoemas vindt men het warme meer „Telaga Leri”, waarvan het water geheel wit zit, evenals kalkwater. De dampen die uit dit meer opstijgen, zijn ongezond, waarom het door de bewoners uit den omtrek gevreesd wordt, als bewoond door een machtigen kwaden geest. Offeranden worden dezen geest aangeboden om hem gunstig te stemmen voor de omwonende bevolking.

23. BOOMEN.

Waringin. Van de vele boomen, die in den reuk van heiligheid staan, neemt de Waringin de eerste plaats in, als de woonplaats van machtige geesten. Bij dezen boom kan men des Vrijdags steeds offeranden vinden.

Ingas. De Ingas staat in een kwaden reuk, door de vergiftige lucht, die deze boom om zich heen verspreidt. Hij wordt zeer gevreesd, als bewoond door een machtigen, ziekte aanbrengenden, kwaden geest, waarom de Javanen steeds vermijden in de nabijheid van dezen boom te komen.

Timanga. Den Timanga acht men bezielde door een machtigen, geluk aanbrengenden geest, waarom de Javanen steeds trachten een stuk, stok, krisscheede of lansschacht van dat hout in huis te bewaren. Deze boom, zoowel als de voorwerpen, welke van het hout vervaardigd zijn, vooral wanneer zij de vereischte vlammen (*pelet*) hebben, staan bij den Javanen in eerbiedige vereering.

Randoe alas. In de afdeelingen Toeban en Keboemen van de residenties Rembang en Bagelen vindt men twee Randoe, alas die een hoogte hebben van meer dan 200 bij een omtrek van 30 voeten. Deze boomen acht men bezielde door machtige geesten waarom zij vereerd worden en men er veel aan offert.

Als een merkwaardigheid dient van deze boomen nog vermeld te worden, dat

zij door hun hoogte tot wegwijzers dienen van inlandsche kustvaarders in den omtrek.

Aren. De Aren-palm wordt beschouwd als voortgesproten uit een vrouw; daarom denkt men, dat deze palm een menschelijke ziel bezit.

Zij, die het sap van den Aren-palm (*legen*) wenschen aftetappen, (*tiang deres*) doen op de gebruikelijke manier, als bij het huwelijk, de belofte van trouw en spreken dezen palm aan als hun bruid.

Wordt er verondersteld, dat de palm bevrucht is, en wenscht men een begin te maken met het aftappen van den palmwijn, dan wordt de palm als moeder aangesproken en haar verzocht haar borsten voor haar zoon te doen vloeien, totdat hij die niet meer behoeft. Daarna maakt de *tiang deres* een begin met het aftappen, eerst met een kleinen, later met een grooteren bamboekoker.

Minging. De Minging of slangenboom staat in den reuk van heiligheid wegens de eigenaardigheid van het hout, dat de eigenschap bezit, om slangen te bedwelmen. Wandelstokken van dit soort hout zijn daarom bij de Javanen zeer gezocht.

Awar-Awar. De Awar-Awar staat bij de Javanen in hoog aanzien wegens de eigenschap, die men aan het hout van dezen boom toekent, om iemand te vrijwaren tegen vergiftiging. Ook voorwerpen van dit soort hout staan in hoog aanzien.

---

24. GEWAS.

Padi. De rijst acht men bezielde door *Dewi Sri*, de godin van het geluk. Bij het planten, in den bloeitijd, bij het oogsten, het brengen in de *loemboeng*, bij het stampen der *padi*, bij het wasschen, bij het koken der rijst jazelfs bij het eten, worden gewoonten in acht genomen, die de vereering van dit gewas bewijzen.

---

25. PLANTEN.

Rotan. Sommige soorten *rotan* vinden vereering bij de Javanen, aangezien men aan deze plant een menschelijke ziel toekent. Deze vereering is op Java echter niet algemeen.

Daoen Wanakila. Deze plant, ook „*Daoen sembah*” genoemd, omdat men haar eerbied bewijst, voordat men het waagt er de bladeren van te plukken, staat in hooge vereering bij de Javanen, wegens de kracht, die de bladeren bezitten, om slangebeten te genezen.

Ten slotte moeten wij nog melding maken van voorwerpen, die, alhoewel iemands bezitting uitmakende, toch door anderen mede vereerd worden, alsmede van voorwerpen, die men voor het gebruik door offeranden tracht te sterken.

---

26. RIJKSSIERADEN.

De rijkssieraden van vorsten staan bij de Javanen in eerbiedige vereering, als bezielt met machtige geesten. Men veronderstelt, dat de macht van de vorsten in die rijkssieraden gelegen is, waarom het vroeger de gewoonte was om een vorst dien men verstooten wilde, allereerst zijn rijkssieraden te ontnemen.

27. GEREEDSCHAPPEN.

Behalve de vereering van voorwerpen, als bezielt door een geest, trachten de Javanen het voorwerp, waarmede zij hun brood verdienen, door offeranden te sterken, ten einde hun verdienste grooter te doen worden.

Zoo zal de smid, alvorens op Vrijdag aan het werk te gaan, aan zijn smidse en hamer offers aanbieden van *melati*-kransen, om ze, zooals hij zich uitdrukt, te spijzigen, opdat hun kracht vermeerdere.

28. VAARTUIGEN.

Een prauwvoerder zal op Vrijdag de boegspriet zijner *prahoe* behangen met *melati*-kransen, ten einde de *prahoe* te bezielen met meer kracht tegen gevaren.

29. VOERTUIGEN.

Een vrachtrijder zal op Vrijdag voor zijn vertrek, den boom van het voertuig en soms ook het span behangen met *melati*-kransen, ten einde ze met meer kracht te bezielen.

30. SLAAPPLAATSEN.

De slaapplaatsen worden door de vrouwen op Vrijdagen bestrooid met *melati* of andere geurige bloemen, ten einde hun mannen met meer kracht te bezielen.

IN WEST-JAVA.

I. DE MENSCH ALS FETISCH.

Orang teloeg. Er zijn mensen, „Orang teloeg” genaamd, die zich er op toeleggen om kwaad te doen. Men kent aan dergelijke mensen een bovennatuurlijke macht toe, waardoor zij erg gevreesd zijn, ook als helper van anderen, voor het uitoefenen van wraak, om door middel van formulieren iemand te dooden of ziek te maken. Waarschijnlijk dus een *doekoen*.

Van mensen, die wanneer zij willen slapen, onwillekeurig liggen met het hoofd naar het westen of in den slaap dit doen, wordt gezegd, dat zij spoedig zullen sterven. Voor deze mensen koestert de Inlander min of meer vrees.

Ook van mensen, die de gewoonten hebben, ongezoomde *kain's* te dragen wordt hetzelfde gezegd, ook voor deze mensen gevoelt de Inlander min of meer vrees.

Raden Pangloeroe. Een plekje aan den voet van den berg Tjiramai, nabij een klein meertje, dat omgeven is door vele dicht bij elkander staande boomen, is de *pertapa*-plaats geweest van Raden Pangloera. Men beweert, dat in dit meertje nooit een blad valt, omdat Pangloera gewoon was, zich in dat meer te baden. Dit meer alsmede de *pertapa*-plaats van Pangloera zijn heilig en mogen alleen door in het wit gekleeden betreden worden.

Een mensch, die op een van zijn nagels aan handen of aan voeten een zeker teeken heeft, dat met het groeien der nagels niet verdwijnt, heeft het vooruitzicht na zijn dood in een tijger te veranderen; hij moet echter in acht nemen, alvorens den laatsten snik te geven, van een der omstanders een ei of een kip te vragen. Dit schijnt een zeker attribuut te zijn, dat de afgestorvene voor de goden moet medebrengen, dewijl hij dit achterwege latende, niet in een tijger, maar wellicht in een ander minder gezien beest zoude moeten veranderen.

De Inlanders zijn bevreesd voor menschen met dergelijke teekens en trachten deze te vriend te houden, opdat zij later niet door hen verscheurd zullen worden.

2. VOGELS.

Babantje. Er is een zekere vogel, *babantje* genoemd, in Oost- en Midden-Java heet deze vogel *tjoeli-tjoeli*, die wanneer hij 's nachts zijn gefluit laat hooren, de Inlanders doet luisteren. Hm! hm! roepen zij dan luidkeels, ten einde den vogel te doen hooren, dat zij wakker zijn en zijn waarschuwend stem vernomen hebben. Zij zeggen, dat deze vogel alleen dan zijn stem laat hooren, wanneer hij ziet, dat dieven op het erf komen om te stelen.

3. GRONDEN.

Goenoeng Paroehak. Op de helling van den berg Paroehak, in de nabijheid van Koeningan, juist op de grens van dit gebied en dat van Lebok Wangi ligt een plateau, dat door Inlanders niet mag worden betreden, omdat daar booze geesten wonen. Deze dulden vooral niet, dat daar hout wordt gekapt. De aanleiding hiertoe zal waarschijnlijk zijn, dat op dit plateau, de rustplaats is van den *pangeran*, die vroeger daar als vorst regeerde.

4. GOTTEN.

Kijai Boejoet. In de nabijheid van de warme bron bij de *desa* Goempol bevindt zich een grot in de kalkrotsen, waar de Inlanders evenals in de vermaarde grotten van het zuidergebergte gaan offeren. In de onmiddellijke nabijheid liggen langs het heuvelachtig terrein verspreid een menigte oude graven. De Inlanders komen van heinde en ver om hier te offeren en te bidden, want de grot moet de verblijfplaats zijn van den geest van een voornamen prins, die de gedaante heeft aangenomen van een witten tijger „*Kijai Boejoet*”. Zij, die daar komen offeren en bidden worden tegen andere tijgers onder zijn hoede genomen.

5. STEENEN.

Hoeloe dajeh. In de *desa* Legok Herang bevindt zich een heiligdom der *desa* „*Hoeloe dajeh*” genoemd; dit heiligdom bestaat uit twee afgekapte cylinder van steen.

Deze cylinders worden beschouwd als de bewakers, der in de nabijheid gelegen steengroeven, alwaar de bevolking slijpsteen kapt, dat het bestaan der *desa* is.

Goenoeng Soebang. Aan de Zuid-Oostergrens van Cheribon en Banjoemas, aan den voet van den berg Soebang, niet ver van de *gampoeng* Legok Herangen te midden van het dichtste bosch, ligt een met een pagger omheind en door in de aarde gegraven steenblokken afgescheiden langwerpig vierkant plein, waarin drie steenen liggen; een er van is een onregelmatig, ovaal stuk wit marmer van zonderling voorkomen. De oppervlakte is met honderde insnijdingen bedekt evenals schrifteekens.

Deze drie steenen zijn heilig, er wordt daar geofferd en gebeden om voorspoed in ondernemingen.

Goenoeng Tjiremai. Op den top van den berg Tjiremai en wel aan den Zuidelijken rand van den krater bevindt zich een steen, die met een bamboezen pagger omheind is, waar de Inlander, wanneer hij den gevaarlijken tocht naar den bodem van den krater wil ondernemen, voor het halen van zwavel, zijn gebed verricht. Deze steen wordt beschouwd als de godheid van genoemden krater.

Goenoeng Sela. Op dezen berg bevinden zich los op elkander liggende steenen, bijeen gehouden door allerlei wortels en slingerplanten. De Inlanders zeggen, dat deze steenen somtijds een geluid van zich geven, als werd er een kanonschot gelost, welk geluid beschouwd wordt als een voorteken van het sterven van een *kerbo* of ander nuttig dier der *desa*, daar steeds na een dergelijk geluid een der omwonenden een beest door den dood heeft verloren.

Goenoeng Palembang. Een dergelijke steen, die de gedaante van een kanon heeft en waaruit dergelijke geluiden kwamen, vond men vroeger op het bergje Palembang nabij de *desa* Poentjak.

Goenoeng Garoenggang. In een spleet van den berg Garoenggang, in de nabijheid van de *desa* Babakan, wordt een steen aangetroffen, die volgens de Inlanders de macht bezit, iemand, die daar komt offeren en bidden, rijk te maken.

In de nabijheid van dezen steen ligt een andere, die aan hen, die daar komen offeren en bidden, een goeden *padi*-oogst bezorgt.

Aan beide steenen wordt nog de macht toegekend, om onvruchtbare vrouwen vruchtbaar te maken.

Batoe Redjeki. Nabij de *desa* Tjiparai, district Bandjar, afdeeling Soekapoera ligt nabij een *Ijoni* en een *Lingga*, een prismatische steen, die „Batoe redjeki” wordt genoemd. Men gelooft dat deze steen dengeen, die hem kan oplichten, geluk aanbrengt. Natuurlijk wordt daar eerst geofferd, alvorens de proef te nemen.

Gampoeng Pangandaran. Op de kleine *aloen-aloen* van de *gampoeng* Pangandaran, district Kalipoetjang, afdeeling Soekapoera, staat een bewerkte platte cilindervormige steen met afgeronden zijrand. Deze steen staat in den reuk van heiligheid.

Lingga Kentjana. Nabij de *desa* Tjilangkap, op ongeveer een paal afstand van de hoofdplaats Manondjaja staat nabij eenige Hindoebeelden op een gemetseld voetstuk een steen „Lingga Kentjana” genoemd. Bij dezen steen wordt door de bevolking geofferd, wanneer de *sawa's* beplant worden.

Bankong. Dicht bij de triangulatiepaal, die op den top van den *goenoeng* Sangkoer, district Bandjar, afdeeling Soekapoera is opgericht, wordt een steenen kikvorsch (*bankong*) gevonden van ongeveer 4 voet lang en 2 voet hoog.

Deze kikvorsch alsmede de plaats waar hij staat is *angker* d. i. niet ongestraft betreedbaar. Daar de Bandjarees voor dezen kikvorsch bang is, gelooft hij, dat indien iemand een kikvorsch of pad kwaad doet, hij dan ziek zal worden. Bovendien mag het woord „*bangkong*” niet worden uitgesproken, doch moet het vervangen worden door „*bangkis*”.

Pantja lika en Rorondja. Nabij het gehucht Sadang van de *desa* Peher, district Wanaradja, afdeeling Limbangan, treft men eenige platte steenen aan, kunstmatig gerangschikt tot een zitplaats. Volgens de overlevering was deze plaats de rustplaats van zekeren vorst Perboeliman Sindjaja, in zijn jeugd Raden Hane genaamd. De steenen worden „Pantja lika” terwijl een andere steen in de nabijheid *Rorondja* wordt genoemd. Bij deze steenen wordt door de bevolking geofferd vóór het planten der *sawa's*.

6. MEREN.

Sitoe Bagendit en Sitoe Tjankoeang. Deze meren gelegen in het district Tjikemboelan, afdeeling Tjitjalengka staan in den reuk van heiligheid en wordt daar door de omwonende bevolking geofferd.

7. GRAVEN.

Koeboeran Seh Djangong. Nabij de *desa* Pangandaran aan het Zuider zeestrand van het district Kalipoetjang, afdeeling Soekapoera bevindt zich nabij de landingang van een prachtige grot het graf van Seh Djangong. Dit graf staat bij de *gampoeng*-bewoners in even groote eer als de naam van Seh Djangong, van wien beweerd wordt, dat hij aldaar den Islam heeft ingevoerd.

Koeboeran Soenan Pangadegan. Op het eilandje Kramat Poeloe Gedeh, gelegen in het meer Sitoe Tjangkoean bevindt zich het graf van *Soenan* Pangadegan ook wel *Soenan* Wira Nata Koesoema geheeten. Dit graf staat bij de omwonenden in even groote eer als de naam van Soenan Pangadegan, van wien beweerd wordt, dat hij aldaar den Islam heeft ingevoerd.

Nabij dit graf bevinden zich nog meerdere graven, waarvan dat van Astana Dalem Arib Mohammad de hoogste vereering geniet.

Koeboeran Raden Saleh. Nabij de hoofdplaats Buitenzorg bevindt zich het graf van Raden Saleh, welk graf door de omwonenden wordt vereerd en waarbij soms geofferd wordt.

Koeboeran Hasan Oedin. Nabij Rangkasbetoeng bevindt zich het graf van Hasan Oedin. Dit graf even als de naam van Hasan Oedin staan bij de bevolking der Residentie Bantam in eerbiedige vereering. De vele offeranden, die bij dit graf gebracht worden, bewijzen den grooten eerbied, die de Inlanders voor dit graf hebben.

Koeboeran Boekit Djarian. Op den *goenoeng* Boekit Djarian nabij de *desa* Rantja Ekek, afdeeling Bandoeng, vindt men een zeer oud graf, dat bij de omwonenden in eerbiedige vereering staat en waarbij druk wordt geofferd. Niemand kon ons echter den naam opgeven van den heilige, die daar begraven ligt.

Koeboeran Talaga. Te Talaga bevinden zich eenige graven onder reusachtige *waringin*-boomen. Op deze plek, door Inlanders ongaarne betreden, hoort men des nachts duidelijk het geluid voortgebracht door verscheidene in werking zijnde weefstoelen. De legende zegt hiervan, dat vroeger te Talaga een prinses regeerde, die berucht was wegens de gruwelen, die zij pleegde en tot straf met haar slachtoffers des nachts werk moet verrichten.

Koeboeran Njai Mas Ajoe Gedeh. In het gehucht Lebeh Ali van de *desa* Loer agoeng bevindt zich het graf van Njai Mas Ajoe Gedeh. De Inlander zegt, dat haar geest in een koningstijger is overgegaan, waardoor haar graf zekere vermaardheid verkreeg. De omwonenden offeren daar en verzoeken, om door haar tusschenkomst van de aanvallen van tijgers verschoond te blijven.

Koeboeran goenoeng Tjiremai. Een halve paal van de *desa* Paloetoengan aan de helling van den berg Tjiremai, bevindt zich een oud graf, dat in den reuk van heiligheid staat en waarbij geofferd en gebeden wordt.

Dergelijke heilige graven treft men aan, een in de *desa* Soesoekan, district Tjiawi op het heuveltje Depok; het andere in Lebakwangi ten zuiden van Malaber op den linker oever van de rivier Tjisonngaroeng en het bergje Poegag.

Verder vindt men in West-Java meerdere graven, die min of meer heilig zijn, doch de bevolking weet van die graven geen bijzonderheden te zeggen; dit is ook het geval met andere bijzonderheden, waarom wij van West-Java weinig bijzonders kunnen melden.

8. BOSSCHEN.

Oetan Negara Boewana. In de nabijheid van de *desa* Tjioeri ligt de berg Pasir Mesigit, aan welke het geheimzinnige bosch Negara Boewana grenst. De Inlander waagt het niet daar den grond te bebouwen, daar booze geesten het verhinderen. Wanneer twee menschen daar met elkander spreken, laat zich dadelijk een derde stem van een onzichtbaar persoon hooren, die zich in het gesprek mengt, terwijl in de nabijheid geen echo daartoe aanleiding geeft. De Inlanders vermijden deze plaats.

Oetan goenoeng Pasir tipis. Aan den voet van den berg Pasir tipis nabij de *desa* Tjipedes staan verscheidene rechtopstaande boomen van een belangrijke hoogte en hoogen ouderdom, waaronder vormlooze steenblokken liggen. Volgens den Inlander is dit bosch heilig.

9. KRATERS.

Op een afstand van vier palen van Palimanang naar Baros en op een halve paal ten Zuiden van den weg, aan den voet van het gebergte Kromon, vindt men een spleet, waaruit een sterke lucht van zwavel komt, terwijl de grond rondom warm is en men daar een dof en aanhoudend onderaardsch geluid hoort.

Natuurlijk wordt deze plaats door den Inlander gevreesd als de woonplaats van een boozen geest.

Kawa Gedeh. Aan den Noordelijken rand van den Kawa Gedeh is een klein plateau uit den berg uitgehouwen. Deze vlakte is met vele op en naast elkander gestapelde stukken steen, bij wijze van omheining, omgeven. In het midden liggen verscheidene grootere brokken steen. Op den voorsten steen liggen steeds offeranden en een klein steenen potje, waarin men gedurende het offeren *menjan* kan branden. Volgens de Inlanders kan men op deze plaats met een gebed aan den geest van genoemden krater, rijkdommen en hulp in een onderneming afsmeken.

10. BRONNEN.

Tjakra saja. In de *desa* Patala vindt men een rotsspleet, waaruit een minerale bron ontspringt met water van zwartachtige kleur, „Tjakra saja” genoemd. Deze bron staat in den reuk van heiligheid.

Tjilangkap. Op ongeveer een paal afstand van de hoofdplaats Manondjaja bevindt zich op het gebied der *desa* Tjilangkap een bron, die uitstekend water oplevert en soms in zeer droge tijden in de behoeften van drinkwater voor de omwonenden voorziet. Deze bron staat in den reuk van heiligheid en er wordt daar geofferd, waarschijnlijk ook wel wegens de zich daar bevindende Hindoe-beelden.

Tjihoeja. In de vallei van het gebergte Geger bejas en de bergen van Tji-roekoem in Kadoe Gedeh, ongeveer een paal van de *desa* Tjimiroe ligt de zouthoudende modderwel Tjihoeja genoemd, vermaard wegens haar geneeskracht en sympathiesche werking. De eerste eigenschap is stellig algemeen bekend, de tweede waarschijnlijk niet.

Als iemand iets op het hart heeft of iets wenscht, begeeft hij zich naar de bron Tjihoeja om deze te ondervragen. Na de medegebrachte offeranden nedergelegd en zijn gebed opgezegd te hebben, deelt hij zijn wensch of leed mede aan den geest van Tjihoeja. Dit gedaan hebbende, roert hij met een stok in de wel. Wanneer daar dadelijk opborrelingen van gas op volgen, zal zijn wensch worden vervuld of zijn leed worden weggenomen.

Ten Zuiden van de *desa* Palimanang verheft zich het Kromonggebergte; uit de spleten aan den voet van dezen berg ontspringen verscheidene opborrelende warme bronnen van sterk zwavelgehalte. De bron bij de hoofdplaats Koeningan en een andere op een halve paal ten Oosten van den grooten postweg tusschen Tjirebon en Soemedang zijn om hun geneeskrachtig water bekend; minder bekend zijn echter de in het gebergte aldaar verspreide kleine bronnen van aardolie, die bij de omwonenden in een renk van heiligheid staan.

Warme bronnen treft men verder aan nabij de *desa's* Koeripan, Tjibadak, Tjisambang, Padalarang, Lembang, Tjipanas, Haoerpoegoer, Trogong, Pager agoeng

Tjiamis en Tasikmalaja, welke wegens hun geneeskrachtig water min of meer vereerd worden.

11. RIVIEREN EN BERGEN.

De grotten Sanghiang Tikoro en Sanghiang Iloet, nabij de *desa* Tjisambang, door welke de Tjitaroem stroomt en, hun namen ontleend hebben aan de goden, die volgens den Inlander, deze grotten bewonen, staan in een reuk van heiligheid. De legende zegt in het kort van deze grotten het volgende:

Sang-Koeriang ontmoette, na lang en overal een echtgenoot gezocht te hebben, zijne moeder, die hij niet herkennende, ten huwelijk vroeg. De moeder herkende evenwel haar zoon en om het huwelijk te beletten, daar zij zich niet bekend wilde maken, stelde zij tot voorwaarde, dat hij haar met een groot schip van den berg Penganten, zou afhalen, waartoe zij hem slechts een nacht tijd gaf. Sang-Koeriang was echter machtig. Hij verzamelde duizende soldaten, die in enkele uren een groot schip bouwden en liet door andere soldaten de Tjitaroem op de plaats waar nu de grotten zijn gelegen, een paal lang afdammen, teneinde de vlakte van Bandoeng te doen overstroomen en met zijn schip bedoelde plaats te kunnen naderen. De moeder, zag in, dat haar zoon aan de gestelde voorwaarden zou kunnen voldoen, nam drie wonderbladeren en liet deze de Tjitaroem afdrijven. Deze bladeren boorden door de afdamming een groot gat, waardoor het water wegliep en de *prahoe* die reeds onderweg was, deed kantelen. De *prahoe* veranderde in een berg, thans de „Tangkoeban Prahoe” genoemd. Uitvoeriger vermeld in ons werkje getiteld „Eenige weinig bekende Javaansche legenden”, bladzijde 28.

12. WATERVALLEN.

De watervallen nabij de *desa's* Dago en Tjisaroewah worden door den Inlander min of meer gevreesd, wegens de daar plaats gehad hebbende ongevallen. De menschen namelijk, die bij ongeluk in de kommen van deze watervallen vielen, zijn allen verdwenen, hun lijken werden nimmer gevonden. Waarschijnlijk vloeit het water gedeeltelijk weg in onderaarsche grotten, waarin de ongelukkigen geraakt zijn.

13. VOORWERPEN.

Nabij de grens van de *desa's* Legok Herang en Tjilagang, staan, onder verscheidene oude boomen, eenige steenen voorwerpen, die vereerd worden en waarbij wordt geofferd.

Vroeger stonden dergelijke voorwerpen op de bergen Kalaban, Koeda bodas, en Goenoeng Mejong. Deze bergen zouden hun namen ontleend hebben, aan de daarop zich bevindende steenen voorwerpen gelijkende op een duizendpoot, wit paard en een kat. In de omstreken van den berg Koeda bodas kan men, volgens den Inlander, geen wit paard in het leven houden.

Ook op den top van den berg Soebang treft men in een dicht bosch een *goetji* aan. Een dergelijk voorwerp treft men eveneens aan op den berg Goenoeng Goetji nabij de *desa* Sitoe gedeh.

Deze voorwerpen worden eveneens vereerd en daar wordt ook geofferd.

Lowong datar. Nabij de grens van Banjoemas tusschen de bergen Soebang en Palasari treft men een plateau aan, „Lowong datar” genoemd. Hier is een vierkantig

plekje, bij de Inlanders bekend onder den naam van „Gedong”; op deze plaats staan een *tampajang*, een *goetji* en een *loempang*. Deze voorwerpen zijn met scherven van gebroken aarden potten bedekt reeds uit den tijd, toen daar ter plaatse nog een huis stond. Deze voorwerpen worden vereerd en men offert daar.

Bekas negri. Op den *goenoeng* Limboeng, district Rangga, afdeeling Bandoeng, wordt in een bosch een groote hoeveelheid scherven van oud aardewerk en porselein aangetroffen. Bij de bevolking heerscht het denkbeeld, dat daar vroeger een stad is geweest (*bekas negri*), doch meer waarschijnlijk is het een offerplaats geweest.

Heilig kanon. Nabij de *desa* Karang Antoe, afdeeling Serang, vindt men een oud kanon, dat door de omwonende bevolking gevreesd wordt. Bij dit kanon vind men vele offeranden. Een naam heeft men echter aan dit kanon niet gegeven, wel den titel van *Kijai* of oudsten.

14. DOODENDAL.

Tanah-anker. Op den berg Papandajan, afdeeling Garoet treft men een dal aan, bekend onder den naam van *Tanah anker*. In genoemd dal stijgen vergiftige dampen uit den grond op, die doodelijk zijn. De Inlander acht dit dal bewoond door een machtigen kwaden geest.

15. GEWOONTEN, BETREKKING HEBBENDE OP VROEGER GEBEURDE ZAKEN.

In West-Java bestaan in vele *desa's* gewoonten, die betrekking hebben op vroeger gebeurde zaken en welke naar het ons voorkomt ontstonden door de vrees die de Inlanders voor de onzichtbare machten hebben. Wij zullen er eenige van vermelden.

Hagedissen, torren, spinnen en kakerlakken worden door de Soendaneezen gevreesd als de *Antoe roemah*, een duivel, die in de gedaante van deze dieren in de huizen komt.

Wanneer nu gedurende het eten een hagedis valt van het dak tusschen de schotels, is dit een teeken van een op handen zijnde groot ongeluk.

Indien twee menschen aan het redeneren zijn, waarbij de een niet wil gelooven wat de ander beweert of verhaalt en een hagedis laat op dit oogenblik haar stem hooren, is dit het teeken voor den ongeloovige, hem toeroepende, omtrent het verhaalde enz. geen twijfel meer te koesteren.

De Soendaneezen beweren, dat de *Antoe roemah* gaarne zijn verblijf houdt achter de matjes en vlechtwerken, die men gewoon is aan de binnenzijde der wanden van de woningen vast te hechten. Derhalve doet men dit niet, uit vrees dat een *Antoe roemah* er achter schuilt.

Indien de Soendanees een huisspin ziet van des avonds 6 tot 10 uur, beschouwt hij dat als een goed en gelukkig teeken; van 10 uur 's nachts tot 6 uur 's morgens als minder goed en van 6 uur 's morgens tot 6 uur 's avond als zeer slecht en als een teeken van een ophanden zijnde ongeluk of twist tusschen huisgenooten.

Op een Vrijdag wordt in West-Java geen *bamboe* gekapt, omdat deze alsdan later door *boeboek* wordt aangetast.

Op een Zaterdag mag geen *padi* uit de *padi*-schuur worden genomen, daar de muizen en ratten, in dit geval de rest spoedig zouden bederven.

Manila-eenden worden evenals kalkoenen niet gegeten omdat beide dieren op de borst vederen hebben, die gelijken op de haren van een varken.

Bij eclipsen en aardbeving roepen de Soendaneezen met luide stem: *aja, aja!* (ja wel, ja wel!) of vrij vertaald: (wij zijn er) en wel als een kennisgave aan de Zon en de Aarde, dat zij er zijn en de bevelen der goden afwachten; waarschijnlijk een gebruik dat van zeer ouden datum is.

Indien een vrouw in het kraambed komt te sterven, stampen de vrouwen in het ledig rijstblok, alsof er *padi* in ware, als een protest, dat zij met het gebeurde in het geheel niet te vreden zijn; of dit protest den overlevenden echtgenoot of den boozen geest geldt, vermeld de legende niet.

Indien geneesmiddelen een zieke niet helpen, kookt men rijst in een *koekoesan* en stort deze „*toempeng*” genoemd, zeer voorzichtig op een houten bak of mat. In het geval dat er maar een korreltje rijst in de *koekoesan* is blijven hangen wordt dit als een zeker teeken beschouwd, dat de zieke niet meer zal genezen.

Bij langdurige droogte en wanneer daardoor kans bestaat op het mislukken van den oogst, wordt een kat in plechtigen optocht naar de rivier gedragen en daar gebaad; dan regent het spoedig werd ons verzekerd.

Bovengemelde volksgewoonten zijn in West-Java vrij algemeen, echter zijn er ook gewoonten, die slechts in één of slechts in enkele bij elkander liggende *desa's* gelden, van welke gewoonten wij eenige zullen vermelden.

In de *desa* Tjiladja mag de *koewoe* geen *pisang radja* eten.

De bewoners van de *desa* Koeningan mogen hun huis niet van *djati*-hout bouwen.

In eenige *desa's* mag de *dog-dog*, in andere *desa's* de *bedoek* niet geslagen worden.

In vele *desa's* mag alleen de tamme huiskip als vleesch genuttigd worden.

De vrouwen en meisjes van de *desa* Soebang mogen geen *kananga*-bloemen in de haren dragen.

In de *desa* Legok Herang zijn de vrouwen en meisjes verplicht armbanden te dragen, zelfs bij dagelijksche, gewone bezigheden.

In de *desa* Koeningan mag geen *wajang*-spel plaats hebben, omdat er altijd, wanneer het gespeeld werd, een ongeluk geschiedde en een of meer menschen bij het daarbij plaats hebbende gedrang, hun leven verloren.

In de *desa* Tjihiroep in het district Tjiawi mag de *bedoek* niet geslagen worden, omdat de *padi*, die daar op hooge *sawa*-gronden wordt geteeld en afhankelijk is van regenwater, in den omtrek mislukt als de *bedoek* geslagen wordt. Dit werd door de bevolking opgemerkt en werd daarom de *bedoek* niet meer geslagen.

De Koeninganners mogen geen *kidang* dooden en er niet van eten. Deze gewoonte vloeit voort uit dankbaarheid van deze bevolking, die vroeger in het gebergte Moendjal gedeh door den vijand achtervolgd, door het toedoen van een *kidang*, tegen een gevangenneming behoed werden. Ook is het aldaar verboden, de in den omtrek groeiende knol „*ojong*” genoemd, te nemen, daar deze knol de *kidang's* tot voedsel strekt.

In de *desa's* van Koeningan bestaat verder nog de gewoonte om bij brand of epidemis de *koewoe* te baden, als een middel tot het bestrijden van deze plagen.

In de *desa* Tjangkoean, district Tjikemboelan, afdeeling Tjitjalengka, welke uit niet meer dan zes gezinnen mag bestaan, zijn er vier zaken, die als *angker* verboden zijn en wel het spelen op den *gamelan*, het brengen van honden in de *desa*, het schieten met vuurwapens en het vangen of dooden van dieren.

Wij deden veel moeite om achter het waarom van al deze gewoonten te komen doch deze bestaan reeds zoo lang, dat de bevolking dit zelf niet meer weet.

II. VOORWERPEN DIE DOOR DEN BEZITTER VEREERD WORDEN.

1. DE DJIMAT.

De *djimat* of talisman is het meest in gebruik bij de *Tiang pasek*, ofschoon in de laatste jaren het geloof aan de kracht van dezen talisman ook is doorgebrongen tot de Mohammedanen, die daarvan al even druk gebruik maken.

Tot onze spijt hebben wij, betreffende de *djimat*, weinig vaststaande gegevens kunnen verzamelen. De meeningen omtrent deze wonderlijke dingen zijn onder de Javanen zoo uiteenlopend, dat wij soms van den een gegevens ontvingen, die in strijd waren met die van anderen. Daarom wagen wij het niet daarover in bijzonderheden te treden; alleen teekenen wij het volgende aan.

De kleine man noemt elk voorwerp, dat hem geluk aanbrengt, „*djimat*”; doch de fetisch, die onder den naam van „*djimat*” of talisman bekend staat, is een dun looden plaatje van ongeveer tien centimeters lengte en vier centimeters breedte. Op dit plaatje zijn hiërogllyphisch-kabalistische teekens gegraveerd, voorstellende geheime letters, waaruit voor hen, die deze letters begrijpen, woorden en formulieren kunnen worden samengesteld. Deze plaat is bij wijze van een boekje, opgevouwen. In dit boekje bevindt zich een steen, door de Arabieren genaamd „*akik*”, van welke soort steen de *Akik Hindi* de beste is.

Deze soort *djimat's* of talismans zijn meestal afkomstig uit Arabië, waar zij tegen hooge prijzen verkocht worden.

De Arabieren onderscheiden twee soorten van deze *djimat's* of talismans, de kabalistische en de astrologische.

De eerste, die van de verhevenste soort zijn, doen hun wonderbare werking voor het doel waarvoor zij bestemd zijn, door bovengemelde teekens, die tot letters, woorden en formulieren kunnen samengesteld worden, welke formulieren men opzegt, om zijn doel te bereiken.

De tweede soort werkt door de onderlinge betrekking, waarin de planeten tot de metalen staan.

Aan de eerstgenoemde soort kent men de eigenschap toe, dat de daarin gegraveerde teekens door kabalisten, in betrekking staan met een goeden geest en dat er geen teeken, letter, woord of formulier is, dat niet door dien geest beheersch wordt. De goede geesten welke in de bovenzinnelijke wereld wonen, beheerschen die der tusschenwereld, en deze wederom die der benedenwereld. De letters vormen woorden, de woorden voegen zich tot formulieren en het zijn de door deze letters voorgestelde goede geesten, die voor den mensch wonderen bewerken en aan zijn verlangen voldoen, waardoor andere menschen in verbaazing worden gebracht.

De tweede soort *djimat's* zijn zeer zeldzaam en op Java onbekend; zij zijn in gebruik bij de sterrenwichelaars in Arabië, die door middel van deze *djimat's* iemands horoskoop trekken en daaruit zijn levensloop voorzeggen.

De eenige op Java bekend staande sterrenwichelaar was Djojobojo, die door middel van zijn astrologische *djimat* voorspeld heeft, wat eerlang gedurende eeuwen op Java zal gebeuren. Deze voorspellingen staan in zeer hooge waarde bij de Inlandsche grooten en, naar beweerd wordt, is daarvan tot nu toe reeds alles bewaarheid geworden.

De eerste soort *djimat's* dienen op Java ter verzekering van iemands geluk en gezondheid, ter vermijding van diefstal, brand of andere ongelukken, al naar de teekens, die door kabalisten daarin gegraveerd zijn.

Zij worden gedragen, gewikkeld of genaaid in een lapje met een bandje, om den hals op het bloote lichaam.

Des Dinsdags en Vrijdags worden de *djimat's* vereerd en bewierookt met *menjan*. De Javaan drukt dat uit door te zeggen „*kasi makan*.”

2. DE MOESTIKA'S.

Aan den bezoarsteen, bekend bij de Javanen onder den naam van „*moestika*”, wordt door hen groote waarde toegekend; zij vereeren die steenen als heilige reliquiën, die den mensch geluk, voorspoed en voordeel aanbrengen.

De *moestika* is glad, niet doorschijnend, meestal van een witte doffe kleur evenals wit marmer.

Aan den vinder, niet aan den kooper, bezorgt de *moestika* geluk in zijn werk, bedrijf of nering en maakt hem zelfs onkwetsbaar in den oorlog. Daartoe dient de vinder hem op het naakte lijf te dragen, zoodat de *moestika* met het lichaam in aanraking komt en zijn wonderlijke macht op den mensch kan uitoefenen.

De *moestika* behoudt echter niet altijd zijn bovennatuurlijke kracht; men dient hem eten te geven, zooals de Javaan dat uitdrukt, en aan hem te offeren. Het etengeven bestaat daarin, dat men hem elken Vrijdag in *bras menir*, fijn gestampte rijst, vermengd met *bekatoel*, rijstemeel, legt en hem daarin een nacht laat liggen; verder moet hem elken Vrijdag-*Legi*, dat is de avond van Donderdag-*Wage*, een offer worden aangeboden, bestaande in wierook en geurige bloemen; men houdt hem eenigen tijd boven de brandende wierook om hem later in *melati*-bloemen te wikkelen.

Aldus behandeld, behoudt hij, volgens de Javanen, zijn kracht.

Men onderscheidt vele soorten van *moestika's*; o. a. de *moestika*, gevonden in den kop van een slang, bezit de macht iemand rijk te maken; de *moestika* uit het hoofd van een mensch, om iemand een hoogen ouderdom te doen bereiken; de *moestika* uit een tamarindepit, om iemands genegenheid te winnen; de *moestika* uit een muis of duizendpoot, om iemand steeds bij het spel te doen winnen; de *moestika* uit een ouden dooden boom, om iemand van een zware en gevaarlijke ziekte te doen genezen, om iemand, die arm is geworden, weder rijk te maken, om iemand, die verstooten is, weder geëerd te doen worden, om iemand, die steeds ongelukkig is geweest, gelukkig te maken; de *moestika* uit een paard, om wilde paarden mak te maken en gemakkelijk te kunnen dresseeren; de *moestika* uit hoornvee om een rijken voorraad van vee te krijgen; de *moestika* uit de *padi*, om iemand gelukkig te doen zijn in de rijstteelt; de *moestika* uit de koffieboon om iemand een rijken koffieoogst te verzekeren; de *moestika* uit het vet of been van mensch of dier, om de genegenheid te verwerven van elke vrouw; de *moestika* uit den kop van een zeevisch, om iemand een rijke vischvangst te verzekeren, enz.

Door de Boegineezen wordt vooral op prijs gesteld de *moestika* uit de *bamboe Karisa* en uit het *Belawa*-hout, die beide de eigenschap hebben, om gebroken staal zoo te hechten, dat het onmogelijk is, het weer op dezelfde plaats te

breken en ook om de breuk ervan onzichtbaar te maken; tevens om een gesmeden kling zoo hard te doen worden, dat men daarmee een geweer kan doorkappen.

Van de vele *moestika's* is de *moestika bras* het moeielijkst te vinden. Volgens de Javanen ontdekt men hem eerst bij het koken van de rijst; bevindt zich een *moestika* in de rijst, die men wenscht te koken, dan wordt de rijst niet gaar en blijft geheel rauw.

3. DE GIGI-GOENTOER.

De dondersteen, door de Javanen „*gigi-goentoer*” genoemd, staat niet minder dan de *moestika* in hooge vereering.

De *Tiang pasek* gelooft namelijk, dat de donder wordt voorgebracht door een geest met een grooten stierekop, en ziet in het donderen niet anders dan het brullen van dien grooten stiergeest, als hij vertoornd is, waarbij hij alsdan onder het brullen van kwaadheid zijn tanden uitspuwt; de dondersteen hebben dan ook werkelijk eenige gelijkenis met een scherp rechtopstaanden tand.

De dondersteen hebben niet alle dezelfde kleur; de meest voorkomende kleuren zijn donkergeel en grijsblauw min of meer doorschijnend, soms ook dof.

Tijdens de steenperiode werden van deze steenen wapens en gereedschappen vervaardigd, die bij de Javanen in hooge vereering stonden; tegenwoordig vindt men dergelijke wapens en gereedschappen niet meer: zij werden meestal bij den dood van den bezitter met hem begraven.

De dondersteen acht de Javanen bezielde door den dondergeest en daarom kennen zij hem een persoonlijk aanzijn toe.

Hij wordt vereerd evenals de *moestika* en men acht zich beschermd, wanneer men, op reis zijnde, dezen steen bij zich draagt. Ook in den oorlog beschermt deze steen den drager en maakt hem onkwetsbaar, terwijl het huis, waarin de dondersteen zich bevindt, beschermd is, tegen het inslaan van den bliksem.

4. DE BERSIH-KOENING.

Dit metaal, dat gesmolten, afgekoeld en schoongemaakt, er geel uitziet en den klank heeft van goud, wordt ten onrechte wel eens genoemd „*besi koening*” (geel ijzer).

Het bestaat uit goud, zilver, koper, tin, zink, lood en ijzer in zoodanige verhouding, dat van elke metaalsoort een gelijk gewicht wordt genomen en het mengsel, gesmolten, afgekoeld en schoongemaakt, een goudkleur of gele kleur heeft „*bersih koening*”. Ook de klank moet even goed als die van goud zijn.

Dit metaal, dat hoogst moeielijk te maken is en alleen door het bijvoegen van andere zaken tot de kleur en den klank van goud te brengen is, wordt door de Javanen vereerd, als bezielde door een machtigen geest, die den bezitter beschermt tegen kwade invloeden.

De kennis der vermenging, die voor deze bewerking noodig is, schijnt met den laatsten bezitter in het graf gedaald te zijn, daar wij gedurende onze onderzoekingen geen mensch aantreffen, die deze bewerking nog kende.

De waarde van dit metaal, waarvan gewoonlijk ringen worden gemaakt, varieert op den huidigen dag van f 25 tot f 150 en meer; zij hangt af van den goeden klank, de kleur en de warmte, die dit metaal behoudt, wanneer men de ringen draagt. Volgens de overlevering moeten deze ringen gedragen, warmer worden dan de gewone temperatuur van het lichaam.

Door inlandsche grooten zijn deze ringen zeer gezocht.

5. DE TOEMBAL.

Een *toembal* bestaat uit verschillende zaken, die samengevoegd den naam van „*toembal*” dragen. Door deze bijeenvoeging wordt het geheel een fetisch, die men bezielt acht door een machtigen kwaden geest, wien men de uitoefening van een wraakneming kan verzoeken of opdragen, door het opzeggen van formulieren. Daartoe worden de samengevoegde voorwerpen begraven op het erf van den persoon, dien de wraakneming treffen moet, en wel zoodanig, dat hij er overheen moet loopen, als hij zijn huis verlaat. Het plaatsen van een *toembal* geschiedt dus steeds met kwade bedoelingen, waarbij men een van de zeven formulieren „*toedjoe laijaran*” of „*toedjoe tenoeng*” uitspreekt, die de wraak inhoudt.

Wij hebben getracht de *toedjoe laijaran* of *toedjoe tenoeng*, wanneer zij werden opgezegd, op te schrijven, doch het was ons geheel onmogelijk, daar er door verloop van tijden, van deze formulieren slechts klanken zonder zin zijn overgebleven.

Er zijn zeven soorten van *toembal*'s:

1ste. Een versch ei wordt doorstoken met zeven grove naalden; deze *toembal* moet den persoon, voor wien hij bestemd is, ziek maken; bij het plaatsen van dezen *toembal* wordt het formulier voor het ziekmaken „*lara*” drie-malen opgezegd.

2de. Een zak, inhoudende een versch ei, doorstoken met zeven grove naalden, het ei liggende in *gaba* vermengd met asch; deze *toembal* moet den persoon, voor wien hij bestemd is, dooden; bij het plaatsen van dezen *toembal* wordt het formulier voor den dood „*tenoeng*,” drie-malen opgezegd.

3de. Een zak, inhoudende *gaba*, asch en de punten van zeven grove naalden; deze *toembal* dient om den persoon, voor wien hij bestemd is, steeds onrustig en gejaagd te maken, in welken toestand hij dingen doet, die hij anders zou nalaten; bij het plaatsen van dezen *toembal* wordt het formulier voor het onrustig maken „*bingoeng*,” drie-malen opgezegd. Wordt deze *toembal* niet spoedig verwijderd, dan krijgt de persoon een verlamming zijner ledematen.

4de. Een zak, inhoudende *gaba*, asch, zeven punten van grove naalden, een beentje van een *toekang* (een soort aap met het gezicht van een kat); deze *toembal* dient om den persoon, voor wien hij bestemd is, binnen de 35 dagen te verwijderen en te doen verhuizen van de plaats, waar deze *toembal* begraven werd; bij het plaatsen wordt het formulier voor het weggaan „*loenga*” drie-malen opgezegd.

5de. Een zak, inhoudende de hoofdharen van een doode, vermengd met de aarde van het graf, *gaba* en zeven fijne naalden; deze *toembal* dient om iemands verstand in een lichten graad te verduisteren; wordt hij echter niet spoedig weggenomen, dan kan algeheele verstandsverduistering het gevolg er van zijn; bij het plaatsen wordt het formulier voor het verduisteren van het verstand „*gendeng*” drie-malen opgezegd.

6de. De urine van een persoon opgenomen met de aarde van de plaats, waar hij zijn behoefte deed, gewikkeld in een doek en verborgen onder een martavaan met water; deze *toembal* dient om den persoon, voor wien hij bestemd is, een urineziekte te bezorgen; wordt hij echter niet spoedig verwijderd, dan kan impotentie daarvan het gevolg zijn; bij het plaatsen wordt het formulier voor de impotentie „*peloeh*” drie-malen opgezegd.

7de. Het werpen in den put van „*gongso*” van een ouden gamelan; deze *toembal* dient om iemand, die een eigen huis bewoont, onverschillig te maken voor zijn eigendom, zoodat hij het gaarne wil verkoopen en ook om bij hem een gevoel van afschuw op te wekken voor de plaats, waar hij woont, in welk gevoel alle huisgenooten deelen; bij het werpen wordt het formulier, om iemand afschrik

in te boezemen „*melik*” drie-malen opgezegd. Deze *toembal* kan ook betrekking hebben op goederen die men verlangt, de Javaan noemt dat „*melik hanggendong lali*” d. i. vrij vertaald „iemand zijn goederen afhandig maken, zonder dat hij er iets van bemerkt en de goede verstandhouding tusschen den bedrieger en den bedrogene er iets door lijdt”.

In Midden-Java kent men behalve de boven beschreven *toembal*'s nog de volgende:

8ste. Op een kippenei wordt de naam van den persoon, dien men treffen wil, en het formulier „*Ain Soph*”, het kabalistische synoniem voor den hoogsten god of voor elk ander onkenbare, geschreven en zeven dagen achter elkander wordt bovengenoemd formulier 107 malen per dag opgezegd; daarna wordt er een *slametan* gegeven, die drie dagen duurt. Op den 1000sten dag na de *slametan* wordt het ei op den grond stuk geworpen, als wanneer de dood na een onnoemelijk lijden, een eind aan het leven van het slachtoffer maakt.

9de. Het formulier „*Ain Soph*” wordt gedurende zeven dagen 107 malen per dag over duizend naalden uitgesproken, waarbij men telkens den naam noemt van den persoon, wien de *toembal* geldt; daarna legt men de naalden op de palm der hand of op een bord, waarop men drie-malen blaast. Na dit blazen verlaat de ziel het lichaam van den persoon, wien deze *toembal* geldt, en sterft hij na zeven dagen ziek geweest te zijn.

10de. Een witte kip wordt des morgens geslacht, geplukt en schoongemaakt. Overdag wordt zij in de zon gedroogd of boven een zacht vuur geroosterd, terwijl zij 's avonds in water geweekt wordt. Deze bewerking herhaalt men gedurende zeven dagen, onder het herhaaldelijk uitspreken van den naam van den persoon wien deze *toembal* geldt, en het elken dag 107 malen opzeggen van het formulier „*Hadah adi*”. Na zeven dagen wordt de kip midden door gehakt; het eene stuk wordt naar het Oosten en het andere naar het Westen geworpen onder het uitspreken van de woorden; „Ik verscheur het lichaam van: „(naam van der persoon wien de *toembal* geldt)”. Na het uitspreken van deze woorden maakt de dood na een onnoemelijk lijden van zeven dagen, een einde aan het leven van het slachtoffer, voor wien deze *toembal* bestemd was.

11de. Van den persoon, wien de *toembal* geldt, wordt een gelijkende figuur van klei of ander klevende stof gemaakt. Dit beeld wordt over dag op een zacht vuur gebakken en des avonds gelegd onder het legmatje van den bewerker van dezen *toembal*. Bij het bakken wordt het formulier „*Ain Soph*” gedurende zeven dagen 107 malen per dag opgezegd en tevens den naam genoemd van den persoon, wien deze *toembal* geldt. Het doel van dezen *toembal* is den betrokken persoon geheel ondergeschikt en gedwee te maken, zoodat de bewerker van dezen *toembal* hem geheel in zijn macht heeft en naar willekeur niet alleen over zijn persoon maar ook over zijn gedachte, ziekte en dood kan beschikken, door het beeld iets te gelasten, het te beschadigen, of het in tweeën te breken.

Het plaatsen, of het maken van een begin van een *Toembal* geschied steeds op een Dinsdag of Vrijdag; de Vrijdag is echter de beste dag en wel 's avonds na zes uur, dus op Maandag- of Donderdagavond.

De werking van den *toembal* begint, zoodra het ei of een ander voorwerp dat men bezigt, tot ontbinding of verharding overgaat; een begin van ontbinding of verharding veroorzaakt een begin van ziekte; bij het plaatsen of het maken van een begin van den *toembal* voor den dood, sterft de persoon, zoodra het ei of het andere voorwerp, dat men bezigde, geheel ontbonden is, dan wel na beëindiging van de bewerking van het voorwerp. Het tijdig verwijderen van een *toembal* voorkomt ziekte en dood.

Zij, die den *toembal* plaatsen of de verrichtingen daarvoor doen, gewoonlijk *doekoen's*, moeten minstens van Dinsdag tot Vrijdag of van Vrijdag tot Dinsdag vasten in de eenzaamheid.

Tot wering van den invloed van de *toembal's* kennen de Javanen het ondervolgend formulier, dat onder het branden van *menjan* drie-malen wordt opgezegd.

Salallahoe ngalaihi wasalam, ana gambar, ana gambar oepas, manoet lelakoening angin, manoet lelakoening banjoe, manoet lelakoening godong, hes adja marene ratoene, Allah hoema, gene, ija akoe Allah ija hoe Allah.

Om het plaatsen van een *toembal* of de verrichtingen daarvan te voorkomen of af te weren, kennen de Javanen de „*obat toelak tenoengnja orang*”, bestaande in het hart van een zwarte kip, een stuk naar evenredigheid van het binnenste van een *pisang idjo*-stam „*ares*”, bezinksel van water uit een put en een weinig zout, alles tezamen gekookt; na het te hebben laten bezinken, drinkt men het water, terwijl het bezinksel, op het erf begraven wordt, onder het opzeggen van het ondervolgend formulier:

Sanglir maja poetih, sangdangdang poetih, testeretes ngawroeh penggawe anak Adam, oemboel-oemboel tanana karaosa, boebar boejar sangking kersane Allah.

Deze formulieren zijn overgenomen uit de Mohammedaansche leer, daar de *Tiang pasek* niet aan een Allah gelooft en overigens geen geloofsformulieren kent. Dit getuigt wel van een wonderlijke begripsverwarring bij de *Tiang pasek*.

Wij hebben getracht ons de geheimzinnige werking der *toembal's* te doen verklaren, doch de knapste *doekoen's* die dergelijke *toembal's* konden plaatsen, verklaarden, ons daarvan niet anders, dan dat door het plaatsen van den *toembal* of door het doen van de verrichtingen op de voorgeschreven wijze, dag en uur en na het opzeggen van het vereischte formulier, de *toembal* zijn werking doet. Gelukkig, dat deze kwade praktijken door het verloren gaan der formulieren bijna niet meer bestaan.

6. DE DJIHIN.

Onder „*djihin*” verstaat de Javaan duivelsche kracht, stille of geheime kracht en onder „*di djihin*” het opwekken van die kracht. Het woord „*djihin*” is afgeleid van „*Djin*”, d. i. de duivel der Mohammedanen, die den mensch het meest plaagt.

Behalve de *toedjoe laijaran* of *toedjoe tenoeng* kent de Javaan nog andere formulieren, die dienen om den duivel aan te sporen den aangewezen persoon te plagen. Zoo bestaan er formulieren, die de kracht hebben in het aangewezen huis de bewoners te plagen met het aanhoudend werpen van steenen, het spuwen van *soeroe* het werpen met vuil, het kloppen op deuren en vensters en het aanhoudend geheimzinnig verplaatsen van kleine huishoudelijke voorwerpen.

Wie hoorde niet van het geheimzinnige steenen werpen en *soeroe*-spuwen, waarvan dikwijls in dagbladen gewag werd gemaakt, dat aan de politie zooveel hoofdbrekens kostte, aanvankelijk aan kwaadwiligheid werd geweten, doch ten slotte aan een geheimzinnige macht moest worden toegeschreven. Geen Javaan, die niet weet op welke wijze die geheimzinnige plagerijen worden opgewekt, doch zelden zal hij er over spreken, bang zijnde het ongenoegen van de geesten op te wekken en hij vindt het beter tegenover den Europeaan zich voor den domme te houden.

Verder doet het schrijven van iemands naam op een doodbaar, op een doods-kleed, op een bordpapieren beeld of op een tot een beeld geknipt blad, dat het beeld van het slachtoffer voorstelt en dat men begraaft, of op een kruisweg plaatst,

den bedoelden persoon spoedig sterven. Gedurende het schrijven of het plaatsen wordt het daartoe vereischte formulier opgezegd.

Het schrijven van iemands naam met een mengsel van bloed en houtskool op een doodshoofd of menschelijk gebeente en dit in water bij zijn deur begraven, doet de persoon lijden aan een langdurige ziekte, voor dat hij sterft. Bij het plaatsen wordt het daarvoor vereischte formulier opgezegd.

Het bezit en het bewaren van afgeknipt hoofdhaar of afgeknipte nagels verleent aan den bezitter macht over den persoon van wien het afkomstig is. Verbrandt men deze haren of nagels of legt men ze neer op een warme plaats, dan bezorgt men den persoon van wien zij afkomstig zijn ziekte en voortdurend ongeluk, terwijl daarentegen het nederleggen van deze voorwerpen op een koele of vochtige plaats voor hem niet alleen voorspoed en gezondheid ten gevolge heeft, maar ook genegenheid voor en onderworpenheid aan dengeen die deze voorwerpen in zijn bezit heeft. Bij het verrichten van een en ander wordt het daartoe vereischte formulier opgezegd.

Het bovenstande klinkt ongeloofelijk, doch menige lezer, die wat meer er van weet dan hier mag en kan geschreven worden, zal den wensch uiten, bewaard te mogen blijven voor de werking van deze stille invloeden der Indische maatschappij, waarvan het boven aangehaalde slechts enkele staaltjes geeft.

7. DE DOA SATIT

of *donga sher* heeft veel gemeen met de formulieren „*Ain Soph*” en „*Hadah adi*” beschreven in punt 10 en 11 van de *toembal's*, echter met dit onderscheid, dat genoemde *donga* geen formulier doch wel een gebed is aan den duivel. De woorden van dit gebed komen veel overeen met het arabisch, doch zijn even als de bovengenoemde formulieren niet te vertalen en bestaan slechts uit klanken. Het doel van dit gebed, dat gedurende zeven dagen 107 malem per dag moet worden opgezegd, is om iemand ziek of dood te bidden, *telekim orang*. Bij dit bidden behoort echter geen andere verrichting, zooals bij bovenaangehaalde formulieren het geval is.

De doodbidders in Indië hebben veel overeenkomst met een in Europa bestaande secte van „gezondbidders”, echter met dit onderscheid, dat eerstbedoelde kwaadaardige *doekoens* zijn, menschen, die zich geheel aan den duivel hebben gewijd, terwijl laatst bedoelde secte in hun vast geloof aan God, door gebed een zieke trachten te genezen.

De doodbidders zijn op Java zeer gevreesd en veracht door de Mohammedanen; ofschoon zij uitsluitend heeten te behooren tot de secte der *Tiang pasek*, vindt men dergelijke *doekoen's* bij elke secte, zelfs onder de Mohammedanen.

8. DE DABOES.

Door „*daboes*” verstaat de Inlander een levende offerande. In West-Java bestaat de gewoonte, indien iemand, die het bekostigen kan, gevaarlijk ziek is en twijfel op herstel bestaat, op een daartoe uitgekozen gunstigen dag en goed uur en met de voorgeschreven ceremonies een witte geit, onder den *waringin*-boom van de *aloen-aloen* der *desa* levend te begraven.

Het doel van dit offeren is, om den geest der *desa* gunstig te stemmen, opdat deze zich tevreden zal stellen met den geest van de geit in stede van dien van den zieke; neemt de geest der *desa* dit offer aan, dan heeft de zieke kans beter

te worden, komt de zieke, niettegenstaande deze offerande toch te overlijden, zoo wordt dit toegeschreven aan den boozen luim van den geest der *desa*, die met den geest van de geit niet tevreden was.

Een dergelijk offer, waarvoor in Midden- en in Oost-Java een buffel wordt gebruikt, wordt daar „*wadal*” genoemd.

Bij een epidemische ziekte wordt de *daboes* gezamentlijk door de geheele *desa* gegeven, ten einde den geest der *desa* te smeken de heerschende ziekte te doen ophouden. Voor het begraven van de geit wordt dan eerst een *sedekah* gegeven.

Helpt de *daboes* met de gegeven *sedekah* niet, dan wordt de ziekte toegeschreven aan een in de *desa* gekomen boozen duivel, die dan met vereenigde krachten moet worden uitgeworpen. Men noemt deze duiveluitwerping „*toendang setan*.” Daartoe verzamelen zich verscheidene mannen voor die huizen, waarin de meeste ziektegevallen voorkomen, en brengen voor deze huizen een hoop oude, gebroken potten en pannen, bezems, versleten goed, en alles dat men gewoon is als vuil weg te werpen. Op een teeken van het *desa*-hoofd nemen de mannen alles weder op en loopen daarmede zoo spoedig mogelijk de *desa* uit, gedurende het loopen steeds roepende „*toendang setan! toendang setan!*” Bij een rivier of zee gekomen, wordt alles in het water geworpen en loopen de mannen daarna zoo spoedig mogelijk weg. Is er geen rivier of zee in de nabijheid of behoort de *desa* tot een complex andere *desa*'s, dan wordt het vuil tot aan de grens van de naastbij gelegen *desa* gebracht, welke *desa* het dan verder vervoert en zoo voort, totdat men het ten laatste in de zee of een rivier stort.

9. DE ISARAT.

Van de *sarat* of *isarat* kan men, wat haar samenstelling betreft, hetzelfde zeggen als van de *toembal*'s, met dit onderscheid, dat de Javanen de *sarat* bezielid achten door een machtigen goeden geest, die den kwaden geest der *toembal*'s kan weerstaan. Haar werking is dus het tegenovergestelde van die der *toembal*'s en dient ter afwending van een te voorzien ongeluk of ziekte, of tot gedurig welzijn van de bewoners van één huis.

Bij het bouwen van een huis, begraven de Javanen op de plaats, waar het regenwater van het dak zal neerkomen, *menjan* in den grond om alle kwade invloeden, van wien ook, van het erf en uit het huis te weren.

Indien zij een erf bewonen, dat naar het Westen afhelt, begraven zij als *sarat* zout in den weg vóór hun deur, tot afwending van ziekte.

Voor een erf afhellende naar het Oosten, wordt als *sarat* voor ziekten als anderzins de *waloh* geplant, rechts en links van de achterdeur van het huis.

Een erf, afhellende naar het Zuiden, krijgt als *sarat* tegen ziekte als anderszins een haan van de kleur „*wiring koening*”. Met aarde uit den vloer van het huis wordt hij ten Zuiden van het huis begraven.

Indien een erf afhelt naar het Noorden, wordt als *sarat* tegen ziekte en ongelukken vóór het huis rechts en links van de deur „*kinggatjel*” begraven.

Wanneer twee zijden van het erf door water zijn begrensd, plant men als *sarat* tegen ziekte en ongelukken twee *woeni*-boomen vóór het huis.

Wanneer het erf rondom door water omringd is, worden als *sarat* tegen ziekte en ongelukken rondom het erf *randoe*-boomen geplant.

Indien vóór het huis een berg zichtbaar is, worden als *sarat* tegen ziekte en ongelukken, twee witte eenden van beide geslachten losgelaten en men laat ze loopen, waar zij heen willen gaan.

Is de berg achter het huis zichtbaar, dan wordt, als *sarat* tegen ziekte en ongelukken een *pisang*-boom bij het betrekken van de woning zeven-malen overgeplant op verschillende plaatsen van het erf achter het huis.

Wanneer het erf in het midden hooger is dan op een ander gedeelte, zoodat het naar alle kanten gelijk afhelt, wordt, als *sarat* tegen ziekte en ongelukken, een kip met haar eieren vóór het huis begraven.

Bij den put, de bad- en waschplaats planten de Javanen ter voorkoming van ongelukken de *andong item*, zijnde een kleine palmsoort met donkerroode langwerpige bladeren.

Behalve bovengenoemde *sarat's* op erven, worden nog *sarat's* geplaatst in *sawa*-velden; in de eerste plaats om de *padi* spoedig te doen bloeien, in dit geval bestaan deze uit eieren, *melati*-bloemen en *boreh*, soms vermengd met *lombok*, *kemiri* en *soeroe*-bladeren; in de tweede plaats ter genezing, indien de *padi*-plantjes een ziekelijk aanzien hebben of de bladeren er niet frisch groen uitzien; draagt de *padi* vrucht, dan wordt als *sarat* tot haar bescherming tegen kwade invloeden en ter verzekering van een goeden oogst, *goela klapa*, *laoes* en *tjai* met *gendi*-water te zamen gekauwd en over de *padi* heen gespuwd „*di semboerken*”.

Het plaatsen van *sarat's* geschiedt op dezelfde wijze als het plaatsen der *toembal's* en ook op dezelfde dagen, alleen behoeft men niet van te voren te vasten of daarbij formulieren op te zeggen.

10. GOENA-GOENA.

Goena-goena beteekent iets vereenigen of bij elkander brengen; de middelen, die daarbij in het geheim worden toegediend, maken iemand gedachteloos, „*broewet*”, van welken toestand men gebruik maakt, om van hem of haar te verkrijgen, hetgeen men wenscht.

Het toepassen dezer geheime middelen geschiedt volgens dergelijke regelen als bij het plaatsen van *toembal's* en zij worden eveneens op Maandag- en Donderdagavond toegepast.

Ten einde den lezer goed te doen begrijpen, hoe men daarbij te werk gaat, volgt hieronder een voorbeeld, waarbij wij tevens de toe te dienen middelen zullen beschrijven.

Iemand is verliefd op een meisje, doch zij wil van den verliefde niets weten. Nu gaat de man naar een *doekoen goena-goena*; gewoonlijk zijn dit vrouwen. Men betitelt ze wel eens met den naam van „*oengah-oengahi*,” d. i. koppelaarster. Zulk een *doekoen* tracht dan met het meisje in aanraking te komen en haar langs geheimen weg, gewoonlijk door middel van vrouwelijke bedienden of huisgenooten, een poeder toe te dienen van de *Djaka toewa*, een kleine tor, die alvorens gedood, gedroogd en fijngestampt te worden, met *ketjoeboeng*-bladeren gevoed wordt. Is dit gelukt, dan plaatst de *doekoen* den eerstvolgenden Maandag- of Donderdagavond een *goena-goena* voor de deur van de woning, waarin zich het meisje bevindt; deze *goena-goena* bestaat uit twee uitgeknipte poppen, voorstellende het meisje en de man, die haar verlangt, welke poppen in den grond begraven worden. Op dien dag heeft zij door tusschenkomst van een bediende of huisgenoot eenige hoofdharen van het meisje weten te krijgen, die gezamenlijk met de hoofdharen van den verliefden man, bewierookt met *stanggi* en omwonden met *kananga*-bloemen, in het hoofdkussen van het meisje verborgen worden.

Door de toediening van de *Djaka toewa* is het meisje in een toestand ge-

bracht, waarin zij weinig meer beseft, „*broewet*” ofschoon haar wezen niets veranderd is en zij is dan genegen alles te doen, wat men van haar verlangt. De *doekoen* heeft nu niets meer te doen, dan te trachten, haar toe te spreken, bij welke gelegenheid zij ongemerkt een der ontbloote deelen van het lichaam aanraakt met *minjak doejoeng*, d. i. de tranen van de zeemeermin, en haar verzoekt bij den verliefden man te komen, waarbij zij haar geleide aanbiedt. Meestal gelukt dit en wordt het meisje door de *doekoen* in de armen van den verliefden man gevoerd.

Indien het de *doekoen* volstrekt onmogelijk is door tusschenkomst van bedienden of huisgenooten in aanraking met het meisje te komen, wordt de waschvrouw te hulp geroepen en verlangt de *doekoen* van haar een kleedingstuk in leen, dat door het verlangde meisje gedragen is, welk kleedingstuk alsdan door formulieren bewerkt wordt, zoodat het meisje even gewillig wordt, en zonder verdere middelen soms van zelf naar den verliefden man komt. Dit bewerken bestaat in het bewierooken van het kleedingstuk met *stanggi* en in het uitspreken van formulieren, die onmogelijk opgeschreven kunnen worden. Er zijn *doekoen's* die daarin zeer bedreven zijn en zelfs uit het onderzoek van een door een zieke gedragen kleedingstuk kunnen weten, welke ziekte de persoon heeft en welk medicijn er voor noodig is. Uitvoeriger vermeld in ons werkje getiteld; „Wali sanga. De Javaansche geheime leer”, bladzijde 23.

Ter bereiking van zijn doel maakt de man ook gebruik van den „*Tjoblong*” een boomgeest in de gedaante van een *tjoepoe* of doosje. Daartoe moet hij, na de standplaats van den *Tjoblong* te hebben gevonden, aan den voet van den boom een offerande aanbieden, terwijl hij gedurende drie dagen moet vasten, onder het aanroepen van dien geest, om hem behulpzaam te zijn, om zijn doel te bereiken. Wordt die bede verhoord, dan ontvangt hij op den derden dag een weinig olie die „*minjak Tjoblong*” wordt genoemd en de eigenschap heeft, om het verlangde meisje of de gewenschte vrouw lijdzaam en gedwee te maken, wanneer zij slechts even er mede in aanraking wordt gebracht.

Het betooveren van de vrouw komt zelden voor, meer gebeurt dit met den man, zelfs zeer dikwijls met getrouwde mannen, waarvan echtscheiding, gevolgd door een ander huwelijk, de gevolgen zijn.

Ofschoon zeldzaam voorkomende vindt men ook onder Europeanen slachtoffers der *goena-goena*. Gedurende onze reizen en het verzamelen van gegevens voor dit werk, waren wij in de gelegenheid eenige van die ongelukkige wezens te leeren kennen. Zij verklaarden ons niet te weten, hoe zij op het idee gekomen waren, om die vrouw of dat meisje tot echtgenoot te nemen.

Zij, die vroeger een ménagère hadden en haar verstieten ter wille eener wet-tige vereeniging met een andere vrouw, staan het meest bloot aan de toepassing der *goena-goena*, doch het doel is dan meestal wraak, zelden is daarbij nog genegenheid in het spel. Is die wraak tegen den man gericht en heeft de *goena-goena* niet de gewenschte uitwerking, om den verlorene in de armen van zijn vroegere ménagère terug te voeren, dan neemt men zijn toevlucht tot kwaadaardige *toemba's* of tot geheime vergiften, die gewoonlijk een buikziekte veroorzaken, waardoor hij aan de wraak opgeofferd wordt. Is de wraak tegen de vrouw gericht, dan eindigt zij, indien de vrouw niet spoedig het huis verlaat, met den dood van het slachtoffer.

Hoe menige jonge vrouw zagen wij gedurende onze onderzoekingen, na slechts ettelijke maanden getrouwd geweest te zijn, ten grave dalen en hoe menig hoopvol jongmensch, dat zich na veel zwoegen een positie, die hem het trouwen toeliet, veroverde, zagen wij met een door de geleden pijnen verwrongen gezicht in

de doodkist liggen, terwijl buiten de bewerkster van zijn dood met grijnzenden lach en blikken van voldoening den treurigen stoet, die hem grafwaarts bracht na oogde.

De *Goena-goena* kan ook dienen, om den man nauwer aan de vrouw te binden, daarvoor worden alleen de tranen van den *doejoeg* gebruikt, benevens de hoofdharen van man en vrouw, welke met *kananga*-bloemen in het hoofdkussen verborgen worden.

Men ziet wel eens, dat Europeesche jongelieden zich ophouden met inlandsche vrouwen, die lief noch mooi zijn, zelfs de eerste jeugd reeds achter den rug hebben en aan wie zij als een slaaf onderdanig zijn, door letterlijk alles te doen of te laten, wat van hen verlangd wordt. Verwonder u daarover niet lezer, het is de uitwerking van de *Goena-goena*, die, gedurig toegepast, den man maakt tot een wezenloos individu, hem voor zijn tijd doet vergrijzen en hem na slechts ettelijke jaren totaal ongeschikt maakt voor het huwelijk.

---

11. DE OEPO-TJORO'S.

De rijkssieraden van den *Soesoehoenan* van Soerakarta en den *Soeltan* van Jogjakarta staan in eerbiedige vereering; ze zijn vorstelijke *poesaka's* en worden „*Oepo-tjoro*” geheeten. Men kent ze een persoonlijk aanzijn toe en worden toegesproken met „*Kijai*” of Oudsten; eenige van deze sieraden hebben eigenamen, die van Hindoeschen oorsprong zijn en gelijkkluidend zijn met die van goden en half goden, voorkomende in het Hindoesche Pantheon.

De rijkssieraden kunnen in twee soorten onderscheiden worden, namelijk die de vorst gebruikt en indien hij den kraton verlaat met hem worden medegevoerd en door daarvoor aangestelde personen worden gedragen, en die tot de kroonsieraden behooren.

Te Soerakarta bestaan de eerstbedoelde sieraden uit een gouden sigarenkoker een houten met goud versierde tabaksdoos, een zilveren met goud versierde doos met de benoodigdheden voor de *soeroeh* of betelpruim, een kwispedoor, dat door een vrouwelijke gunsteling wordt gedragen en een wandelstok, die of door den vorst zelf wordt gebruikt of door een gunsteling wordt gedragen. Bij deze sieraden behoort nog een opiumpijp, die echter niet wordt medegevoerd, een met goud en juweelen versierde boog met de daarbij behorende koker met pijlen en schild, eenige zwaarden, lansen en krissen.

Tot de tweede soort behooren de eigenlijke rijkssieraden, die de macht van den vorst vertegenwoordigen. Zij worden zorgvuldig bewaard en alleen bij bijzondere feestelijke gelegenheden ten toon gesteld. Deze sieraden worden beschouwd als algemeen bezit en worden bij de troonsbestijging van den voorganger plechtig overgenomen. De persoon, die deze sieraden bezit, wordt beschouwd met goddelijke macht begaafd te zijn. Het verlies van deze sieraden, gaat gepaard met het verlies van de bescherming der goden en tengevolge daarvan verlies van den troon en de onafhankelijkheid van het volk.

De rijkssieraden, die als bezielde en met groote macht begaafde wezens worden vereerd, stellen te Soerakarta mystieke wezens of dieren voor en dragen de volgende namen: *Peksi-Garoeda*, een mystieke vogel, voorstellende de macht van den vorst; de *Arddhawalika*, een *Naga* of draak met slangenkop, gelijkende op een menschelijk hoofd, voorstellende de wijsheid van den vorst; de *Sawoeng-ga-*

ling, een mystieke haan, de vorstelijke bewaker; twee *Gadjah's* of olifanten, die de grootheid van den vorst voorstellen; de *Kidang*, waaromtrent de meeningen verschillen; volgens de meeste hoofden, die wij raadpleegden, stelt zij de geest voor, die den vorst voor gevaren moet waarschuwen; en de *Banjak* of gans, die voorgesteld wordt als het goddelijk voertuig van den vorst.

Er zijn geen fetischten, die met meerdere eerbied behandeld worden als deze rijkssieraden. Een daartoe aangestelde beambte bewaakt ze dag en nacht en zoo dikwijls hij in hun nabijheid komt, maakt hij een eerbiedige *sembah* of groet. Donderdagsavond worden deze voorwerpen alsmede de vorstelijke wapens met *melatik*kransen omhangen en offers aangeboden.

Dat de rijkssieraden ook bij de Mohammedaansche bevolking in eerbiedige vereering staan, is wel een bewijs, dat de Javanen uiterlijk Mohammedanen, innerlijk Boeddhisten en Animisten zijn.

---

12. HET NASAR.

Het woord „*Nasar*“ is van Turkschen, volgens anderen van Arabischen oorsprong en beteekent „het kwade of booze oog“. Volgens de overleveringen moeten vroeger menschen bestaan hebben, die een kracht in de oogen hadden, die voor anderen schadelijk zelfs gevaarlijk was. Volgens sommigen worden dergelijke personen nog aangetroffen. Zij zijn te herkennen aan twee oogappels in beide oogen, dan wel is slechts één oog voorzien van twee oogappels. Zij staan bij den Javaan in eerbiedige vereering.

In Hindoesche geschriften wordt het booze oog „*Jettatoera*“ genoemd en is een onzichtbaar fluïde in het oog, dat met boosaardigheid en haat geladen, op een persoon wordt gericht om hem kwaad te doen.

Een blik van het kwade oog kan schadelijke gevolgen hebben, zelfs den dood veroorzaken. Niet alleen heeft het kwade oog invloed op menschen, maar kan ook planten doen verdorren en uitsterven. De adem van menschen met het kwade oog is mede verderfelijk. Het kwade oog is een kracht, die van den wil onafhankelijk is, ofschoon de kwade invloed eerst dan aanwezig is, als de persoon vertoornd of nijdig is. Vroeger werden alle onvoorziene onheilen toegeschreven aan het kwade oog. De Javanen gelooven, dat indien iemand, die min of meer de kracht van het kwade oog bezit en daarvan gebruik wenscht te maken, die kracht opwekt door den persoon of de voorwerpen, die hij treffen wil, te voren te prijzen, waardoor bij hem afgunst en haat wordt opgewekt; daarom trachten zij, die met dergelijke personen in aanraking komen, het onheil af te wenden, door het haastig opzeggen van een onheilafwendend formulier. Gedurende onze onderzoekingen op Java werd niet bewaarheid, dat dergelijke menschen nog bestaan.

---

13. DE SEPATA.

Behalve het plaatsen van een *toembal*, waarbij steeds zekere verrichtingen moeten plaats hebben, kent de *Tiang pasek* ook den vloek en het vervloeken van zijn medemensch, alsmede het te niet doen van den vloek. De vervloeking wordt

uitgesproken met vermelding van den naam van den persoon, dien men vloeken wil, waarna een formulier wordt opgezegd, waarbij de uitvoering van den vloek den *Hoekoem Ghahib* wordt opgedragen. Meerdere verrichtingen hebben daarbij niet plaats.

Niet alleen op personen, maar ook op goederen kan een vloek worden gelegd, bv. op handelsgoederen, om die onverkoopbaar te maken; op een huis, om dat onbewoond te doen blijven, enz.

De vloek heet *sepata*, de vervloeking *di sepatani* en het te niet doen van den vloek *ngapoera*.

Een vloek kan door een bezwerings-formulier te niet worden gedaan. Het daartoe strekkend formulier kan worden opgezegd door den vloeker, vervloekte, of een daarvoor te hulp geroepen tusschenpersoon, meestal een *doekoen*. Het komt echter niet altijd ter kennis van den betrokken persoon, tenzij men door aanhoudende ongelukken het vermoedt, docht dan werkt de vloek reeds en kan niet meer te niet worden gedaan.

De vloek kan inhouden al wat slecht is, hetgeen men zijn medemensch wil toewenschen, zooals voortdurende moeielijkheden en ongelukken als den dood.

Meerdere inlichtingen bevestigden ons het bestaan van het formulier, om den vloek den *Hoekoem Ghahib* op te dragen, welk formulier slechts uit klanken bestaat zonder zin en door ons naar de klanken in woorden werd opgeschreven. Wij achten het echter hier de plaats niet, dit formulier bekend te maken.

Ook het afzweringsformulier werd ons bekend, waarvan hetzelfde valt te zeggen als het formulier voor de vervloeking.

De vervloeking speelt in de Indische maatschappij een grootere rol, dan men vermoedt. Het is opmerkelijk dat vele Europeanen gelooven aan de kracht der vervloeking.

Wie hoorde niet de verzuchting; „Het is als of er een vloek op mij rust”, of „Er schijnt een vloek op mij te rusten.”

De kracht der vervloeking schijnt vroeger ook in Europa gevreesd te zijn geweest; in oud Hollandsche werken wordt daarvan nog melding gemaakt o. a. in den minnezang van Henri Concience, waarin een verhaal voorkomt van een *vermaledijding*, zoo als de vervloeking voeger genoemd werd.

14 DE KAHOEL.

Het is van een bijna algemeene bekendheid dat het doen van geloften een groote rol speelt in de Javaansche maatschappij, doch hoe die geloften gedaan worden, zal zeker nog weinig bekend zijn.

De Javaan kent twee soorten, van geloften, die waarbij de wensch wordt vervuld vóór het geven van het belofde en die waarbij het verlangde wordt verkregen eerst na het vervullen van de belofte of naarmate men zich aan de gelofte houdt.

De eerstbedoelde geloften zijn zeer uiteenlopend en kunnen alle goede wenschen bevatten, terwijl de tweede soort geloften alleen ten doel hebben, om rijkdommen te verwerven of betrekking hebben of zaken de liefde betreffende.

De Javaan noemt de eersbedoelde gelofte „*kahoel soetji*” en de laatstbedoelde „*kahoel reged*.”

Voor het doen der eerstbedoelde geloften kunnen belanghebbenden van West-Java zich begeven naar den Goenoeng Godok gelegen in het district Soetji, afdeeling Garoet der residentie Preanger-Regentschappen, alwaar op den top zich een heilige *gentong* bevindt, waarvan men zegt, dat het water daarin nooit opdraakt;

of men begeeft zich naar den Goenoeng Pamidjahan, gelegen in het disirict Soekaradja, afdeeling Mangoenredja der residentie Preanger-Regentschappen, dan wel naar een klein eiland gelegen in het meer Tjangkoewang gelegen in het district Leles, afdeeling Tjitjalengka der residentie Preanger-Regentschappen.

Op genoemde plaatsen bevinden zich *djoeroekoentji's* die belanghebbenden helpen aan de voor de gelofte noodige formulieren, die men na den wensch opzegt, terwijl men den *djoeroekoentji* te voren opgeeft, hetgeen men wenscht te geven, indien de wensch wordt vervuld.

Deze geloften bestaan meestal in het houwen van een afdak boven of het aanbrengen van versieringen aan een der vele graven of heilige plekjes „*tanah anker*” (niet ongestraft betreedbaar), die men op deze plaatsen aantreft. Het geven van het beloofde is dus meer de vereering van afgestorvenen, die bij hun leven eenigen invloed hebben gehad.

Indien er geen *djoeroekoentji* ter plaatse aanwezig is, is het voldoende het beloofde met den wensch en het formulier op te zeggen.

Voor het doen van de tweede soort gelofte kunnen belanghebbenden in West-Java zich begeven naar den Goenoeng Galoenggoeng, gelegen in het district Trogong, afdeeling Garoet der residentie Preanger-Regentschappen. Op den top van genoemden berg woont een *djoeroekoentji*, die belanghebbenden, natuurlijk tegen betaling, helpt aan de noodige formulieren, die voor de *kahoel reged* anders zijn en niet in den vorm van een eed, maar in dien eener gelofte zijn gesteld.

In Midden- en Oost-Java zijn eveneens vele plaatsen, waar geloften kunnen worden gedaan en zal het op die plaatsen eveneens niet onbreken aan *djoeroekoentji's*, die belanghebbenden van hun geld ontlasten.

Het nakomen van de *kahoel soedji* d. i. het geven van hetgeen men heeft beloofd, dat de Javaan „*pekahoelan*” noemt, wordt gevierd met een *slametan*, gedurende welke men het beloofde afstaat.

Voor de *kahoel reged* bestaan verschillende soorten van geloften, die de Javaan bij namen kent. Het nakomen dezer geloften, bestaat in een bepaalde levenswijze, die men zich oplegt of men neemt aan, bepaalde verrichtingen te doen, waarbij men zich vernedert.

Eenige van deze geloften wenschen wij hieronder te beschrijven, ten einde den lezer een blik te gunnen in de eigenaardigheden van de Javaansche maatschappij.

1. Het „*ngopet*”, of zich houden aan de gelofte „*kopet*”, d. i. te houden van alles wat vuil is, steeds vuil te zijn, nooit iets aan te raken, dat niet vuil is en na het doen eener behoefte zich niet te wasschen.

2. Het „*ngabedoes*”, of zich te houden aan de gelofte „*wedoes*”, d. i. zich nooit te baden en zooveel mogelijk te leven en zich te gedragen als een geit.

3. Het „*njoepang*”, of zich houden aan de gelofte „*tjoepang*”, d. i. nooit iets geheel af werken of te beëindigen, waaraan men begonnen is.

Nog vele van dergelijke geloften bestaan er, waarbij soms de onmogelijkste verrichtingen tot voorwaarde zijn gesteld.

Naarmate men deze geloften stipt nakomt, krijgt men het verlangde voorwerp zijner liefde of men wordt beloond met geld, dat men op een aangewezen plaats vindt, meestal een *bamboe* koker, die tegen een der stijlen van het huis bevestigd is.

Een eigenaardig geloof is hieraan nog verbonden, dat indien men het geld, dat op deze wijze is verworven, wil stelen, het in vuil verandert; de bezitter is dus het ongestoorde bezit er van gewaarborgd.

Bij het doen eener gelofde is het branden van *doepa* of *menjan*, alsmede het offeren van bloemen een vereischte.

Volgens den Javaan is het niet geven van het beloofde of het niet nakomen van de *kahoel soetji*, die men met een formulier heeft bekrachtigd, een groote zonde, waarvoor men ernstig gestraft wordt met ziekte, armoede, gebrek aan alles of het verlies zijner kinderen. De *kahoel reged* daarentegen kan men willekeurig verbreken, indien men nog niets heeft genoten. Heeft men dat wel, dan is ook deze gelofte bindend.

Verder bestaan nog de zoogenaamde kleine geloften, die worden gedaan in de *gampoeng*, op het erf of in de woning van belanghebbenden en bestaan in het aanbieden van een *slametan* gewijd aan den *Dhanjang* als de beschermer van de *desa*, aan den *Droebriksa* of aan den *Begedjil* als de beschermers van huis en erf en voornamelijk aan den *Leloehoer* en den *Lelemboet*, waaronder verstaan worden afgestorven familieleden, als de beschermers van het huisgezin.

Deze wenschen behelzen meestal zaken het erf, het huis of de familie betreffende, als beterschap van ernstige ziekte, goeden afloop eener bevalling en dergelijke.

Bij het doen van deze wenschen en de gelofte van het geven van een *slametan* gewijd aan een der vorengenoemde geesten, worden geen formulieren opgezegd en wordt na het vervullen van den wensch, als dank de *slametan* gegeven.

15. DE DJIBOET.

Het woord „*djiboet*” is waarschijnlijk Arabisch of verbasterd Javaansch en afgeleid van het woord „*boedi*,” het innerlijke van den mensch, of van „*di boedi*”, iemand bewerken.

Onder „*djiboet*” verstaat de Javaan het bewerken van een persoon ter bereiking van een of ander doel ten goede of ten kwade; ten goede om iemand van een ziekte te genezen en ten kwade om iemand te bewerken voor een of ander oogmerk, waarbij meestal het bezit van een vrouw of man of een misdaad het doel is.

Dat bedrog en bijgeloof hierbij vaak een rol spelen, zoo als bij vele andere zaken, behoeft geen betoog; volgens den Javaan toch is voor een en ander een formulier noodig; het dierlijk magnetisme leert echter, dat elk voorwerp dat door een persoon gedragen of daarmede in aanraking is geweest, meer of min doortrokken is van diens levensfluïde of magnetisme, het zoogenaamde *od*, zoodat *magi*, hypnotisme en *surgesti* op een afstand door bewerking van het verkregen levensfluïde, den grondslag van deze bewerking is.

Bij een aanwending ten goede kan deze kracht voor den betrokken persoon tot zijn heil strekken, doch de *doekoen djiboet*—gewoonlijk mediums—misbruiken dikwijls deze kracht, die dan een groot gevaar voor de menschheid is.

Nadat de *doekoen djiboet* een gedragen kleeding of zakdoek heeft gekregen van den persoon, die bewerkt moet worden, hetgeen in Indië van onze Inlandsche waschbazen al zeer gemakkelijk is, kan de *doekoen*, uit de levensfluïde, die zich in dat kleedingstuk bevindt, te weten komen, door welke oorzaak de betrokken persoon ziek is geworden en hem of haar daarvoor de juiste medicijn tot bestrijding van die ziekte opgeven, doch hij kan ook de betrokken persoon bewerken, dat deze zich begeeft naar een ander persoon, aan wien zij of hij zich dan lijdelijk overgeeft, zelfs hem of haar bewerken tot het begaan van een misdaad.

Het is nog niet lang geleden, dat een dergelijke *doekoen* te Semarang te raadplegen was, welke *doekoen* zeer beroemd was.

Wij hebben getracht deze bewerking te leeren en kwamen tot een resultaat als boven gemeld is. De *doekoen* brengt iemand in een somnambulischtsche slaap, geeft dan het verkregen kleedingstuk den somnambule in handen, die dan zegt

door welke oorzaak de betrokken persoon is ziek geworden en geeft hij dan tevens op welke medicijn tegen de ziekte moet worden aangewend of dat er geen hoop meer op genezing is. De *doekoen* kan door auto-suggestie evenwel hetzelfde doen.

De bewerking ten kwade is al even eenvoudig, doch wij achten ons niet gerechtigd, dergelijke kwade praktijken onze lezers te leeren en wenschen daarover het stilzwijgen te bewaren.

16. DE KAJOE PELET.

Tot de voorwerpen, die algemeen vereerd worden, omdat zij geluk aanbrengen en ongeluk afweren, behoort de *kajoe pelet*, zijnde mooi, gevlamd hout, waarvan wandelstokken, krisscheeden en lansschachten vervaardigd worden.

Om als *kajoe pelet* beschouwd te worden moet het hout gevlamd zijn en wel zoodanig, dat in het hout voorkomende zwarte vlammen, die afgewisseld worden door de kleur van het hout.

Andere dan zwarte vlammen vormen geen „*pelet*”.

De meest geluk aanbrengende *pelet's* zijn die, waarvan de in elkander loopende zwarte vlammen aan beide zijden van het hout geregeld door de kleur van het hout afgewisseld worden. De Javanen noemen dit „*pelet toewa*.”

De meest gezochte stokken, krisscheeden en lansschachten zijn die gemaakt van het *Timanga*-hout. De „*pelet Timanga*” wordt de kracht toegekend om onaangenaamheden met chefs te voorkomen; door het bosch gaande zal iemand, die zulk een *pelet* gebruikt, niet door wilde dieren aangevallen worden en een geweer op hem aangelegd zal ketsen.

De rotan wordt, indien de *pelet* of de *papak* zich daarop bevinden, eveneens vereerd. Als „*papak*” worden beschouwd twee leden, waarvan het bovenste naar beneden en het onderste naar boven wijst. De kracht, die aan de *papak* wordt toegekend, is dezelfde als die van den *pelet Timanga*.

De stokken, krisscheeden en lansschachten, gemaakt van het *Awar-awar*-hout, beschermen den bezitter tegen vergiftiging.

Ook de voorwerpen gemaakt van *kajoe Minging* of het slangenhout zijn zeer gezocht, niet alleen wegens de mooie vlammen en *pelet*, die in dat hout voorkomen, maar ook om de eigenaardigheid van het hout, dat de eigenschap bezit, om slangen te bedwelmen.

Stokken van het *Aren*- en het *Waringin*-hout staan bij de Javanen in hoog aanzien wegens de heiligheid van den *Aren*- en den *Waringin*-boom, daarentegen beschouwen zij stokken gemaakt van het *Ingas*-hout alleen goed om in ongeoorloofde ondernemingen te slagen.

Behalve bovengenoemde soorten vereeren de Javanen de vlammen van alle houtsoorten, indien zij de vereischten van „*pelet*” hebben.

Van deze *pelet* kennen zij verscheidene soorten, de voornaamste en meest gewilde zijn: de *Pelet Kendit*: de vlammen vertoonen zich dwars in kringen rondom het hout, zoodat men afwisselend de *pelet* en het hout ziet. Deze *pelet* brengt geluk, voorspoed, macht en rijkdom aan en beschermt den bezitter tegen gevaren en ziekte.

De *Pelet Toelak*: de vlammen vertoonen zich aan het boven- en onderende rondom het hout, soms ook een of meer vlammen in het midden, mede rondom het hout, ofschoon deze vlammen geen vereischte zijn; deze *pelet* beschermt den bezitter tegen kwetsuren van wapens; een geweer op hem gericht zal ketsen en in den oorlog zal hij niet gekwetst worden.

De *Pelet Poedak sinoempet*: deze *pelet* vertoont zich evenals de *Pelet Toelak*, echter zonder de middenvlammen. Ook heeft hij voor den bezitter dezelve waarde,

De *Pelet Poelas kembang*: de vlammen vertoonen zich in het hout evenals wolken; deze *pelet* wordt door *prahoe*-voerders vereerd als den beschermer tegen krokodillen.

De *Pelet Doreng*: De vlammen vertoonen zich regelmatig in het hout evenals de strepen van een koningstijger; deze *pelet* schrijft men de kracht toe, om iemand stijfhoofdig te maken; deze *pelet* is echter zeer gezocht.

De *Pelet Ngamal*: de vlammen vertoonen zich in het hout in groote vlekken, ver van elkander; deze *pelet* heeft de eigenschap, om den bezitter tevreden en blijmoedig te maken. Alleen hoofden mochten vroeger voorwerpen met dezen *pelet* gebruiken.

De *Pelet Poelas groboh*: de vlammen vertoonen zich in het hout in groote en kleine vlekken; deze *pelet* heeft dezelfde eigenschappen als de *Pelet Ngamal*.

De *Pelet Bras koetah*: de vlammen vertoonen zich in het hout in vele kleine vlekken; deze *pelet* is zeer gezocht en heeft de eigenschap om hetgeen de bezitter er op nahoudt, hetzij mensch of dier, aan hem te doen hechten en het bij hem aangenaam te vinden.

De *Pelet Ninggrim kembang*: de vlam vertoont zich als een groote lange vlek; deze *pelet* heeft de eigenschap, den bezitter geëerd en bemind te maken vooral bij het schoone geslacht. Door jonge ongehuwde *prijai's* wordt deze *pelet* veel gebruikt.

De *Pelet Gandroeng*: de vlammen vertoonen zich in het hout in ronde doch onregelmatige vlekken, terwijl in deze vlekken andere lichtere vlekken zijn; deze *pelet* heeft de eigenschap, om den bezitter spaarzaam te doen zijn.

De *Pelet Tjeplok kelor*: de vlammen vertoonen zich in groote ronde vlekken in het hout; deze *pelet* heeft de eigenschap, den bezitter te doen behouden, hetgeen hij eenmaal bezit.

De *Pelet Tjeplok banteng*: de vlam vertoont zich bijna over het geheele hout met uitzondering van enkele vlekken, die de kleur van het hout hebben; deze *pelet* heeft de eigenschap, den bezitter sterk en gezond te doen blijven.

De *Pelet Segara wotan*: de vlam vertoont zich in het midden van het hout in één, twee of drie regelmatige vlekken; deze *pelet* heeft de eigenschap den bezitter door een ieder te doen eerbiedigen. Alleen hooge hoofden mochten vroeger voorwerpen met dezen *pelet* gebruiken.

De *Pelet Gana*: de vlammen vertoonen zich in het hout als afbeeldingen van steenen; deze *pelet* is zeer zeldzaam en zeer gezocht. Van alle *pelet*-soorten is deze de meest gelukaanbrengende, die alle goede eigenschappen in zich vereenigt. Voorwerpen met den *Pelet Gana* mochten vroeger alleen door vorsten gedragen worden.

De *Pelet Semboer*: de vlammen vertoonen zich in vele kleine puntjes in het hout; deze *pelet* heeft de eigenschap, om de personen of dieren, die er mede aangeraakt worden, te doen vallen en hen geheel in de macht te brengen van den bezitter van dezen *pelet*. De Javanen achten dezen *pelet* bezielde door een machtigen geest, die den bezitter tegen kwaad beschermt.

De *Pelet Njerat*: in het hout vertoonen zich zeer dunne lijnen en figuren evenals de strepen in het marmer, die soms de gedaante hebben van letters; deze *pelet* is zeer gezocht en wordt niet zelden tegen hooge prijzen verkocht. De *Pelet Njerat* heeft de eigenschap, den bezitter verstandig en bevattelijk te maken en waarborgt hem geluk en voorspoed in zijn betrekking en in alles, wat hij onderneemt.

De *Pelet Dewa Daroe*: in het hout vertoonen zich lijnen gelijk aan die van de *Pelet Njerat*, doch zij zijn dikker en soms meer in elkander gedrongen; deze *pelet* beschermt den bezitter en zijn gezin tegen gevaren en ongelukken in huis en waarborgt eendracht in het huis, waar deze *pelet* bewaard wordt. De *Pelet Dewa Daroe* komt veel in het *Waringin*-hout voor en staat bij de Javanen in hoog aanzien en eerbiedige vereering.

Verder wordt nog als gelukaanbrengend beschouwd hout, dat door de natuur op bijzondere wijze gevormd is of zeldzaam voorkomt, zooals hout gevormd als een gekronkelde slang; hout waarin zich afbeeldingen voordoen van menschen, dieren en vooral van vogels en vogelnestjes; hout met leesbare teekens; doorschijnend hout; luchtwortels van boomen, vooral van het *Djati*-hout; kwasten uit het hout; wortels, die uit den grond naar boven groeien, vooral die in holle *Djati*-boomen gevonden worden; wortels, of hout met knoesten gevormd als steenen; vooral indien men die vindt in de wortels van het *Djati*-hout of aan de takken der *Djati*-boomen en hout waarin vijfkleurige vlammen zich vertoonen.

17. DE SENDJATA SOETJI.

Onder *sendjata soetji* verstaat men wapens, die door hun bewerking bij toeval een gedaante of kleur kregen, die door Javanen beschouwd worden als geluk aanbrengend, waarom die wapens als heilig door hen vereerd worden.

De vereischte kleur wordt genoemd „*semoe item*” licht zwart of „*poetih gilap*”, wit glinsterend en de vereischte figuren in het ijzer „*pamor*”, moeten zijn afgescheiden strepen of figuren in het staal, zonder beschadiging „*tjiri*” of „*tjatjaf*”, geulen, scharen of ongelijkheden.

De naam van het wapen doet tot zijn heiligheid niets af, indien slechts de *pamor* aanwezig is. Daarom zullen wij den naam en de soort der wapens niet vermelden, daar het doel van dit opstel alleen de beschrijving van de teekens geldt, die vereerd worden.

In de eerste plaats dienen, als *sendjata-soetji* vermeld te worden wapens, die van vader op zoon als familiestukken overgingen en „*poesaka*” genoemd worden zij worden als heilig en gelukaanbrengend vereerd en elken Vrijdag bij wijze van offer met *melati*-kransen omhangen en vooraf schoongemaakt.

De wapens, die wegens hun *pamor* vereerd worden, onderscheiden de Javanen in „*sahat lima*” vijf hoofdsoorten, waarvan men kan zeggen, dat de *pamor's* veel van elkander verschillen en alle nader genoemde eigenschappen in zich vereenigen. Behalve deze hoofdsoorten zullen wij nog enkele bijzondere vermelden.

De *Pamor Alip*: het staal is mooi glad en wit glinsterend evenals zilver, de *pamor* vertoont zich aan de punt van het lemmet als een klein zwart streepje. De bezitter van het wapen, waarin zich deze *pamor* vertoont, heeft macht over anderen; daarom werden de wapens, die deze *pamor* vertoonden, vroeger uitsluitend door vorsten gedragen.

De *Pamor Satrija pinajoengan*: de *pamor* vertoont zich in het staal in halve ovale kringen van twee soms drie strepen boven elkander. De Javanen noemen deze *pamor* naar haar eigenschappen „*leksana*”; men kan er vertrouwen in stellen. De bezitter van het wapen waarin deze *pamor* zich vertoont is gewaarborgd tegen elken overval, geweerschoten raken hem niet of het schot gaaf niet af, waarom het wapen, dat deze *pamor* heeft, vroeger in den oorlog gebruikt werd.

De *Pamor Poetri kinoeroeng*: de *pamor* vertoont een peervormigen kring in het staal, waarin rechte en schuine strepen, als een rechtop staanden bezem

„*sapoe-lidi*”, te zien zijn; soms doet zich de *pamor* zoodanig voor, dat men in de verte de figuur eener vrouw in een kooi ziet. De bezitter van het wapen, waarin deze *pamor* zich vertoont, heeft veel geluk, voorspoed en winsten. Hij is gewaarborgd tegen diefstallen en zal behouden, hetgeen hij heeft of krijgt.

De *Pamor Tangkis*: de *pamor* vertoont zich in het staal in vele zwarte puntjes aan de eene zijde van de kling, terwijl de andere zijde geheel wit is, evenals de *Pamor Alip*. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, is gewaarborgd tegen kwaadwilligen, aanval van kwaadwilligen of elke kwaadwilligheid, hetzij buitens- of binnenshuis. Hij zal echter niet kunnen handelen, want hij zal verliezen en nergens geld kunnen leenen.

De *Pamor Pantjing klina*: de *pamor* vertoont zich in het staal als een rechte naar beneden loopende streep. Deze streep is in het midden afgebroken en eindigt in een haak evenals een vischhaak. De wapens, waarop deze *pamor* zich vertoont, zijn zeer zeldzaam en zeer gezocht. Zij waarborgt den bezitter alles, wat hij verlangt, en den goeden afloop van alles, wat hij onderneemt.

Behalve bovengenoemde vijf hoofdsoorten, die door de Javanen bepaald gezocht worden, onderscheiden zij nog de volgende bijzondere soorten.

De *Pamor Batoe lapak*: de *pamor* vertoont zich in het staal in een halven ovalen kring met een driehoek in het midden, veel gelijkende op een spitsen steen. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, is gewaarborgd tegen kwaadwilligen en kwaadwilligheid evenals bij het wapen, waarop de *Pamor Tangkis* zich vertoont.

De *Pamor Baja ngasar*: de *pamor* vertoont zich in het staal evenals een bliksemschicht, die naar boven en naar beneden loopt, soms in den vorm van een groote Y; boven deze schichten vertoonen zich drie zwarte puntjes. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, zal gemakkelijk werk of een betrekking kunnen krijgen.

De *Pamor Soemoer Bandoeng*: de *pamor* vertoont zich in het staal in twee ronde kringen, de een in den anderen loopende, met een zwarte ronde vlek in het midden, evenals het bovenste gedeelte van een put uit de verte gezien. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, is gewaarborgd tegen ziekte en het zal hem gemakkelijk vallen zijn geld en goederen te vermeerderen.

De *Pamor Brambanan*: de *pamor* vertoont zich in het staal evenals de *Pamor-Alip* wit glinsterend, doch voorzien van witte rechte lijnen, die geen bepaalden vorm hebben en met het wit als het ware samenvloeien. Van ter zijde gezien, ziet men die lijnen niet, overigens is het staal zeer fijn en mooi. Aan het onder-einde van het lemmet vertoont zich een zwart streepje, evenals aan de punt van het lemmet de *Pamor-Alip*. Het wapen, waarop de *Pamor Brambanan* zich vertoont, was vroeger de dracht van vorsten, De bezitter zal gemakkelijk *prijai* kunnen worden, spoedig opklimmen en op zijn levensweg geen moeilijkheden ondervinden.

De *Pamor Sanak*: de *pamor* doet zich voor in het staal als blauwe vlekken waarvan soms de grens moeilijk te bepalen is, daar zij langzaam met het wit ineenvloeien. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, zal vele vrienden verwerven, deugdzaam blijven en steeds de waarheid spreken.

De *Pamor Blarak sinirit*: De *pamor* vertoont zich in het staal in den vorm van vele e's vlug aan elkander geschreven of van een *klapa*-blad, dat men gevlochten heeft en daarna uitrekt. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, zal al zijn geld verliezen en genoodzaakt zijn dikwijls van standplaats te verwisselen, doch standvastig van karakter zijn.

De *Pamor Papak*: de *pamor* vertoont zich in het staal als twee hoeken, met de hoekpunten tegenover elkander staande. Den bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, zal het gemakkelijk vallen, datgene te vinden, wat hij wenscht te bezitten.

De *Pamor Bras koetah*: de *pamor* vertoont zich in het staal als vele kleine zwarte vlekjes onregelmatig door elkander, alsof men rijst heeft gestort. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, zal zonder slechte gevolgen zich op een gevaarlijke plaats kunnen bevinden en gewaarborgd zijn tegen spoedig opkomende of langdurige vijandschap.

De *Pamor Godosekotho*: de *pamor* vertoont zich aan beide zijden van de kling als langwerpige blokjes, die aan éénen kant een rechte lijn vertoonen en als het ware op één punt gericht zijn, terwijl zij aan den anderen kant ongelijke soms ook gelijke lengten vertoonen. De bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, zal door een ieder gevreesd worden. Het was vroeger alleen aan hoofden vergund de wapens te dragen, die deze *pamor* vertoonden.

De *Pamor Ombak banjoe*: de *pamor* vertoont zich in het staal als vele kleine is, vlak naast en aan elkander geschreven, of doet zich voor als water dat door den wind wordt opgezweept, terwijl aan den kant van het lemmet zich zwarte ronde vlekken vertoonen. Deze *pamor* heeft dezelfde eigenschappen als de *pamor Baja ngasar*; de bezitter van het wapen waarop deze *pamor* zich vertoont, zal gemakkelijk werk of een betrekking kunnen vinden.

De *Pamor Oedan mas*: de *pamor* vertoont zich aan beide zijden van de kling als kleine glinsterende zwarte puntjes in het staal evenals bij de *Pamor Tangkis*, die deze teekens slechts aan één zijde heeft. Deze *pamor* is zeer gezocht, de bezitter van het wapen, waarop deze *pamor* zich vertoont, is gewaarborgd tegen alle moeilijkheden en onaangenaamheden. Hij zal die niet alleen kunnen overwinnen, doch ze ook gemakkelijk het hoofd kunnen bieden of afweren.

Behalve bovengenoemde soorten onderscheiden kenners nog minstens veertig andere soorten, doch deze verschillen allen weinig van elkander en van de voren-genoemde in vorm en eigenschappen, waarom wij ons tot de laatste bepalen.

18. DE SOENGGOE MAKOETA.

De *soenggoe makoeta* of *soenggoe doengkoel* zijn hoorens van een witten buffel die naar beneden zijn gegroeid en onder den hals samenkomen en als middel tegen ongelukken alleen dan vereerd worden, wanneer de buffel een natuurlijke dood gestorven is.

Een stukje van dezen hoorn ter grootte van een lid van den vinger wordt in een lapje genaaid, door kinderen aan een lint om den hals, door mannen in den hoofddoek en door vrouwen in den *oedet* of buikband gedragen.

10. TJOELA WARAK.

Ook de hoorn van den rinoceros wordt door de Javanen vereerd. Stukjes van dezen hoorn dragen zij evenals die van de *soenggoe makoeta* bij zich tot afwe- ring van ongelukken.

De vereering van dezen hoorn vindt waarschijnlijk haar grond in de groote geneeskracht daarvan.

Op een zachten steen met een weinig water gewreven, verkrijgt men een melkachtig sap, dat een beproefd middel is tegen slange- en dollehondsbeten, alsmede tegen alle plantaardige vergiften. Dit vocht, vermengd met water en gedronken, maakt het lichaam sterkt en verwijdt alle kwade stoffen daaruit. Ook wordt het dikke sap, zonder water vermengd, met succes aangewend tegen schurftachtigen huiduitslag.

Waar een dergelijke geneeskracht aanwezig is, verwondert ons de vereering van dezen hoorn door de Javanen niet.

20. DE AKIK.

Tot de vele steensoorten, die door de Javanen vereerd worden, behoort in de eerste plaats de *akik*. Deze naam, die vertaald eenvoudig „steen” beteekent, wordt echter door de Javanen gebezigd om een bijzondere uit Arabië afkomstige steensoort aan te duiden.

Van de vele soorten *akik* zijn de *Akik Hindi*, de *Akik Ijahman* en de *Akik Sleman* de voornaamste en het hoogst in waarde. Deze drie soorten zijn door de Javanen het meest gezocht en worden door hen als gelukaanbrengend en ongeluk afwerend vereerd.

De *Akik Hindi* wordt door de Javanen, als zij de waarde ervan willen uitdrukken, betiteld met „*sewoe sitji*”, waarmee zij willen aanduiden, dat de waarde moeielijk te schatten is en veel bedraagt. Willen zij de macht van dezen steen uitdrukken, dan zeggen zij: „*sedasa nama*”, waarmee zij zeggen willen, dat die steen zooveel eigenschappen heeft, dat ze niet zijn op te noemen.

De kleur van de *Akik Hindi* is rose glinsterend en deze steen heeft eerst dan groote waarde, als hij zoo hard en helder in als rose diamant. De waarde varieert dan naar de grootte van den steen. Hij waarborgt den bezitter gezondheid, rijkdom, geluk en voorspoed in het huwelijksleven.

De *Akik Ijahman* is een donkerroode steen, die, tegen het licht gehouden, doorschijnend is. De bezitter van dezen steen is gewaarborgd tegen gewerschoten en lans- of *kris*-steken; behalve deze eigenschappen bezit hij de kracht het gif te zuigen uit een wond, veroorzaakt door een slange- of dollehondsbeet; daartoe wordt hij gelegd op de wond, waaraan hij blijft kleven, totdat het gif er is uitgetrokken, als wanneer hij van zelf van de wond valt.

De *Akik Sleman* is een melkachtig witgrijze half doorschijnende steensoort, die behalve dezelfde eigenschappen als die van den *Akik Ijahman* om alle onheilen te kunnen voorkomen, ook nog de kracht bezit, om oogziekten te genezen, waartoe hij gelegd wordt in water, waarmee de zieke oogen worden gewasschen.

De *akik's* worden in verschillende soorten en kleuren door de op Java zijnde Arabieren verkocht. Het zoude ons te ver leiden, al die soorten op te noemen en te beschrijven waarom wij om de vereering van sommige dezer steenen, ons bepaald hebben tot de beschrijving van de drie der voornaamste en meest gewilde soorten.

21. DE KETJOEBOENG.

Van de edele steensoorten, die op Java gevonden worden, is de *Ketjoeboeng* of *Tjoeboeng*, waarvan sommige soorten wegens haar geneeskracht als anderszins vereerd worden, de voornaamste.

De meest gewilde soorten zijn de *Kesiangan*, de *Telor*, de *Piroes*, de *Mata-delima* en de *Kasihani*.

De *Ketjoeboeng Kesiangan* is helder doorschijnend en glinsterend; den bezitter wordt geluk en tevredenheid gewaarborgd.

De *Ketjoeboeng Telor* is eveneens helder en doorschijnend, doch in het midden van den steen bevindt zich een wit plekje in den vorm en van de kleur van een ei. Aan dezen steen wordt de kracht toegekend oogziekten te kunnen genezen, waartoe hij een dag en nacht gelegd wordt in het water, dat tot het wasschen der oogen gebruikt wordt. Den bezitter waarborgt hij geluk en voorspoed.

De *Ketjoeboeng Piroes* is lichtgroen, helder, doorschijnend en glinsteren; hem wordt de macht toegekend, den bezitter gelukkig te kunnen maken.

De *Ketjoeboeng Mata delima* is rose, helder, doorschijnend en glinsterend; hij waarborgt den bezitter genegenheid. Deze *Ketjoeboeng* wordt veel door vrouwen gedragen, om den man hechter aan zich te binden.

De *Ketjoeboeng Kasihan* is lichtblauw, helder, doorschijnend en zeer glinsterend, bezit een groote waarde en heeft de eigenschap den bezitter gelukkig te maken in zijn werkkring, waarom deze steen veel door *prijai's* gedragen wordt.

22. DE GANA.

Aan den *gana* of kwast uit het hout wordt door de Javanen een beschermenden invloed toegekend, mits hij door het splijten van den boom of door een andere natuurlijke oorzaak van zelf uit het hout is gevallen en door den bezitter gevonden is. Hij wordt dan „*toewa*” of volwassen genoemd en heeft de macht voor den bezitter alle kwade invloeden van andere menschen af te wenden. Verder schrijft men hem het vermogen toe, den bezitter te geven wat deze verlangt, als geluk, rijkdom, voorspoed, gezondheid, het voorwerp zijner liefde enz; ook kan hij dienen om anderen onderschikt te maken aan den wil van den bezitter, waarom hij wel eens betiteld wordt, met den naam „*Radja djimat*”, het meest geluk aanbrengende voorwerp. Van alle voorwerpen die door de Javanen vereerd worden, kennen zij alleen den *gana* de macht toe, den bezitter in een droom te waarschuwen voor iets, dat eenige dagen later gebeuren zal. Dergelijke droomen noemt de Javaan „*wisik*”

De meest gezochte *gana* is die uit het *Timanga*-hout.

23. DE KOEL BOENTET EN DE BATOK KRAMBIL MATA SIDJI.

Onder „*Koel boentet*” verstaat men een soort van kleine schelp, die geheel gesloten is en geen opening heeft. Een dergelijke schelp wordt door de Javanen vereerd. Zij kennen haar de eigenschap toe, den persoon die haar bij zich draagt, in den oorlog onkwetsbaar te maken.

De *Koel boentet* bereikt haar grootste kracht, indien men haar vereenigt met „*gerang*”, een stuk van een „*sapoe lidi*” of bezem, gemaakt van de stelen der *klapa*-bladeren en een „*batok krambil mata sidji*” of *klapa*-dop met slechts een oog, benevens een formulier, bij de vereeniging dezer voorwerpen opgezegd, als wanneer deze *djimat* tevens dient om geluk en voorspoed aan te brengen en ter afwering van ziekten.

De *klapa*-doppen hebben gewoonlijk drie oogen, doch zij, die toevallig slechts een oog hebben, staan in een reuk van heiligheid en zijn zeer gezocht. Een *klapa*-dop met één oog, boven de deur van het huis opgehangen, dient tot afwering van onheilen en van kwade geesten. Het water dat gedurende een nacht in zulk een dop gestaan heeft, dient tot medicijn tegen „*sawan*” stuipen en „*sarap*” kwaadaardige huiduitslag bij kinderen.

24. DE ZELFBEWEGING VAN DE DJIMAT'S, VAN DE BERSIH
KOENING EN VAN DE TIMANGA PELET-STOKKEN.

Alvorens van dit hoofdstuk af te stappen, wenschen wij de zelfbeweging van de *djimat's*, van de *bersih koening* en van de *Timanga pelet-stokken* te beschrijven, waaraan de Javanen groote beteekenis hechten en die zij beschouwen als bewerkt door de in die fetischen huizende geesten.

De *djimat* wordt door den *boedjangga* aan een natten zijden draad gebonden van ongeveer twee of drie decimeters lengte; het uiteinde van den draad houdt hij tusschen duim en voorsten vinger van de rechterhand, terwijl hij in zittende houding zijn elleboog met den arm omhoog, (rechtstandig) op een tafel laat rusten. Na eenigen tijd, onderwijl de *boedjangga* sterk naar den *djimat* kijkt, komt deze door den wil van den *boedjangga* uiterst zwak in beweging, de slingeren worden weldra grooter en eindelijk gaat de *djimat* duidelijk op en neder. Door zijn wil kan de *boedjangga* den *djimat* weder zachter doen slingeren of geheel doen stil houden.

Deze beweeglijke *djimat* bestaat. Te Kediri waren wij van zijn bestaan getuige en schreven wij de kracht tot beweging niet toe aan den *djimat*, maar aan den *boedjangga* en wel door diens wilskrachts en macht in de oogen, waarvan hij zelf misschien niet bewust was.

De *boedjangga's* bezigen de *djimat's*, zooals zij zeggen, om zich in verbinding te stellen met den geest, die verondersteld wordt in den *djimat* gehuisvest te zijn. Alsdan worden vragen tot den *djimat* gericht, die door dezen beantwoord worden met een beweging van links naar rechts, als het antwoord bevestigend, en van rechts naar links, indien het antwoord ontkenend is; dan wel, men hangt den *djimat* boven een katoenen doek, rond geknipt en behoorlijk verdeeld in zoo veel vakken, als er letters zijn in het Javaansche alphabet. De *boedjangga* schrijft dan bij de verschillende bewegingen van den *djimat* de letters op, die de laatste door zijn bewegingen aanwijst. De bijeenvoeging tot woorden, die niet altijd leesbaar zijn, worden door den *boedjangga* uitgelegd als de antwoorden op de gestelde vragen.

De *bersih koening* werd vroeger gebruikt om te weten te komen, waar bronnen of schatten in den grond te vinden waren. Daartoe plaatste men hem in een driehoek van hout aan een natten zijden draad hangende ongeveer twee of drie centimeters boven den grond, waar men veronderstelde, dat een bron, goud, zilver, koper, zink, lood, tin of ijzer te vinden was. Indien er een bron of een der genoemde zeven metalen, waarvan de *bersih koening* gemaakt is, aanwezig was, maakte hij ongemerkt elliptische slingeren, welke in cirkelvormige bewegingen overgingen.

Bevindt zich goud, zilver, koper, lood, tin of ijzer in den grond, dan zal de *bersih koening* zich van rechts naar links bewegen.

Boven een bron of zinklaag zal de *bersih koening* zich van links naar rechts bewegen.

Is men echter toevallig boven een versch menschengraf of op een plaats, alwaar een dier nog niet lang geleden werd begraven, dan wel boven een steenkolenlaag, dan zal de *bersih koening* zich niet bewegen.

Bij een proef lette men er op, dat in het begin de *bersih koening* zich gewoon heen en weer zal bewegen, doch langzamerhand evenals de slinger van een klok, die scheef hangt, meer aan éénen kant zal overhellen; de overhellende kant is de aangewezen richting.

Deze eigenschappen van den *bersih koening* schijnen ons toe, niet in verband te staan met bedrog of bijgeloof en hebben veel gelijkenis met die van den uitvorschenden slinger, welke vroeger in Europa grooten opgang maakte.

Aan de zelfbeweging van de *Timanga pelet*-stokken wordt door de Javanen groote waarde toegekend.

De *boedjangga's* gebruikten vroeger deze stokken om dieven en moordenaars op te sporen. De vereischte *pelet* is *Kendit*.

Het gebruik van dezen *Pelet Kendit*-stok heeft veel overeenkomst met dat van de wichelroede in Europa, aan wier bewegingen men vroeger bijzondere belangrijke eigenschappen toeschreef.

De *Pelet Kendit*-stokken, bewegen zich evenals de *djimat's*, door den machtigen wil van den *boedjangga*. Alleen zij, die een sterke wilskracht of een ongewone macht in de oogen bezitten, zijn in staat een stok te doen bewegen.

Bij diefstal of moord bracht vroeger de *boedjangga* den stok op de plaats van het misdrijf en riep daar de hulp in van den machtigen geest, die verondersteld werd, in den *Pelet kendit* van het *Timanga*-hout te huizen. Vervolgens slingerde hij den stok tusschen duim en voorsten vinger; de richting, die de stok dan van zelf aanwees, was die, waarin de dieven of moordenaars gevlucht waren. Hij werd bij het opsporen zoo lang tusschen duim en voorsten vinger gehouden en de verschillende richtingen, die alsdan de stok aanwees, werden zoolang gevolgd, totdat het gestolene, de dieven of de moordenaars gevonden werden, als wanneer de bewegingen van zelf ophielden.

Tot onze spijt kregen wij gedurende onze onderzoekingen een dergelijken wonderstok niet te zien en de *boedjangga's*, die de macht hadden een stok te doen bewegen, schijnen niet meer te bestaan.

III. DE TENGHERAN'S.

Na het vorenstaande, waaruit wij niet alleen geleerd hebben, welke soorten van voorwerpen soms door de Javanen vereerd worden, maar ook welke wonderlijke vermenging van het spiritisme en het fetischisme bij hen voorzit, kunnen wij gevoeglijk overgaan tot de behandeling der *Tengeran's*, die bij de hier door ons bedoelde klasse van bevolking in gebruik zijn.

Deze *Tengeran's* toonen nog meer dan de in de vorige hoofdstukken beschreven fetischen vereering en het geloof aan het spiritisme, de godsdienstige gevoelens van de *Tiang pasek*, tot welke klasse van bevolking, zooals mij schreven, het grootste gedeelte van de bevolking van Java gerekend moet worden te behooren, al heet zij ook Mohammedansch te zijn.

In tegenstelling met de *Primbon's* behoeven bij de raadpleging van de *Tengeran's* geen tellingen of berekeningen te worden gedaan; men heeft hierbij slechts de „vraag” en het „antwoord” op de betrekkelijke staten op te zoeken, om te vinden, wat men gaarne wenscht te weten.

Wat den aard dezer *Tengeran's* betreft, meer nog dan van de andere *petangan's* kan hiervan gezegd worden, dat zij gegrond zijn op langdurige en nauwkeurige waarnemingen en studie, al is daarin het bijgeloof niet te miskennen.

Ook bestaat tusschen deze *Tengeran's* en de „*adal*” een betrekkelijk nauw verband, waarom het niet ondienstig is, er min of meer van op de hoogte te zijn.

A. HET GELOOF AAN BIJZONDERE TEEKENS ALS GELUK OF ONGELUK AANBRENGEND.

1. BERTANDA RADJAHNJA DI TANGAN.

Het is reeds lang bekend, dat men uit den loop der aderen in de linkerhand iemands karakter kan bepalen en naar dat karakter ongeveer ook de toekomst van den persoon kan voorspellen. Deze chiromantie schijnen de Javanen van ons overgenomen te hebben.

De Europeesche en Oostersche handleeskunde is uitgebreider beschreven in ons werkje „De karaktereigenschappen van den mensch, zijn geluk en ongeluk”, bladzijde 4.

De Javaan onderscheidt elf soorten van handaderen of lijnen, die vermeld staan in de ondervolgende tafel.

WARNANJA RADJAHNJA DI TANGAN.

1	Radjah pertanda penghidoepan.	7	Radjah pertanda peroentoengan.
2	" " perdjalan.	8	" " penjakit.
3	" " kawinan.	9	" " makanan.
4	" " kahormatan	10	" " kapala.
5	" " katjintahan.	11	" " wates.
6	" " pakerdjahan.		

De handaderen of lijnen worden door de Javanen geraadpleegd voornamelijk bij het huwelijk en bij iets, waarbij het vooral op winst of het karakter aankomt. Dan wenden zij zich tot een geleerde „*boedjangga*”, die de handen alsdan onderzoekt, en de waarde der voorspelling taxeert naar de gegoedheid van den persoon die hem raadpleegt; gewoonlijk wordt de belooning per hand berekend.

Elk mensch heeft een ander karakter, zoo ook heeft elke hand een anderen loop der anderen of lijnen.

Men heeft echter voor deze raadpleging de normaalhand genomen wier aderen of lijnen loopen volgens de plooiën der hand, wanneer men die een weinig sluit.

Figuur I geeft een teekening van de normaalhand, die hij de raadpleging van de tafels der „*radjah di tangan*” tot leiddraad kan dienen.

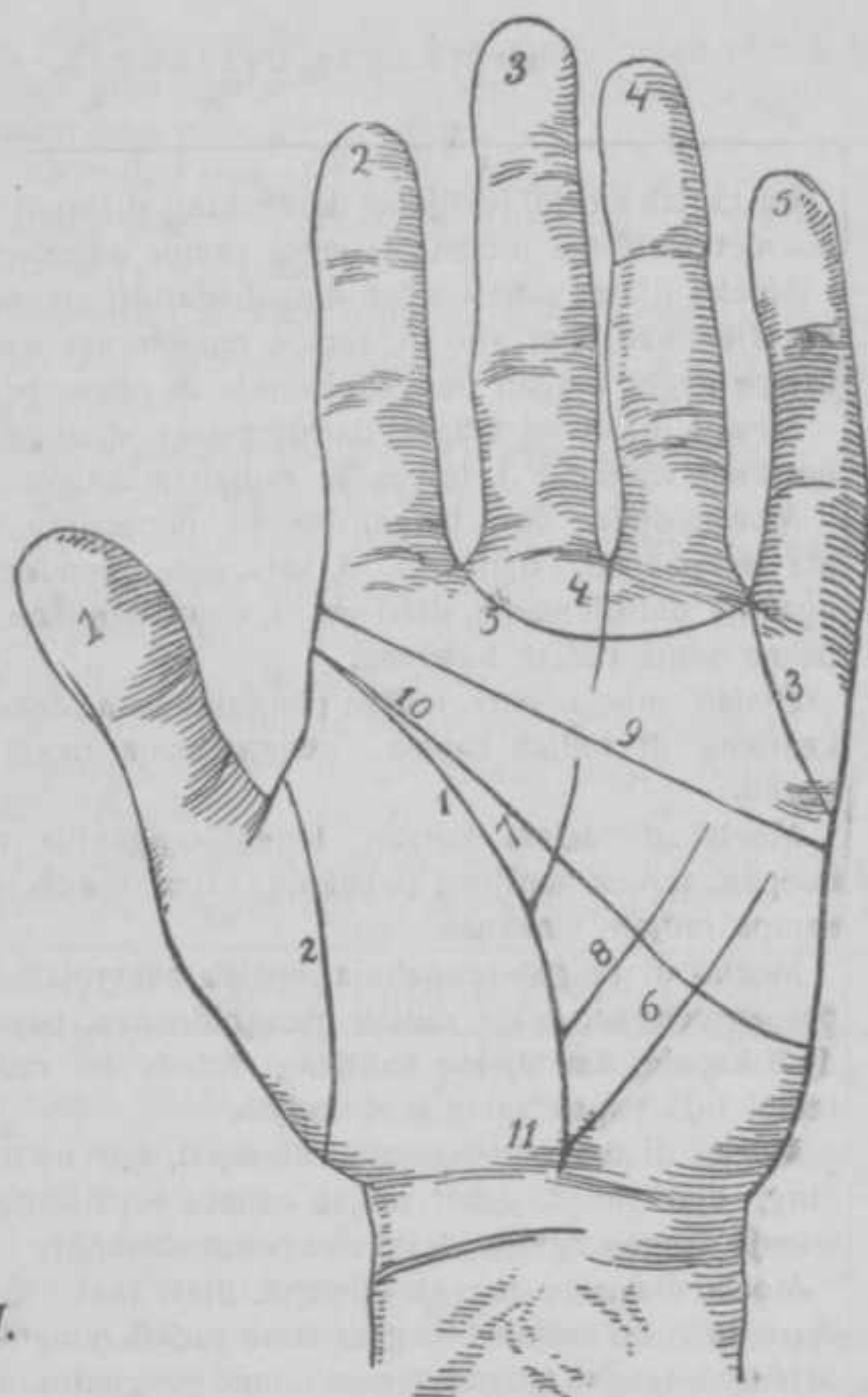

Fig 1.

Wenscht men een hand te raadplegen, dan ziet men van die hand alle aderen na, één voor één volgens de „papan artinja radjah” en men zal dan zien, wat de verschillende vormen en richtingen der aderen of lijnen beteekenen.

Zijn de aderen zoodanig verward, dat men ze moeielijk kan nagaan, dan ziet men op de „papan oendjoek djalannja radjah” hoe ze moeten loopen en men tracht dan daaruit, de normaalhand tot voorbeeld nemende, de aderen behoorlijk na te gaan.

De loop der lijnen is in de onderstaande tafel aangegeven.

PAPAN OENDJOEK DJALANNJA RADJAH.

Oeroet.	Katrangan djalannja.
1 Penghidoepan.	Ini radjah jang paling perloe, salamanja kalihatan terang, berdjalan moelai di tengah-tengah djempol, djari no 1 dan penoe-ding, djari no 2, sering blenket sama radjah makanan, djalan kabawah sampe di moekanja radjah wates, tempatnja nadi.

Oeroet.	Namanja radjah.	Kat r a n g a n d j a l a n n j a .
2	Perdjalan.	Ini radjah moelai berdjalan dari kakinja djempol, djari no 1, menoeroet watesnja toelang djempol sampe watesnja tapak tangan.
3	Kawinan . .	Moelai djalan dari tengah-tengah daridji manis, djari no 4, sama djentikan, djari no 5, sampe tepoeternja wates djentikan sampe geger tangan penghabisannja di epek-epek.
4	Kahormatan .	Moelai djalan di tengah daridji manis, djari no 4, sama penoedoh, djari no 3, teroes ka radjah makanan.
5	Katjintahan .	Moelai djalan dari tengah-tengah penoeding, djari no 2 sama penoedoh, djari no 3, satengah boender sampe di tengahnja daridji manis, djari no 4, sama djentikan, djari no 5, papakan sama radjah kawinan.
6	Pakerdjahan .	Djalan moelai dari radjah penghidoepan, deket nadi, sampe kentjeng di radjah kapala, penghabisnja deket radjah makanan.
7	Peroentoengan	Moelai di dalem tangan tengah-tengahnja radjah penghidoepan, teroes kentjeng papaknja sama radjah kapala, teroes sampe radjah makanan.
8	Penjakit . .	Moelai di tengah-tengahnja radjah pakerdjahan sama radjah peroentoengan, deket radjah penghidoepan, papakan sama radjah kapala, dan djalan kentjeng teroes ka radjah makanan, tetapi tida papak sama itoe radjah.
9	Makanan . .	Moelai di tengah-tengahnja djempol, djari no 1, sama penoeding, djari no 2, deket radjah kapala, berdjalan kentjeng di dalemnja tangan sampe deket dan penghabisannja radjah kawinan.
10	Kapala . . .	Moelai di tengah-tengah djempol, djari no 1, sama penoeding, djari no 2; ini radjah blengket sama radjah penghidoepan, djalan di tengah-tengah tangan, teroes sampe penghabisannja epek-epek, papaknja radjah peroentoengan, radjah penjakit, radjah pakerdjahan dan kalihatan terang.
11	Wates . . .	Berdjalan watesnja tangan sama nadi penghabisannja radjah penghidoepan, sering sampe gegernja tangan.

Voor zoover men heeft kunnen nagaan, zijn er acht soorten van elke ader of lijn, dat wil zeggen, dat elke ader of lijn alsnog in acht soorten kan onderverdeeld worden, volgens den loop, den vorm en de dikte der aderen of der daarbij komende bijaderen.

Elke ader of lijn heeft weder kleine bijaderen of bijlijnen, die haar kruisen, van haar uit beginnen, dan wel naast en evenwijdig aan de hoofdader loopen.

Al deze bijaderen, de vorm en hun loop, geven het karakter van den mensch aan; de loop der aderen is als het ware een geheimschrift, dat langzamerhand is ontcijferd.

In den ondervolgenden staat wordt de loop der verschillende aderen verklaard.

1. ARTINJA RADJAH PENGHIDOEPAAN.

1	Djikaloe ini radjah pandjang, tadjem dan berdjalan teroes di radjah kapala tida di parapat radjah ketjil-ketjil, menoendjoekken oemoer pandjang dan tida kena penjakit sampe lama.

- 2 Djikaloe ini radjah pendek, dan sering kali patah radjah ketjil dan roepanja woengoe, orangnja sebentar-sebentar kena penjakit roepa-roepa dan oemoer terlaloe pendek.
- 3 Djikaloe ini radjah tjampoer pada radjah kapala, artinja di hari toewa mendapet segala kasoesian sampe dapet engetan tida terang, seperti orang jang gila ataoe edan taoen.
- 4 Djikaloe ini radjah terlaloe bengkok, menoendjoekken jang sanak soedara dapet tjilakahan dari perbikinannja sendiri sampe mendjadiken dia ampoenja maloehan.
- 5 Djikaloe ini radjah ada tangkeh berdjalan ka penoeding, djari no 2, menoendjoekken peroentoengan di hari toewa.
- 6 Djikaloe dari ini radjah ada doewa radjah-radjah kaloewar di bawah, berdjalan ka radjah wates, menoendjoekken, di blakang hari boleh harep dapet segala peroentoengan, tetapi orang jang poenja tangan begitoe, mesti merloeken tjari itoe peroentoengan.
- 7 Djikaloe ini radjah bermoela besar dan tebal, tetapi di atas tida terang kalihatan, menoendjoekken di hari moeda banjak penjakit, tetapi di hari toewa boleh ilang segala penjakit.
- 8 Djikaloe ini radjah ada banjak tangkenja ketjil-ketjil berdjalan ka atas, menoendjoekken orangnja sering kali soesah hati.

---

2. ARTINJA RADJAH PERDJALANAN.

- 2 Djikaloe ini radjah tebal dan tadjem kendati tida pandjang, menoendjoekken di hari toewa soeda dapet penghidoepan.
- 2 Djikaloe ini radjah tida kalihatan betoel dan berdjalan bengkok, menoendjoekken orangnja selamanja hatinja bisa seneng.
- 3 Djikaloe ini radjah terlaloe ketjil dan roepanja merah toewa, menoendjoekken orangnja soeka pergi perang.
- 4 Djikaloe ini radjah roepanja merah moeda seperti woengoe dan ada tangkeh-tangkeh tida banjak, menoendjoekken orangnja tempo moeda sering dapet segala kasoesian.
- 5 Djikaloe dalem ini radjah ada banjak parapatannja jang djalan ka atasnja djempol, djari no 1, menoendjoekken lepas dari segala penjakit.
- 6 Djikaloe ini radjah bertankeh, dan satoenja radjah berdjalan teroes sampe radjah penghidoepan, menoendjoekken boleh harep peroentoengan dengan kahormatan.
- 7 Djikaloe ini radjah berdjalan teroes sampe di gegernja tangan, menoendjoekken orangnja mesti berkerdja berat boewat penghidoepan di hari toewa.
- 8 Djikaloe ini radjah rata, tida kalihatan terang dan aloes, menoendjoekken orangnja hidoep gampang, tetapi tida karoewan penghidoepannja di hari toewa.

---

3. ARTINJA RADJAH KAWINAN.

- 1 Djikaloe ini radjah tida kalihatan sendiri tetapi bermoela soedah koempoel sama radjah makanan, menoendjoekken hidoepnja enak dan tjari makan dengan gampang.
- 2 Djikaloe ini radjah bermoela moelai ketjil tetapi bertanda betoel, lantas teroes tida kalihatan lagi, ataoe tjoema kalihatan sedikit sadja, menoendjoekken segala kasoesian dalem kawinan.

- 3 | Djikaloe ini radjah kalihatan tjoema separoh, tersanding radjah jang berdjalan dari atas kabawah, menoendjoekken salamanja hidoepep tida boleh harep djadi penganten.
- 4 | Djikaloe ini radjah tandanja kalihatan terang, tida di patah, menoendjoekken di atasnja orang lelaki tida terima bini satoe, pada orang perampoean tida terimah laki satoe sadja.
- 5 | Djikaloe ini radjah bengkok sedikit dan berdjalan di djentikan, djari no 5, menoendjoekken kawin orang toewa, jang membawa peroentoengan djoega.
- 6 | Djikaloe ini radjah banjak tangkehnja sama-sama besarnja, menoendjoekken dalem kawinan dapet banjak dengan segala roepa kasoeshan dengan katjilakahan.
- 7 | Djikaloe ini radjah bermoela soedah pake tangkeh dan itoe tangkeh di blakang berkoempoel lagi, menoendjoekken di atas orang lelaki kawin rondo, pada orang perampoean kawin doeda.
- 8 | Djikaloe ini radjah bengkok, teroes berdjalan sampe di tengah tangan, menoendjoekken kawinan lekas poetoesh, djadi bertjere dari sebab djalan djahat.

---

4. ARTINJA RADJAH KAHORMATAN.

- 1 | Djikaloe ini radjah tida terlaloe kalihatan, menoendjoekken orangnja di hari toewa dapet kahormatan dengan nama baik.
- 2 | Djikaloe ini radjah terlaloe kalihatan dan bengkok, menoendjoekken orang hati boesoek.
- 3 | Djikaloe ini radjah berdjalan teroes tida patah ataoe rapat pada radjah katjintahan dan berenti di moeka radjah itoe deket daridji manis, djari no 4, menoendjoekken orangnja lama-lama di pertjaja pada pembesar dan di blakang hari dapet pakerdjahan jang baik.
- 4 | Djikaloe ini radjah tida teroes, tjoema kalihatan potangan-potongan sadja, menoendjoekken orangnja jang terlaloe kepingin dapet hormat dari orang lain, tetapi tida bisa dapet.
- 5 | Djikaloe ini radjah di tengah-tengah bengkok, menoendjoekken segala peroentoengan.
- 6 | Djikaloe ini radjah tebal dan terlaloe kalihatan, menoendjoekken orangnja salamanja pegang pakerdjahan jang ketjil, di bawah parentahnja orang lain, salamanja tida bisa djadi kapala.
- 7 | Djikaloe ini radjah roepanja merah toewa dan kalihatan terang, menoendjoekken orangnja dapet nama baik dengan kahormatan dalem perangan.
- 8 | Djikaloe ini radjah berdjalan tida sampe di daridji manis, djari no 4, tetapi berenti di moekanja, menoendjoekken tida dapet kahormatan, dari sebab badan tida membawa peroentoengan.

---

5. ARTINJA RADJAH KATJINTAHAN.

- 1 | Djikaloe ini radjah tida kalihatan sama sekali, menoendjoekken di atas orang lelaki koerang ataoe sama sekali tida perdoeli orang perampoean.
- 2 | Djikaloe ini radjah berdjalan berenti di moekanja daridji manis, djari no 4, menoendjoekken di atas orang perampoean boleh dapet kawin orang jang ada nama baik.
- 3 | Djikaloe ini radjah kalihatan tjoema satengahnja, menoendjoekken banjak peroentoengan dalem katjintahan.

- 4 Djikaloe ini radjah kalihatan berdoewa ataoe lebih, menoendjoekken orangnja di blakang hari sering soeka melantjong malem.
- 5 Djikaloe ini radjah berdjalan teroes di djentikan, djari no 5, menoendjoekken orangnja mendapat banjak peroentoengan dalem katjintahan, membawa itoe katjintahan dari kapinteran sendiri dan dari hati jang baik.
- 6 Djikaloe ini radjah kalihatan terang tida patah, menoendjoekken di blakang hari mendapat banjak katjintahan, tetapi itoe katjintahan tida membawa peroentoengan.
- 7 Djikaloe ini radjah berdjalan moelai di tengah-tengah penoeding, djari no 2, sama penoedoh, djari no 3, satengah boender pergi ka daridji manis dan djentikan djari no 4, dan djari no 5, dan terparapat lain-lain radjah, menoendjoekken koerang peroentoengan dalem katjintahan.
- 8 Djikaloe ini radjah kalihatan di tengahnja ada pottongannja, menoendjoekken orangnja maoe kawin djikaloe soeda ada oemoer.

---

6. ARTINJA RADJAH PAKERDJAHAN.

- 1 Djikaloe ini radjah kalihatan terang, menoendjoekken di hari toewa boleh dapet kakajahan dari pakerdjahan.
- 2 Djikaloe ini radjah tida kalihatan sama sekali, menoendjoekken orangnja kendati bekerdja jang paling keras ataoe jang paling berat sekali, tida sampe boewat makannja.
- 3 Djikaloe ini radjah tida bengkok dan tida patah, menoendjoekken orangnja terima pakerdjahan begimana adanja.
- 4 Djikaloe ini radjah terlaloe bengkok dan berdjalan kaloewar tangan, menoendjoekken segala kapinteran dan bisa tjari akal dalem pakerdjahan dan berdagangan.
- 5 Djikaloe ini radjah berdjalan bengkok di tangan-tengah tangan, menoendjoekken segala karoegihan dalem berdagangan.
- 6 Djikaloe ini radjah deket radjah wates tida kalihatan, tetapi baroe moelai djalan di tengah-tengah tangan, menoendjoekken orangnja sering kali bikin bodo pada orang lain jang pertjaja sama dianja.
- 7 Djikaloe ini radjah pendek dan terlaloe kalihatan, menoendjoekken orangnja kendati terlaloe seneng bekerdja, tida bisa dapet sampe boewat makannja.
- 8 Djikaloe ini radjah tida kalihatan terang, menoendjoekken orangnja kendati bekerdja berat ataoe berdagang, tida bisa dapet oentoeng.

---

7. ARTINJA RADJAH PEROENTOENGAN.

- 1 Djikaloe ini radjah tida kalihatan sama sekali, menoendjoekken orangnja tida boleh mengharep peroentoengan di hari toewa.
- 2 Djikaloe ini radjah moelai berdjalan kaloewar dari radjah penghidoepan, berdjalan kentjeng ka radjah kapala, teroes sampe radjah makanan menoendjoekken segala roepa peroentoengan.
- 3 Djikaloe ini radjah kaloewar dari radjah penghidoepan ataoe blengket dengan radjah itoe, menoendjoekken peroentoengan dalem pakerdjahan dan hidoep enak di hari toewa.
- 4 Djikaloe ini radjah berdjalan teroes sampe radja katjintahan menoendjoekken peroentoengan besar dalem kawinan.
- 5 Djikaloe ini radjah di atasnja kalihatan tebal, menoendjoekken orangnja sering kali dapet oentoeng dalem permainan.

- 6 Djikaloe ini radjah kalihatan berdoewa, tetapi tida begitoe terang kalihatannya, menoendjoekken peroentoengan dalem kawinan dan boleh kawin orang kaya.
- 7 Djikaloe ini radjah kalihatan ada banjak tangkeh-tangkehnja jang berdjalan ka atas, menoendjoekken orangnja dapet banjak peroentoengan dalem perdagangan.
- 8 Djikaloe ini radjah kalihatan ada banjak tangkeh-tangkehnja berdjalan ka bawah, menoendjoekken orangnja dapet banjak oentoeng dalem perdagangan, tetapi di blakang hari ilang lagi.

8. ARTINJA RADJAH PENJAKIT.

- 1 Djikaloe ini radjah moelai berdjalan kaloewar dari radjah penghidoepan, teroes merapat radjah kapala dan berenti di moekannya radjah makanan, tetapi tida blengket sama itoe radjah, menoendjoekken orangnja tida dapet penjakit jang lama ataoe dengan keras.
- 2 Djikaloe ini radjah bermoela berdjalan di moeka radjah penghidoepan dan merapat itoe radjah, tetapi tida teroes sampe radjah kapala, menoendjoekken orangnja sering sakit dalem.
- 3 Djikaloe ini radjah tida kalihatan sama sekali, menoendjoekken orangnja soeka pergi ka lain negri dan di hari toewa hidoep djaoeh dari sanak soedara dan sobat-sobatnja.
- 4 Djikaloe ini radjah bermoela di bawahnja bertangkeh, menoendjoekken orangnja sering dapet sakit hoeloe hati.
- 5 Djikaloe ini radjah kalihatan berdoewa tida blengket, menoendjoekken orangnja tida dapet penjakit dalem, dan boleh harep oemoer pandjang.
- 6 Djikaloe ini radjah bertangkeh banjak, berdjalan ka atas menoendjoekken segala peroentoengan dan kabaikan dalem roemah.
- 7 Djikaloe ini radjah koempoel sama radjah kapala, kalihatan seperti sikoe, menoendjoekken jang itoe orang dapet banjak anak dalem kawinan.
- 8 Djikaloe ini radjah pendek dan tadjem, menoendjoekken pada orang moeda, moeda-moedahan soedah kawin, pada orang jang ada oemoer, segala kasenangan hati dari dia poenja anak.

9. ARTINJA RADJAH MAKANAN.

- 1 Djikaloe ini radjah kalihatan teroes dari kanan sampe kirinja tangan, menoendjoekken orangnja koewat dan dapet banjak oentoeng, djikaloe pergi, ka lain negri.
- 2 Djikaloe ini radjah tida begitoe kalihatan dan patah, menoendjoekken orangnja baik mentjari peroentoengan di lain negeri.
- 3 Djikaloe dari ini radjah kaloewar tangkeh-tangkeh berdjalan ka epek-epek, menoendjoekken orangnja di larang, soepaja djangan sekali minoem minoeman jang bikin poesing kapala.
- 4 Djikaloe dari ini radjah di bawah djentikan, djari no 5, kaloewar tangkeh-tangkeh, menoendjoekken itoe orang perloe tjari penghidoepan di lain negeri.
- 5 Djikaloe dari ini radjah kalihatan banjak tangkeh-tangkeh ketjil-ketjil seperti sikoe, menoendjoekken orangnja dalem pakerdjahan kapalanja tida soeka sama dia, dari sebab banjak tingkah.
- 6 Djikaloe ini radjah merapat radjah peroentoengan, menoendjoekken orangnja tida soesah tjari penghidoepan.

- 7 Djikaloe ini radjah roepanja poetih, seperti koerang darah dan di tengah-tengah bertangkeh, menoendjoekken orangnja jang terlaloe soeka pergi ka lain negri.
- 8 Djikaloe ini radjah tida begitoe kalihatan, menoendjoekken orangnja dalem karamean salamanja pangkatnja ketjil sendiri, dan berpisah dari orang lain jang ada di karamean itoe.

---

10. ARTINJA RADJAH KAPALA.

- 1 Djikaloe ini radjah kalihatan terang, di atas koempoel sama radjah penghidoepan, berdjalan teroes sampe di bawahnja djentikan, djari no 5, dan tida terparapat, menoendjoekken orangnja di hari toewa dapet seneng hati dari kapinterannja sendiri.
- 2 Djikaloe ini radjah di tengah-tengahnja tangan berdjalan bengkok, menoendjoekken orangnja dapet oemoer pandjang, tetapi banjak kasoeshannja.
- 3 Djikaloe ini radjah berdjalan bengkok teroes ka penoedoe, djari no 3, menoendjoekken orangnja dapet segala kasoeshan dalem kawinan.
- 4 Djikaloe ini radjah di bawahnja bertangkeh, menoendjoekken di hari toewa orangnja dapet adat sering marah, dan soeka geger-geger sampe ilang sobatnja semoeanja.
- 5 Djikaloe ini radjah terlaloe pandjang, menoendjoekken di blakang harl dapet kasoeshan, sampe mengroesakken engetan.
- 6 Djikaloe ini radja roepanja merah toewa ataoe tebal, menoendjoekken peroentoengan banjak dalem berdagangan.
- 7 Djikaloe ini radjah merapat radjah peroentoengan, menoendjoekken segala peroentoengan dan kamaoean boleh dapet ataoe djadi, tetapi orangnja perloe pikir doeloe, sabelonnja moelai apa-apa.
- 8 Djikaloe ini radjah berdjalan sampe di epek-epeknja tangan dan radjah perdjalaran, menoendjoekken hati lembek, soeka bikin baik orang lain dan di hari toewa dapet kasenangan hati.

---

11. ARTINJA RADJAH WATES.

- 1 Djikaloe ini radjah kalihatan di oedjoeng tangan tida kena lain-lain radjah, tjoemah deket sadja, tetapi kalihatan terang dan tebal, menoendjoekken dalem kamaoean itoe orang tida boleh tolak dan itoe orang di hari toewa dapet penghidoepan seneng.
- 2 Djikaloe dari ini radjah lihat oemoernja orang, boleh itoeng satoenja radjah jang ada di wates tangan sampe di nadi, 19 taoen oemoernja. Itoengnja itoe radjah, ambil ataoe priksa tangan doewa.
- 3 Djikaloe ini radjah kalihatan koerang terang, menoendjoekken orangnja tida ada maoenja, hidoep tida lama, tetapi dengan seneng, sebab soeka diem dan tida ambil poesing kapala dari lain-lain orang.
- 4 Djikaloe dalem ini radjah banjak radjah ketjil-ketjil, menoendjoekken orangnja bintji sama temennja dan soeka sekali geger ataoe berkalai.
- 5 Djikaloe dalem ini radjah kalihatan banjak radjah parapatan, menoendjoekken orangnja banjak sobat dan orang jang berpangkat ada katjintahannja pada dianja.
- 6 Djikaloe di atas ini radjah ataoe deketnja kalihatan satoe tanda jang boender ataoe sikoe, menoendjoekken orangnja tida ada engetannja ataoe ada kapoedjihan jang tida baik.

- 7 | Djikaloe ini radjah tida berdjalan teroes ka oegel-oegelnja tetapi tepotong-tepotong dengen pakeh tangkeh-tangkeh, menoedjoekken, orangnja perloe tjari penghidoepan ka lain negeri dan tida boleh tinggal di negerinja sanak soedaranja.
- 8 | Djikaloe ini radjah kalihatan roepanja seperti ranteh, menoendjoeken orang jang, kendati pergi kalain negeri, di blakang hari boleh kombali di negerinja sendiri, dengen tida kakoerangan satoe apa.

2. BERTANDA EPEK-EPEKNJA TANGAN.

De *epek-epek* of vleezige heuveltjes in de handen worden in zeven soorten onderscheiden; de vijf eerste soorten worden door de vingers en den duim gewormd en zijn te zien, wanneer men de hand half sluit, dan wel haar geheel vlak houdt. De twee overige *epek-epek* bevinden zich nabij den pols; men kan ze het best zien, wanneer men de duim bij de vingers en de hand een weinig naar boven gebogen houdt, of men houdt de hand vlak en de vingers een weinig achterover gebogen, terwijl men den pols omhoog houdt.

De vorm der *epek-epek* in de handen heeft beteekenissen, die evenals de aderen betrekking hebben op het karakter, den levensduur, het geluk en het ongeluk van den mensch.

Ter raadpleging der *epek-epek* wordt de linkerhand gezien. Zie figguur II.

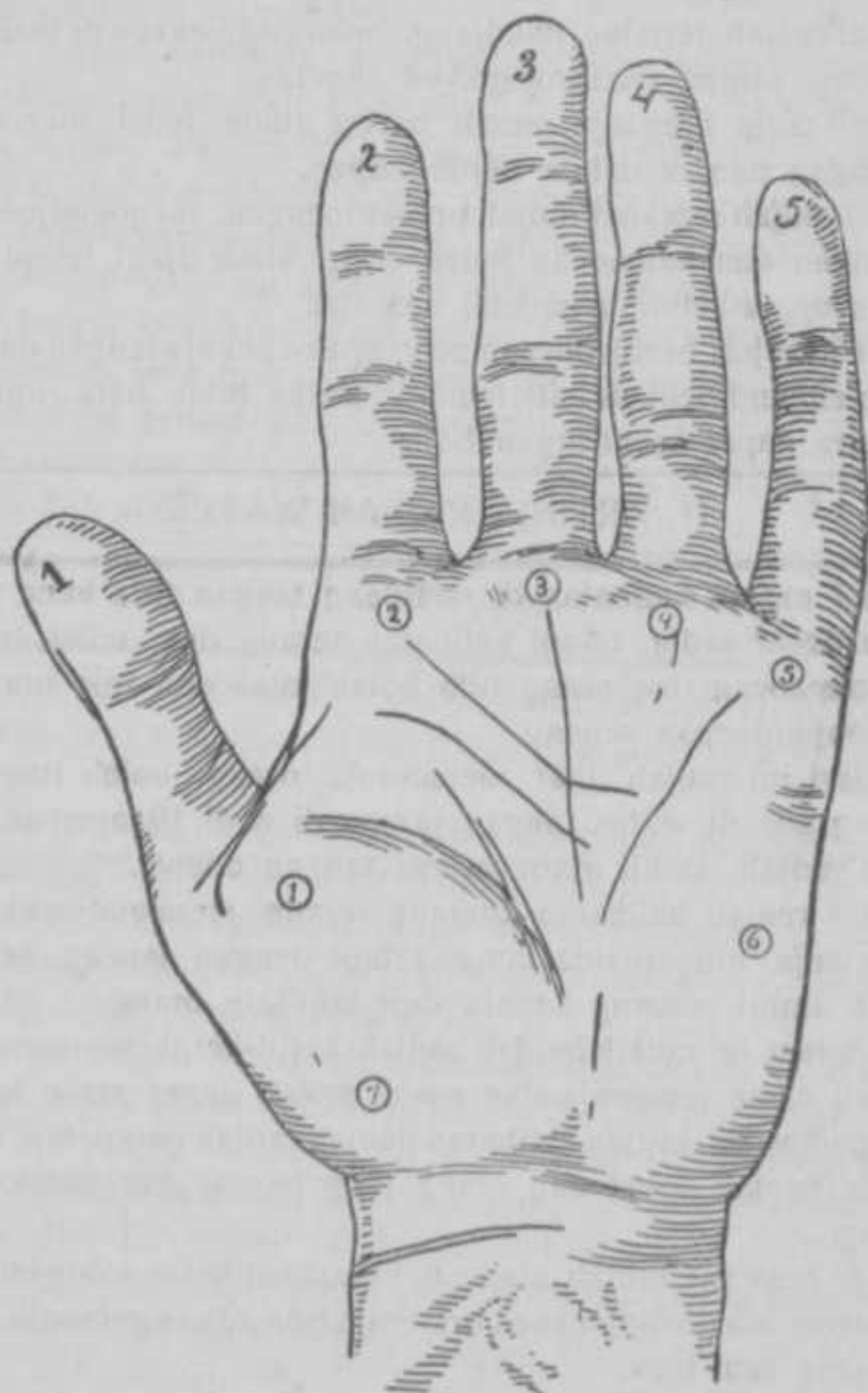

Fig. II.

Om de *epek-epek* te kunnen raadplegen heeft men slechts de rechterhand te vergelijken met de normaalhand (zie figuur II) en men moet daarop de *epek-epek* trachten te vinden, die men wenscht te raadplegen. Zoodra men die gevonden heeft, raadpleegt men de uitlegging daarvan.

WARNANJA EPEK-EPEKNJA TANGAN.

1	Epek-epek	djempolan.	5	Epek-epek	djintikan.	
2	"	"	6	"	"	nadi.
3	"	"	7	"	"	oegelan.
4	"	"				

Er zijn geen twee handen op de wereld, die aan elkander gelijk zijn, ook dat kan men van de verschillende vormen der *epek-epek* zeggen. Soms zijn die te zien, soms weder niet. Men denke niet, dat de meerdere of mindere gezetheid van het lichaam daarvan de oorzaak is, die doet niets terzake. De *epek-epek's* zijn er, of zijn er niet; het niet aanwezig zijn, heeft evenveel beteekenis als de vorm der wel aanwezige *epek-epek's*.

De beteekenis, die de Javanen toekennen aan de verschillende vormen der *epek-epek's*, vindt men in de ondervolgende tafels.

1. ARTINJA EPEK-EPEK DJEMPOLAN.

- 1 Djikaloe ini epek-epek kalihatan, menoendjoekken orangnja engetan seperti anak, soetji hati dan soeka toeloeng orang lain.
- 2 Djikaloe ini epek-epek tida kalihatan, menoendjoekken koerang pertjaja dalem persobatan, hati tida teroes dan di atas orang lelaki engetan ataoe kapinteran koerang.
- 3 Djikaloe ini epek-epek aloes dan teroes, menoendjoekken orangnja soetji, besar hati, bisa djadi kaja dan bisa tjari pangkat.
- 4 Djikaloe di atas ini epek-epek ada tiga kalenan sama besarnja sama pandjangnja, menoendjoekken boengah hati dan engetan gampang.
- 5 Djikaloe di atas ini epek-epek ada tiga kalenan roepanja tida sama rata ataoe satoenja bengkok, menoendjoekken engetan soetji dan ada hati begitoe djoega.
- 6 Djikaloe dari ini epek-epek ada berdjalan satoe tanda pergi ka djempolan, djari no 1, menoendjoekken orangnja bisa tjarita dan toelis kabranihan betoel.

2. ARTINJA EPEK-EPEK PENOEDING.

- 1 Djikaloe ini epek-epek rata dan tida kalihatan tanda lain-lain, menoendjoekken kapinteran dan bisa kasi pengadjaran sama anak-anak.
- 2 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan tanda boender dan tinggi, menoendjoekken engetan djahat dan soeka main.
- 3 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan tanda perapatan, menoendjoekken terlaloe soeka barangnja orang lain.
- 4 Djikaloe kalihatan di atas ini epek-epek satoe tanda dari kanan teroes ka kiri, menoendjoekken hati koerang tetep dan maoenja ataoe berdjalannanja koerang tetep.
- 5 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan tanda sikoe ataoe boender, menoendjoekken di atas orang lelaki terlaloe soeka orang perampoean.

- 6 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan banjak tanda dari kanan pergi ka kiri ataoe dari atas ka bawah, menoenjoekken orangnja soeka geger dan berkalai.

3. ARTINJA EPEK-EPEK PENOEDOEH.

- 1 Djikaloe ini epek-epek koerang terang dan tida kalihatan sama sekali, menoenjoekken hati sabar, tida begitoe soeka orang perampoean.
- 2 Djikaloe ini epek-epek di timbang sama lain epek-epek kalihatan lebih besar, menoenjoekken terlaloe soeka orang perampoean dan adatnja kasar ataoe soeka minoem minoeman jang bikin poesing kepala.
- 3 Djikaloe ini epek-epek kalihatan berdoewa sama besarnja sama ratanja dan berdjalan miring, menoenjoekken peroentoengan dalem kawinan.
- 4 Djikaloe ini epek-epek kalihatan bertiga ataoe lebih, kendati sama rata ataoe ada tandanja setengah boender, menoenjoekken adat tida baik.
- 5 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan tanda perapatan, menoenjoekken di atas orang lelaki soeka berdjalan aneh, di atas orang perampoean soeka terlaloe kenes dan katjintahannja tida teroes di hati.
- 6 Djikaloe di atas ini epek-epek ada tanda boender, menoenjoekken di atas orang lelaki terlaloe kikir, di atas orang perampoean hati baik.

4. ARTINJA EPEK-EPEK DJRIDJI MANIS.

- 1 Djikaloe ini epek-epek terlaloe besar dengan banjak tanda satoe roepa, menoenjoekken orangnja jang terlaloe minta-minta apa-apa sama orang lain.
- 2 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan banjak tanda boender ketjil-ketjil menoenjoekken kamaoenja terlaloe banjak.
- 3 Djikaloe dari ini epek-epek berdjalan satoe kalen pergi ka epek-epek penoedoe, menoenjoekken sering soeka ganti pakerdjahan dengan hati koerang tetep.
- 4 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan banjak tanda djalan dari kanan pergi ka kiri menoenjoekken di atas orang lelaki adat terlaloe kasar dengan penakoet, di atas orang perampoean terlaloe soeka orang lain poenja barang.
- 5 Djikaloe dari ini epek-epek ada tanda seperti djoerang toeroen kabawah, menoenjoekken orang penakoet.
- 6 Djikaloe ini epek-epek terlaloe besar dan tinggi, menoenjoekken segala maoenja boleh djadi, perkatahannja minta di pertjaja, tida merasa kasoelahannja sendiri ataoe dari orang lain dan tida merasa kata boesoek dari orang lain.

5. ARTINJA EPEK-EPEK DJINTIKAN.

- 1 Djikaloe ini epek-epek boender dan aloes, menoenjoekken soeka persobatan, hati lembek, soeka toeloeng orang lain dan banjak kasihan sama orang dalem kasoesian.
- 2 Djikaloe ini epek-epek pendek dan kasar, menoenjoekken hati keras, banjak marah, tida soeka toeloeng orang lain dan enget badan sendiri sadja.
- 3 Djikaloe di atas ini epek-epek ada tanda pandjang dari bawah ka atas, menoenjoekken hati baik dan menoeroet maoenja orang lain.
- 4 Djikaloe ini epek-epek di tengah-tengah rata sama tangannja, menoenjoekken soeka terima hormat persobatan.
- 5 Djikaloe ini epek-epek roepanja di tengah naik toeroen, menoenjoekken orang pinter, tetapi dia tjari kapinteran boewat dia sendiri, tida soeka adjar orang lain.

- 6 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan satoe tanda parapatan, menoendjoekken soeka tjari kapinteran dan pada hari toewanja nanti soedah dapet segala kapinteran itoe.

6. ARTINJA EPEK-EPEK NADI.

- 1 Djikaloe ini epek-epek tida sama rata ataoe ada petjahannja, menoendjoekken tida soeka bikin baik sama orang lain dan tida terima orang lain bikin baik sama dianja.
- 2 Djikaloe ini epek-epek kalihatan betoel, aloes dan besar, menoendjoekken bisa simpen oewang dan hidoep dengan pantes.
- 3 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan tanda bengkok ketjil-ketjil, menoendjoekken orangnja hati tahan dalem kasoeshan.
- 4 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan banjak tanda roepa-roepa, menoendjoekken di atas orang moeda koerang ati-ati, soeka ngondol, boewang oewang; di atas orang tcewa tempo moeda soesah mentjari penghidoepan.
- 5 Djikaloe di atas ini epek-epek ada doewa tanda seperti kalen besarnja dan pandjangnja sama, menoendjoekken orangnja jang terlaloe soeka dan gampang beladjar segala roepa gamalan ataoe lain-lain permainan.
- 6 Djikaloe dari ini epek-epek ada satoe tanda pandjang djalan moelai dari atas teroes sampe watesnja tangan, menoendjoekken banjak kapinteran dalem penghidoepannja.

7. ARTINJA EPEK-EPEK OEGELAN.

- 1 Djikaloe ini epek-epek aloes dan sama ratanja, menoendjoekken orangnja baik dan seneng hati, djoega orang lain seneng pada dianja dan dia tida membikln djahat sama orang lain.
- 2 Djikaloe dalem ini epek-epek kalihatan banjak tanda jang dalem, menoendjoekken orangnja tida boleh di pertjaja; djikaloe itoe tanda djalan dari atas kabawah, menoendjoekken orangnja hati palsoe, soeka tjampoer dan mendenger orang lain poenja perkara.
- 3 Djikaloe di atas ini epek-epek ada tanda dari kanan teroes ka kiri dan sama ratanja, menoendjoekken orangnja segala kasenangan hati, terlaloe soeka pakejan bagoes dan tjinta dirinja sendiri.
- 4 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan banjak parapatan, menoendjoekken orangnja koesdjinan
- 5 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan banjak tanda boender-boender, tinggi dan ketjil-ketjil, menoendjoekken orangnja males, soeka melihat orang lain berkerdja berat, tetapi dia tida soeka menoeloeng.
- 6 Djikaloe di atas ini epek-epek kalihatan satoe tanda seperti djoerang setengah boender, menoendjoekken orangnja dapet kahormatan besar dengan peroentoengan banjak.

3. BERTANDA ROEPANJA KOEKOE DARI DJARI.

De nagels van de handen worden in elf soorten onderscheiden en elke soort heeft haar beteekenis.

De Javanen zien vooral naar den vorm van de nagels, indien zij met iemand omgaan, met wien zij handel willen drijven of een compagnieschap aangaan.

Veel geloof wordt er gesteld in den nagel, als de aanwijzing van iemands karakter en afkomst. Vooral door *prijaji's* en Javaansche grooten wordt aan den vorm van den nagel veel waarde gehecht; zij trachten door het snijden hunner nagels, die zooveel mogelijk half rond en schoon te houden, als teekenen van oud-adellijke afkomst. Tegenover deze staan de platte en breede nagels, die een lage afkomst verraden.

Indien men de nagels wenscht te raadplegen, moet men het gedeelte, dat buiten het vleesch gegroeid is, buiten beschouwing laten; dat verschaft geen aanwijzing. Wel hebben de Javaansche grooten de gewoonte om de nagels lang te laten worden, doch dit dient alleen om den duivel van zich af te houden.

Wanneer in de uitlegging voorkomt „*koekoe pandjang*” of „*koekoe pendek*,” moet men onder deze uitdrukkingen niet verstaan, dat daarmede bedoeld wordt een lang gegroeide of kort afgesneden nagel, zij hebben alleen betrekking op den vorm der nagels, zooals die op het vleesch van de vingers gegroeid zijn.

De bovenbedoelde elf soorten staan vermeld in den onderstaanden staat, die bij een onderzoek naar de soort der nagels tot leiddraad kan dienen.

ROEPANJA KOEKOE DARI DJARI.

1	Koekoe pandjang dan poetih.	7	Koekoe ketjil dan bengkok.
2	„ satenga boender dan aloes.	8	„ ketjil dan boender.
3	„ jangada tanda-tanda poetih.	9	„ ketjil dan pandjang.
4	„ pesagi, roepa merah moeda.	10	„ pandjang dan tebel.
5	„ besar dan bengkok.	11	„ pandjang dan lebar.
6	„ tjeper dan tebel.		

De beteekenis van den vorm en de kleur der nagels vindt men in den onder-
volgenden staat.

ARTINJA ROEPANJA KOEKOE DARI DJARI.

1	Koekoe pandjang dan poetih, menoendjoekken orangnja sering dapet penja- kit; djikaloe koekoenna terlaloe terang, menoendjoekken orangnja koerang darah, koerang koewat dan sering kedoeten.
2	Koekoe satengah boender dan aloes, menoendjoekken orangnja asal dan orangnja radjin, soeka berkerdja dan bisa simpen oewang.
3	Koekoe jang ada tanda poetih, menoendjoekken orangnja jang maoe dapet peroentoengan; djikaloe itoe tanda roepa item, menoendjoekken orangnja djaoeh dari peroentoengan ataoe maoe dapet soesah.
4	Koekoe pesagi roepa merah moeda, menoendjoekken orangnja sering soeka marah, tetapi lekas baik lagi.
5	Koekoe besar dan bengkok, menoendjoekken orangnja jang poenja engetan tida begitoe betoel.
6	Koekoe tjeper dan tebel, menoendjoekken orangnja jang tida bisa pegang pangkat besar, begitoe djoega menoendjoekken orang kasar.
7	Koekoe ketjil dan bengkok, menoendjoekken orangnja kotjak, tida menoe- roet maoenja orang lain dan tida denger orang lain, tetapi dia soeka da- pet hormat dari orang lain.
8	Koekoe ketjil dan boender, menoendjoekken orangnja soeka gamel, tida bo- leh di ganggoe, lantas marah dan lekas geger.

- 9 Koekoe ketjil dan pandjang, menoendjoekken orangnja pikiran terlaloe pandjang.
- 10 Koekoe pandjang dan tebal, menoendjoekken orangnja djaoeh dari segala penjakit, begitoe djoega dia tida enget kabaikannja orang lain.
- 11 Koekoe pandjang dan lebar, menoendjoekken orangnja engetan gampang dan tida taoe arga oewang.

4. HAL WIRASATNJA ORANG.

De „Wirasatnja orang” of „Wirasat ing soedjalmo”, heeft veel overeenkomst met de gelaatkunde in Europa en verschilt daarvan, doordat in deze alle lichaamsdeelen beschreven worden en naar den bouw van het lichaam het goede of slechte van den mensch voorspeld wordt, zooals men in den ondervolgenden staat zal vinden.

Roepanja.	Baik dan boesoeknja.
1 Tinggi pantes.	Baik, dan sabar hati.
2 Pideksa.	Prawiro; slamet banjak maloe, apa jang koerang pantes dia tida maoe.
3 Pendek dan ketjil.	Tida baik soeka djalan djahat. Apa lagi djikaloe dia ada ramboet semoe merah, lanat tjampoer setan, sering di boesoeki orang.
4 Kapala besar.	Baik, banjak engetan tida loepa pakerdjahan.
5 Kapala ketjil.	Pendek hatinja, pikiran dan bitjara koerang.
6 Kapala sedeng.	Pinter, ada kabisahan jang mendjadiken heram.
7 Ramboet kasar.	Banjak berani.
8 Ramboet aloes lemes.	Tida berani, tida poenja maloe.
9 Ramboet sedeng ngambakoeng.	Mantep sembarang pakerdjahan dan tetep djadinja.
10 Ramboet item.	Sabar, slamet dan berani, tida maoe lari, apa-apa jang dia poenja di djaga, semoea barang dengan terang, manis bitjara sama orang.
11 Ramboet koening.	Koerang engetan dan tida boleh di kasari sedikit, ada kotjak.
12 Ramboet item ngatap jang ada boeloe likatnja.	Lebih dari baik, djalannja apa-apa dengan betoel dan tetep, berdjandjihannja tida maoe djoesta dan semoea pikiran sampe slamet, tida kotjak, djikaloe tanggoeng sama orang lain, dia berani toeloeng sampe mati.
13 Batoek ketjil.	Koerang engetan dan koerang pikiran.
14 Batoek lebar.	Bengis dan tledor.
15 Batoek sedeng.	Orang banjak kasihan liat padanja, kalah, sembarang pakerdjahan dia soeka kalah.
16 Djengkeroet moedjoer di tengahnja alis.	Tanda banjak soesahnja dengan soeka marah tida pantas, bitjaranja tida baik.
17 Djengkeroet malang di mana batoek.	Banjak pinternja, banjak pengampoenan sama lain, apa-apa soeka kala.

Roepanja.	Baik dan boesoeknja.
18 Alis dengan ramboet aloes.	Tanda slamet, baik hatinja, orang banjak soeka pada dianja, tida poenja bintji sama orang.
19 Kaloengsoer alisnja.	Tanda tledor, soeka makan banjak dan banjak omong kosong.
20 Alis tepoeng.	Banjak djalan djahat dan taoe boesoek dengan baiknja orang.
21 Alis djalan ka atas.	Soeka di goenggoeng sama orang dan kotjak adatnja.
22 Alis sedeng.	Semoeanja pakerdjahan baik dengan slamet.
23 Koeping ketjil.	Tanda banjak salahnja, soeka bikin salah sama orang.
24 Koeping lebar.	Tanda bodo, tetapi dia poenja hati slamet.
25 Koeping sedeng.	Dia semoea bikin seneng sama lain orang, itoe adatnja tida bisa bintji sama orang lain.
26 Mata lebar.	Boesoek di moeka, penghabisan djadi baik.
27 Mata tjioet.	Banjak pendjagahan, djikaloe ada perkara berani be-toel, tetapi banjak koewatir.
28 Mata sedeng.	Hati baik dengan djalan agama, tetep djadinja semoea.
29 Mata dalem.	Soeka geger, sering djalan djahat dan soeka mem-boesoekken lain orang.
30 Mata pendoel.	Drengki dan nakal, soeka bikin tjilaka sama orang dan menoendjoekken kapinterannja.
31 Aloes idepnja.	Ada koerang engetan dan koerang bisa bitjara.
32 Mata jang djarang-djarang kedepnja.	Baik, djikaloe bitjara sama orang banjak hormat, merendakken badangnja.
33 Mata jang paling item.	Banjak dia poenja akal, menoendjoekken orang pinter.
34 Mata biroe.	Itoe radjanja bangsat-bangsot, djahat sekali dia poenja adat, tida poenja maloe dan banjak djoestak.
35 Mata merah.	Banjak berani, koerang engetan.
36 Mata koening.	Djahat, itoe pantes djadi goeroe ataoe loerahnja maling.
37 Mata lijep lindri, tida tjioet tida lebar, kedep djarang, tadjem pengliknja.	Lebih dari baik, itoe tanda mantep dia poenja ker-dja dan djandjihannja, tida poenja hati bentji sama orang, soeka bikin baik sama orang, djikaloe bitjara betoel, tida maoe semberana dan tida kotjak.
38 Poetinja mata banjak biroenja.	Tida baik, orangnja bloeboet, berani dapet marah dan djahat adatnja.
39 Mata sedeng tida tjampoer tanda lain.	Baik, soeka pakerdjahan slamet, tida seneng djalan pakerdjahan jang tida pantes.
40 Djikaloe di dalem mata lihat tanda seperti moeka ketjil.	Tanda oemoer pandjang, orangnja djikaloe bitjara sama ketawa.
41 Pingir mata banjak djengkeroet.	Tida ada maloenja, soeka bikin kasihan sama orang.

Roepanja.	Baik dan boesoeknja.
42 Mata nahilaler ngoemoes dridjilan 2 pinggir seperti gerenting leher.	Tanda tida baik, orangnja soeka bikin roesak orang lain.
43 Mata koening poetihnja tida kalihatan.	Tida baik, itoe orang radjanja orang boesoek.
44 Mata merah matjemnja seperti mata sapi.	Tanda koerang pikiran, orangnja soeka berkendakan, soeka minoem minoeman jang keras, banjak semberana, bodo, tida maoe kerdja jang baik.
45 Mata biroe moeda.	Tanda orangnja soeka sekali segala roepa pakerdjahan jang baik dan djaoeh dari pakerdjahan jang tida pantes,
46 Mata nahilaler.	Itoe orang poenja adat lebih dari boesoek.
47 Mata soengsoen ketjepnja.	Tanda orangnja banjak penakoet.
48 Mata djikaloe tidoer pendoe seperti bengkok, djikaloe bangoen djelalat.	Tanda orangnja ada engetan besar kapala dan kotjak, soeka membaikken dirinja, langkak dan bodo, djaoeh engetan jang baik.
49 Djikaloe mata idepnja tida kendjeng roesoeh kijip-kijip djikaloe melihat.	Itoe orangnja ratoenja orang gila, djikaloe orang deket doedoek, seperti deket sama oeler doemoeng. sebab djikaloe tida gigit, semboernja soeda seperti setan.
50 Mata nglerik ngetan ngoe-loen.	Tanda orangnja tida taoe djalan baik, ataoe boesoek, seperti koetjing adatnja.
51 Idoeng bangoennja pandjang.	Orangnja besar hatinja, sering djalan jang tida betoel.
52 Idoeng tebal di tengahnja lobang doewa.	Tanda orangnja banjak bitjaranja.
53 Idoeng besar oedjoengnja	Itoe tanda orangnja djoesta, banjak omong kosong.
54 Idoeng besar di bawah.	Itoe tanda orangnja soeka berkendak soeka orang perampoean.
55 Idoeng lebar lobangnja.	Orangnja hati derengki, nakal, soeka bikin soesah sama orang, dan djahat adatnja.
56 Idoeng sedeng.	Tanda baik, orangnja kelakoeannja baik, dan baik sama orang lain.
57 Bibir tjioet ataoe ketjil.	Tanda orangnja banjak takoetnja.
58 Bibir tebal.	Menoendjoekken orangnja dengan hati marah, tida takoet orang.
59 Bibir sedeng.	Baik, orangnja hati dan bentjinja sabar sama orang.
60 Bibir tipis.	Tanda orangnja ada engetan, tida bisa loepa.
61 Bibir biroe.	Tanda orangnja hati tida betoel dan sering djoesta.
62 Bibir semoe merah, tida dari makan siri, sedeng tipisnja.	Tanda orangnja paham tida jang di angelken dan dia poenja adat slamet.
63 Gigi djarang ketjil-ketjil.	Orangnja ada engetan besar dan boesoek.
64 Gigi pandjang, besar dan djarang.	Tanda orangnja mengarah.

	Roepanja.	Baik dan boesoeknja.
65	Gigi sedeng dan rata.	Tanda orangnja berakal, soeka toeloeng sama orang lain.
66	Djanggoet lintjip.	Orangnja koerang engetan, djikaloe tjampoer pada orang lain nakal, djikaloe bitjara salah.
67	Djanggoet tebal dan besar.	Orangnja bekitjik nakal, besar sanggoepannja.
68	Djanggoet sedeng.	Menoendjoekken orangnja baik dan hati slamet.
69	Djanggoet di tengah ada tjiri seperti djoerang.	Djarang ada; tanda orangnja slamet dan tida ada penjakit.
70	Soewara keras.	Tanda orangnja berani pegang pakerdjahan sendiri, ataoe toeloeng sama orang sakit berani pikoel sanggoep.
71	Soewara kemeng.	Orangnja lemoeh sama berkalai, ataoe banjak loepa.
72	Soewara sedeng.	Orangnja tida maoe memberdiriken badan, seneng dan slamet sadja.
73	Ramboetnja djinggot lemboet aloes.	Tanda orangnja pelan pikirannja dan aloes adatnja.
74	Ramboetnja djinggot ngerempel jang tida bangoen.	Itoe tanda orangnja melebihi pikirannja.
75	Ramboetnja djinggot pandjang dan djarang.	Tanda orangnja koerang engetannja.
76	Ramboetnja djinggot djarang dan aloes.	Orangnja banjak akal, toeloeng pada orang lain dan tjari akal.
77	Ramboetnja djinggot sedeng bangoennja.	Baik dan slamet, orangnja pikir baik dan bersama orang lain djoega baik.
78	Ramboetnja djinggot jang brintik.	Djahat hatinja, orangnja boesoek, tida takoet di mara.
79	Leher pendek.	Tida baik, orangnja soeka djalan djahat.
80	Leher pandjang.	Orangnja soedo hati, menjimping djikaloe ada soesah.
81	Leher tebal.	Tanda orangnja soeka makan sembarang, tida poenja maloe.
82	Leher sedeng.	Orangnja banjak engetan, sampe mengerti, djikaloe bitjara pelan dan baik adatnja.
83	Baoe lebar.	Baik, djikaloe ada perkara ataoe dapet soesah orangnja berani pikoel dan soeka toeloeng pada orang lain dalem pakerdjahan.
84	Baoe ngringkoes ataoe ketjil.	Orangnja soeka sekali djalan pakerdjahan jang tida pantes, soeka bikin soesah sama orang sebelah kanan kiri, seperti setan hatinja.
85	Dada lebar.	Tanda orangnja tledor banjak maoenja.
86	Dada sedeng.	Tanda orangnja baik dan slamet hatinja.
87	Peroet besar.	Tanda orangnja banjak males.
88	Peroet sedeng.	Orangnja titi barang pakerdjahannja.
89	Poepoe besar tida tertimbang sama badan.	Orangnja keras, tetapi koerang engetan.
90	Djari kaki dan tangan pendek.	Orangnja tida mentakil, tida baik engetannja.

	Roepanja.	Ba i k d a n b o e s o e k n j a .
91	Djari kaki dan tangan pandjang dan aloes.	Tanda orangnja, dia poenja adat dan kalakoean slamet.
92	Djari kaki dan tangan sedeng tetapi tebal.	Tanda orangnja koewat dan baik adatnja.

5. HAL WIRASATNJA ORANG PERAMPOEAN.

Evenals bij de „Wirasat-orang”, die voor beide geslachten kan geraadpleegd worden, worden ook in deze *petangan* al de lichaamsdeelen der vrouw beoordeeld naar hun vorm, waarnaar het goede en het kwade van het karakter der vrouw voorspeld wordt.

	Roepanja.	Ba i k d a n b o e s o e k n j a .
1	Koelit item, ramboet aloes, badan besar, namanja „ <i>Kontjang lepasan</i> .”	Baik, boewat bini ataoe selir slamet.
2	Koelit koening, badan ketjil, ramboet aloes lembek, besar tetek, namanja „ <i>Raseksi Doerga</i> ”.	Djahat, tida boleh boewat bini ataoe selir, sering bikin mati lakinja.
3	Koelit lemes aloes, merah teroes di oedjoeng ramboet, tetek ketjil dengan ada andeng-andeng di koe-pingnja.	Djahat, tida boleh di bikin bini ataoe selir, panas, pegang apa-apa lekas abis.
4	Koelit poetih seperti koelit langsep, banjak bitjara, kasar ramboetnja.	Baik, datengken doenia dengan per-oentoengan dan soeka djalan agama, dapet rahmat dari jang Maha koe-wasa.
5	Moeka semoe pandjang, roepa bantat semoe merah, pandjang leher, namanja „ <i>Doergasari</i> ”.	Djahat, tida boleh di bikin bini ataoe selir dan samasekali tida boleh di piara.
6	Ramboet item lembek, moeka semoe pandjang, ketjil poepoenja, koekoe pandjang ketjil.	Baik, boewat bini ataoe selir slamet, mendatengken oentoeng, tetapi boe-soek adatnja, djikaloe berkalai sama lakinja lantas pergi tinggal roemah.
7	Ramboet item, ketjil kaki dan djarinja, lembek ramboetnja.	Baik, boewat bini ataoe selir slamet.
8	Badan ketjil pantas, koelit semoe merah, ramboet item pandjang, namanja „ <i>Padmanegara</i> ”.	Baik, menlebihi sama lain-lain. kapin-terannja sembarang, dan bisa bikin seneng lakinja.
9	Badan koening, ramboet kasar pandjang, oedjoeng semoe merah.	Adatnja djikaloe ada orang omong soeka menjaoet dan berani sama lakinja.
10	Moeka njermimih, bibir ngintip, badan koening, namanja „ <i>Santen soemangga waroe</i> ”.	Adatnja djikaloe moelai kerdja engetan seneng, tetapi penghabisan tida bisa djadi, djaga betoel dan takoet sama lakinja, hatinja seperti segara.

Roepanja.	Baik dan boesoeknja.
11 Bangoen praboe, roepa bagoes tida bertingkah, tinggi pantes, bitjara tida banjak.	Baik, atinja sabar dan lebih soeka sama lakinja, tida koerang pendjagahan.
12 Koelit koening, otot item, sinom pandjang, mata lijep lindri, bitjara pelan, moeka manis, namanja „ <i>Madoe goentoer</i> .”	Itoe ratoenja perampoean, djika loedapet taoe baik di ambil boewat bini, djaga lakinja dengan betoel dan tida takoet banjak selir, tida takoet sama maroe.
13 Ketjil pantes, koelitnja semoe koening idjoe, ngrempel sinomnja.	Itoe pantes boewat bini, lelaki banjak soeka.
14 Lentjir moeka, koening badan, ramboet keras, moeka adas, namanja „ <i>Gedang soeloeh</i> ”.	Tanda sampoerna, slamet hatinja, baik adat dan kalakoeannja.
15 Lendjang koening semoe galak, manis moekanja, mata djait, namanja „ <i>Goentoer madoe</i> ”.	Baik boewat bini, madjoe pakerdjahan, mantep sama lakinja.
16 Bambang awak, moeka manis semoe idjoe, namanja „ <i>Setra</i> .”	Terlaloe soeka sama lakinja, slamet hatinja dan baik pendjagahannja sama lakinja.
17 Lintjir, koening semoe idjoe rijoe-rijoe moekanja, namanja „ <i>Ngembat lawoeng</i> ,” djikaloe djalan namanja „ <i>Matjan laper</i> ”.	Itoe boleh di tjari, sebab baik boewat bini, bisa sembarang dan djadi baik.
18 Leher mangloeng, kaki ketjil merit, namanja „ <i>Mendjangan ketawan</i> ”.	Tanda bisa tjampoer dan bikin enak sama orang lelaki. Boewat piara koerang baik.
19 Pendek ketjil, moeka manis soemringah, namanja „ <i>Mritja petjah</i> .”	Baik, tanda tjakep semoea pakerdjahan, tida koerang apa-apa dan djaga baik lakinja.
20 Kaki ketjil, baoe poendak sedeng lebarnja, nama „ <i>Toema bisika</i> .”	Baik boewat tjampoer lelaki enak, pantes boewat di piara bermain.
21 Tinggi semoe, matanja djait, gandes bitjaranja, namanja „ <i>Damar kanginan</i> ”.	Baik, bisa djadi sobat sama soedara, sering kali boleh di mintai toeloeng djikaloe ada pakerdjahan, dan bisa toetoep perkara lakinja jang tida pantes.
22 Lintjir, ramboet keras, semoe merah moekanja, namanja „ <i>Doergasari</i> ”.	Baik adatnja, tetapi kapinteran sedeng sadja.
23 Sarentek pengawak dara koeningnja bengle keris, mata djait, pelan bitjaranja, namanja „ <i>Woelan dadar dawek noening</i> ”.	Sedeng semoea, pantes, tida koerang apa-apa.
24 Denok koening neloelek moekanja, namanja „ <i>Padmasari</i> ”.	Sanggoep sadja boewat bikin main lakinja.
25 Ketjil badan semoe merah, moeka semoe biroe, ngroempel sinomnja, namanja „ <i>Soerja soeroep</i> ”.	Simpet, sering bikin kaget sama orang lelaki, boewat piara baik.

	Roepanja.	Baik boesoeknja.
26	Item manis, ramboet lemes, ngandan- andan, rijep-rijep bangoennja moeka, namanja „ <i>Lintang karahinan</i> ”.	Baik, sabar, dan hormat sama lakinja, baik adat dan kalakoeannja.
27	Lamboeng ketjil, aloes koelitnja, ram- boet pandjang item, namanja „ <i>Me- njan tjinandi</i> ”.	Baik boewat bini, pinter dan hormat, tjakep kerdjanja.
28	Item lemes, lembek ramboetnja, badan besar, namanja „ <i>Kentjana</i> ”.	Baik sekali boewat bini ataoe selir dan adatnja baik.
29	Item koelitnja, dedek bezar pandjang, kakinja pendek, namanja „ <i>Koentji kentjana</i> ”.	Baik sekali boewat bini ataoe selir, boewat temen djoega baik.
30	Koening lemes ramboetnja, besar tetek, namanja „ <i>Raseksi</i> ”.	Tida boleh boewat bini, sering dia bikin mati lakinja.
31	Badan koening, ramboet lemes teroes di oedjoeng, besar teteknja.	Tida baik, apa jang dia kerdja djadi roesak, sebab tangan panas.
32	Koelitnja badan semoe poetih, banjak bitjaranja, keras ramboetnja, tetek dan badan sedeng.	Tanda bagoes, adat baik, membawa oentoeng dan dia soeka sekali dja- lani agama.
33	Moeka loentjoep, kaki pandjang, ba- dan koeroes pandjang tida dari pe- njakit.	Tida baik, boros, apa jang dia kerdja abis sadja dan soeka djoesta.
34	Item aloes ramboetnja, moeka pan- djang, badan pandjang pantes sama kakinja.	Baik boewat bini ataoe selir bisa men- datengken peroentoengan, tetapi dji- kaloe dia berkalai sama lakinja, lan- tas tinggal roemahnja.
35	Badan koening, ramboet keras, pan- djang di oedjoeng dan lemes, nama- nja „ <i>Retnakentjana</i> ”.	Baik boewat bini ataoe selir, betoel djikaloe bitjara, slamet hatinja, tjoe- koop semoea pakerdjahan.
36	Leher pandjang, moeka semoe merah, namanja „ <i>Doergasari</i> ”.	Itoe tanda boesoek, tida boleh di bi- kin bini ataoe selir dan tida boleh di piara.
37	Badan item, namanja „ <i>Mahoeroepnja</i> ”.	Itoe boewat tjampoer lelaki enak dan aneh sendiri, soeka tjioem lakinja dan bikin seneng padanja.

Is de man zeer gesteld op een vrouw met goede teekens, ook de Javaansche vrouw heeft haar keuze en waardeert eigenschappen in den man; om haar te behagen moet hij zijn van een onberispelijken bouw van het lichaam in het algemeen en van een licht goudgele tint; zijn hoofd moet eer groot dan te klein zijn; het haar recht slank, lang en zwart; het gelaat regelmatig en ovaal met goed gevormde en gebogen wenkbrauwen, overschaduwde, zachte maar sprekende oogen. Zijn neus moet scherp zijn en min of meer vooruitstekend; de mond niet te groot en omlijst door dunne roode lippen, terwijl de daarin besloten tanden regelmatig groot en goed aaneengesloten, ook blinkend zwart moeten wezen, en wanneer een knevel bestaat, dan moet deze goed gevuld en zwart zijn. Een gelaat zonder baard

of knevel echter wordt dikwijls meer op prijs gesteld, misschien omdat de Javanen over het algemeen op hun lichaam weinig behaard zijn, en een volle baard of knevel zelden bij hen gevonden wordt. Zij echter, die een goed gevulden baard of knevel hebben, zijn daarop dikwijls niet weinig trotsch.

Voorts moeten zijn borst en schouders goedgevormd en breed, de laatste zelfs min of meer hellend zijn van af den hals, zijn ledematen lenig en aan zijn algemeen bouw geëvenredigd, zijn stand recht en zijn gang kalm, gelijkmatig, niet veranderlijk of ongeregeld.

Ook in zijn spreken en verder doen en laten moet de man het toonbeeld zijn van kalmte en bezadigdheid; een zenuwachtig, beweeglijk gestel wordt verre van geroemd of aangenaam gevonden.

6. HAL KATOERANGGA KOEDA DI DJAWA-WETAN.

(Gebruikelijk in Oost-Java en in de Vorstenlanden Soerakarta en Jogjakarta).

Onder *katoerangga koeda* verstaat men die verzameling van op nauwkeurige waarneming gegronde en met verschillende omstandigheden en gebeurtenissen in het leven der menschen in verband gebrachte gegevens, welke dienen om de goede of kwade eigenschappen van paarden te leeren kennen en de mogelijk daaruit voortvloeiende gevolgen, enz. te voorspellen.

Dat hieronder veel bijgeloof schuilt, is niet tegen te spreken; toch heeft de kennis dezer *katoerangga koeda* haar nut, daar zij in het praktisch leven van den Javanen en van ieder, die te midden van Javanen leven en werken moet, van veel nut is.

Bij de samenstelling van den ondervolgenden *katoerangga koeda* hebben wij nagenoeg alle van dien aard in gebruik zijnde schrifturen geraadpleegd, ten einde hem zoo volledig mogelijk te maken.

HAL OENJENGANNJA KOEDA.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
1 Mathi, ataoe Mathi, pepak.	Kanan dan kirinja kapala dan mengapit koentjoeng koeda.	Baik dan slamet jang piara boleh oentoeng.
2 Soenjataka.	Sabelah kanan dan kirinja koentjoeng kapala.	Tiada baik, djikaloe di toenggangi, tentoe mendjatohken.
3 Roeboeh karna.	Ka blakang oenjengan Mathi.	Boesoek, jang piara, djikaloe pegang kerdja tentoe di lepas dari pangkatnja, djikaloe terpake di perang jang toenggangi di boenoeh sama satroe.
4 Sarap sari.	Menglabang tempatnja oenjengan Mathi.	Baik, djikaloe terpake ataoe di toenggangi di perang, dapet oentoeng.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
5 Mathi soewoeng.	Itoe namanja oenjengan Mathi, djikaloe tida kalihatan.	Djikaloe koeda tida poenja oenjengan Mathi itoe boesoek, jang toenggangi tida boleh ada pengharepan, tida slamet di toenggangi di perang.
6 Satrija manah.	Oenjengan doewa di kapala, satoe ada kanan kamoendoer, lain kiri kamadjoe oenjengan Mathi pepak.	Slamet di toenggangi di paperangan.
7 Satrija kapanah.	Oenjengan di kapala doewa bidji, satoe jang kiri kamoendoer, lain kanan kamadjoe.	Tida baik, djikaloe terpake di perang, di mana tinggal jang toenggangi, kena satroe ataoe dapet sakit.
8 Doekoen mesgoela.	Koeda perampoean boeloenja dan tempatnja oenjengan Mathi djoe-ga poetih.	Baik, jang piara slamet dari perkara penjakit.
9 Djajengrana.	Oenjengan di atas oedjoengnja koeping.	Baik, jang piara boleh oentoeng dalem pakerdja-han.
10 Sandi tawang.	Oenjengan di bawah koeping toetoep ramboet soeri.	Baik, jang piara dapet redjeki.
11 Dandang soesoemping.	Oenjengan di bawah koeping.	Tida baik, jang piara panas pendapetannja.
12 Dandang aring-aring.	Oenjengan di bawah watesnja koeping satoe daridji tinggihnja.	Tida baik, djahat pendapetannja, jang piara tida boleh slamet.
13 Dandang sasengkang.	Oenjengan di tengah-tengahnja koeping.	Tida baik, jang piara sering dapet kabar, jang tida seneng.
14 Dandang soeweng.	Oenjengan di pilingan kabawahnja koeping.	Tida baik, panas, jang piara dapet soesah.
15 Badenta ing tawang.	Oenjengan di bawah koeping atasnja goeroeng.	Baik dan slamet di toenggangi orang jang ada pangkat pantes.
16 Pagas.	Oenjengan di poetjoek koeping kanan.	Tanda djahat, jang piara tida bisa larang penjakit; djikaloe di toenggangi di perang, soedah tentoe dapet loeka.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
17 Mata djelalatan.	Oenjengan di oedjoengnja koeping kiri.	Tida baik di piara, jang toenggangi di dalem perang, tida bisa larang satroe dan kena sakit.
18 Dewa nglajang.	Koeda boeloe poetih, ekor pandjang, dengan oenjengan seperti tjiri di koeping kanan.	Baik dan slamet, jang piara dan toenggangi di perang, boleh tangkep sateroe banjak.
19 Satrija soesoeping.	Oenjengan satoe roepa, tempatnja di koeping kanan dan kiri.	Baik dan haroes, boleh di piara sama orang jang ada pangkat besar.
20 Satrija tjoendoek kembang	Oenjengan doewa djedjer di batoek tempatnja tjithak.	Baik dan haroes, boleh di toenggangi orang jang ada pangkat besar.
21 Tradjoemas.	Oenjengan tiga menradjoe ada di batoek.	Baik, slamet dengan redjeki, jang piara dapet banjak oentoeng dengan seneng hati salamanja, dengan di tjintai orang banjak.
22 Bajakepranggoel.	Oenjengan doewa djedjer di atas batoek dan kabawah tempatnja dari garis mata.	Djahat, jang piara sering dapet soesah.
23 Djaga satroe.	Oenjengan empat di batoek, djedjer doewa di atas dan doewa di bawah tempatnja tjithak.	Baik, jang piara slamet; jang toenggangi di prang tida kena pelor, pedang ataoe sateroenja.
24 Satrija amongbala.	Oenjengan tiga djedjer di batoek.	Baik dengan haroes, boleh terpake orang jang ada pangkat besar; jang toenggangi di perang, menangsama sateroenja.
25 Tradjoe pandan tjatoer.	Oenjengan empat, djedjer doewa di atas, doewa ka bawah batoek tempatnja di garis mata.	Baik dan haroes, pantes terpake orang jang ada pangkat besar, jang toenggangi di perang, menangsama sateroenja.
26 Tadah loep.	Oenjengan di bawah mata.	Boesoek, jang piara sering dapet sakit, jang toenggangi, berdjalan djaoeh dari redjekinja.
27 Gedong minep.	Oenjengan di atas mata.	Baik, jang piara bisa simpen oewang dan boleh dapet redjeki.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
28 Soereng gana.	Koeda boeloe merah koe- lit mangis, jang ada oe- njengan di mata kanan.	Baik, jang piara dapet banjak redjeki sampe djadi kaja.
29 Gondrek ngilo.	Koeda boeloe merah jang ada oenjengan sabelah mata kiri.	Djahat, jang toenggangi sering djatoh.
30 Gondrek ngilo.	Oenjengan di sabelah ma- ta kiri.	Djahat, 'jang toenggangi sering djatoh.
31 Toeroen tangis.	Oenjengan di bingki ma- ta paseloehan.	Tida baik, jang piara da- pet banjak soesah, sam- pe menangis.
32 Boeta gendong.	Oenjengan di lekok bing- ki matanja.	Djahat, sering tida soeka berdjalan dan jang pi- ara ataoe jang terpake di moeka glinding ata- oe jang di toenggangi, dapet sakit sampe mati.
33 Koetha westhi.	Oenjengan doewa menga- pit di hidoeng.	Djahat, jang piara tida la- ma lantas dapet sakit dengan soesah.
34 Kemil.	Oenjengan di wangnja pipi.	Tida baik, jang piara ti- da bisa simpen oewang.
35 Boekem.	Oenjengan di pipi kanan dan kiri.	Djahat, jang piara dapet engetan djahat.
36 Amangkoerat.	Oenjengan di pipi teroes di kamaloean.	Baik, slamet dengan re- djeki dan haroes, boleh di piara pada orang jang ada pangkat besar, jang membawa banjak bala.
37 Ahil.	Oenjengan di sabelah sa- toe pipi sadja.	Boesoek, jang piara itoe sering bertanda boe- soek sama anak-anak dan sobat-sobat.
38 Sendang kalinggka.	Oenjengan doewa jang ada di pipi.	Tida baik, jang piara se- ring dapet tjilaka, jang di toenggangi djatoh sampe loeka.
39 Doekoen maspi koela.	Koeda perampoean boe- loe merah, jang ada oe- njengan di pipi.	Baik dan redjeki, jang pi- ara boleh oentoeng.
40 Koekoeris ataoe Koeris.	Oenjengan jang ada di bi- bir kabawah.	Tida baik, jang piara ti- da bisa simpen oewang.
41 Nila kontha.	Oenjengan jang ada di bibir kiri.	Baik dengan haroes, bo- leh di toenggangi orang jang ada pangkat be- sar.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
42 Boedjangga boekem.	Koeda item jang ada oenjengen di bibir atas kirinja.	Baik dengan slamet, boleh di toenggangi orang jang ada pangkat besar; djikaloe di toenggangi jang pergi di perang, dapet oentoeng dan boleh oesir satroenja.
43 Pralabinggaloka.	Koeda boeloe merah jang ada oenjengan di bibir atas.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit dan menoelari pada tetangganya.
44 Dandang noenggang dji-sim.	Oenjengan moengser di bibir atas.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit, jang toenggangi dapet engetan djahat dan tjari sambarang jang tida baik pada orang lain.
45 Boedjangga ngoembara.	Koeda boeloe item jang ada oenjengan di bibir atas.	Baik, dan redjeki, jang toenggangi di perang, dapet oentoeng.
46 Poestaka ladang.	Koeda boeloe koening jang ada oenjengan di bibir sebelah kiri.	Baik, dan redjeki, jang piara dapet banjak oentoeng sampe djadi kaja.
47 Gorok.	Oenjengan jang ada di goeroeng leher.	Tida baik, jang toenggangi di perang kena sama satroenja.
48 Harga pralaja.	Oenjengan di leher ka atas.	Baik, jang piara salamanja tida koerang satoe apa.
49 Sangkala kaloeng.	Oenjengan di leher dja-oehnja lima ataoe anem daridji dari koeping.	Boesoek dan djahat, boewat jang piara banjak tjilakahan.
50 Katoenggeng tjaja.	Oenjengan jang ada di djalak leher.	Djahat, jang piara dapet tjilaka dan dia sama bini dan anaknja sering sakit.
51 Radja wahana.	Oenjengan pandjang ada di leher teroes sampe di dada.	Baik, jang piara di tjintai sama orang jang pangkat tinggi.
52 Satrija wirang.	Oenjengan di sebelah kanan leher.	Tida baik, jang piara sering dapet maloe.
53 Satrija lelakoe.	Oenjengan jang ada di tenggok leher.	Baik, jang piara dapet redjeki sampe kaja.
54 Koesoema bini seka.	Oenjengan sebelah iringan leher.	Baik, jang piara slamet tida koerang apa-apa.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
55 Bahoe reksa.	Oenjengan doewa di dada kanan dan kiri.	Baik dan boewat prijai loeloes pangkatnja, jang toenggangi di perang tida kena pelor ataoe satroe.
56 Matjan kakoetha seringi.	Oenjengan tiga ada di handeman di bawah dada.	Baik, jang piara di takoe ti pada orang.
57 Hoetah ati.	Oenjengan jang ada di handeman dada betoel.	Boesoek sekali, seperti angker pendapetannja.
58 Kokonang amangkoerat.	Oenjengan menradjoe dan teroes di poeroesnja dada.	Baik sekali, jang piara dapet banjak oentoeng.
59 Pasoepati.	Oenjengan di tengah dada betoel.	Tida baik, jang piara dapet banjak tjilaka.
60 Soedjen teroes.	Oenjengan di tepa badan.	Boesoek, jang piara hidoepnja tida karoewan.
61 Soeroeng.	Oenjengan di bokong kiri dari badan.	Baik dengan haroes, djikalau di toenggangi orang jang ada pangkat tinggi, dia poenja parentah semoea di toeroet sadja.
62 Klabang angleng.	Oenjengan ada di bokong badan teroes di djoeboer.	Boesoek, boewat jang piara panas pendapetannja.
63 Dendeng wong.	Oenjengan di badan betoel di tempatnja songowedi.	Tanda dari koeda jang paling boesoek sekali, terlaloe djahat, jang toenggangi dapet tjilaka besar, sering sampe mati.
64 Kala djongok.	Oenjengan di geger badan di tempatnja lapak.	Tida baik, jang piara sering dapet tjilaka.
65 Kala sapit.	Oenjengan di badan di tempatnja amben.	Tida baik, jang piara tida karoewan hidoepnja.
66 Sapit.	Oenjengan di badan di tempatnja tjatjingklok.	Djahat sekali, jang piara, ataoe jang toenggangi kena perkara sadja.
67 Satrija pinajoengan.	Oenjengan di tjethik badan betoel garisnja geger sabelakangnja seleberak.	Baik dan haroes, boleh di toenggangi orang jang ada pangkat tinggi, jang piara dapet rcdjeki dan hormat, jang toenggangi di perang tida koerang apa-apa dan dapet oentoeng dengan hormat.
68 Soedjen tjatjap.	Oenjengan di badan sabelahnja amben tetapi tida ketoetoep.	Baik, jang piara boleh slamet di dalem pakerdjan.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
69 Temboeng basa.	Oenjengan di lempengnja badan kanan dan kiri.	Boesoek, jang piara sering geger sama sanak soedara dan soedara, sering djoega sama orang lain.
70 Berang tjak.	Oenjengan di lempengnja badan di sabela kanan ataoe di sabela kiri, tjoe ma satoe tempat sadja.	Tida baik, jang piara sering soeka marah sama temennja roemah ataoe boedaknja.
71 Kala kawet.	Oenjengan doewa di badan di kawet kanan dan kiri.	Baik, jang toenggangi tida koerang satoe apa, tetapi jang piara sering soesah.
72 Aneroes.	Koeda poetih oenjengan sabelah pantat.	Boesoek, jang piara tida slamet.
73 Kendit.	Oenjengan di badan kapi-pipit pikang.	Boesoek, jang piara sering dapet soesah sadja.
74 Kala moemboel.	Koeda merah jang ada oenjengan di badan di ambenan.	Boesoek, jang piara ataoe jang toenggangi dapet tjilaka, jang toenggangi di perang tentoe di boe-noeh sama sateroe.
75 Doerga rantjana.	Koeda perampoean boe-loeh merah, oenjengan di paha badan.	Tida baik, jang piara sering sakit sampe mati dan di dalem roemah sering ada kematian.
76 Kombang angleng.	Oenjengan di badan tempatnja di paha sabelah lobang pantat.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit dengan soesah.
77 Klabang pipitan.	Oenjengan di badan betoel di tepak tempatnja lapak.	Djahat sekali, jang piara dapet sakit sampe mati dan dalem roemahnja dapet soesah dan saben taoen ada kematian.
78 Soedoek.	Oenjengan jang ada di peroet tjoe ma sabela sadja.	Tida baik, jang piara djarang kewarasan, djikalau orang djahat jang toenggangi sering bisa mentjoeri; orang tani ataoe orang poenja tanah tida boleh piara. Prijai sekali-kali tida boleh toenggangi koeda jang ada tanda begitoe.
79 Toewak.	Oenjengan di bawah peroet betoel.	Baik tida, boesoek tida, djahatnja dan baiknja sedeng sadja.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
80 Mega ngemoewoelan.	Koeda perampoean, jang ada oenjengan di peroet.	Baik sekali, jang piara dapet banjak redjeki, djikaloe di toenggangi tida koerang apa-apa.
81 Hartjoetoera.	Koeda dawoek, jang ada oenjengan boender di peroet.	Tida baik, jang piara bermoela loehoer pangkatnja, di blakang kali dja di asar; apa lagi dja oeh redjekinja.
82 Hendang nemoewoerokan.	Koeda perampoean boeloe poetih, jang ada oenjengan di peroet.	Baik, jang piara sering girang hati.
83 Toempoer ingas.	Oenjengan ada di toelangnja ekor.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit.
84 Lintang sarat.	Oenjengan gladjoer di ekor.	Tida baik, jang piara koerang baik hidoepnja.
85 Djaga parosa.	Oenjengan ampat koeloep kemaloean.	Baik dan pantes, terpake di perang, jang toenggangi sering dapet kaktintahannja orang.
86 Moertisari.	Koeda merah dengan oenjengan menglabang di bawah kemaloean.	Baik sekali, pantes di toenggangi orang jang ada pangkat tinggi, jang pegang koewasa, djadi toelak djahatnja negeri.
87 Baja sangar.	Oenjengan menglabang te-roes di kemaloean.	Djahat, djikaloe di toenggangi menjabrang di kali, lantas soeka mendjeroem aer sadja, dan jang piara sering dapet sakit di bawah djalan.
88 Kastaga.	Koeda perampoean boeloe poetih, jang ada oenjengan di kanan dan kirinja sabelah kemaloean.	Baik, jang piara salamanja seneng hati, dengan pantes di toenggangi sama orang bangsa iman.
89 Handamoestaka.	Oenjengan di kaki moeka di atas dengkoel.	Tida baik, sering bikin djatoh sama jang toenggangi, lantas di indjek kapalanja, jang toenggangi di perang sering dapet tjilaka.
90 Soekoe panggoeng.	Oenjengan ampat di satoesatoenja kaki di atas dengkoel.	Baik sekali dengan haroes, jang piara dapet banjak redjeki; pantes itoe koeda di toenggangi orang jang

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
		ada pangkat tinggi dan jang pegang koewasa negeri.
91 Panggoeng rentjoh.	Oenjengan tjoema di kaki tiga sadja.	Tida baik, jang toenggangi dapet soesah di djalan.
92 Hasta windoe.	Oenjengan satoe ataoe doewa di kaki moeka di bawa dengkoel.	Baik jang piara boleh dapet oentoeng.
93 Dara mapak.	Oenjengan satoe di kaki kanan moeka.	Boesoek, djikaloe terpake di perang, jang toenggangi dapet loeka dari sateroe.
94 Dara mapak.	Oenjengan satoe di kaki kiri moeka.	Baik, djikaloe di toenggangi di perang tida kena boeroeh sama sateroe.
95 Bendana katoetan.	Oenjengan di kaki blakang doewa-doewa di atas boeloe koentjoeng.	Tida baik, djikaloe di toenggangi di perang, kena di boenoe sama sateroe ataoe djikaloe sateroe boenoe sama jang toenggangi, tentoe djadi ketangkep.
96 Soeda praja.	Oenjengan tiga di kaki moeka doewa-doewa.	Boesoek, jang toenggangi dapet tjilaka dan di aniaja pada sobatnja.
97 Sampar wangke.	Oenjengan jang ada di kaki blakang sabelah lambarnja.	Baik sebab mendjaoehken sangsara.
98 Sampar wangke.	Oenjengan jang ada di loetoet (bedidang) kaki blakang.	Tida baik, jang piara dapet tjilaka, di aniaja dan dapet loeka dari orang djahat.
99 Gandasaja.	Oenjengan doewa di oegel-oegel ataoe di bawah boeloe koentjoeng kaki-kaki.	Boesoek, jang piara ataoe jang toenggangi dapet tjilaka.
100 Wanlang kentjet.	Koeda plangka, jang ada oenjengan di kaki moeka kiri.	Baik, jang piara slamet tida koerang apa-apa.
101 Dandang mengajah.	Koeda perampoean boeloe item, jang ada oenjengan di kaki moeka kiri.	Boesoek, jang piara sering di tjatoer orang.
102 Dandang mengajah.	Koeda perampoean boeloe merah, jang ada oe-	Boesoek, jang piara ataoe jang toenggangi dapet

Namanja oenjengan.		Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
103	Dandang mengajah.	ojengan di tjakoethi- kannja kaki blakang. Oenjengan di bawah oeg- gel ataoe boeloe koen- tjoeng kaki kiri blakang.	tjilaka loeka sampe ma- ti. Tida baik, jang piara men- djaoehken sobat-sobat.
104	Hanambang liring.	Oenjengan di dengkoel de- ngen pantjal oegelnja ti- ga kaki, di moeka doewa sekali, di blakang satoe.	Tida baik, jang piara koe- rang seneng hati dan tida di pertjaja pada orang jang ada pangkat.

HAL TJIRINJA KOEDA.

Namanja tjiri.		Tampatnja tjiri.	Baik dan boesoeknja.
1	Dewanglajang.	Koeda poeti, ekor pan- djang dengan tjiri koe- ping kanan.	Baik, djikaloe di toeng- gangi di perang, dapet oentoeng, boleh boe- noeh dan ketangkep ba- njak sateroe.
2	Tradjoe pandan tjatoer.	Ampat tjiri djedjer di ba- toek, doewa di atas doe- wa di tempatnja gari- san mata.	Baik dengan slamet, bo- leh di toenggangi orang jang pegang koewasa negeri.
3	Soereng kara.	Koeda merah toewa de- ngen tjiri betoel di ma- ta kanan.	Baik sekali, jang piara bo- leh dapet redjeki sam- pe djadi kaya.
4	Boeta gendong.	Tjiri di lekuk bingki ma- tanja.	Djahat, sering berinti di bawah djalan dan soeka djalan moendoer, sam- pe bikin tjilaka pada jang toenggangi.
5	Bisoe tinoetoep.	Tjiri di pipinja kanan dan kiri ataoe tjoema sabe- lah sadja.	Tida baik, jang piara djika- loe kasi parentah sama dia poenja kabawahan lantas tida kedjalanan.
6	Samparwetjana.	Tjiri di bibir atas.	Tida baik, jang piara se- ring berbantahan.
7	Koekoerja.	Tjiri di tengah bibir be- toel.	Tida baik, jang piara soe- ka boewang oewang sa- dja.
8	Nila kontha.	Koeda poetih jang ada tji- ri bibir atas.	Baik dengan haroes, boleh di toenggangi orang,

	Namanja tjiri.	Tampatnja tjiri.	Baik dan boesoeknja.
			jang pegang koewasa negri.
9	Boedjanga boengkem.	Koeda item jang ada tjiri bibir atas.	Baik sekali boewat toenggangi orang jang koewasa perang.
10	Gorok.	Tjiri jang ada di goeroeng leher.	Tida baik, jang toenggangi di aniaja sama orang djahat.
11	Hardja pralaja.	Tjiri di atasnja leher.	Baik, jang piara tida koe-rang apa-apa.
12	Benggang karsa.	Tjiri lekok di leher ma-jang deket ramboet soeri.	Boesoek, jang piara sering dapet tjilaka.
13	Toemper ingas.	Tjiri di tallang ekor.	Tida baik, jang piara se-ring dapet sakit.
14	Kala loewang.	Tjiri badannja lekok, boe-kan asal loeka.	Boesoek, jang piara sering sakit dan sering dapet soesah.
15	Soeroeng.	Tjiri di bokong kirinja badan.	Baik dan haroes, pantes di toenggangi orang jang ada pangkat ting-gi ataoe jang koewasa negeri.
16	Klabang angleng.	Tjiri di bokong badan te-roes di djoeboer.	Boesoek, boewat jang pi-ara panas pendapetan-nja.
17	Panggoeng rentjoh.	Koeda boeloe merah de-ngen tjiri kaki kiri.	Boesoek sekali, jang toenggangi di perang, tentoe di boenoech mati.

HAL TANDA ROEPA-ROEPA DARI KOEDA.

	Namanja tanda roepa-roepa.	Tampatnja tanda roepa-roepa.	Baik dan boesoeknja.
1	Gondrek ngilo.	Koeda perampoean ba-jangnja mata terbalik.	Djahat, jang toenggangi djatoh dengan kena tji-laka.
2	Gondrek ngilo.	Mata kiri seret dan si-wernja poetih.	Tida baik, jang piara ti-da dapet redjeki.
3	Gondrek ngilo.	Mata kanan seret dan si-wernja poetih.	Baik, jang piara boleh da-pet redjeki.
4	Gondrek ngilo.	Mata kanan dan kiri, se-ret dan siwernja poetih.	Baik sekali, jang piara dapet redjeki.

Namanja tanda roepa-roepa.	Tampatnja tanda roepa-roepa.	Baik dan boesoeknja.
5 Boentel oepas.	Koeda lelaki jang tida poe- nja gigi sioeng.	Boesoek, jang piara sering dapat engetan djahat.
6 Boentel oepas.	Koeda perampoean jang ada gigi sioeng.	Boesoek, jang piara sering berbantahan.
7 Bima tjawet.	Poendak pendek sabelah.	Baik di toenggangi per- gi djaoeh, tetapi boe- wat piara tida baik, jang piara dapat engetan tjamboeroean.
8 Malik montak.	Bidjinja (peringsilan) sa- belah terbalik di moeka.	Djahat, jang piara sering dapat soesah.
9 Sanglir.	Bidjinja (peringsilan) ka- loewar tjoema satoe.	Tida baik, jang piara se- ring dapat sakit.

HAL BOELOENJA KOEDA.

Namanja boeloe.	Roepanja boeloe.	Baik dan boesoeknja.
1 Doedak angrem.	Belang, boeloe kemaloean tida ada teroesnja dan boekan asal loeka.	Tida baik, jang piara se- ring dapat sakit.
2 Sampar wangke.	Belang, boeloe kaki bla- kang tida ada, boekan asal loeka.	Boesoek, jang toenggangi dapat sakit di djalan.
3 Walang kentjet.	Kaki tiga poetih sampe di badan.	Boesoeksekali, jang toeng- gangi sering di bikin djatoh, di gigit dan di tendang.
4 Srimangepel.	Tjlakoethikanja kaki ka- nan boeloe poetih.	Baik sekali, jang piara se- neng hati, dari sebab da- pet banjak redjeki.
5 Pantja kali.	Pantjal kakinja tiga di bawah dengkoel.	Baik sekali, dan haroes, itoe pantes di toengga- ngi orang jang koewa- sa negeri.
6 Hasthamanik.	Pantjal kakinja ampat se- kali sampe di atas deng- koel.	Tida baik, jang piara ataoe jang di toenggangi se- ring dapat maloe.
7 Walang katoenon.	Pantjal kaki blakang moe- lai dari oegel-oegel ka atas.	Boesoek, jang toenggangi di aniaja dan dapat loe- ka.

	Namanja boeloe.	Roepanja boeloe.	Baik dan boesoeknja.	
8	Hastina manis.	Pantjal kaki ampat sekali sampe di bawah dengkoel.	Baik, jang toenggangi seneng dengan girang hati.	21
9	Sandoeng watang.	Pantjal kaki moeka dan blakang sigar sabelah.	Tida baik, djikaloe di toenggangi di perang tida bisa djalan.	
10	Hanambang liring.	Pantjal oegel-oegelnja kaki tiga, doewa sekali ka moeka satoe ka blakang.	Tida baik, jang piara tida di pertjaja sama orang.	22
11	Koedoet.	Pantjal kaki ampat di bawah dengkoel dan belang, poetih boeloenna.	Baik sekali, jang piara ataoe jang toenggangi di tjintai pada orang jang ada pangkat besar dan djadi penoelaknja segala djahat.	23
12	Koedoet.	Boeloe poetih sedikit di kakinja kanan di dengkoel.	Baik dan slamet di toenggangi di perang.	24
13	Boentel majit.	Ngarempel boeloe poetih, di dalem item.	Djahat, jang piara tida lama lantas dapet kematian anak ataoe bini.	25
14	Sapoewedar.	Djikaloe di toelang ekor di poetjoek tida timboel ramboet.	Boesoek sekali, jang piara tida bisa simpen oewang.	
15	Soesoek wigar.	Djikaloe ramboetnja ekor temasoek di lobang pantat.	Djahat, jang piara ataoe jang toenggangi di bentji sama loerahnja dan segala bersobatan lekas poetoos.	
16	Doerga nintjing.	Djikaloe di toenggangi ramboetnja ekor teboeka.	Tida baik, jang toenggangi girang hati, tetapi tida bisa slamet.	1
17	Djalak talpoera.	Ramboet soeri pendek ataoe tjekak.	Boesoek, jang piara tida boleh slamet.	
18	Doekoen mangsigoena.	Koeda perampoean boeloe merah, ramboet soeri soelak poetih.	Baik, jang piara boleh slamet teroes.	2
19	Wishnoe moerti.	Boeloe item moeloes, jang tida poenja tanda boesoek.	Baik sekali, djadi saratnja boewat jang poenja roemah, jang piara banjak redjeki dan slamet tida koerang apa-apa.	3
20	Bremana leboe geni.	Boeloe merah mata dengan hidoeng merah djoega.	Boesoek, tida baik di piara, jang poenja panas pendapetannja.	4

	Namanja boeloe.	Roepanja boeloe.	Baik dan boesoeknja.
21	Retna koemala.	Boeloe item, mata poetih, tjahkoethikanja merah di bawah boeloe koentjoeng kaki, jang tida poenja tanda jang boesoek.	Baik sekali, jang piara dan jang toenggangi, dapet oetoeng dan tida koerang apa-apa.
22	Bawanjara.	Boeloe item moeloes dengan mata lebar, tida poenja tanda boesoek.	Baik, jang piara dapet redjeki dan slamet.
23	Poernama sidi.	Boeloe poetih mata dan teratjak item, tida poenja tanda boesoek.	Baik, jang piara slamet, boewat orang tani tanemannja kaloewar betoel dengan oentoeng, jang toenggangi di perang bikin takoet sateroenja.
24	Maha dewa.	Boeloe merah betoel, tida poenja tanda boesoek.	Baik dan berani boewat toenggangi di perang, tetapi toenggangannja koerang enak.
25	Pankresna malang dewa.	Boeloe item moeloes, bibir dan mata item djoe-ga, tida poenja tanda boesoek.	Baik sekali, pantes boewat toenggangi orang jang ada pangkat besar ataoe jang koewasa negeri.

HAL BANGOENNJA KOEDA.

	Namanja bangoennja.	Roepanja bangoen.	Baik dan boesoeknja.
1	Tekong.	Ekor bengkok djikaloe djalan.	Tida baik, jang toenggangi sering dapet maloe dan di bawah djalan sering ada koerang apa-apa.
2	Hanggara.	Djikaloe djalan ekor te-poeter sadja.	Tida baik, jang piara gampang kena tjilaka.
3	Pantjas ngawe.	Koeda merah djikaloe djalan ekornja poekel kanan dan kiri.	Tida baik, jang piara sering dapet perkara.
4	Tjlintir.	Djikaloe djalan ekornja kentjeng di atas dengan tida gojang dan tida ada tanda boesoek.	Baik, bikin girang hati sama jang toenggangi.

Namanja bangoennja.	Roepanja bangoen	Baik dan boesoeknja.
5 Beker.	Leher pendek dan toeroen sedikit dengan kapala djikaloe djalan ada di atas sedikit, dengan tida ada tanda boesoek.	Baik, jang toenggangi slamet.
6 Leloler.	Leher pandjang, kapalanja djikaloe djalan toeroen banjak, ataoe lekas toeroen dan lekas naik lagi.	Tida baik, jang toenggangi sering djatoh.
7 Dangak.	Djikaloe djalan kapala terlaloe ka atas, leher pendek, leher dengan kapala toeroen sedikit lantas naik lagi banjak.	Tida baik, jang toenggangi sering djatoh.
8 Dingkloek.	Leher pendek, djikaloe djalan leher dengan kapala toeroen pantes, dengan tida ada tanda boesoek.	Baik pendapetannja, tetapi tida enak toengganganja.

HAL TLETONG DAN KENTJINGNJA KOEDA.

Namanja tletong dan kentjingnja.	Roepanja tletong dan kentjingnja.	Baik dan boesoeknja.
1 Pendem oepas.	Tletong koeda kena poesernja.	Tida baik, jang piara ataoe jang toenggangi sama temennja satoe roemah sering sakit.
2 Doerga ngerik.	Kentjing dengan andjeroem dan soewaranja ngerowok.	Djahat, jang piara sama temennja satoe roemah kena sakit dengan sering ada kematianan di roemah.
3 Doerga ngerik.	Kentjing maro aer kaloe war seperti dari lobang doewa.	Djahat sekali, jang piara sama temennja satoe roemah dapet sakit dengan soesah dan sering ada kematianan di roemah.
4 Doerga dadak.	Koeda sasoedahnja kentjing badannja rengkeng-rengkeng.	Tida baik, jang piara dengan temennja satoe roemah, sering kenah sakit.

HAL RADJAHNJA KOEDA.

Namanja radjah.	Roepanja radjah.	Baik dan boesoeknja.
1 Belang-belang.	Belang lidahnja tida asal dari loeka.	Tida baik, jang piara tida slamet.
2 Telaga koemembeng.	Tanda radjah boender di lidahnja, dengan tida ada tanda jang boesoek.	Baik, jang piara sering dapet orang perampoean endah roepanja.
3 Tjoetjoek dandang.	Radjah di lidah, roepanja seperti tjoetoeknja dandang.	Boesoek, jang piara panas pendapetannja.
4 Klabang-klabang.	Radjah di lidah, roepanja seperti klabang.	Djahat, jang piara sering dapet sakit dan tjilaka dengan loeka.
5 Keleng-keleng.	Radjah di lidah ketjil dan boender roepanja seperti keleng.	Boesoek jang piara sering berbantahan dan dapet soesah.
6 Tjis.	Radjah di lidah, roepanja seperti keris, teroesan ketjil tadjem, dengan tida ada tanda boesoek.	Baik, jang piara dapet hormat dari orang, djikaloe kasi parentah semoeanja menoeroet sadja, pantes boewat toenggangi pada orang jang ada pangkat tinggi ataoe jang koewasa negeri.
7 Tjeplokan.	Radjah di lidah, roepanja seperti tjeplokan boewah randoe.	Tida baik, jang piara soeka boewang oewang dan soeka giri-giri bikin takoet, djadi banjak orang bentji padanja, sampe mendjadiken soesahnja.
8 Nakra Boemi (Naga-Boemi.)	Radjah di lidah, roepanja seperti oeler dan tida ada tanda jang boesoek.	Baik sekali, jang piara dapet banjak redjeki sampe kaja.
9 Gana.	Radjah di lidah, roepanja seperti gana.	Boesoek, jang piara di djaoehken dari redjeki.
10 Gada.	Radjah di lidah, roepanja seperti gada dengan tida ada tanda jang boesoek.	Baik sekali, jang piara tida poenjn moesoeh, dapet banjak hormat dari orang, pantes di piara dan boewat toenggangi sama orang jang ada pangkat tinggi. Itoe tinda oendjoek jang piara djaoeh segala penjakit dan membawa banjak oentoeng dengan redjeki

HAL KATOERANGGA KOEDA DI DJAWA-TENGAH.

In Midden-Java is de *katoerangga koeda* nog uitgebreider; behalve de reeds genoemde teekens onderscheidt men daar nog de volgende:

HAL OENJENGANNJA KOEDA.

Namanja oenjengan.	Tempatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
1 Kelorod.	Oenjengan di moeka kapala betoel dalem garisannja mata.	Tida baik, jang toenggangi ataoe jang piara tida boleh slamet.
2 Doerga ratjoen.	Koeda perampoean, merah boeloenja, jang ada oenjengan di pipinja kadoewa.	Tida baik, jang piara sakit sadja dan djaoeh peroentoeng.
3 Koelit kageseng.	Koeda merah, jang ada oenjengan di bibirnja ka atas.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit.
4 Pepet poespakala.	Koeda lelaki, koening boeloenja dan sedeng dedeknja, jang ada oenjengan di bibir kiri.	Baik, jang piara banjak oentoeng dan oewang, djikaloe di toenggangi di perang lantas menang.
5 Dandang ngawe wangke.	Koeda lelaki, item moeloes boeloenja, jang ada oenjengan di bibirnja ka atas.	Tida baik, jang toenggangi dapet sakit, jang piara teroes sakit sadja.
6 Sangga wetjana.	Oenjengan doewa bidji di wangnja.	Baik, jang piara semoeannja bitjara terpoedji.
7 Doekoen mangsi.	Koeda perampoean boeloer merah ataoe item jang ada oenjengan di wangnja.	Baik, membikin slamet sama jang piara.
8 Kathintal.	Oenjengan di wangnja tjoeimah sa'sisih.	Tida baik, jang piara ataoe jang toenggangi dapet soesah.
9 Sangga loengga.	Oenjengan tertindih telinga.	Tida baik, jang piara dapet soesah.
10 Soma toewang.	Oenjengan di pangkal telinganja.	Baik, jang piara djaoeh aken marabahaja, dan boleh dapet oewang banjak.
11 Djanoe boeda.	Koeda koening boeloenja, langitnja (tjetaknja) merah, jang ada oenjengan doewa di telinganja.	Baik, jang piara dapet oewang banjak.
12 Manda lasawang.	Koeda lelaki jang ada oenjengan poetih di slangap (poentjak) telinganja.	Baik, jang piara dapet oewang retina.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
13 Dandang hari.	Oenjengan di tengah le- hernja.	Tida baik, jang piara ba- njak soesah.
14 Loemakoe.	Oenjengan di lehernja ter- toetoep boeloe lehernja.	Baik, membikin slamet sa- ma jang piara.
15 Kala misani.	Oenjengan di dadanja.	Tida baik, jang toeng- gangi ataoe jang piara sering mara, salamanja deket sama perkara, jang toenggangi di pe- rang di boenoeh moeng- soenja, sebab penghare- pannja dari itoe koeda begitoe.
16 Katemboeng.	Oenjengan tiga sisih di lempeng (sabelah dada.)	Tida baik, itoe koeda mengharep kematihan.
17 Babi rantjah.	Oenjengan di lempeng si- sihnja.	Tida baik, jang piara da- pet banjak kasoeshan.
18 Soedjen.	Oenjengan di lempeng di moeka tempat amben.	Tida baik, itoe koeda bikin soesah pada jang piara.
19 Soedjen.	Oenjengan di lempengnja tjoema satoe sisih.	Tida baik, jang piara ataoe jang toenggangi dapat soesah sadja.
20 Ngalamat wedja. (Alamat wedja).	Oenjengan boender di pe- roetnja.	Tida baik, jang piara ataoe jang toenggangi sering di bikin djahat.
21 Baja sangar.	Oenjengan jang ada di peroetnja.	Boesoek sekali, jang pi- ara dapat djahat de- ngen kasoeshan sadja
22 Drapatah.	Oenjengan di kanan dan kirinja andaman (wa- tesnja peroet dan dada.)	Baik, jang piara slamet.
23 Moektisari.	Oenjengan di pangkal pe- lakiannja (poeser) di bawah.	Baik sekali, itoe pamiara- nja Radja djadi penoe- lak di dalem kraton.
24 Kala mangsa.	Koeda lelaki, merah boe- loenja jang ada oenje- ngan di pangkal poe- sernja.	Tida baik, jang piara sa- kit sadja, jang toeng- gangi sering di penja- moen orang.
25 Kastaga windoe.	Koeda perampoean, boe- loe poetih, jang ada oenjengan sabelah ka- nan dan kirinja kema- loean.	Baik, jang piara boleh seneng.
26 Handa saja.	Oenjengan doewa jang ada di kontolnja.	Terlaloe boesoek, jang piara ataoe jang toeng- gangi dapat tjilaka.

Namanja oenjengan.	Tampatnja oenjengan.	Baik dan boesoeknja.
27 Ketjawet.	Oenjengan satoe di kontolnja.	Tida baik, jang piara lekas mati.
28 Pandawa koeta wesi.	Oenjengan satoe di bokongnja (pantat) kiri.	Baik, jang piara boleh dapet redjeki.
29 Djaga moengsoeh.	Oenjengan di tengkoraknja (pantatnja) ampat bidji.	Baik, di menoelak kasoe-karan dan marabahaja.
30 Toenggang njawa.	Oenjengan di djalaknja (wates leher dan badan.)	Tida baik, jang piara sering sakit.
31 Dandang hari.	Oenjengan di djelitan (watesnja badan dan kaki moeka) tertoeptoep telinga.	Tida baik, panas tabiatnja.
32 Ngereksa.	Oenjengan kanan dan kiri tepaknja.	Baik, jang piara seneng. Itoe koeda koewat.
33 Kantjana koeta wesi.	Oenjengan tiga di tepaknja.	Baik, jang piara djadi kaja.
34 Pandan koeta wesi.	Oenjengan di soekoe panggoeng kiri.	Baik sekali, pamiaranja Radja, mendjadi penoelak negeri.
35 Sandoeng bawa.	Koeda kaki ampat poetih, jang ada oenjengan satoe di kaki di moeka.	Baik sekali, jang piara boleh dapet banjak redjeki.
36 Toenggeng toja.	Oenjengan satoe ada di tepongnja kaki.	Tida baik, jang piara dapet penjakit dengan temenja satoe roemah djoega.
37 Goligap astra.	Satoe oenjengan jang ada di poepoe di kaki blakang.	Tida baik, jang piara tida boleh slamet.
38 Panggoeng.	Oenjengan di kaki ampat di atas loetoetnja.	Baik sekali, itoe pamiaranja Radja, bikin seneng dengan penoelak negeri.
39 Panggoeng.	Oenjengan satoe di atas loetoetnja kaki di moeka ataoe di sabelahnja.	Tida baik, jang piara dapet djahat sadja.
40 Panggoeng.	Oenjengan satoe di kakinja kiri jang belakang.	Baik, bikin slamet dan djaoeh aken marabahaja pada jang piara.
41 Kore pandom.	Oenjengan di tjelekoethikannja kaki jang belakang.	Tida baik, itoe koeda mengharep kematihan.
42 Loediramangoen tapa.	Oenjengan di kaki belakang jang kiri.	Tida baik, jang piara djaoeh dari sobat-sobat.
43 Sandang tawa.	Koeda lelaki plangka boeloenja, jang ada oenjengan di kaki moeka jang kiri.	Baik, jang piara dapet slamet, tida koerang apa-apa.

HAL TANDA ROEPA-ROEPA DARI KOEDA.

Namanja tanda roepa-roepa.	Tampatnja tanda roepa-roepa	Baik dan boesoeknja.
1 Kelabang kapipit.	Tjiri jang ada di sikoetnja kaki moeka.	Tida baik, membawa penjakit dalem roemah.
2 Sri katimpal.	Koeda, jang poenja gentol dengan garis doe-wa jang di moeka poetih boeloenja (pantjal poetih).	Tida baik, jang piara lama-lama djadi miskin.
3 Poernama sada.	Koeda boeloenja matanja dan tratjaknja poetih moeloes semoea, jang tida ada tanda boesoek.	Baik, pamiaranja Radja, mendjadi penoelak negeri, jang piara di djaoehken marabahaja.
4 Poernama sada.	Koeda boeloenja mata poetih dan tratjaknja siwir, jang tida ada tanda boesoek.	Baik, jang piara djaoeh dari marabahaja.
5 Sri laba.	Koeda jang ada radjah lidahnja seperti angkroes.	Baik, jang piara di toeroet apa jang dia paren-tah dan di takoeti sama orang.
6 Sri laba.	Koeda jang ada radjah lidahnja seperti telaga.	Baik, jang piara gampang dapet perampoean.
7 Bermanasoelni.	Koeda lebar matanja, teroes lobang idoengnja	Tida baik, membikin djahat pada jang piara.
8 Boeta gadodjanina.	Koeda legok ataoe berlobang soeloehannja.	Tida baik, jang piara dapet banjak penjakit ataoe geringan.
9 Gelap anjampar.	Koeda kaloewaranja hari siang.	Tida baik, jang piara lekas mati.
10 Seret.	Djikaloe betina pada tepi perampoeannja poetih.	Baik sekali, itoe toenggannja orang jang berigama.
11 Kala pinipit.	Tanda tjeper dan ketjil di bawah ambenan betoel.	Tida baik, jang piara dapet penjakit sadja.
12 Hasta.	Koeda poetih teratjaknja, jang tida ada tanda boesoek.	Baik, jang piara boleh oentoeng.
13 Bramandik.	Koeda merah moeloes teroes mata tjelekoetikanja, jang tida ada tanda boesoek.	Baik, jang piara apa jang soeka kahendaknja lekas dapet, dan di kasi oleh orang.

HAL BOELOENJA KOEDA.

Namanja boeloe.	Roepanja boeloe.	Baik dan boesoeknja.
1 Napas.	Koeda boeloenja merah moeda (napas) jang rata satoe roepa.	Tida baik, bikin tjilaka sama jang toenggangi.
2 Plangka.	Koeda boeloe doewa roepa tjampoer.	Tida baik, bikin tjilaka sama jang toenggangi.
3 Djeragem moeda.	Koeda boeloenja jang di gegernja merah toewa, jang di peroet dengan kakinja boeloe merah moeda.	Tida baik, bikin tjilaka sama jang toenggangi.
4 Poetih moeloes.	Koeda boeloenja poetih moeloes, tratjaknja dengan mata item.	Tida baik, jang toenggangi sering djatoh, sebab koeda jang ada tanda ini banjak kagetnja.
5 Panggoeng.	Koeda kaki ampat plangka.	Baik, jang toenggangi di perang boleh menang.
6 Pendem.	Koeda jang ramboet ekornja tida kaloewar.	Tida baik, jang piara dapet banjak soesah.
7 Kandoet.	Koeda pantjal kaki ampat dan poetih sedikit peroetnja.	Baik, pamiaranja Radja, membikin penoelak negeri.
8 Dewa melajang.	Koeda koening boeloenja, boentoetnja berdiri dan aloes, ekor pandjang.	Baik, boewat memboeroeh dapet dan lawannja tida boleh menoesoel.
9 Hannihni.	Koeda boeloe poetih, mantanja merah.	Tida baik, jang piara loempoeh kakinja.
10 Sajamaloengga.	Koeda pantjal tiga kakinja.	Tida baik, jang toenggangi sering djatoh.
11 Paloengga.	Koeda pangkal oegel-oegel blakang doewa-doewa pantjal.	Tida baik, jang toenggangi dapet tjilaka sampe mati.
12 Sringempel.	Koeda pantjal satoe pada kaki di moeka.	Baik, jang piara dapet seneng hati.
13 Bengang toena.	Koeda soerinja boeloe lehernja toendjang, betoel jang tertoeoep saroe-ngan.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit, sebab itoe koeda mengharep kematihan, lagi mendja-oehken peroentoengan.

HAL TLETONG DAN KENTJINGNJA KOEDA.

Namanja tletong dan kentjingnja.		Roepanja tletong dan kentjingnja.	Baik dan boesoeknja.
1	Tjoetjoeh.	Koeda berak maka ram-boet ekornja masoek dalam silit.	Tida baik, jang piara sering geger sama bininja.
2	Pamenggah.	Koeda boewang aer kaloewarnja seperti dari lobang doewa.	Tida baik, itoe koeda mengharep kematianan.
3	Pamenggah.	Koeda boewang aer ataoe berak berboenji ngerok.	Tida baik, itoe koeda mengharep kematianan.
4	Doelada.	Koeda boewang aer soesah kaloewarnja.	Tida baik, itoe koeda mengharep kasoesian.
5	Doerga ngawe.	Koeda boewang aer tadah kakinja dan tadah hari.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit.
6	Doerga delak.	Koeda boewang aer goe-dang kaki.	Tida baik, itoe panas jang poenja dapet soesah.

Behalve op de teekens der paarden letten de Javanen ook op hun herkomst, dat wil zeggen, dat zij in aanmerking nemen, uit welke fokkerij der verschillende vorstendommen of vorsten, die vroeger daarvoor afzonderlijke brandmerken of teeken bezaten, zij afkomstig zijn.

Aan de herkomst van het paard wordt eveneens waarde toegekend; ook had die vroeger op de handelswaarde van het paard grooten invloed soms zelf meer dan de goede of kwade teekens hadden.

Zoo waren vroeger de paarden uit de stoeterij van den vorst van Kedoe in de *desa* Margawati zeer gewild, niet alleen wegens hun flinken bouw maar ook om hun kracht en geschiktheid als bergpaarden.

De beschrijving in den ondervolgenden staat van de herkomst van het paard noemen de Javanen „*wasihat*”.

HAL WASIHAT KOEDA.

Toeroenannja koeda.		Katrangan larangannja.
1	Soenan Ageng.	Tempo perang tida boleh toenggang koeda benda; tida boleh pakei toembak, jang mesti pakei landean wergoe, dan tida di akoe toeroenannja djikaloe tida bisa tembang gede (sakar kawi).
2	Sang Danandjaja.	Melarang anak tjoetjoenja tida boleh bermain-main di oetan Dendawahana.
3	Soenan Pakoe Boewana jang ka satoe kali.	Tida boleh naiki koeda jang moeda.

Toeroenannja koeda.	Katrangan larangannja.
4 Soenan Pakoe Boewana jang ka doewa kali.	Tida boleh minoem madat (tjandoe).
5 Soenan Pakoe Boewana jang ka tiga kali.	Tida boleh pertjaja pada orang lain bangsa.
6 Soenan Mangkoerat.	Tida boleh mengoedjoeng di hastana Boetoeck; dji-kaloe naik tida boleh pendok.
7 Panembahan Senopati.	Tida boleh naik koeda napas boeloenna, dan tida boleh naik koeda jang pandjang soerinja.
8 Kijai Ageng Sela.	Tida boleh pakei kain tjirde, tida boleh tanem waloeh di adapan dan tida boleh makan boewah waloeh.
9 Kijai Ageng Taroeb.	Tida boleh pakei keris dan toembak, tida boleh makan daging sapi dan tida boleh piara tiang wandoe.
10 Koedoes.	Tida boleh makan daging sapi.
11 Madioen.	Tida boleh pakei pajoeng pandan merah.
12 Mataram.	Tida boleh bermain-main di oetan rami.
13 Demak.	Tida boleh pakei kain woeloeng dan kain polang.
14 Madoera (Bangkalan).	Tida boleh pakei kain polang dan kain parang roesak.
15 Madoera (Soemenep).	Tida boleh pakei adjang, piring dan batoe, tida boleh makan daging kidang, dan tida boleh pakei adjang daoen plosa.

Bij de beschrijving van de paardenrassen in den voorgaanden staat kunnen wij daarbij nog het volgende voegen, ontleend aan een opstel van den luitenant der artillerie Stampa in 1844 in den Militairen spectator opgenomen.

Algemeen onderscheidt men op Java het laaglandsche of *sawa*-paard en het hooglandsche of bergpaard. Het eerste is klein, leelijk, met afhangend kruis en slechte hoeven. Het bergpaard is schooner, droger en sterker. Over het geheel zijn de Javaansche paarden minder actief dan de rassen der Buitenbezittingen. Zij zijn minder vurig, kalmer en goedaardiger waarschijnlijk, omdat zij aan den omgang met menschen gewoon zijn. In het algemeen staan de Javaansche paarden niet hoog aangeschreven en het schijnt, dat zij door te vroegtijdig gebruik (op twee-jarigen leeftijd) en gebrek aan toezicht bij de keuze der fokdieren, meer en meer achteruitgaan.

Er zijn echter rassen, die eenige onderscheiding verdienen; de Preanger, de Koenigansche en de Kadoesche paarden.

Het schoone maar wel eens van stugheid beschuldigde Preanger-ras, het grootste van den Archipel, daar het vaak 1½ meter bereikt, stamt, zoo men meent, af van de kruising van het Javaansche paard met de Perzische en Arabische hengsten die in 1802 en wederom in 1809 en later zijn ingevoerd. Tijdens het bestuur van den Gouverneur-Generaal van der Capellen werd in 1807 een stoeterij te Tjiandjoer opgericht, die geen resultaten opleverde. Met de gedürige veranderlijkheid van inzichten, die in Indië zoo dikwijls de ontwikkeling van het goede belemmert,

werd de stoeterij door den Commissaris du Bus weder ingetrokken. Het bestaan dezer inrichting duurde te kort, om tot goede resultaten te leiden en die te vroeg gestaakte kruising heeft volgens de meening van sommigen, het leelijke, zwakke en boosaardige bastaardras doen ontstaan, dat onder den naam van „*koeka peranakan*” bekend is. De waarheid is, dat die Preanger-paarden werkelijk verbazend uiteenloopen en geen constant ras vormen, dat zich gemakkelijk en duidelijk van andere rassen laat onderscheiden, en dat zij, sedert er niet meer de hand aan gehouden wordt, gedurig meer ontaarden.

Pogingen, in 1808 of 1809 door het Gouvernement aangewend om de Preanger-paarden door kruising met Makasaarsche en Soembasche paarden weder tot beteren staat te brengen, hebben door de onverschilligheid der Inlanders weinig of geen resultaat gehad.

Het Koeningansche paard verschilt aanmerkelijk van de andere paarden van Java door zijn kort, breed hoofd, breed en eenigszins afgerond kruis, maar vooral door zijn bijzonder kleine gestalte, die echter niet verhindert, dat het goed gebouwd en bij de Javanen zeer geacht is. Zij kennen er zelfs een bovennatuurlijken oorsprong aan toe.

Doch de meest vermaarde onder de Javaansche paarden zijn die van de residentie Kedoe, in welke residentie in vroeger tijd door de Javaansche vorsten groote zorg aan het paardenras werd gewijd. Het Kedoesche paard bestond reeds lang, maar was nog niet zoo vermaard om zijn deugd, het werd het eerst beroemd om, zijn schoonheid omstreeks het Javaansche jaar 1651, dat is in den tijd toen de Keizer Pakoe Boewana III pas vorst van Java geworden was en in de stad Kartasoera zijn *kraton* had. Toen deze Soesoehoenan aan de regeering kwam, liet hij een omheind park „*krapjak*” maken bij den Goenoeng Djaran of Goenoeng Koeda en aan deze plaats werd de naam „Margawati” gegeven. Vervolgens liet de Soesoehoenan merries uit het land Kedoe verzamelen en zocht er de beste uit om ze in de *krapjak* te laten loopen. Ook wees hij de bewoners van eenige *desa's* aan, om deze paarden te verzorgen. Deze menschen betaalden geen landrente en hun hoofd kreeg den titel van Demang van Margawati. Verder gaf de Soesoehoenan hengsten uit zijn eigen paarden en ook zond de Gouverneur-Generaal groote paarden aan den Soesoehoenan (de overlevering spreekt van Friesche paarden). Ook deze werden naar de stoeterij van Margawati overgebracht.

De bijzondere kenmerken der paarden van Margawati zijn groote, heldere en goedige oogen, een droog hoofd, het been van de achterknie hoog, het staartbeen of de wortel kort, de haren zacht.

Wat de kleur betreft geven de Kedoeërs de voorkeur aan het bruine, omdat zij bij ondervinding weten, dat deze kleur niet alleen schoon is, maar ook schoon blijft.

De bonte vindt men leelijk en de vossen zijn ook niet bemind, omdat de vorst van Java verboden heeft ze binnen zijn *aloon-aloon* te brengen, want te allentijde zijn de vorsten van Mataram als zij zulk een paard bereden in den oorlog gewond geworden.

7. HAL SASIPATNJA TANDOEK KERBO.

Evenals het paard kan ook de buffel „*kerbo*” het geluk van den Javaan bevorderen of hem ongeluk aanbrengen. Nog meer dan op het paard stelt hij prijs op het bezit van een span buffels, met gelukkig gegroeide hoorns. Het bezit van deze dieren en een stukje grond is alles, wat hij verlangt, en hij acht zich rijk wanneer hij zoo lang gespaard heeft, dat hij in de gelegenheid is, zich een span aan te schaffen.

De hoorns van de koe „*sapi betina*” of van den stier „*sapi djanten*” alsmede van geiten en bokken, schapen en rammen of ander hoornvee, worden op dezelfde wijze onderscheiden als die van den buffel en hebben eveneens de zelfde waarde voor het geluk of ongeluk van den bezitter, zoodat de gegevens in den onder-
volgenden staat van den *sasipitnja tandoek kerbo* eveneens op de koe en den stier betrekking hebben.

Namanja tandoek.	Bangoennja tandoek.	Baik dan boesoeknja.
1 Koepeng.	Tandoeknja satenga boender betoel, djalan ka atas, doewa-doewa bangoennja sama rata dan bagoes roepanja, oedjoeng tandoek mapak.	Baik, jang piara dapet slamet; djikaloe piara bini badannja sedeng bisa beranak dan djarang dapet anak badannja bantjeng.
2 Njagak talang.	Tandoek djalan ka atas, doewa-doewa satenga boender, jang satoe lebih tinggi sedikit, oedjoengnja tandoek satenga boender.	Baik, jang piara dapet slamet; djikaloe piara bini badannja kentjeng tida bisa dapet anak jang banjak.
3 Padjeg.	Tandoeknja satenga boender betoel dan doewa-doewa sama bangoennja sama tingginja dan djalan ka atas, oedjoengnja tandoek doewa-doewa oendjoek ka atas betoel.	Baik dan bisa bikin hati seneng pada jang piara; djikaloe piara bini badannja kendo bisa dapet anak banjak dengan slamet.
4 Branggah.	Tandoeknja doewa-doewa djalan ka atas satenga boender, lebar dan pandjang, jang satoe tandoek lebih tinggi sedikit.	Baik dan bikin tjepet sama jang piara, djadi banjak redjeki; djikaloe piara bini badannja singet tambah redjekinja.
5 Njekar plassa.	Tandoeknja doewa-doewa djalan ka atas setenga boender betoel dan sedeng tida tinggi tida pendek, oedjoennja tandoek satenga boender tetapi tida papak.	Baiknja sedeng sama jang piara; djikaloe piara bini badannja kendo lantas boleh oentoeng, tetapi sedeng sadja.
6 Debleng.	Tandoeknja doewa-doewa djalan kanan dan kiri dari kapala; kentjeng tida naik apa-apa dan sedeng pandjangnja.	Boesoek, jang piara tida bisa djendjem; djikaloe piara bini badannja kentjeng tida poenja anak.
7 Peret.	Tandoek jang satoe djalan ka atas satenga	Boesoek, djikaloe jang piara tjari oentoeng lama ba-

Namanja tandoek.	Bangoennja tandoek.	Baik dan boesoeknja.
	boender lebar sedeng seperti tandoek Njekar plassa ; jang lain djalan kentjeng dan pandjangnja sedeng seperti tandoek Debleng, oedjoengnja tandoek doewa-doewa satenga boender sedikit dan oendjoek ka atas.	roe bisa dapet ; djikaloe piara bini badannja kentjeng djarang anaknja.
8 Betok ;	Tandoeknja doewa-doewa djalan ka atas dan lebar bangoennja, boendernja tjoema sedikit, oedjoengnja tandoek oendjoek ka atas.	Baik sekali, jang piara lekas dapet redjeki; djikaloe piara bini badannja kendo banjak anaknja dan piara dengan slamet.
9 Njarang.	Tandoeknja doewa-doewa rata dan djalan ka atas, pandjang dan njarang bangoennja, boendernja tjoema sedikit, oedjoengnja tandoek tadjem dan oendjoek ka atas betoel.	Boesoek, jang piara dia poenja hati tida bisa djendjem ; djikaloe piara bini badannja kentjeng tida bisa dapet anak jang banjak.
10 Tokol.	Tandoeknja doewa-doewa pendek kentjeng oendjoek ka atas, tebal di bawah, tadjem di atas, bangoennja seperti sikoe.	Baik, bisa kasi redjeki sama jang piara; djikaloe piara bini badannja kendo, boleh dapet banjak anak dan bisa kasi slamet sama jang piara.
11 Potes.	Tandoek jang satoe djalan ka atas kentjeng tjoema sedikit boendernja seperti tandoek Betak, jang lain djoega begitoe roepa, tetapi di tengahnja potes seperti separo poetoetoes, boekan asal dari tjilaka.	Boesoek sekali, jang piara tida bisa oentoeng ; djikaloe piara bini badannja kentjeng tida bisa dapet anak, ataoe tida bisa bawa slamet padanja.
12 Teklek.	Tandoeknja doewa-doewa djalan kabawah dengan boender sedikit, tetapi djaoeh dari leher dan oedjoengnja tandoek oendjoek betoel ka bawah.	Boesoek, jang piara tida bisa lekas dapet redjeki ataoe oentoeng ; djikaloe piara bini badannja bantjeng, anaknja tida bisa banjak dan bini tida bisa kasi slamet pada lakinja.

Namanja tandoek.	Bangoennja tandoek.	Baik dan boesoeknja.
13 Broedjoel.	Kerbo jang tida poenja tandoek.	Boesoek sekali, sebab tida poenja hati sama orang ; jang piara djikaloe piara bini badannja kentjeng tida bisa beranak dan tida bisa kasi oentoeng padanja.
14 Doengkoel.	Tandoeknja doewa-doewa djalan ka bawah satenga boender, oedjoengnja tandoek papak di bawah leher deket doengkoel. Djikaloe kerbo lelaki badan dan tandoek poetih (boele), tandoeknja bangoenseperti Doengkoel dan matinja sendiri itoe tandoek namanja „Soengoe makoeta”.	Baik sekali, jang piara banjak oentoeng, redje-ki dan slamet teroes dalam pakerdjahan, dja-oeh dari segala penjakit ; djikaloe piara bini badannja kendo boleh banjak anak dan bisa kasi slamet padanja. Tandoek soengoe makoeta boleh bikin sarat roemah, boewat oesir setan, orang mentjoeri dan boewat slamet semoeanja.
15 Dari antih.	Tandoek jang satoe djalan ka atas, sedikit boendernja, pandjang dan lebar, jang lain djalan kabawah tetapi djaoeh dari badan dan sedikit boendernja.	Boesoek sekali, jang piara tida bisa tjari pakerdjahan jang baik dan dja-oeh oentoengnja ; djikaloe piara bini badan kentjeng lantas tida bisa poenja anak.
16 Tahl.	Tandoeknja doewa-doewa ketjil pendek seperti tandoek anak kerbo.	Baik, bisa kasi redje-ki sama jang piara ; djikaloe piara bini badan kendo, dapet banjak anak dan bisa kasi slamet padanja.
17 Dongkrok.	Tandoeknja doewa-doewa djalan kabawah satenga boender betoel, oedjoengnja tandoek doewa-doewakaloewar, dan bangoennja bagoes.	Boesoek dan bikin males sama jang piara ; djikaloe piara bini badannja kendo, banjak anaknja dan bisa kasi slamet padanja.

8. HAL TJANDRANJA KOETJING.

De kat staat door haar gelijkenis met den tijger in hoog aanzien bij de Javanen. Zij beschouwen haar als een heilig dier en kennen haar vele eigenschappen toe, die in deze *tjandra* voorkomen.

Het dooden van een kat wordt bij de Javanen beschouwd als een groote zonde, daar de katten volgens het bijgeloof door alle profeten en heiligen beschermd worden. De Mohammedanen op Java vereeren eveneens de kat. Geen hunner zal ooit een kat dooden, want men beschouwt dit dier als een der belichamingen van *Shashti*, de beschermster der kinderen.

De katten met vijf kleuren zijnde *poetih*, *semoe idjoe*, *merah*, *koening* en *item* genaamd „*Tjandra mawa*” zijn zeer gewild en worden niet zelden duur betaald. Genoemde kleuren zijn die der vijf profeten, waarom de katten, die deze kleuren hebben, beschouwd worden als de aanbrengers van geluk en voorspoed en de afweerders van ongeluk en ziekten.

De beteekenis van de kleuren der katten vindt men in den ondervolgenden staat.

Roepanja koetjing.	Baik dan boesoeknja.
1 Boeloe loerik kembang asem, boentoet pandjang.	Tida baik, jang piara sering ilang barangnja, ataoe barang jang di pegang lekas abis; tetapi djikaloe boentoet boendel dan pendek tida seberapa boesoeknja.
2 Boeloe item, kaki empat sama sekali pantjal.	Baik, jang piara sering dapet redjeki dan dapet soeka dengan seneng hati. Djikaloe boentoet boendel dan pendek, lebih baik lagi kabaikannja.
3 Boeloe item, boentoet pandjang, namanja „ <i>Poetra kadjentaka</i> .”	Boesoek, jang piara di poedjiken kaloewar darah; tetapi djikaloe boentoet boendel dan pendek, tida seberapa boesoeknja.
4 Boeloe semoe item, lamboeng kiri poetih ataoe tempongkiri poetih, namanja „ <i>Woelan karahinan</i> ”.	Baik, jang piara apa jang dia soeka, boleh dapet ataoe dateng. Djikaloe boentoet boendel dan pendek lebih baik lagi kabaikannja.
5 Boeloe loerik item, boentoet pandjang, namanja „ <i>Dandang soengkawa</i> ”.	Boesoek, jang piara sering berkalai sama temennja, dan djaoeh redjekinja; tetapi djikaloe boentoet boendel dan pendek tida seberapa boesoeknja.
6 Boeloe poetih teroes dengan boentoet pandjang.	Boesoek, jang piara di poedjiken kaloewar darah; tetapi djikaloe boentoet pendek dengan boendel tida seberapa boesoeknja.
7 Boeloe semoe poetih, lamboeng ataoe tempong kiri item, namanja „ <i>Woelan pernama</i> .”	Baik, jang piara apa maoenja boleh dapet ataoe datengnja, teroes slamet dan dapet seneng hati. Djikaloe boentoet boendel dan pendek kabaikannja tamba lagi.
8 Boeloe item, kapala ada boeloe poetih teroes di mana boentoet, namanja „ <i>Doerdjana kaketoe</i> ”.	Boesoek, jang piara semoea pengharepannja tida bisa kedjadihan.
9 Boeloe semoe poetih, kapalanja item, boentoet pandjang, namanja „ <i>Boedjangga amengkoe</i> .”	Baik, jang piara sering kali makan enak. Djikaloe boentoet boendel dan pendek lebih lagi kabaikannja.
10 Boeloe poetih teroes boentoetnja dan pandjang, badan boeloe sembarang sadja, namanja „ <i>Wissa toemama</i> ”.	Tida baik, jang piara pitjah koelitnja. Djikaloe boentoet boendel dan pendek tida seberapa boesoeknja.

Roepanja koetjing.	Baik dan boesoeknja.
11 Boeloe satoe roepa dari epek-epeknja kaki teroes di moeloet dan mata, namanja „ <i>Satrija wibawa</i> ”.	Baik, jang piara slamet dalem pakerdjahan. Djikaloe boentoet boendel dan pendek tamba kabaikannja.
12 Boeloenja koeping doewa dan peroet satoe roepa sembarang sadja, namanja „ <i>Tampar tali wangsoel</i> ”.	Boesoek, jang piara sering bertingkah sadja. Djikaloe boentoet boendel dan pendek tida seberapa boesoeknja.
13 Boeloe geger teroes moeloet dan daler poetih, badan boeloe sembarang sadja, namanja „ <i>Pandita lelakoe</i> ”.	Baik sekali, jang piara dapet oentoeng dengan redjeki. Djikaloe boentoet boendel dan pendek tamba kabaikannja.
14 Boeloe daler item teroes geger dan boentoet. Badan boeloe sembarang sadja, namanja „ <i>Kala Ngoembara</i> ”.	Boesoek, jang piara di mana tempat dapet soesah; tetapi djikaloe boentoet boendel dan pendek tida seberapa boesoeknja.
15 Boeloe geger tembong poetih, badan boeloe sembarang sadja, namanja „ <i>Sangga boewana</i> ”.	Baik, jang piara seneng hati dengan boleh dapet redjeki dan di takoeti orang. Djikaloe boentoet boendel dan pendek tamba kabaikannja.
16 Boeloe dada poetih teroes daler sampe di boentoet, badan boeloe sembarang sadja.	Tida baik, jang piara dapet tjilakanja di dalem aer; tetapi djikaloe boentoet boendel dan pendek tida seberapa boesoeknja.
17 Bisoe tida bisa kaloewar soewara apa-apa, boeloe sembarang roepa sadja, namanja „ <i>Wishnoe Atanda malati</i> ”.	Baik sekali, tetapi tida boleh bikin kasihan. Siapa jang bikin kasihan dapet tjilaka.
18 Boeloe toetoel rata, boentoet pandjang dan poetih boeloenja.	Tida baik, jang piara dapet banjak sakit. Djikaloe piara bini kawin, sering tida boleh beranak. Djikaloe piara perampoean jang belon di kawin, lantas soesah penghidoepannja.
19 Boeloe toetoel teroes sama sekali dan boentoet pendek dan boentel.	Baik, jang [piara slamet piara boeroeng, dan bisa mentjari tikoes.
20 Boeloe poetih, semoe idjoe, semoe merah, koening, dan item, lima werna tjampoer, namanja „ <i>Tjandra mawa</i> ”.	Baik sekali, jang piara boleh banjak oentoeng dan redjeki, dan djadi saratnja jang poenja roemah boewat slamet, salamanja tida koerang apa-apa.

Roepanja koetjing.	Baik dan boesoeknja.
21 Koetjing boeloe warna lima jang ada oenjengan di kapala, dada ataoe di gegernja, namanja „ <i>Tjandra mawa kata soera.</i> ”	Baik, jang piara merasa enak dan semoea orang jang toeroet sama dia djoega slamet dalem roemahnja.

HAL TINGKAHNJA KOETJING.

Roepanja tingkah.	Baik dan boesoeknja.
1 Tidoer di atas kain kapala ataoe topi.	Baik, jang piara maoe dapet oewang, ataoe lain-lain peroentoengan.
2 Sering tinggal di podjok roemah sampe lama, tida pergi-pergi.	Baik, jang piara maoe dapet kiriman, ataoe lain peroentoengan.
3 Tidoer termasoek dalem kain kapala ataoe topi.	Baik, jang piara maoe dapet oentoeng dari pandita ataoe dari Radja.
4 Tidoer di badjoe enak dan ngorok.	Baik, jang piara maoe terima barang, jang di bawa orang.
5 Djikaloe koetjing lihat sama jang piara sampe lama berpanding.	Baik djoega, tetapi ada sarat soepaja lantas di semboer dengan aer, banjak soepangat jang djatoek pada jang piara, boewat mendjadiken baik.
6 Doedoek djongkok dan ngelap dia poenja moeka seperti menjembah.	Jang piara lekas moehoen ampoen pada jang Maha Koewasa, dengan kasi slametan boeboer merah dengan donganja „ <i>Toelak bilahi.</i> ”
7 Koetjing goeloeng-goe-loeng di gegernja dalem tanah ataoe dalam roempoet.	Jang piara boleh ati-ati, sebab maoe ada orang bikin boesoek padanja.
8 Koetjing bikin tadjem koe-koenja dalem roemah.	Menoendjoek orang niat mentjoeri barang dari jang poenja roemah.

9. HAL WATAKNJA DJAGO.

De hanen worden door de Javanen dikwijls gebruikt voor een gevecht tegen elkander „*adoe djago.*”

Dit wreede spel is zelfs algemeen op Java en de harstocht, waarmede een hanengevecht soms gevolgd wordt, geeft aanleiding tot groote weddingschappen op den haan, die vermoedelijk het gevecht zal winnen.

Vooraf in de vorstenlanden Soerakarta en Jogjakarta worden jonge hanen, die volgens de *wataknja djago* geschikt zijn voor het gevecht, uitgekozen en van jongs af voor het gevecht opgeleid. Men vervangt dikwijls de sporen der hanen door kleine mesjes, die kunstmatig aan de pooten gehecht worden en oorzaak zijn, dat het gevecht slechts kort, maar zeer bloedig is.

Zie ons werkje „*Boekoe primbon adoe djago.*”

Thieme & Co. Soerabaja 1885.

De Javanen gelooven niet alleen, dat een haan met goede teekens overwinnaar zal zijn in het gevecht, maar ook dat hij hun voorspoed en geluk kan aanbrengen, waarom een goede haan soms buitengewoon verzorgd en vereerd wordt.

De ondervolgende staat geeft de kleuren der hanen aan en of zij bij een gevecht zullen overwinnen of niet.

Namanja djago.	Roepanja djago.	Baik dan boesoeknja.
1 Blarak madoe.	Tjenger telon, kalapa ngloewak, mata koening kaki gedah idjo, djaloe tjantel, ekor ketel.	Baik djikaloe di adoe taroeng, sering menang dan kasi oentoeng sama jang piara.
2 Poetih moeloes dan semoe item.	Tjenger telon dan tjenger sanggar delima.	Baik, tetapi tida boleh di adoe taroeng, sering ngerdjikenni di takoeti <i>Lelemboet</i> , artinja tjoe-ma boewat piarahan slamet pada jang poenja.
3 Wiring galih.	Tjenger telon, kapala djamboe djeboek, mata koening, kaki item, djaloe boengalan, ekor ketel sisik melik batoe lapa.	Baik, djikaloe di adoe taroeng sering menang, kasi oentoeng dan bikin seneng sama jang piara.
4 Wiring koening.	Tjenger telon, kapala djamboe djeboek, mata koening, kaki lonteng, djaloe item, ekor ketel.	Baik, djikaloe di adoe taroeng sering menang dan bikin seneng sama jang piara.
5 Wiring koening.	Tjenger telon, kapala ketjil, mata merah, kaki koening, ekor moebal poetih.	Djahat, tida tahan sakit (litjih) dan bikin soesah sama jang piara.
6 Blorok mirah.	Tjenger lombo, kapala ketjil mata merah, djaloe koening, ekor moebal.	Djahat, djikaloe di adoe taroeng sering kala dan bikin soesah sama jang piara.
7 Wido tjepaka.	Tjenger telon, mata, kaki dan djaloe koening, ekor ketel, sisik moeloes dan soepit deket (boewat djago, sembarang, baik).	Baik sekali, djikaloe di adoe taroeng sering menang dan berani mati, jang piara slamet dan dapet oentoeng.
8 Blorok.	Tjenger telon, ataoe tjenger wilah, kapala lebar, mata koening, kaki item, djaloe item, sisih moeloes.	Baik djikaloe di adoe taroeng sering menang dan jang poenja dapet oentoeng.
9 Loerik sono.	Tjenger telon, kapala besar, mata koening, kaki lonteng, djaloe renteng, ekor ketel, sisih moeloes.	Baik, djikaloe di adoe taroeng sering menang dan kasi oentoeng dan seneng hati pada jang piara.

10. HAL WATEK DAN TANGGOEHNJA BOEROENG GEMAK.

De *gemak*, een vogel ter grootte van een tortelduif, veel gelijkende op een kleine kip, die nooit het veld verlaat of in de boomen vlucht, wordt gaarne door de Javanen er op nagehouden, het mannelijke geslacht van dezen vogel „*bentje*” om hen met elkander te laten vechten en het wijfje „*gemak*” wegens het eigenaardige geluid, dat zij voortbrengt en dat door de Javanen, beschouwd wordt als een geuite wensch, om den bezitter gelukkig te maken.

De *bentje's* worden door de Javanen onderscheiden in moedige en sterke en die minder geschikt zijn voor het gevecht naar de aanwezige teekens bij deze vogels.

De waarde varieert naar het wel of niet aanwezig zijn van goede teekens ; voor een *bentje* met goede teekens wordt dikwijls een goede prijs betaald.

De goede eigenschappen der *bentje's* worden „*wateknja*” en die der *gemak's* „*tanggoehnja*” genoemd.

De ondervolgende staat geef alleen aan, de goede teekens bij de *bentje's*, die aanduiden, dat zij in een gevecht zullen overwinnen.

HAL WATEKNJA BENTJE.

Tanda jang baik.		Artinja.
1	Djialoe bentje boeloenna ngembang ranggitan, kapala seperti djambe moeda, tjoetjoek pandjang, matanja seperti mata ikan lele, kembern papak jang landoeng, boeloe peganja merasa aloes, singgat jang pandjang, sisik kaki jang kerep, dan ekor jang pandjang.	Wateknja baik sekali, djikaloe di adoe taroeng berani mati, jang piara boleh slamet dengen oentoeng.
2	Djikaloe bentje boeloenna ngembang poeloettan, kapala besar seperti djambe jang toewah, tjoetjoeknja seperti tjoetjoek boeroeng bido, adapan matanja, kembern aloesnja boeloe dan singgatnja ataoe sisiknja kaki.	Wateknja baik, djikaloe di adoe taroeng sering menang dan slamet dengen oentoeng pada jang piara.

In den ondervolgenden staat worden de goede en slechte teekens van de *gemak* opgegeven, waar de Javanen naar kijken, indien zij haar er op na wenschen te houden alleen voor haar geluid.

HAL TANGGOEHNJA GEMAK.

Tanda boeroeng Gemak.		Baik dan boesoeknja.
1	Sisik kaki djikaloe di itoeng gandjil.	Baik, jang piara slamet dengen re-djeki.
2	Sisik kaki djikaloe di itoeng srompot.	Tida baik, jang piara sering dapet soesah.
3	Djikaloe kapala sigar polo.	Tida baik, jang piara sering tida seneng hatinja.

Ook op de herkomst van dezen vogel wordt gelet; de ondervolgende staat geeft de herkomst aan van degenen die het meest gewild zijn.

ASALNJA BENTJE DAN GEMAK.

	Asal dari mana.	Kabaikannja.
1	Desa Kaligoenting (Madioen.)	Baik sekali, koewat dan jang paling baik boewat adoe taroeng.
2	Desa Wotan (Poerwodadi.)	Baik boewat piara dan koewat djoe-ga.
3	Desa Poeloetan (Magetan.)	Baik boewat adoe dan slamet di pi-ara.
4	Desa Selagadja (Magetan.)	Baik dan koewat badan, boewat adoe dan piara slamet.

11. HAL TANGGOEHNJA BOEROENG PERKOETOET.

De *perkoetoet*, een klein tortelduifje, staat bij de Javanen van alle dieren het hoogst in aanzien. Aan de kenteekens van dit diertje wordt door hen onbeperkt geloof gehecht, terwijl de waarde varieert naar de aanwezige gelukkige teekens. Niet zelden wordt in het Soerakartasche en het Jogjakartasche duizend gulden en meer betaald voor een *perkoetoet* met gelukkige teekens en goede afkomst.

Door welgestelde Javanen worden soms *perkoetoet*'s van hooge waarde gekocht, alleen om den adem van die beestjes te kunnen opzuigen. Daartoe houden zij den bek van den *perkoetoet* in den mond en zuigen de lucht, die in dat beestje zit, er uit, zoolang, totdat het dood is. Het bijgeloof, hieraan verbonden, is, dat de *Njawa* of *Soekma*, zijnde de geest en het heilige, dat in zulk een beestje moet zitten, door het opzuigen in het lichaam van den zuiger kan overgaan, zoodat hij gelijk wordt aan den *perkoetoet*.

Zoo heeft men bv. *perkoetoet*'s die zoogenaamd onkwetsbaar zijn en niet doodgeschoten kunnen worden; indien nu iemand gedurende een oorlog ten strijde moet trekken, tracht hij een onkwetsbaren *perkoetoet* te koopen en door het opzuigen van den adem van dat beestje zich onkwetsbaar te maken. De verschillende teekens en kleuren vindt men in den ondervolgenden staat.

	Namanja perkoetoet	Roepanja perkoetoet.	Baik dan boesoeknja.
1	Brahma soeloer.	Boeloe semoe merah.	Tida baik jang piara se-ring sakit.
2	Sri mangempel.	Koekoe djari doewa poetih dan koekoe djempol doewa kanan dan kiri poetih.	Baik boewat orang tani, apa jang tanem kaloe-war, piara kewan slamet, apa maoenja boleh dapet.
3	Brahma leboeh geni.	Boeloe napas.	Tida baik dan boros, jang piara apa jang di pegang lekas abis, dan lain orang bentji sama dia.

Namanja perkoetoet.	Roepanja perkoetoet.	Baik dan boesoeknja.
4 Wishnoe witjitra.	Boeloe semoe item, tjoe-tjoek dengan kakinja djoega.	Baik, djikaloe ada katjilakahan dari lain orang tida bisa dateng dan slamet jang piara.
5 Brahma Kala.	Djari dari kaki jang satoe koekoenja poetih.	Tida baik dan djaoeh redjekinja ataoe peroentoengannja, jang piara dapet banjak soesah.
6 Wishnoe mangenoe.	Boeloe semoe item.	Baik, jang piara slamet dengan banjak redjeki.
7 Brahma kokoep.	Moekanja poetih teroes di boentoetnja.	Tida baik, jang piara siang malem di poedji soepaja kaloewar darahnja.
8 Wishnoe moerti.	Tjoetjoeck, kaki dengan mata item.	Baik, dan kena di bikin sarat jang poenja roemah, pantes boewat Radja poenja piarahan.
9 Sengkala kapipit.	Di lak-lakan ada doewa tanda poetih.	Tida baik, jang piara laki sama bini tida bisa tjotjog.
10 Wishnoe tinoendoeng.	Roepanja keresna gentaning.	Tida baik, apa maoenja tida boleh dapet, ataoe djadinja angel.
11 Koesoema witjitra.	Tjoetjoeck sisik semoe poetih.	Baik, jang piara sembarang maoenja dapet dan dapet peroentoengan.
12 Pandawa midjil.	Ada limablas boeloe dalam boentoetnja.	Baik, jang piara di takoeti orang.
13 Poernama sidi.	Mata merah seperti batoe merah selan.	Baik, jang piara di soekai orang dan orang banjak takoet padanja dari sebab wingit.
14 Mertjoetji.	Mata koening djait.	Baik, mendatengken redjeki, peroentoengan dan jang piara di soekai orang banjak dan toeroet padanja; bininja ataoe temen perampoean bagoes dan manis roepanja.
15 Misti konja.	Badan poetih, sak serandoenja poetih.	Jang paling baik sendiri dan boewat Radja poenja piarahan. Jang piara slamet dan dapet redjeki dengan oentoeng.

Namanja perkoetoet.	Roepanja perkoetoet	Baik dan boesoeknja.
16 Mertjoedjiwa.	Mata koening teroes barotol.	Baik sekali, semoea ka-baikan koempoel djadi satoe dan Radja poenja piarahan.
17 Lemboe roewan.	Boeloe beroemboeng.	Tida baik, jang piara sering sakit sampe amper mati, dan djaoeh peroentoengannja.
18 Sanga Boewana.	Boeloe satoe lembar di geger poetih roepanja.	Tida baik, jang piara sering dapet sakit dan sering mesti pergi djaoeh, hatinja tadjem dan derengkil.
19 Tjendela sabda.	Boeloe poendak poetih.	Baik boewat mikat lain boeroeng sering dapet, dan jang piara dapet soeka hati.
20 Oedjan mas.	Boeloe seperti kaloeng, roepanja semoe koening.	Baik, jang piara sering dapet redjeki, teroes banjak dia poenja peroentoengan, slamet dan seneng hati.
21 Moentjis.	Bangoennja dan badan ketjil.	Baik dan Radja poenja piarahan, jang piara slamet teroes tida koerang apa-apa.
22 Roepa tjahja.	Boeloe kalihatan seperti menjalah apa-apa, roepa kilap dan bagoes seperti tjahja.	Baik sekali, jang piara dapet banjak redjeki, tida koerang peroentoengan di piara dengan soeka hati dan seneng, slamet tida koerang apa-apa.

HAL BOENJI BOEROENG PERKOETOET.

Namanja boenjinja perkoetoet.	Roepanja boenji perkoetoet.	Baik dan boesoeknja.
1 Mineppedong.	Boenji sore.	Baik, dia poedji soepaja jang piara dapet oentoeng, makan dan redjeki, beras ataoe lain-lain djoega sampe semoea.

Namanja boenjinja perkoetoet.	Roepanja boenji perkoetoet.	Baik dan boesoeknja.
2 Doerga ngerik.	Boenji siang dan malem.	Tida baik, jang piara sering berkalai sama bini ataoe anaknja dan membikin djaoeh peroentoe-ngannja.
3 Gedong menga.	Djikaloe kaloewar mata hari, lantas berboenji.	Baik sekali, engetan kasi isih gedong dengan mas dan perak sampe penoeh, dan jang piara slamet.
4 Doerga ngoewoeh.	Berboenji tengah malem.	Tida baik, jang tinggal di roemah dan jang piara ganti berganti sakit, jang poenja roemah hati bingoeng, wajang woejoengan.
5 Widak sana gasta gasti.	Boenji aloes dan terlaloe baik sekali.	Baik, jang piara djikaloe maoe apa-apa lekas dapet, banjak orang seneng padanja dan sanggoep semoea permintahannja.
6 Tjendela sapda.	Boenji keras dan baik soewarannja.	Baik boewat bikin mikat lain boeroeng, lekas dapet, jang poenja slamet, sampe makan, pakejan dan seneng hati.

HAL TINGKAHNJA BOEROENG PERKOETOET.

Namanja tingkahnja perkoetoet.	Roepanja tingkah.	Baik dan boesoeknja.
1 Raraton.	Noesoeh di tanah.	Baik, djikaloe lantas berak, itoe kotor di ambil di bakar, aboenja boleh di bikin obat sembarang sakit, ataoe di bikin djammas ramboet.
2 Makan-makan.	Djikaloe soeka makan batoe merah ketjil-ketjil ataoe lombok rawit motong-motongan.	Baik, itoe boewat djaga sakit dan bisa boenji soewaranja keras.
3 Berbini.	Djikaloe soeka maka telur mateng ataoe roempoet basah.	Artinja soeka berbini ataoe maoe betelor.
4 Sakit.	Djikaloe soeka korek-korek oedjoeng atasnja lobang pantat.	Maoe dapet sakit dan dia minta lombok rawit dan roempoet basa.

HAL ASALNJA BOEROENG PERKOETOET.

Asalnja perkoetoet.	Roepanja perkoetoet.
1 Pedjadjaran.	Woengoe, sawo mateng teroes di mana gentonja dan teroes tlapoekan.
2 Anaknja Djaka mangoe.	Semoe idjo teroes di mana gentonja.
3 Toeban.	Kaki merah teroes di mana gentonja, teroes tlapoekan, djikaloe di lihat seperti emprit gantil.
4 Mataram.	Kaki semoe poetih teroes di mana gentonja, tjoe-tjoek pendek.
5 Padjang.	Kaki semoe biroe teroes gentonja, teroes tlapoekan.
6 Sidadjeng. (Sidajoe).	Kaki poetih semoe biroe teroes di gentonja.
7 Demak.	Kaki merah teroes gentonja, teroes tlapoekan merah moeda.

12. BERTANDA ROEPANJA, BANGOENNJA DAN DEPNJA ROEMAH.

Er is waarschijnlijk geen volk, dat bij den bouw van een huis zooveel bijzonderheden in acht neemt als het Javaansche.

Alvorens een huis te bouwen, worden eerst de soort, de vorm, de hellingen de omgeving alsmede de kleur van den grond van het erf in oogenschouw genomen; komt dit alles overeen met de eischen van het bijgeloof, dan maakt men een begin met den bouw van het huis. Ook hierbij worden weder verschillende bijzonderheden in acht genomen zooals de soort van het huis, de wijze waarop het gebouwd moet worden, alsmede naar welke windstreek het front moet maken, enz.

De verschillende soorten van bouworden duiden soms de bewoners aan. Zoo bestaat er een soort bouworde speciaal voor vorsten of regeerende personen, weder andere voor priesters en een andere goedkoope soort voor den kleinen man.

De wijze, waarop het huis gebouwd wordt, staat natuurlijk in nauw verband met de soort en de grootte daarvan; wat echter het front van het huis betreft, dat wordt nauwkeurig bepaald. Waarschijnlijk schuilt hierin niet zooveel bijgeloof en zullen de op Java waaiende vaste winden daarvan de oorzaak zijn. Immers wanneer een koude Noord-Oosten wind steeds de voordeur inwaait, zal dit voor de bewoners minder aangenaam en zeer dikwijls oorzaak zijn, dat een geheel gezin steeds sukkelte aan verkoudheid, hoofdpijnen en koorts.

De verschillende soorten van huizenbouw alsmede de beteekenis daarvan vindt men in den ondervolgenden staat.

BERTANDA ROEPANJA DAN BANGOENNJA ROEMAH.

Namanja roemah.	Bangoennja roemah.	Baik dan boesoeknja.
1 Sinom.	Iringan dengen kedjenan sama lebarnja.	Baik, slamet dengen redje-ki, roemah orang asal, boewat roemah orang ketjil koerang baik.

Namanja roemah.	Bangoennja roemah.	Baik dan boesoeknja.
2 Limasan.	Roemah pesagi, iringan dengan kedjenan sama lebarnya, tetapi tinggi dan lintjip di atas.	Baik dengan slamet, itoe roemah boewat pandita ataoe wali pantes, boewat orang ketjil koerang baik.
3 Dara gepak.	Iringan doewa pandjang, kedjenan doewa pendek.	Baik dengan oentoeng, jang beroemah tida koerang apa-apa dan slamet.
4 Srotongan.	Iringan doewa tida ada kedjenan, kanan kiri di toetoepejong.	Loemrah, baik djoega, tetapi tida tentoe, sering terpake sama orang tani ataoe orang ketjil.

De beteekenis van de richting, waarin de voordeur front maakt, wordt vermeld in den ondervolgenden staat.

BERTANDA DEPNJA ROEMAH.

Bangoennja roemah.	Depnja.	Baik dan boesoeknja.
1 Pintoe moeka ada di bawah iringan.	Lor.	Panas, jang beroemah sering dapet sakit.
2 Pintoe moeka ada di bawah iringan.	Wetan.	Jang Wetan betoel tida baik, jang beroemah sering kena sakit, jang Kidoel-Wetan boleh.
3 Pintoe moeka ada di bawah iringan.	Kidoel.	Baik, pantes dengan seneng hati.
4 Pintoe moeka ada di bawah iringan.	Koelon.	Baik dengan redjeki, jang beroemah slamet.
5 Pintoe moeka ada di bawah kedjenan.	Lor.	Tida baik, jang poenja roemah sering mengaleh ataoe djoewal roemahnja.
6 Pintoe moeka ada di bawah kedjenan.	Wetan.	Djahat, jang beroemah sering sakit ataoe ada kematihan di roemah.
7 Pintoe moeka ada di bawah kedjenan.	Kidoel.	Tida baik, jang beroemah pandjang pikirannya dan sering geger sama temennja.
8 Pintoe moeka ada di bawah kedjenan.	Koelon.	Tida baik, jang beroemah sering merasa tida enak di roemah dan soeka mengaleh.

	Bangoennja roemah.	Depnja.	Baik dan boesoeknja.
9	Pintoe roemah serotongan ada di bawah toetoepep kejong.	Lor.	Tida baik, jang beroemah sering ada engetan tida baik.
10	Pintoe roemah serotongan ada di bawah toetoepep kejong.	Wetan.	Tida baik, jang beroemah sering berdjalan djahat ataoe dapet sakit.
11	Pintoe roemah serotongan ada di bawah toetoepep kejong.	Kidoel.	Tida baik, jang beroemah salamanja merasa tida enak badannja.
12	Pintoe roemah serotongan ada di bawah toetoepep kejong.	Koelon.	Tida baik, jang beroemah soeka mengaleh ataoe mendjoewal roemahnja.

13. BERTANDA BANGOENNJA DENGAN WARNANJA PEKARANGAN DAN TEGALAN.

Het eerste, waar de Javanen naar kijken, indien zij een erf of grond wenschen te koopen is de vorm en de kleur van den grond, van het erf of van de tegalan.

De vorm van het erf heeft niet alleen een beteekenis, doch ook verschillende namen, terwijl de kleur zoowel als de vorm van den grond goede of slechte beteekenissen heeft.

Naar gelang van de goede of slechte eigenschappen van den vorm van het erf en de kleur van den grond heeft het daarop staande huis meer of mindere waarde.

De eigenschappen van de verschillende vormen van den grond vindt men in de ondervolgende staten, benevens de middelen, die men kan aanwenden, om onheilen te voorkomen, indien men een erf bewoont, dat niet gelijk is, of waarvoor of waarachter een berg is gelegen, dan wel het geheel of gedeeltelijk omringd is door water.

	Namanja pekarangan.	Bangoennja pekarangan.	Baik dan boesoeknja de- ngen oendjoekken sarat toelak boesoeknja.
1	Baja sangar.	Miring mengetan.	Djahat, boewat toelak dja- hatnja tanem garem di- tengah djalan di moeka roemahnja.
2	Poerbahadi.	Miring mengidoel.	Djahat, boewat toelak dja- hatnja makan tanah se- dikit, lantas kasi sede- kah ajam wiring koe- ning di tempat irik, do- nganja „toelak bilahi”.

Nama pekarangan.	Bangoennja pekarangan.	Baik dan boesoeknja dengan oendjoekken sarat toelak boesoeknja.
3 Teboe kaloewar.	Miring mengoelon.	Baik, boewat slamet teroes, tanem waloh ada di kanan dan kirinja pintoe roemah blakang.
4 Telaga ngajoedo.	Miring mengalor.	Baik, boewat slamet teroes, tanem kinggatjet moekanja roemah dan di kanan dan kirinja pintoe.
5 Prama boeka koema.	Geneng tengahnja.	Baik, boewat slamet teroes, tanem satoe ajam dengan telornja di moeka roemah.
6 Pagemas.	Kanan dan kirinja di ideri aer.	Djahat, boewat toelak djahatnja, tanem di moeka roemahnja doewa bidji poehoen woeni ketjoet.
7 Simbar.	Djikaloe di moekanja pekarangan ada goenoeng.	Baik, boewat slamet teroes, kasi lepas doewa bebek jang poetih, lelaki dan perampoean.
8 Soekma.	Djikaloe di blakangnja pekarangan ada goenoeng.	Baik, boewat slamet teroes, tanem pisang toempang toedjoeh kali kailain tempat.
9 Simbar kaja.	Djikaloe pekarangan kenderem di aer.	Djahat, boewat toelak djahatnja, tanem poehoen randoe madjoepat.

BERTANDA BANGOENNJA TEGALAN.

Bangoennja tegalan.	Baik dan djahatnja
1 Tinggi Koelon, pendek Wetan.	Baik, jang poenja tanah dapet rahmat dari jang Maha Koewasa.
2 Tinggi Wetan, pendek Koelon.	Djahat terlaloe, jang poenja tanah dan temennja sakit sadja.
3 Miring mengalor.	Baik, dan loemintoe, jang poenja tanah dapet redjeki dan bisa toeroen sama anaknja.
4 Miring mengoelon.	Baik, jang poenja tanah boleh dapet slamet.

Bangoennja tegalan.	Baik dan djahatnja.
5 Miring mengidoel.	Djahat, jang poenja tanah dan temen- nja roemah sering sakit.
6 Miring mengetan.	Djahat, jang poenja tanah dan temen- nja sering sakit dan sering ada tji- lakahan jang ketjil-ketjil.
7 Rata ampat perkara.	Tida ada kadjahatan tida ada kabaikan; djikaloe jang poenja tanah hidoep baik dapat kabaikan; djikaloe djalan djahat dapat kadjahatan.
8 Tinggi Lor, pendek Kidoel.	Baik, jang poenja tanah dan temen- nja slamet dan djaoeh penjakit.
9 Tinggi Kidoel, pendek Lor.	Djahat, panas pendapetannja, jang poe- nja tanah dengan temennja sering sakit.
10 Geneng di tengahnja.	Baik, jang poenja tanah dan temennja slamet dan tida koerang apa-apa.
11 Kanan dan kiri tanahnja di ideri aer.	Djahat, jang poenja tanah dan temen- nja sering sakit.
12 Djikaloe tanah karendem aer.	Djahat sekali, jang poenja tanah dan te- mennja salamanja sakit sadja dan se- ring ada tjilakahan ketjil-ketjil ataoe sering ada kematihan dalem roemah.
13 Di moeka tanah ada goenoeng.	Baik, jang poenja tanah dengan temen- nja boleh slamet.
14 Djikaloe di blakang tanah ada goenoeng.	Baik, jang poenja tanah dengan temen- nja salamanja dan merasa badan enak.
15 Djikaloe watesnja tanah ada kali.	Baik, jang poenja tanah dapat redjeki dan bersama temennja boleh slamet.
16 Djikaloe watesnja tanah ada oetan.	Djikaloe oetan besar, jang poenja tanah dapat oentoeng; djikaloe oetan ketjil dan djarang jang poenja tanah se- ring dapat soesah.

De ondervolgende staat wijst aan, wat men van de verschillende soorten van grond te wachten heeft.

BERTANDA WARNANJA TANAH.

Warnanja tanah.	Baik dan djahatnja.
1 Poetih dan rasanja manis, baoenja wangi.	Baik, jang poenja tanah tida koerang apa-apa.
2 Merah dan rasanja manis, baoenja enak dan aroem.	Djahat, tida boleh di tampati.

Warnanja tanah.	Baik dan boesoeknja.
3 Idjo baoenja batjin.	Djahat, tida boleh di tampati, jang poenja tanah tida boleh slamet.
4 Item baoenja manis.	Djahat, tida boleh di tampati.
5 Koening tida ada rasanja.	Djahat, tida boleh di tampati.
6 Roepanja seperti aboe.	Djikaloe tinggi djahat, panas pendapetannja. Djikaloe rata ampat perkara baik dan boleh slamet.
7 Tjampoer padas.	Baik, jang poenja tanah boleh slamet.
8 Tjampoer batoe.	Djahat, jang poenja tanah tida boleh slamet.
9 Tjampoer pasir aloes.	Baik, jang poenja tanah dapet slamet.

B. VOORTEEKENS, DIE MEN HECHT AAN
HET HOOREN, HET ZIEN, HET GEVOELEN EN
HET DROOMEN VAN IETS BIJZONDERS,
ALS EEN TE VERWACHTEN
GELUK OF ONGELUK.

1. HET NGALOEP.

Als een gevolg van hun dikwijls kinderlijk bijgeloof, hechten de Javanen ook waarde aan allerlei geluiden, vooral aan de klagende en akelige, die door mensch of dier soms worden voortgebracht. Dit voortbrengen van zonderlinge of vreemde geluiden, dat „*ngaloep*” of „*ngalap*” wordt genoemd, is voor hen dikwerf het voortteeken of de voorbode van eene of andere bijzondere gebeurtenis, die naar gelang van bijkomende omstandigheden geluk of ongeluk, vreugde of verdriet enz. aanbrengt of voorspelt.

De menschen-*ngaloep*, beschrijft de Javaan als volgt: krullend haar (*brintik*), achteruitstekende billen (*bokong njentik*), die bij het loopen erg bewegen, roode oogen (*mata merah*), opgewipte neus (*songol langit*), met een trippelgang (*ngetiplik*), soms klein en misvormd (*badan ketjil dan bantjeng*), soms ook alleen met bovengemelde kenteekeus.

Deze soort menschen zitten dikwijls te huilen met een akelig geluid of kramen allerlei nonsens uit, zooals verwenschingen soms in dichterlijke taal, soms maken zij gegronde aanmerkingen op karakter, houding of kleeding van andere menschen enz.

De Javanen lachen wel eens om dergelijke menschen, doch gewoonlijk is dat niet gemeend, daar zij hen erg vreezen als de voorboden van eene of andere ongelukkige gebeurtenis, indien zij hen toevallig ontmoeten.

Onder de dieren vindt men het *ngaloep* bij buffels, koeien, stieren, schapen, geiten en hoenders, doch voornamelijk (en hieraan hechten de Javanen veel waarde) bij honden, de *boeroeng prendjak*, de *boeroeng dandang* en de *boeroeng gagak*, die wij afzonderlijk zullen beschrijven.

De buffel, koe en stier doen een klagend geloei hooren, de schapen en geiten een angstig geblaat, de kippen een akelig en angstig gekraai en gekakel op onbepaalde tijden en soms niet langer dan een of twee dagen, terwijl het *ngaloep* van den hond, den *boeroeng prendjak*, den *boeroeng dandang* en den *boeroeng gagak* gehoord wordt op een en hetzelfde tijdstip (*waktoe*) van den dag, gedurende eenige dagen achtereen.

Als *ngaloep* van den haan wordt beschouwd het angstig gekraai in den naä-vond, terwijl in den vooravond het eentonig geluid van den *boeraeng kolik*, den *boeroeng daradasih*, den *boeroeng serakmajid*, den *boeroeng koewek*, den *boeroeng beloek* en den *boeroeng dares*, wanneer zij op het erf van iemand zich ophouden, als *ngaloep* beschouwd wordt.

De Javanen verklaren het *ngaloep* als een door het dier geuite verwensching op het oogenblik, dat het door een kwaden geest bezielt is, daarom beteekent het *ngaloep* zelden iets goeds.

Krijgt een der huisdieren eigenschappen van het *ngaloep*, dan wordt het gewoonlijk dadelijk gedood, om den kwaden geest te noodzaken, dadelijk het lichaam te verlaten; de menschen echter die *ngaloep* zijn, worden dikwijls er op nagehouden door vorsten, op wie het *ngaloep* volgens het geloof van de Javanen geen slechten invloed heeft.

2. HAL BAOENGNJA ANDJING.

De Javanen beschouwen het anstig gehuil van den hond als een voorteeken van een te verwachten geluk of ongeluk, afhangende van het oogenblik van den dag, waarop de hond zijn gehuil doet hooren.

In den ondervolgenden staat is die beteekenis op de verschillende oogenblikken van den dag en den nacht aangegeven.

Waktoenja baoeng andjing.				Artinja.
SIANG.				
1	Djam 6	sampe	djam 8	Maoe dapet oentoeng oewang, dari lakoenja dagangan.
2	" 8	"	" 10	Maoe dapet soerat ataoe kabar dari lain negeri.
3	" 10	"	" 12	Maoe makan bersama-sama sanak soedara dateng.
4	" 12	"	" 2	Maoe ilang oewang dan berpisah dari anak bini.
5	" 2	"	" 4	Maoe geger dalem roemah sampe djadi soesah hati.
6	" 4	"	" 6	Maoe dapet pangkat ataoe oentoeng oewang.
MALEM.				
7	Djam 6	sampe	djam 8	Maoe omong-omong sampe berkalai.
8	" 8	"	" 10	Maoe dapet perkara dari omong sama orang.
9	" 10	"	" 12	Maoe geger dari salanja satoe orang perampoean poenja perkara.
10	" 12	"	" 2	Maoe soesah hati, dari sebab dapet perkara.
11	" 2	"	" 4	Maoe dapet oentoeng oewang, dari lakoenja barang dagangan.
12	" 4	"	" 6	Maoe dapet pikiriran dari oentoeng oewang.

3. HAL SASMITANJA BOEROENG DANDANG.

De kraai (*boeroeng dandang*) staat bij de Javanen in een slechten reuk, waarschijnlijk wel om haar Europeesche afkomst of wel door haar diefachtigen aard en zwarte kleur. Desniettemin zijn de Javanen voor haar erg bang en hechten aan haar angstig gekraai gedurende het vliegen of zitten nabij het huis, beteekenissen, waarvan eenige overeenkomen met hetgeen men daarvan in Europa zegt of gelooft, zooals in den ondervolgenden staat is op te merken.

Tampatnja boenji boeroeng dandang.		Artinja berboenji.
1	Boenji keras dan terbang dari Lor ka Lor-Wetan roemahnja.	Maoe ada tamoe ngoelama dateng, jang maoe memberi pengertihan baik, boewat jang poenja roemah.
2	Boenji aneh di Kidoel-Wetan roemahnja.	Jang poenja roemah maoe dapet soesah hati.
3	Boenji aneh di Kidoel-Koelon roemahnja.	Maoe ada penjakit dateng, dan maoe kasi enget sama jang poenja roemah, soepaja djaga.
4	Boenji aneh di atas tengahnja roemah.	Jang poenja roemah maoe dapet maloe.
5	Boenji aneh di Lor-Wetan roemahnja.	Jang poenja roemah maoe dapet seneng hati dari anak ataoe tjoetjoenja.
6	Terbang di atas orang berdjalan, oeroet djalan itoe.	Menoendjoekken orangnja jang berdjalan maoe dapet tjilaka.
7	Terbang di atas orang berdjalan, oeroet djalan dan boenji keras	Menoendjoekken orang jang berdjalan soeda deket dia poenja tjilaka.
8	Djikaloe banjak boeroeng dandang koempoel di pekarangan.	Menoendjoekken jang poenja roemah maoe terima kabar jang tida baik dan maoe dapet soesah.
9	Djikaloe banjak boeroeng dandang koempoel di tegal dan terbang wirawiri dan berboenji keras tida pantes.	Menoendjoekken desa maoe dapet soesah ataoe katjilakahan.

4. HAL SASMITANJA BOEROENG GAGAK.

Evenals de Javanen aan het geluid van de kraai waarde toekennen, hechten zij beteekenis aan het gekras van de kouw „*boeroeng gagak*“ als een aankondiging, voor een te verwachten geluk of ongeluk; echter niet, als zij vliegt, zooals bij de kraai, doch allen, wanneer zij nabij het huis in een boom haar gekras op verschillende oogenblikken van den dag laat hooren, zooals de ondervolgende staat aangeeft.

Waktoenja boenji boeroeng gagak.				Artinja.
SIANG.				
1	Djam 6	sampe	djam 8	Maoe ada tamoe dari djaoeh dateng dan soedah deket.
2	" 8	"	" 10	Maoe terima kabar, jang mendjadiken seneng dan soeka hati.
3	" 10	"	" 12	Maoe dapet sakit, ataoe maoe dapet soesah.
4	" 12	"	" 2	Maoe ilang binatang, jang di piara.
5	" 2	"	" 4	Maoe dapet kabar baik, jang mendjadiken soeka hati.
6	" 4	"	" 6	Maoe riboet dalem roemah.

Waktoenja boenji boeroeng gagak.					Artinja.
MALEM.					
7	Djam 6	sampe	djam 8	8	Maoe dapet oewang ataoe barang.
8	" 8	"	"	10	Maoe geger dari salahnja orang omong.
9	" 10	"	"	12	Maoe ada sanak soedara dateng dari djaoeh.
10	" 12	"	"	2	Maoe dapet seneng hati, dari menang dalem satoe perkara.
11	" 2	"	"	4	Maoe geger sama temennja roemah.
12	" 4	"	"	6	Maoe dapet oentoeng oewang dari satoe perkara jang terang.

5. HAL SASMITANJA BOEROENG PRENDJAK.

De Javanen hechten beteekenis aan het eentonig gefluit van den *boeroeng prendjak*. Naar de richting ten opzichte van het huis, waarin deze vogel zijn gefluit doet hooren, wordt het goede of het kwade daarvan uitgelegd als een waarschuwing, voor een te verwachten geluk of ongeluk.

Om die reden is deze vogel erg gevreesd en zal een Javaan hem nooit kwaad doen, nooit vangen, of hem voor zijn plezier er op na houden.

Hij laat bij voorkeur steeds des morgens of in den namiddag zijn gefluit hooren.

De ondervolgende staat geeft de beteekenis aan van het gefluit van den *boeroeng prendjak* in de verschillende windstreken ten opzichte van het huis.

Tampatnja boenji boeroeng prendjak.		Artinja.
1	Boenji Lor roemahnja.	Maoe ada goeroe dateng, boewat kasi mengerti apa-apa, ataoe maoe ada orang dateng kasi enget apa-apa.
2	Boenji Wetan roemahnja.	Maoe berkalai sama orang, ataoe maoe dapet tjilaka.
3	Boenji Kidoel roemahnja.	Maoe ada tamoe dateng, jang ada maoenja baik.
4	Boenji Koelon roemahnja.	Maoe ada tamoe dateng, jang ada maoenja tida baik dan niat berkalai.
5	Podjok Lor pajon roemahnja.	Maoe ada loerah dateng dalem jang poenja roemah.
6	Podjok Wetan pajon roemahnja.	Maoe ada tjilakahan dateng dalem jang poenja roemah.
7	Podjok Kidoel pajon roemahnja.	Maoe terima tamoe, orang jang ada pangkat.
8	Podjok Koelon pajon roemahnja.	Maoe ada penjakit dateng dalem jang poenja roemah.
9	Tepoeter roemah sampe abis.	Maoe dapet oentoeng dan terima oewang kalal.

Tampatnja boenji boeroeng prendjak.		Artinja.
10	Doewa boeroeng prendjak boenji ada di Kidoel roemah dan lama tinggal di sitoe.	Maoe ada tamoe prijai dateng, jang bawa banjak panakawan.
11	Doedoek di atas pajon dapoer.	Maoe ada tebakaran roemah, dari salahnja temen roemah.
12	Doedoek di atas pajon gadogan.	Maoe dapet perkara, dari sebab jang poenja roemah berkalai sama satoe orang.

6. HAL WADJA BERBOENJI.

Ook de geluiden door Javanen waargenomen van voorwerpen, die anders geen geluid voortbrengen, zooals van ijzer, staal of hout, dat door vuur of door de Zon verhit is en later afkoelende soms een krakend of klinkend geluid doet hooren, worden door hen toegeschreven aan de werking van bovennatuurlijke machten en beschouwd als voortteekens van een voor den waarnemer te verwachten geluk of ongeluk.

Vooraf heeft dit bijgeloof betrekking op ijzeren of stalen kookgereedschappen of andere voorwerpen van huiselijk gebruik, die gebruikt wordende bij afkoeling soms geluiden voortbrengen, door inkrimping van het ijzer.

Ook hier hangt het alweder af van het oogenblik van den dag of den nacht waarop de waarnemer het geluid hoort, of het een te verwachten geluk of onluk voorspelt, zooals blijkt uit den ondervolgenden staat.

Waktoenja wadja berboenji.		Artinja.
SIANG.		
1	Djam 6 sampe djam 8	Maoe ada orang dateng, maoe djoewal sawa jang baik dengen aer idoep, dan djikaloe di tanemi, dapet peroentoengan.
2	" 8 " " 10	Maoe dapet oentoeng, dari berdagang ataoe dari main.
3	" 10 " " 12	Maoe telepas dari satoe perkara, tida kena hoe-koem dari perteloengannja orang.
4	" 12 " " 2	Maoe kasi bertaoe ati-ati, djaga roemah, sebab ada orang djahat deket, maoe bikin tjilaka bakar roemah.
5	" 2 " " 4	Maoe ada orang dateng, berdami djalan djaoeh dan toendjoek satoe pakerdjahan jang boleh dapet oentoeng.
6	" 4 " " 6	Maoe ada orang dateng, maoe berdami berdjalan djaoeh boewat tjari pakerdjahan.

Waktoe wadja berboenji.				Artinja.
M A L E M.				
7	Djam 6	sampe	djam 8	Maoe ada orang dateng, panggil makan dengan berdami dari perkara mengatoer pakerdjahan.
8	" 8	"	" 10	Maoe dapet perkara, jang bikin bingoeng hati dengan ilang oewang.
9	" 10	"	" 12	Maoe kasi bertaoe binatang ataoe barang jang ilang slamet tida kapotong dan dapet kombali apa ilangaja.
10	" 12	"	" 2	Maoe terima barang djahat, ataoe dapet perkara jang tida patoet.
11	" 2	"	" 4	Maoe kasi bertaoe satoe orang jang dalem roemah maoe naik pangkat, dari perteloengan satoe orang pangkat besar.
12	" 4	"	" 6	Maoe dapet halangan di pintoe roemah.

7. HAL LIHAT API.

De Javanen kennen aan het vuur een bovennatuurlijke macht toe en beschouwen het onverwachts zien van een vuur als een voorteeken, van een te verwachten geluk of ongeluk.

Bij brand in de onmiddellijke nabijheid nemen zij het oogenblik van den dag of den nacht in aanmerking, om te weten, of het vuur ook het naaste huis zal aantasten. Ook trachten zij het vuur, dat zij als een bezielde wezen vreezen, bang te maken, door een ontbloote kris of lans te houden in de richting, van waar het komt, of door het uitspreken van formulieren, zijn voortgang te stuiten.

De beteekenis van het onverwachts zien van een vuur op de verschillende oogenblikken van den dag of den nacht, vindt men in den ondervolgenden staat.

Waktoenja lihat api.				Artinja.
S I A N G.				
1	Djam 6	sampe	djam 8	Maoe dapet soesah hati, sebab anak ataoe diri sendiri maoe dapet sakit.
2	" 8	"	" 10	Maoe katemoe satoe sobat lama dan dapet seneng hati.
3	" 10	"	" 12	Maoe kena perkara, ataoe ada api berbakar bikin tjilaka.
4	" 12	"	" 2	Maoe dapet oewang peroentoengan dari barang djoe-wal ataoe dari dagangan.
5	" 2	"	" 4	Maoe dapet oentoeng dari pemblihan barang dagangan ataoe lain-lain.
6	" 4	"	" 6	Maoe ada orang djail dateng dan maoe geger.

Waktoenja lihat api.					Artinja.
	MALEM.				
7	Djam 6	sampe	djam 8		Maoe dapet soesah hati, tjampoer orang lain poenja perkara, sampe djadi pandjang.
8	" 8	"	" 10		Maoe dapet sakit sampe pajah dan soesah hati.
9	" 10	"	" 12		Maoe ada satoe orang perampoean dateng, jang hati menesel, bimbang pikiran orang di loewar.
10	" 12	"	" 2		Maoe ada satoe orang perampoean, jang tinggal dalem roemah, djalan djahat.
11	" 2	"	" 4		Maoe dapet oewang, pakejan dengan slamet sampe seneng hati.
12	" 4	"	" 6		Maoe dapet oentoeng dari main, dari dagangan ataoe dari pakerdjahan.

8. HAL BINATANG OETAN MASOEK DALEM ROEMAH.

De Javanen hechten beteekenis aan het onverwachts in huis komen van sommige dieren, die in bosschen leven en nimmer een huis binnentreden, zoodat dit alleen aan het toeval of aan het verdwaald raken van het beest moet worden toegeschreven. Wanneer die dieren in huis komen, veronderstellen de Javanen, dat zij door een onzichtbare hand geleid worden, om door hun verschijning den mensch te waarschuwen, voor een te verwachten geluk of ongeluk. De onder volgende staat geeft de beteekenis daarvan aan

Namanja binatang oetan.		Artinja djikaloe masoek dalem roemah.
1	Kidang.	Jang poenja roemah maoe dapet pakerdjahan dari orang pangkat besar.
2	Kantjil.	Jang poenja roemah maoe dapet sakit ngeloe.
3	Oeler jang tida mandi.	Jang poenja roemah maoe dapet boedak orang perampoean.
4	Tawon kapala.	Djikaloe tawon bikin roemah dalem roemah ataoe di lotengnja, jang poenja roemah bisa djadi goeroe dan kaja.
5	Monjet.	Jang poenja roemah maoe dapet oentoeng.
6	Babi oetan.	Djikaloe jang poenja roemah ada taneman, itoe taneman tida bisa djadi.
7	Oeler welang dan oeler weling.	Jang poenja roemah maoe dapet tjilaka besar, maoe ada kematihan dalem roemah, ataoe jang poenja roemah lekas mengaleh dari itoe tempat.

9. HAL TIMBOELAN DALEM ROEMAH.

Aan het in één nacht uitschieten in een Javaansch huis van gras, paddestoelen, pitten van vruchten of zaad van groenten, wordt voor den bewoner de beteekenis gehecht van een aankondiging, van een te verwachten geluk of ongeluk. Hoe kinderlijk dit bijgeloof ook is, de Javanen hechten er zeer aan en men ziet niet zelden een uitgeschoten pitje verzorgen, totdat een boom door het dak zijn uitweg zoekt, alleen om het geluk, dat daaraan verbonden is, niet te verliezen.

In den ondervolgenden staat vindt men een en ander daarvan vermeld.

Namanja timboelan.		Artinja djikaloe timboel dalem roemah.
1	Roempoet.	Jang poenja roemah maoe bertjere dari bininja, ataoe masih djaoeh kawinnja.
2	Djamoer.	Jang poenja roemah maoe dapet per-oentoengan.
3	Toemboehan bidji djanganan.	Jang poenja roemah maoe dapet oewang, tetapi lekas ilang lagi.
4	Toemboehan bidji poehoen-poehoen jang berboewah.	Jang poenja roemah lama-lama dapet oentoeng jang banjak.

10. HAL BOEROENG ATAUE TAWON BERENTI DI ATAS ROEMAH.

Wanneer een vogel of een koningsbij op een huis neerstrijkt, om uit te rusten, kennen de Javanen daaraan voor den bewoner van het huis de beteekenis toe, van een te verwachten geluk of ongeluk. Vooral wanneer een koningsbij op een huis gaat zitten, om zich daar te vestigen, wordt niet zelden de dubbele waarde en meer voor dat huis geboden, niet voor de winst, die eventueel de honig zal opbrengen, maar voor den te verwachten voorspoed en het geluk voor den bewoner, dat men veronderstelt, dat in dit geval niet kan uitblijven.

Het een en ander hierover vindt men in den ondervolgenden staat.

Namanja binatang.		Artinja djikaloe berenti di atas roemah.
1	Boeroeng deroek ataoe boeroeng derkoekoe.	Jang poenja roemah maoe dapet soesah.
2	Boeroeng djalak.	Jang poenja roemah boleh djadi prijai ataoe maoe dapet oentoeng.
3	Boeroeng prendjak.	Jang poenja roemah maoe dapet tjilaka besar, ataoe maoe ada kematihan dalem roemah.
4	Tawon kapala.	Djikaloe berinti sabentar sadja di atas pajon, menoendjoekken jang poenja roemah maoe dapet kapinteran ataoe kahormatan, djikaloe bikin roemah di atas pajon, menoendjoekken orang lain per-tjaja moeloetnja, jang poenja roemah dan dapet banjak oentoen.

11. HAL BINATANG OETAN MASOEK DALEM PEKARANGAN.

Het verdwaald raken van een wild dier, dat gewoonlijk in een bosch leeft, en het zoeken van een schuilplaats op iemands erfs, wordt door de Javanen uitgelegd als de voorbode voor den bewoner, van een te verwachten geluk of ongeluk.

Is het een verscheurend dier of wild varken, dan wordt dit niet alleen als een groot ongeluk beschouwd voor den persoon, bij wien het een schuilplaats zocht, doch ook voor de geheele *desa*, waarom die dieren altijd met vereenigde krachten van alle weerbare mannen der *desa* worden afgemaakt.

In den ondervolgenden staat vindt men de beteekenis daarvan vermeld.

Namanja binatang.	Artinja djikaloe masoek dalem pekarangan.
1 Oeler welang ataoe oeler weling.	Jang poenja pekarangan maoe mengaleh lain negeri, ataoe maoe ada kematihan dalem roemah.
2 Andjing adjag.	Menoendjoekken desa maoe djadi negeri besar.
3 Kidang.	Jang poenja pekarangan maoe dapet pakerdjahan sama prijai pangkat besar.
4 Kantjil.	Jang poenja pekarangan maoe dapet poesing kapala.
5 Tawon kapala.	Djikaloe bikin roemah dalem pager, dalem taneman ataoe dalem pekarangan, jang poenja pekarangan maoe djadi kaja.
6 Monjet.	Jang poenja pekarangan maoe dapet oentoeng.
7 Boedeng.	Jang poenja pekarangan maoe dapet redjeki dan kakajahan.
8 Matjan.	Jang poenja pekarangan sama antero desa maoe dapet soesah.
9 Babi oetan (tjeleng).	Taneman dari jang poenja pekarangan tida kaloewar betoel.
10 Naga (oeler sawah jang besar).	Jang poenja pekarangan maoe dapet banjak slamet dengen redjeki dan apa maoenja dapet.
11 Oeler besar bertelor dalem pekarangan.	Jang poenja pekarangan maoe di soekai sama prijai pangkat besar, dan menoenjoekken kakajahan dan redjeki.

12. ARTINJA ROEPANJA, BANGOENNJA DAN WARNANJA MENDOENG.

Evenals de zeelieden in Europa zien ook de Javanen naar de soort, de gedaante en de kleur der wolken, om daarnaar de verandering van het weer te kunnen beoordeelen.

Vele *djoeragan's* van kleine schepen vertrouwen daarop zoo zeer, dat zij na raadpleging van sommige wolken gerust in zee steken, overtuigd dat hun ondervinding niet zal falen.

Deze *petangan* is dan ook vooral op kustplaatsen veel in gebruik en staat bij zeelieden in hoog aanzien.

Roepanja, bangoennja dan warnanja mendoeng.	Artinja djikaloe kalihatan.
1 Djikaloe pagi-pagi ada pedoet.	Siangnja maoe ada panas keras dan terang.
2 Djikaloe ada mendoeng tipis, jang gampang di bawa angin.	Maoe ada terang tida ada oedjan.
3 Djikaloe mendoeng di bawah kalihatan merah moeda.	Maoe dapet oedjan dan angin dateng.
4 Djikaloe ada banjak mendoeng kalihatan roepa bi-roe, ataoe seperti nila, ataoe roepa biroe moeda, ataoe seperti nila di tjampoeri aer.	Maoe dapet oedjan jang lama djatohnja.
5 Djikaloe pagi ada mendoeng kalihatan terlaloe merah.	Maoe ganti roepanja jang saben hari, dan maoe dapet oedjan.
6 Djikaloe kalihatan mendoeng poetih, roepanja seperti soesoe.	Maoe ada angin dengan oedjan dateng, ganti-berganti.
7 Djikaloe siang panas keras tida ada angin dan matahari ketoetoe dengan mendoeng roepanja seperti aboe.	Sore maoe dapet oedjan keras.
8 Djikaloe siang panas keras tida ada angin dan matahari ketoetoe dengan mendoeng sendiri-sendiri, roepanja seperti aboe toewa dengan item sedikit, dan ka bawah itoe mendoeng ada kapala poetih, bangoennja seperti goenoeng-goenoeng.	Maoe gloedoek dengan oedjan keras.
9 Djikaloe panas keras tida ada angin, tetapi di atas ada mendoeng berdjalan pergi ka doewa tempat, kanan dan kirinja, seperti mapak.	Maoe ada sumber glap dengan gloedoek keras.
10 Djikaloe orang berdiri, balik moeka ka mendoeng dateng, lantas merasa ada angin dingin berdjalan, dateng dari sebelah kirinja badan.	Maoe ada oedjan dateng.
11 Djikaloe orang berdiri balik moeka ka mendoeng dateng, lantas merasa ada angin dingin berdjalan, dateng dari sebelah kanannja badan.	Soeda djatoh oedjan ka lain tempat.
12 Djikaloe siang ada mendoeng kalihatan merah.	Maoe ada angin keras dateng.
13 Djikaloe pagi-pagi ada mendoeng, oedjoengnja kalihatan merah.	Sore maoe ada oedjan dengan angin dateng.
14 Djikaloe sore temponja matahari toeroen, kalihatan di moeka matahari ada mendoeng merah.	Besoe siang maoe terang dengan kering, tida ada oedjan.
15 Djikaloe ada mendoeng dateng dari Kidoel-Koelon.	Maoe terang dengan tida ada oedjan.
16 Djikaloe ada mendoeng dateng dari Lor-Koelon.	Maoe terang dengan tida ada oedjan.

	Roepanja, bangoennja dan warnanja mendoeng.	Artinja djikaloe kalihatan.
17	Djikaloe ada mendoeng berdjalan, dateng dari Kidoel-Wetan dan djalan keras.	Maoe dapet oedjan.
18	Djikaloe ada mendoeng dateng dari Lor-Wetan dan berdjalan keras.	Maoe dapet oedjan dingin.
19	Djikaloe ada mendoeng dateng dari Kidoel-Wetan, bangoennja besar dan aneh.	Oedjan maoe lekas dateng dan bawa angin keras.
20	Djikaloe ada mendoeng dateng dari Lor-Wetan, bangoennja besar dan aneh dan berdjalan pelan.	Maoe lama oedjan dengan angin.
21	Djikaloe ada mendoeng dateng dari Lor-Wetan, bangoennja besar dan aneh dan berdjalan keras.	Oedjan maoe lekas dateng dengan bawa hawanja dingin.

13. ARTINJA SAMBER GELAP DAN TEDJO DI ATAS ROEMAH.

Het zoude ons verwonderen, indien de Javanen, die aan alles, wat zij bijzonders zien, een beteekenis hechten, geen waarde zouden toekennen aan den bliksem of aan de verschijning van een regenboog.

Meestal beschouwen zij ook deze natuurverschijnselen als voortteekens, van een te verwachten geluk of ongeluk, zooals uit den ondervolgenden staat blijkt.

	Tampatnja samber gelap dan tedjo.	Artinja.
1	Samber gelap di atas roemahnja.	Djikaloe kena roemah, ataoe djalan di atas roemah betoel, artinja jang poenja roemah boleh djadi prijai pangkat besar; djikaloe kena orangnja di roemah ataoe di loewar, menoendjoekken tjilaka besar.
2	Tedjo notok podjoknja roemah.	Desa maoe soewoeng.
3	Tedjo notok masdjid.	Maoe ada kematihan dalem desa.
4	Tedjo berdiri.	Prijai pangkat besar maoe naik pangkat.
5	Tedjo tidoer.	Maoe ada prijai pangkat besar meninggal doenia.

14. ARTINJA BINTANG KEMOEKOES.

De verschijning van een staartster beschouwen de Javanen als een voorbode van een te verwachten groote gebeurtenis, die betrekking heeft op het land en de bewoners, zooals binnenlandsche onlusten, oorlog, hongersnood, epidemie, enz. dan wel op vorsten, die spoedig zullen sterven, in moeielijkheden zullen geraken of van den troon zullen gestooten worden.

Volgens de overleveringen kwam dit meestal uit en wel binnen het jaar der verschijning, waarom de Javanen de verschijning van een staartster erg vreezen.

De ondervolgende *petangan* is uit den tijd van het zelfbestuur der vorsten op Java en geeft aan, wat er vermoedelijk zoude gebeurd zijn, indien er toen een staartster verschenen was.

Tampatnja bintang koemoekoes.	Artinja.
1 Wetan.	Ada Ratoe soesah, boepati bingoeng hati; orang desa roesak rame, banjak oedjan, beras dan padi moerah, dinar (oewang mas) mahal, orang desa banjak soesah.
2 Kidoel-Wetan.	Maoe ada Radja dateng di desa, orang desa banjak mengaleh dari tempat, oedjan mahal, boewah-boewah sama djatoh, banjak penjakit, beras dan padi moerah, makanan lain lantas mahal, kerbo dan sapi sama bikin dagangan.
3 Kidoel.	Ada Radja meninggal, boepati sama banjak geger dan banjak soesah, oedjan banjak, boewah djadi, beras dan padi moerah, kerbo dan sapi banjak, orang desa banjak pasrahken dirinja.
4 Kidoel-Koelon.	Ada Radja meninggal, orang desa banjak sama dapet kabaikan, beras dan padi moerah, boewah-boewah djadi, tetapi kerbo dan sapi banjak jang mati.
5 Koelon.	Ada Radja berdiriken, boepati hormat, orang desa sama soeka, beras dan padi moerah, teroes sembarang moerah, dan taneman sama djadi, oedjan keras dan lama, moerah semoea pembelian dengen idinnja jang Maha Koewasa.
6 Lor-Koelon.	Ada Radja-Radja sama kasenangan dan bitjara perkara oentoeng. Boepati sama berkalai, orang desa soesah, kerbo dan sapi banjak mati, oedjan dan goentoer keras, beras dan padi mahal, dinar moerah.
7 Lor.	Ada Radja soesah, bingoeng hatinja dan parentahinja, boepati sama berkalai, penghabisan djadi perang besar, banjak orang mati, orang desa banjak tjilaka, beras dan padi moerah, oedjan mahal, semoea pemblihan mahal, dinar moerah.
8 Lor-Wetan.	Ada Radja di tinggal, boepati banjak mati, dari sebab perang desa sama desa, banjak roesak, orang sama kasoesian, beras dan padi mahal, pembelian semoea moerah, boewah-boewah djadi, kerbo dan sapi moerah.

15. ARTINJA GRAHANAN.

Een Zons-of Maansverduistering beschouwen de Javanen als een voorbode van een te verwachten mislukking der gewassen, overvloedige den wel te weinig regens voor de streek, waar de Zons-of Maansverduistering te zien was, en zij voorspellen van die verduistering over het algemeen weinig goeds.

De ondervolgende *petangan* geeft de beteekenis aan van een Zonsverduistering in de verschillende maanden van het jaar.

ARTINJA GRAHANAN MATAHARI.

Boelan waktoe grahanan matahari.	Artinja.
1 Soera.	Banjak tjilakahan jang di toeroenken dari jang Maha Koewasa. Radja dan orang besar banjak soesah, orang desa banjak slametan.
2 Sapar.	Maoe mahal oedjan, mahal padi dan beras. Radja tida maoe marah sama orang desa, banjak orang bikin kabaikan sama orang desa.
3 Rabingoel Awal.	Banjak penjakit, beras dan padi mahal, penghabsan djadi moerah lagi, orang desa banjak seneng, itoe taoen maoe ada kabar Radja meninggal.
4 Rabingoel Akir.	Beras dan padi moerah, boepati adat lebih pelan sembarang parentahnja.
5 Djoemadil Awal.	Orang desa maoe dapet kabaikan ataoe idin dari Radja, jang mendjadi seneng hati, beras, padi dan boewah-boewah moerah.
6 Djoemadil Akir.	Maoe oedjan keras, sapi dan kerbo banjak mati itoe taoen.
7 Redjeb.	Maoe ada banjak moengsoeh dateng, boepati denggen temennja banjak mentjoeri, pengoeloe banjak soeka, redjeki moerah.
8 Roewah.	Radja sama lain Radja djaoeli tempatnja, boepati sama temennja tjotjog, beras dan padi moerah.
9 Poeasa.	Banjak orang maoe djalan baik dari penakoet, itoe taoen banjak penjakit dan keras.
10 Sawal.	Banjak orang sakit hatinja dan sama berkalai, boepati tida tjotjog, beras dan padi mahal.
11 Sela.	Orang besar maoe bikin soesah sama orang ketjil, angin besar, temen sama temen banjak berkalai dan banjak tjilakahan.
12 Besar.	Maoe banjak oedjan, beras dan padi mahal, binatang-binatang slamet.

De ondervolgende staat vermeldt te beteekenis, die de Javanen hechten aan een Maansverduistering.

ARTINJA GRAHANAN BOELAN.

Mata hari waktōe grahanan boelan.	Artinja.
1 Soera.	Orang banjak maoe dapet tjilaka, dan orang jang kaja dapet banjak soesah.
2 Sapar.	Maoe sabentar-sabentar oedjan, di laoet besar, angin keras.
3 Rabingoel Awal.	Orang besar sama ketjil hati, orang ketjil banjak jang mati dari oedjan dan angin keras.
4 Rabingoel Akir.	Orang jang miskin banjak mengaleh dan dapet soesah, maoe mahal makanan.
5 Djoemadil Awal.	Maoe banjak gloedoek, oedjan dan dingin.
6 Djoemadil Akir.	Maoe slamet segala taneman, dan banjak kaloe-warnja.
7 Redjeb.	Maoe mahal makanan, orang ketjil banjak soesah.
8 Roewah.	Banjak orang maoe reboetan.
9 Poeasa.	Banjak orang maoe dapet soesah.
10 Sawal.	Banjak orang maoe dapet sakit.
11 Sela.	Boemi maoe soesah dari angin besar, poehoen sama roeboeh.
12 Besar.	Banjak orang maoe seneng hati, sebab terlepas kasoehannja.

16. ARTINJA DJIKALOE LINDOE.

De *Tiang pasek* beschouwen de aarde als een bezielde wezen en mitsdien haar bewegingen als iets zeer natuurlijks. Zij beschouwen de aardbeving als een waarschuwing door de aarde gedaan aan de bevolking van de landstreek waar de aardbeving gevoeld wordt, om zich beter te gedragen en vooral zich te onthouden van ontuchtige daden, overspel, diefstal, roof en moord en de onheilen, die op een aardbeving volgen, als een door de aarde opgelegde straf.

De Mohammedanen daarentegen beschouwen de aardbeving als ontstaan door de bewegingen van de *Malaekas* of engelen, die de aarde dragen en vermoeid zijnde, haar van den eenen naar den anderen schouder overbrengen.

In den ondervolgenden staat wordt vermeld, welke onheilen er vermoedelijk zullen volgen op een aardbeving in de verschillende maanden van het jaar.

Boemi waktōe lindoe.	Tjilakahannja.
1 Soera.	Djikaloe siang, orang banjak maoe bertjere; djikaloe malem, maoe mahal makanan.
2 Sapar.	Djikaloe siang, orang banjak mengaleh dan djadi miskin; djikaloe malem, orang banjak maoe dapet tjilaka.

Boemi waktœ lindoe.	Tjilakahnja.
3 Rabingoel Awal.	Djikaloe siang, banjak orang maoe dapet soesah dan banjak orang djahat ketara salanja; djikaloe malem, maoe ada oedjan keras, dingin dan di la-oetan besar ombaknja.
4 Rabingoel Akir.	Djikaloe siang, orang banjak mati dan banjak satron; djikaloe malem, maoe ada oedjan banjak dan keras, taneman tida bisa kaloewar.
5 Djoemadil Awal.	Djikaloe siang, banjak orang ngelawan sama-sama; djikaloe malem, maoe ada panas keras, boewah-boewah sama djatoeh.
6 Djoemadil Akir.	Djikaloe siang, maoe mahal segala roepa; djikaloe malem, banjak orang memoedji sama doenia, sebab merasa banjak salanja.
7 Redjeb.	Djikaloe siang, banjak binatang dan orang maoe dapet sakit; djikaloe malem, banjak orang mengaleh, mati dan berkalai sama-sama.
8 Roewah.	Djikaloe siang, padi dan beras maoe djadi mahal; djikaloe malem, padi dan beras maoe djadi moerah, tetapi banjak soesah. dari sebab pemblihan lain-lain terlaloe mahal.
9 Poeasa.	Djikaloe siang, banjak orang berkalai sama-sama; djikaloe malem, banjak orang jang merasa sala dan mengaleh tempat.
10 Sawal.	Djikaloe siang, orang banjak maoe dapet soesah; djikaloe malem, orang banjak sama-sama berkalai, sebab satœ sama lain oendjoek salanja.
11 Sela.	Djikaloe siang, orang besar sama-sama berkalai dan orang ketjil banjak satron; djikaloe malem, banjak orang mengaleh dan mati.
12 Besar.	Djikaloe siang, maoe mahal makanan dan orang banjak meninggal; djikaloe malem, maoe ada oedjan keras, moerah padi dan beras, tetapi lain-lain pembelian terlaloe mahal.

17. HAL MERASA ANEH BADANNJA.

De Javanen hechten beteekenis aan alles, wat zij onverwachts gevoelen, zooals aan suizingen in de ooren, warme gloed in het gezicht, warme ooren, hartklopping, het onverwachts stijf worden van de gewrichten der armen, die langzaam weder lenig worden, en aan de kleine vlammetjes, die zich soms in de oogen vertoonen. Naar gelang van het tijdstip van den dag, waarop zij iets dergelijks voelen of zien, beschouwen zij dit als voortteekens, van een te verwachten geluk, of ongelijk, zooals blijkt uit de ondervolgende staten.

HAL KOEPING BERBOENJI NGING-NGING.

Waktoe koeping berboenji.				Artinja.
S I A N G.				
1	Djam	6 sampe	djam 8	Koeping kiri, maoe pergi djalan djaoeh. kanan, maoe ada tamoe dateng.
2	"	8	" " 10	" kiri, maoe dapet perkara. kanan, maoe dapet redjeki.
3	"	10	" " 12	" kiri, maoe terima soerat dari djaoeh. kanan, maoe ada penjakit dateng.
4	"	12	" " 2	" kiri, maoe terima makanan. kanan, soedara dari djaoeh maoe dateng.
5	"	2	" " 4	" kiri, maoe pergi berdjalan. kanan, maoe dapet soesah hati.
6	"	4	" " 6	" kiri, maoe ilang oewang. kanan, maoe dapet oentoeng.
M A L E M.				
7	Djam	6 sampe	djam 8	" kiri, maoe ada orang jang panggil. kanan, maoe kedatangan tamoe.
8	"	8	" " 10	" kiri, maoe denger kabar peroentoengan. kanan, maoe panggil dalem keramean.
9	"	10	" " 12	" kiri, maoe pikir dari satoe perkara. kanan, maoe ilang oewang.
10	"	12	" " 2	" kiri, maoe riboet. kanan, maoe dapet perkara.
11	"	2	" " 4	" kiri, maoe ilang oewang. kanan, maoe dapet riboet dalem hati.
12	"	4	" " 6	" kiri maoe pangdil makan. kanan, maoe ada tamoe dateng.

HAL MERASA MOEKA PANAS.

Waktoenja moeka merasa panas.				Artinja.
S I A N G.				
1	Djam	6 sampe	djam 8	Maoe ada tamoe dateng dari djaoeh, bawa kabar seneng.
2	"	8	" " 10	Maoe terima kabar, ada orang maoe dateng katemoe.
3	"	10	" " 12	Maoe ada besan katemoe, berdami perkara oewang.
4	"	12	" " 2	Maoe riboet bitjara sampe geger.
5	"	2	" " 4	Maoe ada orang dateng, berdami perkara pakerdjahan.
6	"	4	" " 6	Maoe ada orang dateng, oendjoek peroentoengan.

Waktoenja moeka merasa panas.					Artinja.
M A L E M.					
7	Djam	6	sampe	djam 8	Maoe ada orang jang panggil makan.
8	"	8	"	" 10	Maoe dapet perkara jang tida karoean.
9	"	10	"	" 12	Maoe dapet soesah hati perkara oewang.
10	"	12	"	" 2	Maoe dapet soesah hati, dari satoe perkara jang tida karoean.
11	"	2	"	" 4	Maoe ada tamoe dateng, berdami perkara jang baik.
12	"	4	"	" 6	Maoe panggil makan, ataoe maoe ada orang dateng.

HAL MERASA KOEPING PANAS.

Waktoenja koeping merasa panas.					Artinja.
S I A N G.					
1	Djam	6	sampe	djam 8	Maoe dapet oewang ataoe peroentoengan.
2	"	8	"	" 10	Maoe ilang oewang ataoe barang.
3	"	10	"	" 12	Maoe seneng hati dari satoe perkara jang baik.
4	"	12	"	" 2	Maoe ada tamoe dateng, berdami perkara barang jang ilang.
5	"	2	"	" 4	Maoe dapet soeka hati di karamean.
6	"	4	"	" 6	Maoe ada orang perampoean dateng, boewat bitjara hal kawin.
M A L E M.					
7	Djam	6	sampe	djam 8	Maoe berkalai, sampe djadi perkara.
8	"	8	"	" 10	Maoe beriboet, sampe dapet perkara.
9	"	10	"	" 12	Maoe ada santri dateng, bitjara apa-apa.
10	"	12	"	" 2	Maoe dapet soesah hati dari satoe perkara.
11	"	2	"	" 4	Maoe katemoe pada satoe sobat lama.
12	"	4	"	" 6	Maoe ada orang dari djaoeh dateng, bawa kabar baik.

HAL MERASA KEDER-KEDER DALEM HATI SEPERTI BERGOJANG.

Waktoenja hati bergojang.					Artinja.
S I A N G.					
1	Djam	6	sampe	djam 8	Maoe ada orang dateng, beroemboek satoe perkara jang soeka hati.
2	"	8	"	" 10	Maoe ada orang perampoean jang kaja dateng, berdami kawin.

Waktoenja hati ber- gojang.		Artinja.
S I A N G.		
3	Djam 10 sampe djam 12	Maoe ada orang dateng, panggil dalem karamean.
4	" 12 " " 2	Maoe ada orang perampoean dateng, jang harep dengan soeka pada jang keder hati.
5	" 2 " " 4	Maoe dapet soeka hati dari satoe peroentoengan.
6	" 4 " " 6	Maoe ada orang dateng, bawa kabar jang bikin soeka hati.
M A L E M.		
7	Djam 6 sampe djam 8	Maoe ada orang dateng menoeleong sama satoe goeroe, jang maoe katemoe.
8	" 8 " " 10	Maoe ada perkatahan djahat, djangan di lawan, lantas boleh djadi slamet.
9	" 10 " " 12	Maoe ada orang dateng, lamar anak perampoean, sampe djadi.
10	" 12 " " 2	Maoe ada orang dateng, mengadoe dengan dapet perkara.
11	" 2 " " 4	Maoe ada orang dateng, boewat panggil makan.
12	" 4 " " 6	Maoe ada engetan, boewat kasi slametan.

HAL MERASA BERBANGKIS ATAOE TJETJEKOETAN.

Waktoenja merrsa berbang- kis ataoe tjetjekoetan.		Artinja.
S I A N G.		
1	Djam 6 sampe djam 8	Maoe toeroet slametan di roemahnja orang kawin.
2	" 8 " " 10	Maoe ada orang dateng katemoe, minta pertoele- ngan dan dia maoe membales peroentoengan oewang.
3	" 10 " " 12	Maoe ada tamoe dateng berdami pergi ka ramean slametan.
4	" 12 " " 2	Maoe ada redjeki dateng, oentoeng oewang pegang pakerdjahan.
5	" 2 " " 4	Maoe dapet hati koewatir, dari satoe mimpi jang tida baik.
6	" 4 " " 6	Maoe ada satoe orang perampoean dateng, jang soeda menang satoe perkara jang baik.
M A L E M.		
7	Djam 6 sampe djam 8	Maoe ada orang perampoean dateng, jang poenja hati riboet dan tjemboeroean, boewat minta toe- loeng katrangan dalem satoe perkara.
8	" 8 " " 10	Maoe ada orang dateng, bermoela maoe bikin ka- roegihan, lantas berbalik kasi peroentoengan.

Waktoenja merasa berbangkis ataoe tjetjekoetan.		Artinja.
MALEM.		
9	Djam 10 sampe djam 12	Maoe katemoe satoe sobat dan makan dengan soeka hati sama dia.
10	" 12 " " 2	Maoe ada tamoe orang perampoean dateng, minta perteloengan dan mengatoer atoeran jang perloe.
11	" 2 " " 4	Maoe katemoe satoe orang perampoean, berdami makan dengan seneng hati, djoega dengan soeka hati itoe perampoean.
12	" 4 " " 6	Maoe ada orang dateng, berdami beli barang jang moerah dan jang nanti boleh dapet peroentoengan.

HAL MERASA MATA BINGOENG ATAEO BERKONANG.

Waktoenja merasa mata bingoeng ataoe berkonang.		Artinja.
SIANG.		
1	Djam 6 sampe djam 8	Mata kanan, maoe ada orang mendjahat dirinja. Mata kiri, maoe ada tamoe dateng dari djaoeh.
2	" 8 " " 10	Mata kanan, maoe ada orang djahat bikin tjilaka dirinja. Mata kiri, maoe soeka hati dan makan enak.
3	" 10 " " 12	Mata kanan, maoe dapet perkara jang tida baik, ataoe jang tida pantes. Mata kiri, maoe dapet soeka dengan seneng hati.
4	" 12 " " 2	Mata kanan, maoe dapet soeka ataoe seneng hati. Mata kiri, maoe terima peroentoengan dari berdagang ataoe lain-lain.
5	" 2 " " 4	Mata kanan, ada orang perampoean pikir kangen pada dirinja. Mata kiri, maoe dapet peroentoengan oewang.
6	" 4 " " 6	Mata kanan, maoe ada orang toewa ataoe soedara dateng. Mata kiri, maoe ada tamoe dateng.
MALEM.		
7	Djam 6 sampe djam 8	Mata kanan, maoe ada tamoe dateng, berdami satoe perkara jang baik. Mata kiri, maoe ada tamoe dateng, jang soeka hati.
8	" 8 " " 10	Mata kanan, maoe ada prijai pangkat besar dateng, priksa perkara. Mata kiri, maoe ada orang pangkat tinggi dateng.
9	" 10 " " 12	Mata kanan, maoe panggil dalem slametan. Mata kiri, maoe dapet perteloengan dari orang.
10	" 12 " " 2	Mata kanan, ada orang maoenja djail pada dirinja. Mata kiri, maoe dapet soesah ataoe tida enak badan.

Waktoenja merasa mata bingong ataoe berkonang.				Artinja.
M A L E M.				
11	Djam	2 sampe djam	4	Mata kanan, maoe dapet soeka dengan seneng hati. Mata kiri, ada orang dari djaoeh maoe dateng.
12	"	4 " "	6	Mata kanan, maoe dapet redjeki ataoe peroentoengan. Mata kiri, maoe ada tamoe orang besar dateng.

HAL BADAN MERASA MERINDING ATAEO NRATAP.

Waktoenja merinding ataoe nratap.				Artinja.
S I A N G.				
1	Djam	6 sampe djam	8	Maoe dapet soesah ataoe tjilaka.
2	"	8 " "	10	" ada sobat dateng remboek perkara jang baik.
3	"	10 " "	12	" dapet kabar jang baik, tetapi misti taro tjamboeroean, takoet kena tjilaka.
4	"	12 " "	2	" dapet oewang atoe soeka hati.
5	"	2 " "	4	" riboet omong, sampe djadi berkalai.
6	"	4 " "	6	" ilang oewang, lantaran di tampat slametan.
M A L E M.				
7	Djam	6 sampe djam	8	" djalan djaoeh, katemoe sobat jang baik.
8	"	8 " "	10	" terima kabar jang baik, dan jang bikin soeka hati.
9	"	10 " "	12	" ada orang toewa dateng, kasi atoeran pakerdjahan jang baik.
10	"	12 " "	2	" dapet soeka dengan seneng hati.
11	"	2 " "	4	" dapet tjilaka, jang lekas dateng.
12	"	4 " "	6	" dapet oewang dari djoewal barang ataoe dari lain-lain.

18. HAL KEDOETEN.

Het beven van het een of ander deel van het lichaam „kedoeten”, heeft een beteekenis, waaraan de Javanen veel geloof hechten als een waarschuwing voor een te verwachten geluk of ongeluk.

Het „Kedoeten” wordt zoo algemeen geraadpleegd, dat men van deze soort *petangan* bij elken welgestelden Javaan een exemplaar aantreft. Te Jogjakarta vonden wij de uitgebreidste, die de beving van elk deel van het lichaam afzonderlijk beschrijft.

Bij zwakke menschen, lijdende aan bloedarmoede, zal het *kedoeten* dikwijls voorkomen, doch het wordt dan uitgelegd met betrekking tot de ziekte, die zij onder de leden hebben.

De uitlegging van het *kedoeten* in den ondervolgenden staat heeft alleen betrekking op gezonde menschen.

Djikaloe kedoetan.	Artinja.
1 Badan semoea.	Maoe di tjintai orang banjak.
2 Kapala moeka.	„ dapet daoelat sama orang.
3 „ kanan	„ dapet sama orang besar.
4 „ kiri.	„ dapet soeka hati.
5 Hemboen-hemboenan.	„ dapet pangkat.
6 Batoek kanan.	„ dapet kiriman jang baik.
7 „ kiri.	„ dapet soeka dengan seneng hati.
8 „ tengah.	„ dapet oewang.
9 Alis kanan.	„ dapet oewang banjak.
10 „ kiri.	„ katemoe bedangnja.
11 Talapoekan mata kanan jang ka bawah.	„ menangis.
12 „ mata kanan jang ka atas.	„ dapet kiriman oewang.
13 „ mata kiri jang ka bawah.	„ kedapetan orang dari djaoeh.
14 „ mata kiri jang ka atas,	„ dapet kabaikan.
15 Tadahloeh mata kanan.	„ kaloewar dari soesah.
16 „ „ kiri.	„ dapet soesah.
17 Mata kanan ka atas.	„ dapet ampoen dari sakit.
18 „ „ „ bawah.	„ di kira-kira sama satoe sobat.
19 „ kiri ka atas.	„ di kira-kira sama orang jang boe- kan sobat.
20 „ „ „ bawah.	„ dapet sakit.
21 Tangan kanan ka atas.	„ ada moesoeh maoe bikin boesoek.
22 „ „ „ bawah.	„ ketemoe sobatnja.
23 „ kiri ka atas.	„ dapet pakerdjahan jang baik.
24 „ „ „ bawah.	„ terima oewang.
25 Tjala mata kanan.	„ menangis.
26 „ „ kiri.	„ meninggal doenia.
27 Poendak kanan.	„ dapet soeka hati.
28 „ kiri.	„ di poedji sama satoe orang pe- rampoean.
29 Tengah poendak doewah.	„ dapet sakit.
30 Idepnja mata kiri.	„ menangisi orang mati.
31 „ „ kanan.	„ lihat orang banjak satoe desa.
32 Hidoeng sabelah kanan.	Maoe ada orang dateng, bawa barang.
33 „ „ kiri.	„ dapet sobat dengan berdjantoeng hati.
34 Gegernja hidoeng.	„ terima oewang kala.
35 Papah hidoeng kanan.	„ dapet kabaikan sama orang.
36 „ „ kiri.	„ dapet sakit, tetapi tida keras.
37 Lobang hidoeng kanan.	„ dapet oewang.
38 „ „ kiri.	„ dapet kabaikan.
39 Koeping kiri di moeka.	„ katemoe soedaranja.
40 „ „ di blakang.	Soedara dari djaoeh maoe dateng.
41 „ kanan di moeka.	Maoe denger bitjara jang baik.
42 „ „ di blakang.	„ dapet soeka dengan seneng hati.
43 Gedoh koeping kanan.	„ dapet oewang.

Djikaloe kedoeten.	Artinja.
44 Gedoh koeping kiri.	Maoe di poedji baik sama orang.
45 Tengah djangoetnja.	„ kasi slametan.
46 Djangoet sabelah kanan.	„ dapet oewang peroentoengan.
47 „ „ kiri.	„ dapet pakerdjahan dari orang besar.
48 Pilingan sabelah kanan.	„ dapet sama satoe sobat.
49 „ sabelah kiri.	„ ilang oewang.
50 Pipi kanan.	„ dapet soesah jang bikin satoe orang.
51 „ kiri.	„ dapet sakit.
52 Bibir kanan ka atas.	„ dapet soeka hati.
53 „ kiri „ „	„ bitjara jang tida baik.
54 „ kanan „ bawah	„ merasa enak badan.
55 „ kiri „ „	„ dapet pakerdjahan jang baik.
56 Tengah bibir ka atas.	„ berkalai.
57 „ „ „ bawah.	„ makan enak.
58 Lengan kanan.	„ dapet redjeki.
59 „ kiri.	„ dapet oewang.
60 Sikoet kanan.	„ dapet merasa ataoe katemoe apa-apa jang tida baik.
61 „ kiri.	„ dapet marah dari orang besar.
62 Epek-epek kanan.	„ terima oewang.
63 „ „ kiri	„ laris dagangannja ataoe pakerdjahannja.
64 Sela di tengah daridji kanan.	„ dapet soeka hati.
65 „ „ „ „ kiri.	di tjintai orang besar.
66 Geger kanan ka atas.	„ katemoe orang besar.
67 „ kiri ka atas.	„ mendjalanken pakerdjahan boe-soek.
68 „ kanan ka bawah.	„ ada orang minta pindjem oewang.
69 „ kiri „ „	„ dapet peroentoengan.
70 Tengah geger oela-oela.	„ dapet sakit dengan soesah.
71 Lamboeng kanan.	„ dapet soesah hati.
72 „ kiri.	„ marah.
73 Lempeng kanan.	„ dapet pakejan baroe.
74 „ kiri.	„ dapet soeka hati.
75 Kemping kanan.	„ dapet soesah di roemah.
76 „ kiri.	„ katemoe sama orang perampoean.
77 Pinggang kanan.	„ dapet kabaikan.
78 „ kiri.	„ tjinta orang lain.
79 Kemaloean.	„ ada kamaoean dalem hati jang tida bisa kaloewar.
80 Bidji kemaloewan.	Soedara bini maoe dateng.
81 Pantat kanan lelaki.	Soedara sendiri maoe dateng.
82 „ kiri „	Maoe dapet redjeki.

Djikaloe kedoeten.		Artinja.
83	Pantat kanan perampoean.	Maoe tjampoer tidoer orang lelaki.
84	" kiri perampoean.	" terlaloe kepingin tidoeri orang lelaki.
85	Gares kaki kanan.	" pergi djaoeh.
86	" " kiri.	" di panggil orang.
87	Poepoe kaki kiri moeka ka atas.	" katemoe kasoekahannja.
88	" kaki kanan moeka ka atas.	" dapet sakit, jang lekas baik.
89	" kaki kiri moeka kawah.	" berdjalan.
90	" kaki kanan moeka ka bawah.	" dapet merasa badan enak.
91	" kaki kiri blakang ka atas.	" ada orang dateng, kasi obat ataoe lain-lain.
92	" kaki kanan blakang ka atas.	" djalan djaoeh.
93	" kaki kiri blakang ka bawah.	" lari dengan djatoh.
94	" kaki kanan blakang ka bawah.	" tendang sama orang.
95	Delamakan kiri ka moeka.	" dapet sakit hati.
96	" kanan ka moeka.	" berdjalan pergi ka lain negeri.
97	" kiri ka blakang.	" sakit keras ataoe mati.
98	" kanan ka blakang.	" berdjalan djaoeh.
99	Daridji manis tangan kiri.	" dapet oewang.
100	" " " kanan.	" tjinta orang perampoean (lelaki).
101	Djintikan tangan kiri.	" ambil orang.
102	" " kanan.	" terima apa-apa.
103	Djempolan tangan kiri.	" dapet djodo.
104	" " kanan.	" dapet bini jang baik.
105	Penoeding tangan kiri.	" dapet maloe.
106	" " kanan.	" dapet pakerdjahan.
107	Lobang pantat.	" dapet sakit.
108	Leher kiri.	" dapet sakit.
109	" kanan.	" dapet sakit, tetapi lekas baik.
110	Nadi.	" dapet soesah.
111	Daridji penoedoeh tangan kiri.	" dapet soesah.
112	" " " kanan.	" dapet sakit.
113	Baoen kiri.	" oentoeng dari dagangannja ataoe dari tanemannja.
114	" kanan.	" dapet sakit.
115	Dada kiri.	" berkalai.
116	" kanan.	" lihat barang aneh.
117	" tengah.	" beli barang.
118	Tetek kiri.	" merasa enak.
119	" kanan.	" katemoe prijai.
120	Peroet kiri.	" dapet oewang.
121	" kanan.	" dapet redjeki.
122	" tengah.	" dapet oentoeng.
123	Tampatnja hati.	" dapet redjeki dan seneng hati.
124	Oegel-oegel tangan kiri.	" terlepas kasoelahannja.
125	" " kanan.	" dapet kabaikan.

Djikaloe kedoeten.		Artinja.
126	Tjingklok kiri.	Maoe kasi apa-apa sama orang.
127	" kanan.	" dapet oentoeng.
128	Gorokan kiri.	" dapet tjilaka sampe mati.
129	" kanan.	" dapet soesah hati.

19 HAL LOEPAHAN.

De Javanen hechten beteekenis aan het onwillekeurig vergeten van hun jas, baadje, hoofddoek of ander kleedingstuk en denken, dat zij op dat oogenblik beheerscht werden door een geheimzinnige macht, die hen hun kleedingstuk deed achterlaten en zij beschouwen dat als een voorteeken of waarschuwing, voor een te verwachten geluk of ongeluk. Van het oogenblik van den dag, waarop zoo iets gebeurt, hangt het af, of het een te verwachten geluk of ongeluk is, zooals blijkt uit den ondervolgenden staat.

Waktoenja loepa apa-apa.					Artinja.
S I A N G.					
1	Djam	6	sampe	djam 8	Maoe dapet sakit badan, ataoe maoe ilang oewang.
2	"	8	"	" 10	Maoe ada orang perampoean pergi dari roemah ka lain tempat, tetapi tida enget djahat; jang loepa pakejan maoe dapet hati tjemboeroean.
3	"	10	"	" 12	Maoe ada orang djaoeh dateng, bajar oetang, ataoe bawa kabar, dapet oentoeng oewang.
4	"	12	"	" 2	Maoe kaget lihat darah ataoe api, tetapi tida sampe dapet tjilaka.
5	"	2	"	" 4	Maoe ada orang dateng, bawa barang, djikaloe di beli boleh dapet oentoeng.
6	"	4	"	" 6	Maoe ada tamoe dateng dari djaoeh, minta meninsep, tetapi itoe orang djahat dan enget maoe bawa oewang dari jang loepa pakejan.
M A L E M.					
7	Djam	6	sampe	djam 8	Maoe kena perkara, tetapi tida sampe ilang oewang.
8	"	8	"	" 10	Maoe katemoe pada orang besar dan dapet oewang.
9	"	10	"	" 12	Djikaloe orang lelaki jang loepa pakejan, maoe ada orang dateng, panggil sama dia ka karamean slametan; djikaloe orang perampoean jang loepa pakejan, maoe ada orang dateng, melawar.
10	"	12	"	" 2	Maoe ilang oewang dan dapet soesah hati.
11	"	2	"	" 4	Maoe ada niatan bakal tjari mantoe, tetapi tida boleh djadi, kerna tida ada djodonja.
12	"	4	"	" 6	Maoe katemoe sobat lama dengan tinggal makan.

20. HAL MENGIMPI.

De Javanen onderscheiden vijf soorten van droomen en wel in de eerste plaats droomen, die men droomt door de werking der maag en der spijsverteering: men droomt die in den voornacht van 10 tot 12 uur en deze worden „*rempeloe*” genoemd; zij hechten aan die droomen geen beteekenis.

De tweede soort zijn droomen, welke men droomt door de werking van de gedachte; deze droomen noemen zij „*tjakra denda*” en zij hechten beteekenis aan die droomen in den omgekeerden zin; dus het goede, wat men droomt, beschouwen zij als slecht en als een waarschuwing voor een te verwachten ongeluk en het slechte als goed en als een waarschuwing voor een te verwachten geluk. Deze soort droomen droomt men in den middernacht van 12 tot 2 uur.

De derde soort ontstaat door de werking van den geest; men krijgt deze droomen in den nanacht van 2 tot 4 uur en zij worden „*daradasih*” genoemd.

De Javanen gelooven, dat gedurende den tijd, waarin men deze droomen droomt de geest het lichaam verlaat en in de toekomst ziet. Zij beschouwen deze soort van droomen als een waarschuwing voor een te verwachten geluk of ongeluk en het zijn ook deze droomen, die in den ondervolgenden staat worden uitgelegd.

De vierde soort is het hardop-droomen „*nglindoer*,” dat beschouwd wordt als een waarschuwing voor een spoedig te verwachten ziekte of ongeluk.

De vijfde soort zijn waarschuwingen, die men in een droom krijgt van zijn beschermgeest. Deze droomen noemen de Javanen „*wisik*”

ARTINJA MENGIMPI DARADASIH DI DJAWA TENGAH.

Djikaloe mengimpi.		Artinja.
1	Lihat Soenan.	Naoe dapet oentoeng besar dalem parkerdjahan.
2	„ Radja.	„ naik pangkat jang tinggi.
3	„ orang banjak.	„ ada penjakit keras dan mahal makanan.
4	„ tali banjak.	„ dapet banjak kasalahannja.
5	„ matahari dan boelan djatoh di roemah.	„ dapet koewasa di dalem kraton.
6	„ matahari dan boelan tinggal separe.	Ratoe maoe berkalai sama Radja.
7	„ matahari dan boelan tinggal separe, dan item roepanja.	Maoe di bikin djahat oleh orang lain.
8	„ bintang djatoh.	„ dapet gandjaran.
9	„ mega djatoh.	„ beli segala dapet moerah.
10	„ oedjan lama.	„ dapet sakit keras.
11	„ oedjan boen.	„ ada sateroe dateng dan maoe mati.
12	„ telur.	„ dapet soesah banjak.
13	„ motong ayam.	Ada soedara ataoe orang toewa maoe mati.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
14 Lihat kerbo dan sapi dan di naiki.	Maoe di ganggoe orang djahat, tetapi tida djadi.
15 „ matjan jang gigit diri, ataoe maoe njebak badan.	„ djadi anak mas sama orang besar, ataoe dapet pakerdjahan sama orang pangkat besar.
16 „ djembatan.	„ dapet pakerdjahan.
17 „ toelisan di pintoe.	„ roesak badannja.
18 „ matahari dan boelan mengadepken.	„ ampoenja doenia.
19 „ grahanan matahari ataoe boelan.	„ dapet soesah.
20 „ mega jang merah.	Desa maoe dapet tjilaka.
21 „ mega jang gelap.	Maoe roesak badannja.
22 „ oedjan keras.	„ kasi apa-apa sama orang.
23 „ oedjan oewoeh.	„ djadi loerahnja orang djahat.
24 „ angin besar.	„ roesak negeri.
25 „ angin dari laoet.	Negeri maoe roesak dari perang.
26 „ oedjan dari djaoeh.	Maoe dapet soesah tetapi misih djaoeh.
27 „ kali penoeh aer.	Maoe pergi tida kombali lagi.
28 „ kali jang tida ada aer.	Banjak orang desa maoe mengaleh, ganti tempatnja desa.
29 „ sepotong daging.	Maoe dapet kabaikan.
30 „ daging kambing.	Desa antero maoe dapet kabaikan.
31 „ gadjah.	Maoe poedji sama orang jang berkoewasa.
32 „ gadjah pergi di roemahnja.	„ ada tamoe orang besar dateng.
33 „ gadjah masoek dalem roemahnja.	„ dapet kadoedoekan, ataoe dapet pangkat.
34 „ oeler banjak.	„ pangdjang oemoernja.
35 „ roemah terbakar.	„ dapet kasoesian.
36 „ goenoeng.	„ dapet redjeki.
37 „ poehoen djatoh dari angin besar.	Desa maoe di bikin roesak sama moesoehnja.
38 „ kembang-kembang.	Maoe dapet oewang dari perkara jang terang.
39 „ bintang ada di atas.	„ dapet peroentoengan dari jang Maha Koewasa.
40 „ bintang kemoekoes djatoh di roemahnja.	„ dapet kanoegrahan ataoe peroentoengan.
41 „ aer berdjalan baroe dateng.	„ naik pangkat, ataoe dapet pakerdjahan.
42 „ aer bengawan ketjil tetapi bening.	„ dapet oewang banjak.
43 „ menjalaapa-apa seperti tjahja dan padang.	Sembarang maoenja gampang dapet.
44 „ api dari djaoeh.	Maoe pandjang oemoernja.
45 „ badan djadi besar.	Djikaloe pergi perang, ataoe berkalai sama moesoeh, tida kena tjilaka.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
46 Lihat goenoeng dari djaoeh. 47 „ goenoeng api dari djaoeh. 48 „ orang pangkat besar jang koewasa negeri. 49 „ orang jang menangis. 50 „ matjan masoek dalem roemahnja. 51 „ telaga banjak aernja. 52 „ ayam banjak dan di beli. 53 „ naga. 54 „ bintang. 55 „ api roepanja item. 56 „ koekoesnja api. 57 „ api di roemahnja. 58 „ api di koeboeran. 59 „ sapi lari. 60 „ tahi banjak. 61 „ terlaloe gelap. 62 „ roemah tinggi. 63 „ roemah jang tinggi, tetapi lekas pendek lagi.	Maoe di tjintai pada orang besar. „ dapet kamoeliahah. „ dapet pangkat jang tinggi ataoe pakerdjahan jang baik. „ dapet pengadjaran dari satoe perkara. „ dapet pertoeoengan dari prijai besar, ataoe maoe dapet pangkat prijai. „ dapet pertoeoengan dari satoe prijai, ataoe maoe dapet pakerdjahan di desa. Di atas orang lelaki bininja maoe boenting. Di atas orang perampoean maoe boenting dan poenja anak. Segala maoenja boleh dapet. Gampang tjari segsla roepa pakerdjahan. Djikaloe maoetjari apa-apa, lekas dapet. Maoe kerdja dengan soesah. „ dapet kabaikan dari jang Maha Koewasa. „ pandjang oemoer. „ dapet redjeki. „ dapet redjeki dari jang Maha Koewasa. „ dapet soesah. Soedara maoe toeroet orang besar. Maoe toeroen pangkatnja.
1 Naik goenoeng. 2 Mandi di aer santer. 3 Mandi di soemoer dalem pekarangan. 4 Makan daging dan otot kambing item ataoe merah. 5 Naik gadjah, masoek di roemahnja. 6 Minoem aer bersih dan bening. 7 Mandi di kali asat. 8 Ngelanggi di kali ataoe di laoet. 9 Seloeloep di kali aernja dingin. 10 Meloentjati di kali, tida bisa kombali.	Maoe dapet redjeki, ataoe naik pangkat. „ dapet sakit keras. „ dapet sakit dari kena anker. „ dapet penjakit. „ di tjintai sama orang besar. „ dapet sakit, tetapi lekas baik lagi. „ tjari makan dengan soesah dan angel. Tjari pakerdjahan lebih dari angel. Maoe dapet sakit lama sampe mati. Maoe dapet sakit keras dan lekas mati.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
11 Minoem aer laoet rasa manis. 12 Naik dari djoerang. 13 Makan nasi dengan sajoer. 14 Makan nasi poenar dan lihat kembangan.	Apa maoenja tida bisa djadi ataoe dapet. Maoe dapet naik pangkat ataoe redjeki. „ dapet sakit. „ dapet barang, tetapi tida tentoe roepanja.
15 Minta ayam. 16 Simpen api deken sama padi gaga ataoe sawanja.	„ ambil oemoernja orang. Padi maoe kaloewar banjak.
17 Toeroen dari goenoeng. 18 Bikin roemah. 19 Djoewal ayam. 20 Makan goela sama djeroek. 21 Sebentar-sebentar makan sadja. 22 Djalan di pasar. 23 Makan apem. 24 Ambil kembang. 25 Toeroet perang sabil. 26 Makan daging sapi. 27 Bikin sakit badanja sendiri. 28 Makan daging kerbo. 29 Makan daging ayam.	Maoe toeroen pangkatnja. „ kawin. „ ambil oemoernja soedara. „ dapet sakit. „ dapet engetan koerang tetep. „ tjampoer sama setan. „ dapet sakit. „ kasihan sama orang. „ geger sampe dapet perkara besar. „ dapet kabaikan. „ dapet slamet. „ dapet redjeki. „ dapet peroentoengan jang lekas dateng.
30 Makan lidah. 31 Naik pergi ka langit. 32 Tenggelem aer boetek dan kotor. 33 Minoem aer bengawan besar. 34 Tenggelem aer jang bening. 35 Minoem aer toek. 36 Minoem aer dari gendil. 37 Blontjat kali bengawan. 38 Naik praoe. 39 Masoek dalem telaga. 40 Taroh tangan di atas orang poenja kapala. 41 Ada orang dateng di roemahnja. 42 Katemoe orang perampoean. 43 Di loedah oeler. 44 Di gigit oeler.	„ terlepas dari kasoesian. „ dapet pangkat. „ pergi tida kombali lagi. „ dapet marah dari loerahnja. „ djadi kaja. „ koewat engetannja; „ dapet oewang. „ pendek oemoernja. „ mara atinja sendiri. „ ada salahnja besar. „ di ambil sama orang; apa ha-rep boleh dapet. „ di ambil sama prijai. „ dapet bini baroe. „ dapet orang perampoean. „ ada orang djahat enget maoe maki-maki.
45 Mandi di dalem aer jang bening. 46 Tenggelem di dalem telaga. 47 Djalan nglangi.	„ kaloewar dari kasoesian. „ di piara sama negeri. Pakerdjahan semoea jang di angkat, tida boleh djadi.
48 Blontjat di kali. 49 Minoem aer kali rasanja asin.	Maoe pendek oemoernja. „ dapet oewang dari akal jang tida baik.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
50 Minoem powan.	Maoe dapet oewang kalal.
51 Ambil oeragan oeler jang mandi.	„ dapet marah dari badan sendiri.
52 Bawa api di sawah.	Padi maoe kaloewar banjak.
53 Berdiri di atas goenoeng.	Maoe dapet peroentoengan dan lain-
	lain jang di engeti.
54 Kaloewar dari oetan.	„ ilang barang.
55 Naik masdjid ataoe roemah.	„ dapet pakerdjahan ataoe naik
	pangkat.
56 Bikin roemah bangoennja besar.	Semoea pakerdjahan jang maoe di
	angkat boleh djadi.
57 Bikin roesak sama orang.	Maoe kangelan semoeanja apa maoenja.
58 Makan daging kambing gibas jang item.	„ dapet peroentoengan.
1 Merasa badan sakit.	Maoe dapet redjeki.
2 „ soeka-soeka.	„ dapet sakit ataoe kasoeshan.
3 „ poenja satoe djago.	„ dapet anak lelaki.
4 „ poenja ajam banjak di roe-	Orang banjak jang maoe soeka toeroet
mahnja.	sama jang mengimpi itoe.
5 „ di gigit binatang.	Maoe di soeka sama orang banjak.
6 „ goemeter badan panas.	„ dapet kasoeshan ataoe ilang
	barang.
7 „ ada dalem laoe.	„ dapet oewang kalal.
8 „ di bawa aer, pergi di laoe.	„ dapet seneng dalem pakerdja-
	hannja.
9 „ panas.	„ dapet barang.
10 „ dingin.	„ ilang barang.
11 „ di bojong moesoeh.	„ kombalikan ka desa ataoe dapet
	kasalahan.
12 „ besar badannja.	Semoea maoenja boleh djadi dengan
	gampang.
13 „ ketjil badannja.	Maoe dapet soesah ataoe sakit.
14 „ tangannja orang lain di badan.	„ dapet sakit.
15 „ moekanja poetih.	„ dapet orang perampoean.
16 „ moeka roepa seperti aboe ata-	„ berkalai sama bininja sampe
oe item.	bertjere.
17 „ masoek apa-apa.	„ dapet slamet.
18 „ soeda mati.	„ oemoer pandjang.
19 „ tidoer dengan orang peram-	„ ambil bini lain.
poean.	
20 „ pintjang.	„ dapet banjak hormat.
21 „ dapet poekel sama tangan.	„ toeroet prijai.
22 „ dapet poekel sama toenggak.	„ dapet peroentoengan.
23 „ timbang badan.	„ dapet sakit.
24 „ djatoh-djatoh sadja.	„ ilang pangkatnja.
25 „ maoe lari lantass djatoh.	„ lepas dari perkerdjahan.
26 „ terbang di atas.	„ naik pangkat.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
27 Merasa berlajar di laoet, lantas laoet djadi kering. 28 " di angkat sama mega, di ba- wa di atas. 29 " badannja djadi badannja boe- roeng. 30 " tengelem bersama-sama kapal dalem laoet besar. 31 " badan di aling-alingi mega. 32 " badan djadi badannja gadjah. 33 " tendang ataoe di ganggoe ma- tjan. 34 " giginja djatoeh. 35 " pake gelang dan rakak. 36 " pake pakejan jang wangi. 37 " pake pakejan orang miskin.	Maoe pikir pandjang. " dapet slamet dari jang Maha Koewasa. " dapet peroentoengan. Desa maoe dapet tjilakahan besar. Apa maoenja boleh dapet. Maoe dapet oentoeng besar. " djadi anak mas ataoe maoe di ambil sama prijai. " ada kematihan dalem roemahnja, dapet penjakit keras, ataoe kasoe- sahan besar. " dapet kabaikan dari orang. " masoek anak kasoekahan kaka- jahan. " dapet redjeki.
1 Denger soewaranja bandjir. 2 " di panggil orang. 3 " gloedoek di langit. 4 " soewara ombak laoet. 5 " soewara soeling. 6 " di poekoel orang, 7 " soewaranja angin keras.	Di atas orang lelaki maoe di soekai orang perampoean. Di atas orang perampoean maoe di soekai pada orang lelaki. Maoe dapet pangkat ataoe oentoeng. " dapet sakit. " dapet sakit keras. " dapet kasenengan. " dapet sakit. " dapet sakit ataoe soesah.
1 Maoe pergi di perang. 2 " boewang aer. 3 " berlajar dengan kapal. 4 " terbang di atas. 5 " mati. 6 " sakit. 7 " boeka koeboernja orang mati. 8 " ambil bangke dari koeboeran. 9 " di poekoel sama orang. 10 " lari keras.	Ada orang deket jang maoe tjari tji- lakanja diri. Maoe ada maling masoek di roemahnja. " ada engetan jang terlaloe pan- djang. " dapet redjeki dalem pakerdjahan. " dapet redjeki dengan oemoer pandjang. " dapet oentoeng. Oentoeng besar di mainan. Maoe berkalai sama orang, " dapet sala. " loepa badannja.

ARTINJA MENGIMPI DARADASI DI DJAWA WETAN.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
1 Lihat oedjan lantas terang lagi.	Maoe kaloewar dari kasoeshan ataoe menesel.
2 „ langit petjah.	„ dapet kematihan orang toewa ataoe soedara.
3 „ matahari naik tida ada hawan.	Apa maoenja boleh kedjadihan.
4 „ mata hari dan boelan katemoe, lantas djadi satoe.	Maoe dapet anak.
5 „ mata hari ataoe boelan toeroen kabawah.	Orang toewa maoe dapet kasoeshan.
6 „ mata hari dan boelan berpisah.	Maoe dapet perkara.
7 „ oedjan dan angin keras.	„ kaloewar dari kasoeshan.
8 „ lima tjahja asepe di langit.	Orang berdagang lantas laris dia poenja dagangan.
9 „ langit penoeh asepe.	Maoe dapet soeshah besar ataoe kematihan di roemahnja.
10 „ asepe berkeboel-keboel.	Apa maoenja tida boleh kedjadihan.
11 „ samber gelap.	Maoe dapet pangkat pakerdjahan ataoe dapet oentoeng.
12 „ tanah ataoe goenoeng roeboeh ataoe djatoh.	„ dapet soeshah.
13 „ kali aernja djalan keras dan denger soewaranja.	„ terima kabar dari djaoeh.
14 „ kali bermoela kering lantas ada banjak aer dateng.	„ dapet perkara sampe riboet.
15 „ bandjir di kali.	„ dapet redjeki.
16 „ djembatan patah.	„ ada kematihan anak ataoe tjoetjoek.
17 „ orang toeroen dari langit masoek di roemahnja.	„ dapet soeshah dari jang Maha Koewasa.
18 „ pintoe tinggi dan lebar.	„ dapet pangkat ataoe oewang.
19 „ soemoer sendiri temboknja roesak.	„ dapet tjilaka besar.
20 „ pintoe roemahnja di toetoep.	Oendjoek tida bisa madjoe pakerdjahan.
21 „ di dalem soemoer sendiri ada ikan kali.	Maoe dapet peroentoengan.
22 „ dapoer sendiri terlaloe terang, seperti pasang lampoe.	„ dapet nama kasohar.
23 „ pintoe roemahnja bapa petjah.	„ ada orang lari dari roemahnja.
24 „ api toeroen dari langit, bakar roemah sendiri.	„ dapet banjak oewang.
25 „ asepe item kaloewar dari roemahnja.	Maoe dapet sakit.
26 „ dalem roemahnja banjak tahi.	„ dapet oewang.
27 „ roemah sendiri gedek terboeka.	„ bertjere bininja, ataoe maoe berpisah dari bapa dan mamanja.
28 „ pintoe roemah sendiri terboeka.	„ kalah berkalai.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
1 Merasa bisa terbang ka langit. 2 „ boelan masoek dalem peroet. 3 „ tidoer di atas tanah. 4 „ kasiram aer dari kali. 5 „ di poekoel orang sakti. 6 „ kapala bertandoek doewa. 7 „ kapala bertandoek satoe sadja. 8 „ ramboet kapala rontok. 9 „ dari daridji kaloewar darah. 10 „ rontok gigi tida berdarah. 11 „ dalem moeloet kaloewar boeloe. 12 „ badan anjoet di kali. 13 „ di boeroeh oleh pendjahat. 14 „ diri sendiri dapet sakit paja. 15 „ badan kena teriket.	Maoe dapet penjakit ataoe banjak oewang. „ dapet anak lelaki, jang di blakang hari bisa dapet pangkat besar. „ dapet soeka hati. „ dapet perkara. „ dapet soesah. „ dapet pangkat ataoe oewang. „ dapet tjilaka besar, hoekoem mati, ataoe di boenoeh oleh pendjahat. „ dapet tjilaka besar. „ dapet oewang. „ ada kematihan dalem roemahnja. „ dapet peroentoengan. „ dapet roegi ataoe ilang oewang. „ dapet redjeki; djikaloe orang berdagang jang mengimpi, lantas laris dia poenja djoewalan. „ dapet slamet oleh jang Maha Koewasa. „ dapet sakit keras.
1 Naik ka langit. 2 Berdjalan katimpah oedjan. 3 Makan berdiri di atas tanah. 4 Naik di poehoen. 5 Naik di goenoeng katemoe orang. 6 Naik di atas goenoeng. 7 Naik goenoeng tjari boewah. 8 Naik goenoeng tida toeroen lagi, teroes beroemah di goenoeng. 9 Angkat batoe, masoek di roemah sendiri. 10 Bikin betoel rataken tanah. 11 Berdjalan dapet oewang. 12 Berdjalan pergi dan dateng. 13 Berdjalan katemoe pager mengandangi. 14 Gali tanah. 15 Boeka kalen. 16 Oeroek djalan besar. 17 Barang bengkok di bikin lempang. 18 Berdjalan katemoe sobat. 19 Berdjalan katemoe orang sakti. 20 Orang sakti dateng di roemahnja. 21 Kasi hormat pada orang toewa. 22 Bertamoe orang sakit. 23 Dapet adjar dari orang sakti.	Maoe dapet pangkat ataoe oewang. „ panggil dalem slametan. „ dapet redjeki besar. Apa jang di niat, boleh djadi. Maoe dapet kebaikan. Soedara toewa maoe katemoe. Maoe dapet redjeki. „ dapet redjeki besar. „ dapet peroentoengan. „ kaloewar dari kasoesian. „ dapet redjeki. „ dapet peroentoengan. Apa maoenja tida boleh harep kedjadian. Maoe geger, beriboet omong. „ dapet kaoentoengan. „ dapet roegi oewang. „ kaloewar dari kasoesian. „ panggil di slametan. „ kaloewar dari kasoesian. „ dapet sakit. „ dapet redjeki. „ dapet pertoeoengan. „ kaloewar dari kasoesian.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
24 Sisir ramboet kapala. 25 Tjoetji moeka. 26 Ambil tali di sampirken di badan. 27 Bawa sendjata berkalai sama orang perampoean. 28 Doedoek dalem pendjara. 29 Boeka pakejan. 30 Ketinggalan topi, iket kapala, badjoe ataoe lain-lain pakejan. 31 Pake pakejan pradjoerit. 32 Pake pakejan jang ada kantjing tembaga ataoe kantjing jang kilap. 33 Pake pakejan jang kilap dari mas ataoe lain barang kilap. 34 Pake pakejan orang pangkat besar. 35 Pake pakejan orang miskin. 36 Pake pakejan seperti orang mati. 37 Pake pakejan prijai jang koewasa negeri. 38 Naik koeda. 39 Tandak dengan menjanji. 40 Poekoel bini. 41 Menangis di tengah djalan. 42 Ada orang bawa kereta masoek dalem roemahnja. 43 Doedoek dalem kereta, jang di tarik koeda. 44 Naik di atas loteng jang tinggi: 45 Berdjalan di atas aer. 46 Berdiri di atas aer. 47 Bakar oetan. 48 Djalan djaoeh pergi dan dateng. 49 Menangis. 50 Telandjang, tida ada pakejan. 51 Boenoeh orang dengan golok. 52 Tioep soeling. 53 Poekoel tembang. 54 Potong kerbo. 55 Makan daging kerbo. 56 Doedoek dalem praoe, berlajar lekas seperti terbang.	Maoe kaloewar dari kasoesian. „ kaloewar dari kasoesian. „ dapet redjeki ataoe peroentoengan. „ dapet peroentoengan. „ dapet lepas dari kasoesian, dapet ampoen, ataoe maoe kaloewar dari perkara. „ ilang oewang. „ liang oewang. „ dapet soesah besar, kematihan ataoe lain-lain tjilakahan. „ dapet soesah besar. „ dapet soesah besar. „ dapet redjeki. „ dapet kabaikan ataoe redjeki. „ dapet pangkat ataoe oewang. „ dapet redjeki. „ dapet soesah. „ dapet bahaya besar. „ dapet sakit. „ dapet soesah. „ dapet tjilaka. „ dapet soesah besar. „ dapet pangkat ataoe oentoeng besar. „ dapet pangkat ataoe oewang. „ dapet perkara ataoe tjilaka. „ djaja besar. Djikaloe tjari oentoeng, lantas gampang dapet, ataoe laris dagangannja. Maoe dapet sakit ataoe soesah. „ dapet soesah besar. Djikaloe adoe djago, djagonja lantas menang. Maoe dapet seneng hati. „ dapet seneng hati. „ dapet oentoeng oewang. „ dapet oentoeng. „ dapet redjeki.

Djikaloe mengimpi.	Artinja.
57 Menang apa-apa dari lain orang.	Maoe dapet anak lelaki jang di blakang hari bisa dapet pangkat.
58 Ketanjahan sendiri.	„ dapet tjilaka.
59 Di maki-maki orang.	„ dapet oentoeng ataoe oewang.
60 Katemoe pada orang, jang belum taoe lihat, ataoe tida kenal.	Segala perkara jang di niat boleh djadi.
61 Dapet poekoel dari bini.	Maoe beroemboek.
62 Memaki orang ataoe poekoel orang.	„ dapet soesah.
62 Katemoe bangke jang soedah boesoek.	„ dapet poesaka oewang.
64 Doedoek bersama-sama satoe orang perampoean.	„ dapet redjeki ataoe oentoeng.
65 Ada orang mati tertawa.	Djikaloe ada orang sakit dalem roemah-nja, lekas soeboeh.
66 Bagi oewang sama bini.	Maoe bertjere.
67 Tidoer sama lain orang perampoean boekan bininja.	„ latjoer.
68 Katemoe matjam.	„ dapet soesah ataoe perkara.
69 Di boeroe matjau.	„ dapet pangkat ataoe pakerdjahan.
70 Di ganggoe matjan.	„ dapet redjeki ataoe oentoeng.
71 Katemoe oeler ketjil.	„ ada moesoehnja.
72 Katemoe oeler besar.	„ dapet redjeki ataoe kabaikan.
73 Di ganggoe oeler besar.	„ dapet sakit, jang bikin orang perampoean.
74 Berkalai dengen di poekoel orang.	„ dapet oewang.
75 Katemoe pada bapanja.	„ soeka hati.
76 Katemoe pada anaknja.	„ dapet seneng hati.
77 Naik di atas medja sendiri.	„ dapet pangkat.
78 Berdjalan bersama-sama satoe orang perampoean boekan bininja.	„ ilang oewang.
79 Masoek dalem kakoes djongkok maoe berak.	„ dapet soesah, tjilaka, ataoe kemalingan barang.
80 Badan penoeh koetoe.	Djikaloe main, lantas dapet oentoeng.
81 Berpisah sama soedara moeda.	Maoe dapet perkatahan jang baik.
82 Diri sendiri mati.	„ dapet kasoekahan jang baik.
83 Dapet pajong dari orang toewa.	„ oentoeng di dalem pakerdjahan.
84 Berdjalan katemoe api menjalah.	„ dapet soesah ataoe perkara.
85 Djadi penganten.	„ meninggal ataoe dapet sakit keras.
86 Potong poehoen.	„ dapet sakit.
87 Ambil klapa dari poehoen.	„ dapet sakit keras.
88 Makan sirih.	„ dapet kasoekahan.
89 Kasi slametan.	Djikaloe main, lantas menang.
90 Dapet loeka di badan.	Maoe dapet redjeki.
91 Pegang boeroeng ataoe ajam.	Bini maoe poenja anak.

Djikaloe mengimpi.		Artinja.
1	Denger soewara anjoet di kali.	Maoe dapet bini kawin.
2	Denger di panggil orang, berdami tinggal di roemahnja.	Maoe dapet pangkat.
1	Maoe beli barang di pasar.	Maoe dapet pangkat ataoe oewang.
2	Maoe pergi boewang aer di kali.	Maoe ada orang mentjoeri masoek di roemahnja.

C. HET VERMIJDEN VAN ONGELUKKEN OF HET BEVORDEREN VAN HET GELUK, DOOR ZICH VAN ZEKERE ZAKEN TE ONTHOUDEN OF ANDERE TE VERRICHTEN.

HAL ALAMAT.

„Alamat” beteekent iets, dat men doet of nalaat om het geluk te bevorderen of het ongeluk af te wenden.

Het is de opvolging der verschillende *alamat's* die de Javanen elk oogenblik beangsten en hen tot een slaaf van het bijgeloof maken.

De *alamat's* telt men bij honderden; de meest bijgeloovigen weten het best ze op te sommen en met aanhaling van voorbeelden.

In geen enkele *petangan* is het bijgeloof zoo merkbaar als in de *alamat's*, die jaarlijks toenemen.

Om al de bekende *alamat's* te verklaren, daartoe zouden onze krachten te kort schieten; daarom hebben wij alleen de voornaamste en de meest voorkomende in den ondervolgenden staat opgenomen.

A l a m a t n j a.	B a i k d a n b o e s o e k n j a.
1 Djikaloe potong lombok di atas kwali ataoe wadja.	Dapet tjilaka, poteng daridjinja.
2 Djikaloe bini boenting, lantas kasih tinggal sendok garem dalem tam-pat garem.	Tida baik, nanti beranak dengan soe-sah.
3 Djikaloe bini boenting, jang lelaki toetoep lobang semoet.	Tida baik, nanti bini beranak anak de-ngen mata lebar.
4 Djikaloe bini boenting, jang lelaki bikin mati ataoe bikin sakit binatang.	Tida baik, nanti bini beranak anak de-ngen badan loeka ataoe koerang apa-apa.
5 Djikaloe bini boenting doedoek di atas aloe.	Tida baik, nanti beranak dengan ba-njak soesah.
6 Djikaloe bini boenting, pake djala roesak di atas peroetnja.	Baik, djikaloe beranak tida koerang satoe apa.
7 Djikaloe bini maoe beranak, gantoeng satoe djala roesak di atas kapalanja.	Baik, soepaja beranak tida koerang apa-apa.
8 Djikaloe bini maoe beranak, di soe-wek kapalanja.	Baik, soepaja beranak dengan slamet.
9 Djikaloe anak kaloewar dengan ter-boengkoes, itoe koelit boengkoes di bikin kering dan simpen.	Baik, sebab boleh di bikin sarat dalem perang, soepaja djangan kena tjilaka.

Alamatnja.	Baik dan boesoeknja.
10 Sasoedahnja bini beranak, ari-arinja di tanem dan di tarohi:	
1. Satoe lembar di toelis aksara.	1. Baik, soepaja itoe anak di blakang hari djadi pinter dan mengerti.
2. Satoe djaroem.	3. Baik, soepaja ari-ari djangan sampe bikin soesah pada anaknja.
3. Pekakas batik, ataoe pekakas toekang kajoe.	3. Baik, soepaja itoe anak di blakang hari kerdja dengan slamet.
4. Gareme sedikit.	4. Baik, soepaja itoe anak di blakang hari djangan sampe koerang makan.
11 Djikaloe bini beranak, ari-ari di tanem di pekarangan deket pintoe blakang.	Baik, soepaja anak slamet tida koerang apa-apa.
12 Djikaloe tanem ari-ari pake pakejan jang bersih.	Baik, soepaja anak slamet tida koerang apa-apa.
13 Djikaloe bikin lobang dan tanem ari-ari kerdja dengan tangan kana sadja.	Baik, soepaja anak slamet tida koerang apa-apa.
14 Djikaloe soedah tanem ari-ari itoe tempat di toetoepe kwali ataoe kendil jang baroe dan di pasangi lampoe, sampe poesernja soedah djatoh.	Baik, soepaja poesernja djangan sampe dapet penjakit.
15 Djikaloe bini sering beranak anak jang mati, ari-arinja anak jang kaloewar mati ataoe jang kaloewar hidoep, di djemoer di atas api dan toenggoe ampat poeloe hari, baroe boleh tanem.	Baik, boewat anak jang lahir hidoep, soepaja djangan sampe mati, boewat anak jang lahir mati, soepaja di blakang hari boleh beranak anak jang hidoep.
16 Moelai beranak sampe poepoet poeser, anaknja di djaga orang, tida boleh tidoer.	Baik, soepaja itoe anak djangan sampe kena tjilaka, ataoe di ganggoe setan.
17 Djikaloe soedah poepoet poeser, itoe malem pasang lampoe penghabisan tempatnja jang di tanem ari-ari dan poeser jang di poepoet, tjampoeri dengan ari-ari; pasang benang tepoe-ter roemahnja; gantoeng daon pandan di moeka pintoe; bakar walirang di pintoe moeka dan blakang; bakar sedikit blarak dalem roemahnja; di oewoer-oewoeri aboe dan boreh di mana tempatnja, jang djatohnja kawah.	Baik, soepaja anak djangan sampe kena tjilaka, ataoe di ganggoe setan.
18 Djikaloe tali, jang di bikin iket kainnja orang mati, di simpen di roemahnja.	Baik, itoe boleh di kerdja sarat toelak tjilakahan.
19 Djikaloe kain poetih, jang bikin boenkoes orang jang mati pada hari Djoemahat-Kliwon, di simpen.	Boleh di bikin sirep, boewat mentjoeri slamet.

Alamatnja.	Baik dan boesoeknja.
20 Djikaloe tanem poehoen pisan dalem pekarangan.	Tida baik, jang tanem sering tida bisa lihat boewahnja, sebab dalem seratoes hari dia lantas pindah.
21 Djikaloe tanem lombok dalem pekarangan.	Tida baik dan panas pendapetannja, jang tanem sering mengaleh dari tempat, sebab dapet sakit.
22 Djikaloe tanem djagoeng dalem pekarangan.	Tida baik dan djahat pendapetannja, jang tanem kena sakit, geger sama orang lain, ataoe temennja roemah lekas mengaleh dari tempat itoe dan sering dapet soesah.
23 Djikaloe bikin roemah ketjil di blakang roemahnja jang soedah di tinggali.	Tida baik, djadi seperti terkoeroeng.
24 Djikaloe bikin djalan grobak di blakang roemahnja jang di tinggali, ataoe menoedjoe di tengah pintoe, jang di pake boewat kaloewar.	Tida baik, djikaloe ada di pinggir tida ada halangan satoe apa.
25 Djikaloe bikin roemah jang di depan dan jang di blakang djadi satoe.	Tida baik, jang poenja roemah abis oewang sadja dan djaoeh redjekinja.
26 Djikaloe ada batoe besar jang di tinggal tiga kaki di hadepannja roemah dan djikaloe kena panasnja mata hari, kalihat jahja poetih, merah dan koening.	Tida baik, jang tinggal di roemah itoe sering sakit.
27 Bikin roemah jang tida ada pintoe blakang.	Tida baik, jang tinggal di roemah itoe sering dapet sakit jang soesah di obati.
28 Tanem kembang gantil di dalem pekarangan.	Tida baik, sering lantas geger sama bini, anak ataoe temennja roemah, sampe bertjere dari bini.
29 Tanem waloh di moeka roemah.	Tida baik, sebab permintahannja <i>Kala</i> soepaja orang jang tanem itoe waloh di moeka roemah, dapet sakit.
30 Djikaloe dalem roemah ada tekek tinggal.	Baik, jang poenja roemah slamet perkara mentjoeri ataoe lain-lain kadjahatan; djikaloe sering toeroen kabawah, itoe lebih baik lagi.
31 Djikaloe ada tawon bikin roemah di woe-woengnja ataoe di lotengnja roemah.	Baik sekali, jang poenja roemah boleh djadi lekas kaja.
32 Djikaloe boeroeng dalih soeka bikin soesoeh dalem roemah dan beranak.	Baik sekali, jang poenja roemah dapet slamet dengan redjeki dari jang Maha Koewasa.
33 Djikaloe di depan roemah ada satoe batoe jang kalihatan merah, item dan koening.	Tida baik, itoe namanja bintang api, jang tinggal di roemah itoe sering dapet sakit.
34 Djikaloe poehoen pisang bertangke ataoe berboewah kaloewar dari tengah poehoen.	Baik, kena minta apa-apa dengan bakar menjan dan kasi slametan Sadranan jang minta, perloe pake orang Nasar boewat atoe slametan.

Alamatnja.	Baik dan boesoeknja.
35 Djikaloe lihat oeler besar lantas siloe-man.	Itoe oeler mendjadi naganja orang jang lihat dan itoe orang dapet slamet.
36 Potong poehoen waringin.	Tida baik dan sekali tida boleh, dari sebab sering <i>Tiang Anom</i> bikin tempat tinggal di poehoen waringin. Jang potong dapet sakit sampe mati.
37 Potong poehoen doroh.	Tida baik, jang potong ataoe jang soeroe potong dapet sakit sampe mengaleh dari tempat, sebab poehoen doroh sering di tampati <i>Lelemboet</i> .
38 Potong poehoen ataoe lain-lain, jang hidoep di tempat angker.	Tida baik, jang potong ataoe jang soeroe potong, dapet sakit dengan lepas pakerdjahan, dapet perkara dan pindah dari negeri.
39 Potong bamboe pada pasaran Wage ataoe Legi.	Tida baik, bamboe jang di potong di hari pasaran Wage ataoe Legi tida koewat, di makan boeboek ataoe rajap.
40 Bikin mati ataoe pasang binatang di tempat angker.	Tida baik, jang bikin mati ataoe jang pasang, dapet sakit keras sampe mati.
41 Bawa tanah dari roemah lama tempo mengaleh dan di boewang dalem roemah baroe.	Baik, soepaja slametnja roemah lama toeroet pergi ka roemah baroe.
42 Bikin petjah telur dan di boewang dalem roemah baroe, jang maoe di tampati, sabelomnja masoekken barang.	Baik, soepaja segala <i>Tiang Anom</i> jang masih tinggal di roemah itoe boleh pergi.
43 Boewang aer gendi dari roemah lama dalem roemah baroe, jang maoe di tingali.	Baik, soepaja segala <i>Lelemboet</i> jang masih tinggal di roemah itoe, boleh pergi.
44 Djikaloe sapoe roemah waktow malem.	Tida baik, mendjadi marahnja segala <i>Tiang Anom</i> jang djaga di roemah dan kaloewarken redjekinja dari roemah.
45 Roemah jang baroe di bikin, lantas lekas di tampati.	Tida baik, djikaloe toenggoe seratoes hari tida ada halangan apa-apa.
46 Bikin pager roemah lebih doeloe sabelomnja roemah djadi, lantas di tampati, toenggoe djadinja itoe roemah.	Tida baik, banjak sial dengan djahat.
47 Djikaloe makan ikan, jang kaloewar dari soemoer pekarangan sendiri.	Djahat sekali, jang makan soedah tentoe kena soesah besar dan mengaleh tempat.
48 Naik poehoen ataoe potong poehoen pada hari Djoemahat.	Tida baik, jang naik ataoe jang potong poehoen pada hari Djoemahat, dapet sakit keras.

Alamatnja.	Baik dan boesoeknja.
49 Djikaloe potong bamboe di tinggal woeng-wang, jang tida petjah.	Tida baik, sebab tempo <i>Kala</i> boeroe satoe anak jang djadi makanannja, itoe anak masoek dalem bamboe woeng-wang. <i>Kala</i> kira jang sabe-lahnja ada ros, lantas toenggoe ka-loewarnja itoe anak; serenta lihat kanan-kirinja ada lobang dan itoe anak soedah lari, dia marah dan parentah pada orang semoea jang potong bamboe, djikaloe woeng-wang tida di petjahi, di kasi sakit.
50 Djikaloe bini boenting soreh tinggal di tengahnja pintoe.	Tida baik, bikin dateng sakitnja ataoe lain-lain jang mendjadi soesah.
51 Bini boenting lebih dari tiga boelan pake soebeng ataoe kembang.	Tida baik, sering lantas mengimpi tidoer pada lakinja, tetapi betoelnja bangsa <i>Tiang Anom</i> jang itoe waktu mengimpi tidoer padanja; anak jang kaloewar lantas koerang baik.
52 Djikaloe bini boenting lakinja makan apa-apa dengan mentidoerken.	Tida baik, djikaloe bini maoe beranak, djadi lama dan dengensoesah dan itoe anak di blakang hari banjak males.
53 Bini boenting makan di moeka pawon.	Tida baik, djikaloe anak soedah kaloewar dapet moeloet jang lebar.
54 Djikaloe ampik-ampik roemah djatoh.	Tida baik, jang poenja roemah lantas dapet soesah besar.
55 Djikaloe dalem roemah lihat bajangan poehoen kalapa, tetapi dalem pekarangan ataoe deketnja roemah tida ada poehoen kalapa.	Tida baik, itoe tanda jang poenja roemah ataoe temennja maoe dapet soesah besar, ataoe satoe orang jang tinggal di roemah itoe maoe mati.
56 Bikin roemah jang di depan pendek, dan jang di blakang tinggi.	Baik, dapet slamet jang beroemah dan moerah redjeki, jang poenja roemah boleh djadi kaja.
57 Bakar gagang ataoe kembang soeroeh, ataoe kain jang di boewat bersih lampoe tjoeblek.	Tida baik, jang salah djikaloe sakit sering kesoeroepan di tjampoeri <i>Tiang Anom</i> .
58 Djikaloe dandang jang berdiri di pawon boewat masak nasi, petjah ataoe djatoh.	Tida baik, itoe tanda di blakang hari maoe dapet soesah jang besar. Orangnja menanggapi wajang boewat sarat itoe tjilakahan jang belum dateng dan minta lakon moerwat moerwa <i>Kala</i> .
59 Djikaloe koewali pengaron tempo di pake masak nasi, petjah.	Tida baik, tanda maoe dapet soesah besar; orangnja misti tjari sarat menanggapi wajang djalanan moerwat moerwa <i>Kala</i> .
60 Bikin roemah deket pada satoe tempat jang berboenji soewara aer.	Tida baik, jang poenja roemah sering dapet sakit dan djaoeh redjekinja.

Alamatnja.	Baik dan boesoeknja.
61 Beroemah roemah jang terboeka separo, ataoe beroemah roemah jang separo belom djadi dan di tinggal tida di kerdja.	Tida baik, jang beroemah dapet tjilaka.
62 Di blakang roemah bikin gawir ataoe lobang.	Tida baik, jang poenja roemah sering tida slamet piara anak.
63 Djikaloe kembang djatoh dari badannja penganten perampoean, lantas prawan jang ambil.	Baik, prawan jang dapet, lekas kawin.
64 Djikaloe perampoean jang boenting toewa mondok roemah orang lain, lantas beranak di dalem roemah pondok.	Tida baik, jang beroemah lekas mengaleh dan dapet soesah lamanja sembilan taoen, sering dapet sakit sampe mati.
65 Djikaloe orang mondok lantas mati dalem roemah pondok.	Jang poenja roemah dapet slamet dari jang Maha Koewasa.
66 Djikaloe prawan makan pisang, jang ada di oedjoeng kanan-kirinja satoe lirang.	Tida baik, jang makan soesah berlaki dan tida slamet.
67 Djikaloe prawan makan pisang mas ataoe pisang seriboe.	Tida baik, sering tida bisa kawin sama sekali, ataoe baroe kawin, djikaloe soeda toewa.
68 Djikaloe prawan makan nasi reboetan.	Baik, orang lelaki riboet minta kawin padanja.
69 Djikaloe bikin pintoe roemah mengadep teroes menoedjoe pada djalannja ataoe di moeka jang di simpem grobaknja.	Tida baik, sebab ada sebagi anak panah menoesoek hati, koerang slamet pada orang jang tinggal di roemah itoe.
70 Orang perampoean balik pantatnja telandjang di mana jang dateng api dari roemah terbakar.	Baik, boewat bikin maloe dan tahan api, soepaja tida bisa teroes dan makan roemahnja sendiri.
71 Djikaloe gandik pipisan djamoe petjah, tempo giling djamoe.	Tida baik dan oendjoek orang jang maoe di obati, maoe mati ataoe tamba keras sakitnja. Boewat toelak djahatnja jang poenja roemah kasi slametan dan karamean wajang, minta lakon moerwat moerwa <i>Kala</i> .
72 Djikaloe djago kloeroek deket roemahnja orang jang sakit keras, djam 10 malem.	Tida baik, itoe djago poedji mati itoe orang sakit.
73 Djikaloe djago pagi djam 6 masoek di roemah dan kloeroek keras dan aneh.	Tida baik, itoe djago maoe kasi bertaoe, jang poenja roemah maoe terima kabar boesoek dan djoesta.
74 Djikaloe ayam-ajam kaget dan lari satoe tempat dengan petrek aneh.	Tida baik dan oendjoek bertaoe itoe waktoe <i>Sambang</i> berdjalan.
75 Djikaloe tjitjak djatoh di badannja orang.	Maoe ada kematihan dalem roemahnja, jang di djatohi tjitjak.
76 Djikaloe koepoe mati masoek di roemahnja.	Tida baik, jang poenja roemah maoe terima kabar mati, ataoe kabar orang sakit keras.

Alamatnja.	Baik dan boesoeknja.
77 Djikaloe koepoe tamoe masoek di roemahnja.	Maoe terima tamoe.
78 Djikaloe boeroeng terbang, berak di badannja orang.	Baik, jang di beraki maoe dapet slamet dengan redjeki dari jang Maha Koewasa.
79 Bikin roemah anteronja terkoeroeng seperti goedang.	Tida baik, jang beroemah tida bisa oentoeng dan mahal redjekinja.
80 Djikaloe gareng berboenji.	Oendjoek bertaoe oedjan maoe berenti dan moesim katiga maoe dateng.
81 Djikaloe tjitjak berak di badannja orang.	Tida baik, jang di beraki maoe dapet sakit keras ataoe tjilaka.
82 Djikaloe boeroeng jang terbang kena badannja orang.	Tida baik, jang kena maoe di makan sama <i>Kala</i> .
83 Djikaloe barang ataoe lain-lain jang tergantoeng djatoh sendiri.	Tida baik, tanda maoe ada tjilakahan dateng, djatohnja di badannja orang jang poenja barang.
84 Bikin roemah berhadapan goenoeng, jang poentjaknja di lihat menoedjoe ka roemah itoe.	Tida baik, dari roemah itoe sering kaloewar orang djahat, ataoe jang djadi ketjoe.
85 Djikaloe orang makan beras koening.	Soepaja dapet berani, mendjalanken djahat.
86 Djikaloe orang pesakitan jang di dakwa djalan djahat, ataoe dakwa lain-lain salah, kasi makan nasi koening sabelomnja di pariksa perkaranja.	Baik, dan soepaja takoet dan oendjoek bertaoe, siapa jang mendjalanken djahat dan kasi katrangan jang baik ataoe mengakoe salahnja.
87 Djikaloe tikoes makan pakejannja orang.	Tida baik, jang poenja pakejan maoe djadi melarat, ataoe maoe mati.
88 Makan makanan jang soedah djatoh.	Tida baik, makanan jang soedah djatoh, boekan makanannja orang lagi, jang poenja <i>Tiang Anom</i> .
89 Bini boenting makan boeroeng kapodang.	Baik, djikaloe beranak, dapet anak jang bagoes roepanja.
90 Koepoe penganten masoek di roemahnja.	Baik, djikaloe ada prawan dalem roemahnja, lekas kawin.
91 Djikaloe ada lampoe deket orang mati, mati sendiri.	Tida baik dan menoendjoekken dalem itoe roemah dan dalem satoe taoen ada kematihan lagi.
92 Djikaloe ayam kaloewar soewaranja seperti menjanjeh dan aneh.	Tida baik, maoe ada penjakit keras dateng.
93 Bikin empang baroe di hadapan roemahnja.	Tida baik, jang tinggal di roemah itoe soesah piara anak dan mati sadja. Djikaloe maoe bikin empang, baik bikin djaoeh dari hadapan roemah, djangan sampe kalihatan, ataoe boleh bikin empang ketjil jang boender.

Alamatnja.	Baik dan boesoeknja.
94 Bikin roemah pintoenja berhadep-hadepan pintoe roemahnja orang lain.	Tida baik, roemah itoe nanti bersangkal pada iboe bapanja.
95 Bikin empang dalem roemahnja.	Tida baik, jang tinggal di roemah itoe, mahal redjekinja, djaoeh peroentoe-ngannja, djikaloe orangnja kaja nanti djadi miskin.
96 Djikaloe bikin roemah, di blakangnja itoe kalihatan akar poehoen jang poetih.	Tida baik, dari roemah itoe nanti sering kaloewar orang perampoean, jang soeka djalan djahat.

Einde van het vierde deel.

